

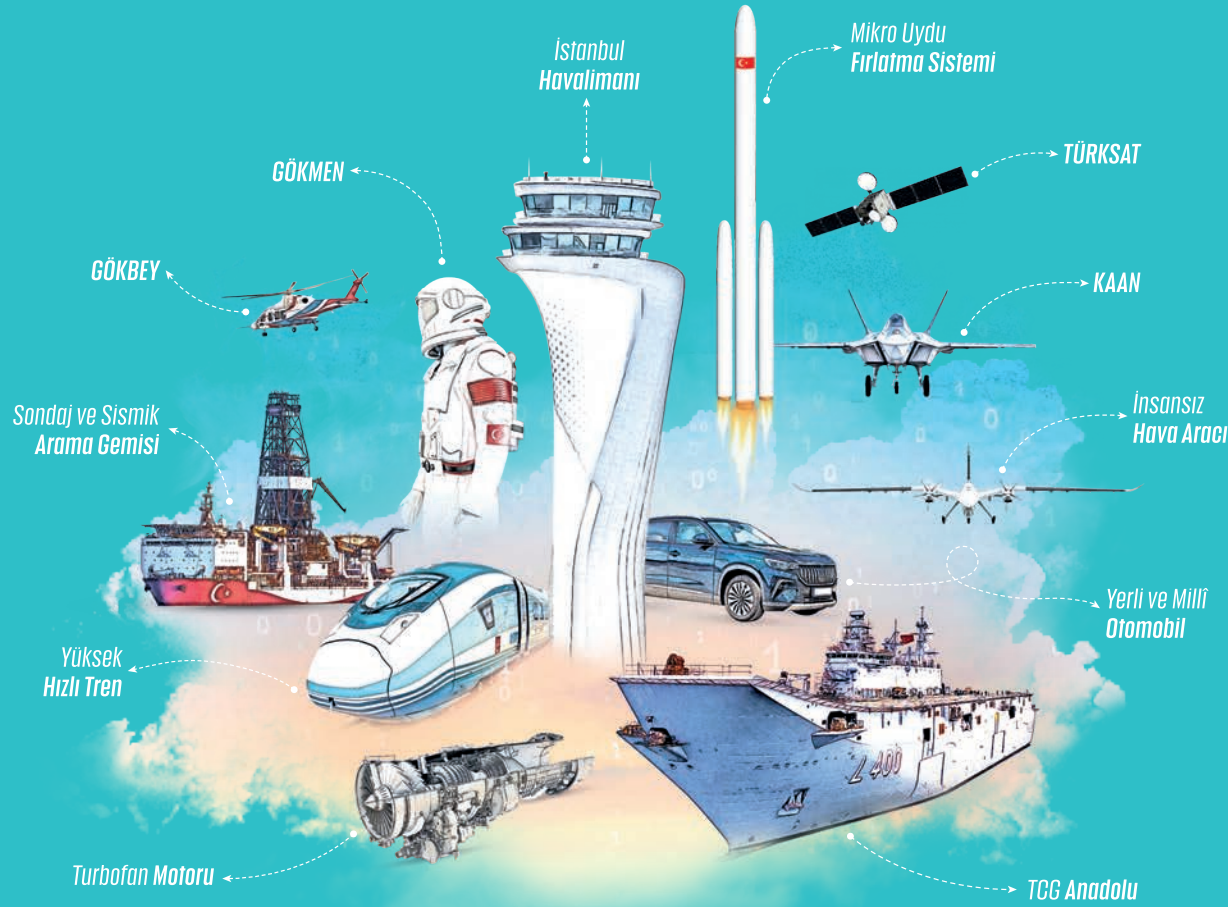
Bu kitaba sığmayan daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

Karekodu okut, bu kitapla
ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz

**BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA
ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.**

ISBN: 978-975-11-7972-2

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin
İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşınması Zorunlu Değildir.

KONAKLAMA VE SEYAHAT HİZMETLERİ ALANI DÜNYA KÜLTÜRLERİ 11-12 DERS MATERYALİ

MESLEKİ VE TEKNİK
ANADOLU LİSESİ

KONAKLAMA VE SEYAHAT
HİZMETLERİ ALANI

DÜNYA KÜLTÜRLERİ

11-12 DERS
MATERYALİ

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

KONAKLAMA VE SEYAHAT HİZMETLERİ ALANI

DÜNYA KÜLTÜRLERİ

11-12

DERS MATERYALİ

YAZARLAR

Aral KARA

Fatih ÖZLER

Olca KAYA

Olgun EROĞLU

Özlem ŞAŞMAZ

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI	9357
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ	3017

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Ders materyalinin metin, soru şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

HAZIRLAYANLAR

DİL UZMANI	Aydolu BAYSAL
PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI	Mine ERÇİN
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME UZMANI	Mustafa ÇELİK
REHBERLİK UZMANI	Esen YILDIRIM USTA
GÖRSEL TASARIM UZMANI	Murat TÜVÖR

ISBN: 978-975-11-7972-2

Millî Eğitim Bakanlığının 24.12.2020 gün ve 18433886 sayılı oluru ile Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünce ders materyali olarak hazırlanmıştır.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerâhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

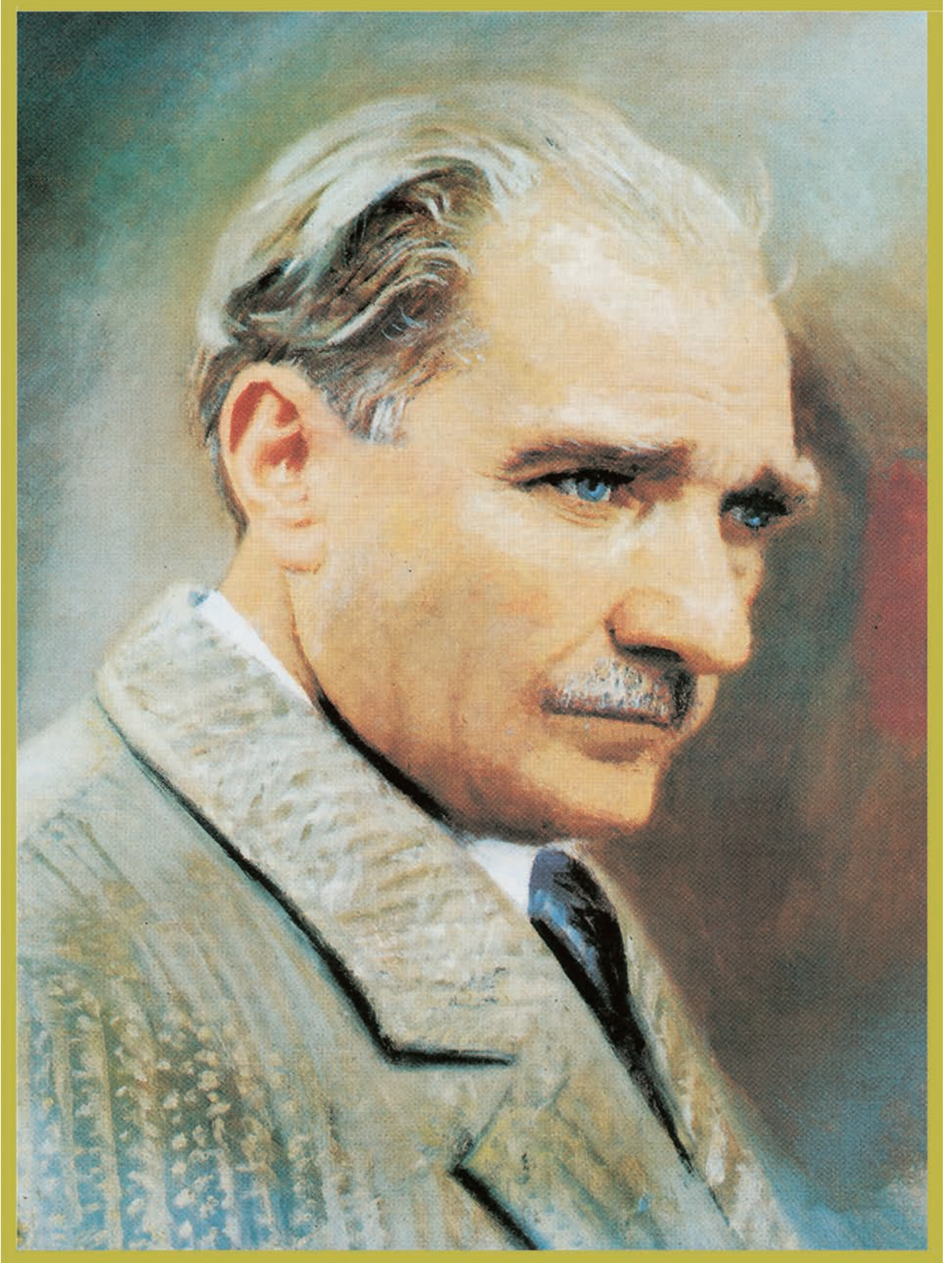
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaî bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

DERS MATERYALİNİN TANITIMI	11
1. ÖĞRENME BİRİMİ: DÜNYA KÜLTÜRLERİNE GİRİŞ	13
1.1. DÜNYA KÜLTÜRÜ VE DESTİNASYONLARI.....	14
1.1.1. Kültür.....	14
1.1.2. Destinasyon Kavramı	16
1.1.3. Destinasyonun Bileşenleri.....	19
1.1.3.1. Çekicilikler	19
1.1.3.2. Ulaşılabilirlik	21
1.1.3.3. Temel Hizmetler.....	21
1.1.3.4. Konaklama	22
1.1.3.5. Etkinlikler.....	23
1.1.4. Destinasyonun Özellikleri.....	23
1.1.5. Destinasyon Türleri.....	24
1.1.6. Kültürün Bileşenleri ve Özellikleri	26
1.1.6.1. Kültürün Bileşenleri	26
1.1.6.2. Kültürün Özellikleri	39
1.2. KÜLTÜRLERARASI FARKLILIKLAR VE İLETİŞİM.....	43
1.2.1. Kültür ve Medeniyet	43
1.2.2. Kültürlerarası Farklılıklar.....	44
1.2.3. Kültürlerarası İletişim	45
1.2.4. Dünya Haritası İnceleme	50
1.2.4.1. Kültürel Miras	51
1.2.4.2. Dünya Mirası ve UNESCO	51
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	58
2. ÖĞRENME BİRİMİ: DÜNYA KÜLTÜR ÇEŞİTLERİ.....	61
2.1. GELENEKSEL TÜRK KÜLTÜRÜ	62
2.1.1. Türk Kültürüne Giriş.....	63
2.1.2. Türk, Türkiye ve Anadolu İsimlerinin Kökeni.....	65
2.1.3. Türk Kültürünün Tarihteki Dönüşüm Süreci.....	67
2.1.4. Türk Kültüründe İnanışlar.....	69
2.1.4.1. İslamiyet Sonrasında Devam Eden Eski Türk İnanışları.....	72
2.1.4.2. Günümüz Türk Kültüründe Batıl İnançlar.....	79
2.1.5. Türk Kültüründe Özel Günler.....	80
2.1.6. Türk Kültüründe Evlenme Gelenekleri ve Düğünler	90
2.1.7. Türk Kültüründeki Toplumsal Değerler	94
2.1.8. Türk Kültüründe Bilim ve Eğitim.....	101
2.1.9. Türk Kültüründe El Sanatları.....	105
2.1.10. Türk Kültüründe Spor.....	113
2.1.11. Türk Mutfak Kültürü.....	119
2.1.11.1. Türk Kültüründe Sofra Adabı	124
2.1.12. Türkiye'nin UNESCO Dünya Mirası Alanları.....	125
2.1.13. Türkiye'nin UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi.....	133

2.2. DÜNYA KÜLTÜRÜ	142
2.2.1. Avrupa Kültürü	142
2.2.1.1. Avrupa Kültüründe Dil.....	148
2.2.1.2. Avrupa Kültüründe Din	148
2.2.1.3. Avrupa Kültüründe Giyim.....	151
2.2.1.4. Avrupa Kültüründe Sanat ve Mimari	154
2.2.1.5. Avrupa Kültüründe Mutfak	157
2.2.2. İskandinav Kültürü	163
2.2.2.1. İskandinav Kültüründe Dil	165
2.2.2.2. İskandinav Kültüründe Din	165
2.2.2.3. İskandinav Kültüründe Giyim	166
2.2.2.4. İskandinav Kültüründe Sanat ve Mimari	167
2.2.2.5. İskandinav Kültüründe Mutfak.....	169
2.2.3. Kuzey ve Güney Amerika Kültürü	171
2.2.3.1. Amerika Kültüründe Dil.....	173
2.2.3.2. Amerika Kültüründe Din	174
2.2.3.3. Amerika Kültüründe Giyim.....	174
2.2.3.4. Amerika Kültüründe Sanat ve Mimari	176
2.2.3.5. Amerika Kültüründe Mutfak	179
2.2.4. Asya ve Uzak Doğu Kültürü	183
2.2.4.1. Asya ve Uzak Doğu Kültüründe Dil	191
2.2.4.2. Asya ve Uzak Doğu Kültüründe Din	192
2.2.4.3. Asya ve Uzak Doğu Kültüründe Giyim	195
2.2.4.4. Asya ve Uzak Doğu Kültüründe Sanat ve Mimari	199
2.2.4.5. Asya ve Uzak Doğu Kültüründe Mutfak.....	204
2.2.5. Afrika Kültürü	209
2.2.5.1. Afrika Kültüründe Dil	211
2.2.5.2. Afrika Kültüründe Din	212
2.2.5.3. Afrika Kültüründe Giyim	212
2.2.5.4. Afrika Kültüründe Sanat ve Mimari	214
2.2.5.5. Afrika Kültüründe Mutfak	216
2.2.6. Avustralya Kültürü	219
2.2.6.1. Avustralya Kültüründe Dil	221
2.2.6.2. Avustralya Kültüründe Din	221
2.2.6.3. Avustralya Kültüründe Giyim	222
2.2.6.4. Avustralya Kültüründe Sanat ve Mimari	222
2.2.6.5. Avustralya Kültüründe Mutfak	225
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	229
CEVAP ANAHTARI	233
KAYNAKÇA.....	234

DERS MATERYALİNİN TANITIMI

Etkileşimli kitap, video, ses, animasyon, uygulama, oyun, soru vb. ilave kaynaklara ulaşabileceğiniz karekodu gösterir. Daha fazlası için <http://ogmmateryal.eba.gov.tr> adresini ziyaret edebilirsiniz.

Öğrenme biriminin adını gösterir.

Öğrenme biriminin numarasını gösterir.

Öğrenme biriminde neler öğrenileceğini gösterir.

Öğrenme birimiyle ilgili kapak görselini gösterir.

Öğrenme birimiyle ilgili temel kavramları gösterir.

Hazırlık çalışmalarını gösterir.

Öğrenme biriminin konularını gösterir.

Öğrenme biriminin yorumlayınız şablonunu gösterir.

Öğrenme biriminin araştırınız şablonunu gösterir.

Öğrenme biriminin uygulama tablosunu gösterir.

1. Öğrenme Birimi **DÜNYA KÜLTÜRLERİNE GİRİŞ**

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Kültür ve kültürün bileşenleri
- Destinasyon ve özellikleri
- Kültürlerarası farklılıklar
- Dünya kültürel ve doğa mirasları

TEMELE KAVRAMLAR

- kültür
- medeniyet
- destinasyon
- kültürel farklılıklar
- dil
- din
- inanç
- değer ve tutumlar
- norm
- simge
- tarih
- gelenek ve görenek
- sanat
- dünya görüşü
- dünya mirası
- kültürel miras

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Sizce dünya genelinde kaç farklı dil kullanılmaktadır?
2. Sizce toplumlari birbirinden ayıran ne gibi farklılıklar vardır?
3. Farklı bir kültürü tanımak için nereye seyahat etmek isterdiniz? Düşüncelerinizi nedenleriyle paylaşınız.

KONULAR

- 1.1. DÜNYA KÜLTÜRÜ VE DESTINASYONLARI
- 1.2. KÜLTÜRLERARASI FARKLILIKLAR VE İLETİŞİM

YORUMLAYINIZ

İngiltere için "üzerinde güneş batmayan imparatorluk" denir. Sömürgecilik faaliyetleri açısından bu tanımları sınıfta arkadaşlarınızla yorumlayınız.

ARAŞTIRINIZ

Meksika'daki Azteklerin inanç sistemleri ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. UYGULAMA

Uygulama Adı: Dünya Mirası Haritası İnceleme ve Sunum Hazırlama

Süre: Hazırlık için bir hafta, sunum için bir ders saatidir.

Konu başlıklarını gösterir.

1.1. DÜNYA KÜLTÜRÜ VE DESTİNASYONLARI

Türk Dil Kurumuna göre kültür kavramının tanımı "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmekte kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü." şeklindedir.

Dünya kültürleri maddi ve manevi öğelerden oluşur. Maddi öğelerin başında coğrafi konum ve iklim özellikleri gelir. Genel ahlak, dinî ve hukukî kurallar vb. manevi öğeler arasında yer alır. Dünya kültürleri zenginliklerinin paylaşılması kültürlerarası etkileşimin gerçekleşmesine katkıda bulunur. Bölgesel ve evrensel kültür olmak üzere dünya üzerinde birçok çeşit bulunur. Göçebelikten yerleşik hayata geçilmesi farklı kültürlerin doğmasında etkili olmuştur. İnsanların daha kısa sürede toplumsallaşmasını ve özellikle teknolojinin gelişmesiyle manevi bütün unsurların daha hızlı yayılmasını sağlamıştır.

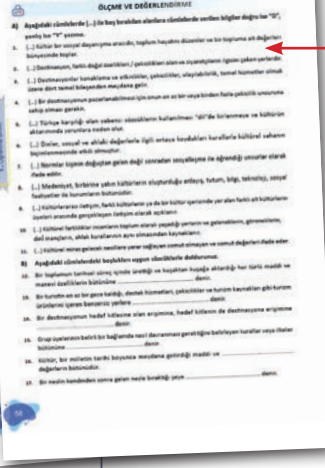
Görsel 1.1: Endonezya kültüründen bir kesit

1.1.1. Kültür

UNESCO tarafından düzenlenen Dünya Kültür Politikaları Konferansı Sonuç Bildirgesinde "Bir topluma ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddî, manevî, zihinsel özelliklerinin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil aynı zamanda inançlarını, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsar" şeklinde yapılır.

ÖZLÜ SÖZ
"Zaten kültür kılıca hep galip gelmiştir. Milletleri yıkan, savaşta değil kültürdeki mağlubiyettir."
İskender Pala

14

Öğrenme birimine ait ölçme ve değerlendirme sorularını gösterir.

Öğrenme birimine ait sayfa numarasını gösterir.

Öğrenme birimine ait grafikleri gösterir

Öğrenme birimine ait bilgi kutusu grafikini gösterir.

Öğrenme birimi içerisindeki sıra sizde şablonunu gösterir.

Öğrenme biriminde yer alan okuma metinlerini gösterir.

Öğrenme birimine ait özlü sözleri gösterir.

Bilgi Kutusu

Telefon Bağımlılığı (Nomofobi): Kijide akıllı telefonundan ayrı kaldığında yaşadığı panik olma, huzursuzluk, sürekli akıllı telefonunu kontrol etme ihtiyacı, ümitsizliğe düşme gibi belirtilerin görünmesine denir. Akıllı telefon kişinin elindedir ve telefonunu bırakmakta zorlanır.

Turizm sektöründe ise teknolojik gelişmeler çalışma kültürünü değiştirmiştir. İnternetin çalışma hayatına girmesi ve gelişmesiyle telefonla yapılan rezervasyonlar çevrim içi olarak alınabilmekte ve ödemesi de aynı şekilde tahsil edilebilmektedir. Otel programlarının bulut sistemi ile zincir otellerin birbiri ile bağlantıları internet ile sağlanabilir. Ayrıca turistler gidecekleri yerlere ilgili olarak web sitelerinden veya uygulamalardan bilgi alabilir.

Sıra Sizde

Karekodu okutarak T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının sanal müze uygulamasını ziyaret ediniz. Teknolojinin sağladığı farklı imkânlarla örnekler vererek sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Sanat

Yaratıcılığın ve hayal gücünün bir ürünüdür. Resim, heykel, mimari, fotoğraf, dans, edebiyat, müzik vb. birer sanettir. Sanat ve kültür arasında sıkı bir ilişki vardır. Çünkü bir sanat eseri, o kültürün özelliklerini kuşaklar boyunca taşıyarak kültürün devamlılığını sağlar. Bir sanat yapıtında ait olduğu toplumun kültür yapısının izleri görülür.

Coğrafi bölge, iklim ve çevre koşulları, gelenek ve görenekler, inanç ve yaşayış biçimleri sanat yapımını oluşturmada oldukça önemlidir. Bir sanat eserinin incelenerek hangi kültüre (Avrupa, Asya, Afrika...) ait olduğu saptanabilir çünkü içinde bulunduğu kültürün, zamanın ve çevrenin izlerini bir ayna gibi yansıtır.

Kültür sanatı nesil etkiyorsa sanat da kültürü etkiler, geliştirir, güzelleştirir. Yeni karşaklı bir etkileşim vardır. Sanat, bir milleti diğer milletlerden ayıran, topluma has duygu ve zevklerin şekillenmesidir. Her milletin sanat anlayışı ayrı bir özellik taşır. Söz, ses, mekân, renk, ışık, zevk ve anlayış farklıdır.

Konaklama tesisleri, binalarını sanatsal olarak düzenlediklerinde daha fazla turisti çekebilir. Sanatsal şekilde yapılan oteller, konsept veya tematik otel türüne girer. Kapsül otel, kütüphane oteli, gemi otel vb. oteller buna örnektir.

ÖZLÜ SÖZ

"Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir."
Mustafa Kemal Atatürk

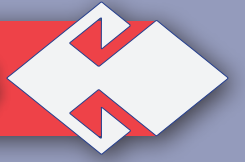
DÜNYA KÜLTÜRLERİNE GİRİŞ

37

1.

Öğrenme
Birimi

DÜNYA KÜLTÜRLERİNE GİRİŞ

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Kültür ve kültürün bileşenleri
- Destinasyon ve özellikleri
- Kültürlerarası farklılıklar
- Dünya kültürel ve doğal mirasları

TEMEL KAVRAMLAR

- değer ve tutumlar
- destinasyon
- dil
- din
- dünya görüşü
- dünya mirası
- gelenek ve görenek
- inanç
- kültürel farklılıklar
- kültürel miras
- kültür
- medeniyet
- norm
- sanat
- simge
- tarih

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Sizce dünya genelinde kaç farklı dil kullanılmaktadır?
2. Sizce toplumları birbirinden ayıran ne gibi farklılıklar vardır?
3. Farklı bir kültürü tanımak için nereye seyahat etmek isterdiniz?
Düşüncelerinizi nedenleriyle paylaşınız.

KONULAR

- 1.1. DÜNYA KÜLTÜRÜ VE DESTİNASYONLARI
- 1.2. KÜLTÜRLERARASI FARKLILIKLAR VE İLETİŞİM

1.1. DÜNYA KÜLTÜRÜ VE DESTİNASYONLARI

Türk Dil Kurumuna göre **kültür** kavramının tanımı "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü." şeklindedir.

Dünya kültürleri maddi ve manevi öğelerden oluşur. Maddi öğelerin başında coğrafi konum ve iklim özellikleri gelir. Genel ahlak, dinî ve hukuki kurallar vb. manevi öğeler arasında yer alır. Dünya kültür zenginliklerinin paylaşılması kültürlerarası etkileşimin gerçekleşmesine katkıda bulunur. Yerel, ulusal, bölgesel ve evrensel kültür olmak üzere dünya üzerinde birçok çeşit bulunur (Görsel 1.1). Özellikle göçebelikten yerleşik hayata geçilmesi farklı kültürlerin doğmasında etkili olmuştur. Yerleşik hayat insanların daha kısa sürede toplumsallaşmasını ve özellikle teknolojinin gelişmesiyle birlikte maddi ve manevi bütün unsurların daha hızlı yayılmasını sağlamıştır.

Görsel 1.1: Endonezya kültüründen bir kesit

1.1.1. Kültür

UNESCO tarafından düzenlenen Dünya Kültür Politikaları Konferansı Sonuç Bildirgesi'nde **kültür** tanımı "Bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgudur." şeklinde yapılır.

ÖZLÜ SÖZ

"Zaten kültür kılıca hep galip gelmiştir. Milletleri yıkan, savaşta değil kültürdeki mağlubiyettir."

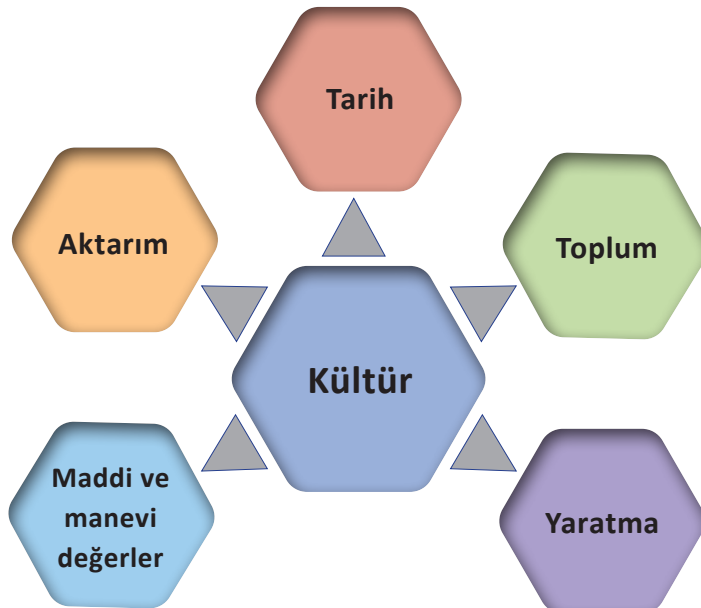
İskender Pala

Başka bir tanıma göre **kültür**, bir toplumun tarihsel süreç içinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi özelliklerin bütünüdür. Kültür; bireylerin sahip olduğu bilgi, inanç, sanat, ahlak, alışkanlık ve gelenek görenekle ilgili değerleri kuşaktan kuşağa aktarır (Görsel 1.2).

Görsel 1.2: Farklı kültürler

Kültürün içinde tarih, toplum, yaratma (insan tarafından üretilen veya geliştirilen), aktarım, maddi ve manevi değerler yer alır (Şekil 1.1). Bir kültürü tanımlarken bu unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır.

Şekil 1.1: Kültürün temel unsurları

Toplumu oluşturan birçok unsur vardır. Örneğin Alman kültürünü anlatırken tarih 21. yüzyılın başları, toplum adı Almanlar olur. Alman toplumu tarafından bu tarih aralığında üretilen ve geliştirilen **maddi değerler** içinde, insanların yaşadığı binaların mimarisi ve şehir planlamaları, evlerindeki mobilyalar, kullandıkları makine ve araç gereç, ulaşım araçları, giysiler gibi çok geniş bir yelpaze yer alır. **Manevi değerlerini** toplumsal kurallar, din, gelenek ve törenler, edebiyat, sinema, medya, toplumun iletişim biçimi vb. unsurlar oluşturur. Toplum tarafından yaratılan bu değerlerin geliştirilerek sonraki nesillere aktarılması telkin, ceza / ödül sistemi, ayıplama, dışlama ve kabullenme süreçleri ile aile içi eğitim, okul eğitimi ve medya aracılığıyla yapılır.

YORUMLAYINIZ

Alman filozof Leibniz'in (Layipniz) kültürü tanımlamak için kullandığı "geçmişin yükünü taşımak ve geleceğe gebe olmak" sözlerini sınıfta arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Kültür; bir toplumda eğitimin, bilimin, üretimin, güzel sanatların (Görsel 1.3). ilerlemenin, kalkınmanın, insanlık ve toplum anlayışının gelişim düzeyini de gösterir.

Kültürün işlevleri şunlardır:

- Sosyal dayanışma aracıdır.
- Toplum hayatını düzenler.
- Topluma ait değerleri bünyesinde toplar.
- Toplumu diğer toplumlardan ayırır.
- Aynı kültürü paylaşanlar ortak toplumsal görüşe sahiptir.
- Bireylerin davranışları arasında eş güdüm sağlar.
- Sosyal kişiliğin oluşmasını sağlar.
- Neyin iyi / kötü, doğru / yanlış, güzel / çirkin olduğunu belirler.

Görsel 1.3: Ellerde kına deseni

Bilgi Kutusu

Kültürümüzden bir mani örneği:

Bilene ver
Bülbülü gülüne ver
Gönül bir padişahdır
Kadrini bilene ver

1.1.2. Destinasyon Kavramı

TDK'ye göre **destinasyon**, "Varılacak olan yer." olarak tanımlanır. Dünya Turizm Örgütüne (WTO-World Tourism Organization [Vörlid turizm organizeyişin]) göre "Bir turistin en az bir gece kaldığı, destek hizmetleri, çekicilikler ve turizm kaynakları gibi turizm ürünlerini içeren benzersiz yer." olarak tanımlanır.

Bilgi Kutusu

Dünya Turizm Örgütü sürdürülebilir ve evrensel olarak erişilebilir turizmin tanıtımından sorumlu Birleşmiş Milletler kuruluşudur.

Genel olarak destinasyon, turistin sürekli olarak yaşadığı yer dışında ziyaret ettiği yerdir. Destinasyon, farklı doğal özellikleri veya çekicilikleri olan ve ziyaretçilerin ilgisini çeken yerlerdir. Bir yerin destinasyon olarak kabul edilebilmesi için kişinin orayı ziyaret etmiş olma zorunluluğu yoktur.

Destinasyonlar tek bir ülke, bölge, yöre veya merkez olabileceği gibi bunların birleşmesinden de oluşabilir. Örneğin Ürgüp bir destinasyon olabileceği gibi Kapadokya da bir destinasyon olabilir (Görsel 1.4).

Görsel 1.4: Ürgüp / Nevşehir

Kişilerin destinasyon algısı da farklı olabilir. Örneğin kruvaziyer gemisinde seyahat eden turistlerin bir kısmı seyahat ettikleri gemiyi, diğerleri ise seyahat esnasında uğradıkları limanları destinasyonları olarak algılayabilir.

Sıra Sizde

Türkiye'de Ürgüp ve Kapadokya gibi iç içe geçmiş farklı destinasyonların nereler olabileceğini arkadaşlarınızla fikir alışverişinde bulunarak ifade ediniz.

AVRUPALI SEÇKİN DESTİNASYONLAR (EDEN)

Avrupa Komisyonu tarafından geliştirilen Avrupalı Seçkin Destinasyonlar Projesi [EDEN-European Destinations of Excellence (Yüropiin Destineyşins of Eksılıns)] ile Avrupa turist destinasyonlarının ortak / farklı özelliklerine ve değerlerine dikkat çekmek, turizmin sosyal, kültürel ve çevresel sürdürülebilirliğini sağlayarak ekonomik gelişmeyi teşvik etmek amaçlanır.

Bu kapsamda 2007 yılından bu yana “Avrupalı Seçkin Destinasyonlar” yarışması düzenlenip, sürdürülebilir turizm anlayışını benimseyen ve gelişim gösterme potansiyeli yüksek destinasyonlar belirlenerek ortak bilgi ve iletişim ağına dâhil edilir (Görsel 1.5).

Görsel 1.5: EDEN

Projenin Avrupa boyutunda genel amaçları şunlardır:

- Avrupa turist destinasyonlarının (özellikle az bilinen) görünürlüğünü artırmak
- Avrupa'nın turist çeşitliliği ve niteliğinin fark edilmesini sağlamak
- Turist akışını az bilinen destinasyonlara doğru yönelterek dönemsel ve bölgesel turist yoğunluğunu dengelemeye yardımcı olmak
- Avrupa seviyesinde iyi uygulamaların karşılıklı değişimi için platform yaratmak
- Destinasyonlar arası ağ kurulmasını teşvik etmek
- Diğer destinasyonları, sürdürülebilir turizm gelişim modeline uyum sağlamaya yönelik teşvik etmek
- Avrupa Birliği'nin çok kültürlü niteliğine katkıda bulunmak
- Ödül töreni ve tanıtım faaliyetleri ile EDEN markasına dikkat çekmek

Türkiye'den EDEN destinasyonlarına seçilen yerler ve kategorileri şöyledir (Tablo 1.1):

Tablo 1.1: Türkiye'de Kazanan EDEN Destinasyonları

DESTİNASYON	KATEGORİ	YIL
Edirne	Turizm ve Yerel Somut Olmayan Kültürel Miras	2008
Kuyucuk Gölü Yaban Hayatı Koruma Alanı / Kars	Turizm ve Korunan Alanlar	2009
Nemrut Krater Gölü / Bitlis	Su Turizmi	2010
Altındağ Hamamönü / Ankara	Turizm ve Fiziksel Alanların Yenilenmesi	2011
Taraklı / Sakarya	Erişilebilir Turizm	2013
Gaziantep	Turizm ve Yerel Gastronomi	2015
Balıkesir	Sağlık ve Esenlik Turizmi	2019

1.1.3. Destinasyonun Bileşenleri

Birbirini tamamlayıcı nitelikteki bileşenler bir araya gelerek turistik destinasyonları meydana getirir. Destinasyonu meydana getiren unsurların neler olduğu konusunda birbirine benzer nitelikte sınıflamalar bulunur.

WTO'ya göre çekicilikler, kamu ve özel sektör tesisleri, ulaşılabilirlik, imaj ve nitelik, insan kaynakları ve fiyat destinasyonu oluşturur. Destinasyon; çekicilikler, ulaşılabilirlik, temel hizmetler, konaklama ve etkinlikler olmak üzere beş temel bileşenden meydana gelir.

1.1.3.1. Çekicilikler

Bir destinasyonun pazarlanabilmesi için onun en az bir veya birden fazla çekicilik unsuruna sahip olması gerekir. Aynı zamanda bu çekicilikler turistlerin ihtiyacını karşılamalı ve onlar tarafından da tercih edilmelidir. Herhangi bir çekici yanı olmayan bir destinasyonda turizmin gelişimi mümkün değildir.

Turistik bir destinasyon, gelen turiste ne kadar çok alternatif aktivite sunarsa o kadar fazla turisti bölgeye çekebilir. Bu durum konaklamaların da uzun süreli olmasını sağlar. Büyüyüp gelişmek isteyen destinasyonlar, sürekli yeni arayışlar içerisinde olan turistleri tekrar çekebilmek için ürün farklılaştırmasına gitmelidir.

Bir destinasyonun çekici olarak kabul edilmesi için insanlarda ziyaret etme isteği uyandırmalıdır. Turistlerin bir destinasyonu ziyaret etme nedenleri şöyledir:

- Destinasyonda var olan iklim, manzara, deniz, mağara, jeolojik oluşumlar, farklı hayvan türleri vb. doğal zenginlikler. Örneğin Pamukkale Travertenleri, Tokat Ballica Mağarası, Erzincan Girlevik Şelalesi, Güney Amerika Yağmur Ormanları, Güney Afrika Kruger Millî Parkı vb. (Görsel 1.6). Doğal zenginlikler, bir yandan güzellikleriyle turistlerin ilgisini çekerken diğer yandan rafting, trekking, dağcılık vb. destekleyici turistik ürün çeşitlerinin gelişmesini sağlar.

Görsel 1.6: Kruger Millî Parkı / Güney Afrika

- İnsanlar tarafından inşa edilen mimari yapılar, tema parkları, spor merkezleri vb. eserler. Örneğin Mısır piramitleri (Görsel 1.7), Sümela Manastırı, Belgrad Kalesi, Eyfel Kulesi vb.
- Folklor, sanat, eğlence, alışveriş, yemek kültürü, tarihî varlıklar, kültürel miras vb. değerler. Örneğin Gaziantep Gastronomi Festivali, Cannes (Kan) Film Festivali, Çanakkale Şehitliği, Paris Louvre (Luur) Müzesi vb. Ayrıca turistler genellikle dinlenme, eğlenme ve alışveriş amacı ile seyahat ettikleri için ticaret merkezleri ve gece kulübü gibi eğlence tesislerinin varlığı kentler için önemli bir çekim gücüdür.

Görsel 1.7: Mısır piramitleri

Destinasyonların çekicilik unsurlarının korunması da sürdürülebilir turizm açısından önemlidir. Günümüzde özellikle taşıma kapasitesini aşan destinasyonlar çekiciliklerini kaybetmiştir. Örneğin Rize-Ayder Yaylası'nın yoğunluğu ve her yerin turistik dükkân olması sebebiyle çekiciliği azalırken daha yukarılarda ulaşımı zor olduğu için pek gidilmeyen Kavrun Yaylası çekiciliğini korumaya devam etmektedir.

Sıra Sizde

Kapadokya'nın her yıl çok sayıda yerli ve yabancı turist tarafından ziyaret edilmesinin nedenlerini arkadaşlarınızla fikir alışverişinde bulunarak tartışınız.

1.1.3.2. Ulaşılabilirlik

Bir destinasyonun hedef kitlesine, hedef kitlenin de destinasyona olan erişimine **ulaşılabilirlik** denir. Erişilebilirlik kolay ve ekonomikse o destinasyon ulaşılabilir. Çekiciliğinin yanında destinasyonun ulaşılabilir olması oldukça önemlidir. Bu nedenle eğlence parkları ve temalı parklar hem özel araç hem de toplu taşıma araçlarının kolaylıkla ulaşabilmesi amacıyla genellikle ana yolların güzergâhına inşa edilir.

Destinasyonların havalimanı ve tren yollarına yakın olması da önemlidir. Havalimanı olmayan yerleri yabancı turistler daha az ziyaret eder. Örneğin Mersin, havalimanı olmadığı için daha az turist çeker.

Destinasyona gelen turistlerin konaklama işletmeleri ile ziyaret etmek istedikleri çekicilikler arasında mesafeler bulunabilir. Buradaki ulaşımı yerel tur operatörleri ve seyahat acenteleri üstlenir. Kimi zaman turistin ziyaret etmek istediği çekiciliklere ulaşım araçları ile gidilemez. Bu çekiciliklere yaya olarak ulaşmak gerekir. Yürüyüş alanlarında yönlendirme levhaları, gerekiyorsa aydınlatma ve bariyerler bulundurulmalıdır. Kanyonlarda koruyucu bariyerler ve yönlendirme levhaları, mağaralarda aydınlatma olması turistler için kolaylık sağlar. Kimi çekiciliklerde ise doğal ortamı bozacağı için düzenleme yapılmaz. Böyle yerler için el broşürleri hazırlanır (Görsel 1.8).

Görsel 1.8: Horma Kanyonu / Kastamonu

1.1.3.3. Temel Hizmetler

Destinasyonlar tercih edilirken çekicilik ve ulaşılabilirliğin yanı sıra temel hizmetlerin varlığı da önemlidir. Elektrik, su, atık yönetimi, itfaiye, güvenlik ve sağlık hizmetleri bir destinasyonda bulunması gereken temel hizmetlerdir. Bu hizmetler, destinasyonu ziyaret eden turistlerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde sunulmalıdır. Örneğin doğal park gibi çekiciliklerin olduğu yerlerde ziyaretçilerin tuvalet ihtiyacı karşılanmalı ve uygun yerlere çöp kovaları yerleştirilmelidir.

Destinasyonlarla ilgili planlama yapılırken sürdürülebilirliğe, fiziksel taşıma kapasitesine ve bunların getireceği mali yüke dikkat edilmelidir. Kimi destinasyonlarda mevsimsel olarak bu hizmetlere ihtiyaç artar. Örneğin Ege Bölgesi'ndeki turistik destinasyonlara ve temel hizmetlere yönelik talep yaz aylarında artış gösterir.

1.1.3.4. Konaklama

Turistik bir destinasyonun en önemli bileşenlerinden biri de konaklama işletmeleridir. Buralarda sunulan hizmet, turistlerin memnuniyetini doğrudan etkilediğinden destinasyonun imajı ve tanıtımı açısından son derece önemlidir. Yaratılan olumlu imaj, destinasyona gelen turistlerin burayı tekrar tercih etmelerini ve yeni ziyaretçilerin de burada kalmak istemelerini sağlar.

Konaklama hizmeti olmayan bir destinasyonu sadece günübirlikçi turistler ziyaret eder. Turistlerin kalış sürelerinin uzatılması için destinasyonun özelliğine uygun konaklama hizmeti sunulmalıdır. Örneğin bir millî parkta veya doğal ortamda ahşap evlerle bu hizmet sunulurken deniz kıyısında daha lüks hizmet veren konaklama işletmeleri bulunur. Aynı şekilde sağlık turizmine yönelik hizmet veren bir konaklama tesisinin olanakları da bu hizmetten faydalanacak turistlerin ihtiyaçlarını karşılayabilmelidir.

Konaklama işletmelerinin destinasyonun özelliğine uygun tarzda gelişmesi, destinasyon yöneticileri tarafından teşvik edilmelidir (Görsel 1.9).

Görsel 1.9: Destinasyon özelliğine uygun konaklama tesisi

1.1.3.5. Etkinlikler

Destinasyon içerisinde gerçekleştirilen aktiviteler bu grupta yer alır. Etkinlikler, bir destinasyonun ziyaret edilmesinde oldukça önemlidir. Destinasyonun bir bileşeni olan etkinlikler, çekiciliklerle karıştırılır. Etkinlikleri çekiciliklerden ayırmak zorlaşabilir. Örneğin deniz kenarı, turistler için temel bir çekicilik unsuru oluştururken su kayağı, sörf vb. su sporları destinasyondaki etkinliklerdir (Görsel 1.10). Yine tarihî bir kent, temel çekicilik unsuru iken orada gidilen bir konser, etkinliktir.

Görsel 1.10: Su sporu

1.1.4. Destinasyonun Özellikleri

Destinasyonların birbirinden farklı özellikleri vardır. Bunun yanı sıra yeni destinasyon oluşturup mevcudu geliştirme çabaları ise birbirine benzeyen destinasyonları ortaya çıkarmıştır. Özellikle şehirler, başka şehirlerde popüler olan yapay çekiciliklerin aynısını sunabilir. Bunlar doğal ve tarihî kaynaklardan yoksun olan destinasyonlardır. Doğal ve tarihî kaynaklar açısından zengin olan bazı destinasyonlar ise sahip oldukları bu avantajları kullanamamaktadır. Planlama ve pazarlama yapılırken destinasyonun sahip olduğu özelliklerin iyi değerlendirilmesi gerekir.

Destinasyonun özellikleri şöyledir:

- İçinde bulunduğu coğrafi bölgede her türlü turizm etkinliğini ve işletmesini kapsar.
- Turizm ürününün merkezinde yer alır ve diğer bütün ürünleri yönlendirir.
- Hem fiziksel (coğrafi konum, mekân vb.) hem de sosyokültürel (tarih, insan, gelenek, yaşam tarzı vb.) bir varlıktır.
- Gerçekte var olmayan sadece turistlerin zihninde yaşayan bir varlık da olabilir. Paris'in turistler için romantik bir şehir olması gibi.
- Ülke içinde ve dışında meydana gelen savaş, terör, doğal afet, pandemi, siyasi ve ekonomik krizler vb. güncel olaylardan etkilenebilir. Pandemi nedeniyle turizm hareketlerinin durma noktasına gelmesi gibi.
- Güncel olayların yanı sıra geçmişteki olaylardan da etkilenebilir. Nazilerin Yahudilere yönelik uyguladığı soykırımda önemli bir yer tutan Auschwitz (Auşvitz) Toplama Kampı gibi.

- Gerçek olayların yanı sıra mitlerden ve hayal ürünlerinden etkilenebilir. Loch Ness (Lak Nes) Gölü canavarı, Van Gölü canavarı veya hayalî kahramanlarla ilgili çekilen filmlerin stüdyoları gibi.
- Turistler tarafından ucuz ya da pahalı olarak algılanabilir.
- Sahip oldukları çekicilik, büyüklük, altyapı, turistlere sunulan etkinlikler vb. açılardan farklılık gösterebilir.
- Tek bir yer olmak zorunda değildir. Birden fazla konumu kapsayabilir. Örneğin Alp Dağları İsviçre, Fransa, Avusturya, Almanya ve İtalya sınırlarından geçer (Görsel 1.11).

Görsel 1.11: İsviçre Alpleri

1.1.5. Destinasyon Türleri

Destinasyon; siyasi yetki alanlarına (sınırlarına), kümelenme yaklaşımı ve çekiciliklerine göre üç şekilde sınıflandırılabilir (Tablo 1.2).

Tablo 1.2: Destinasyon Türleri

KRİTER	DESTİNASYON TÜRÜ	ÖRNEK DESTİNASYON
Siyasi yetki alanlarına (il, ilçe, ülke vb.) göre destinasyonlar	Bir ülke	İsviçre, Portekiz, Tayland vb.
	Bir ülkenin içerisinde yer alan bir eyalet veya il	İstanbul, Katalonya (İspanya) Kaliforniya (ABD) vb.
	Bir ülkenin içerisinde yer alan bir bölge	Güneydoğu Anadolu Bölgesi (Türkiye), Sicilya (İtalya) vb.
	Bir şehir veya kasaba	Marmaris (Muğla), Şirince (İzmir) vb.
	Daha küçük ve özgün bir yer	Pamukkale travertenleri (Denizli), Göreme Açık Hava Müzesi (Nevşehir), Petra Antik Kenti (Ürdün) vb.
Kümelenme yaklaşımına göre destinasyonlar	Siyasi sınırları olan bir yerin parçası olarak destinasyon	Ege kıyıları (Türkiye) vb.
	Siyasi sınırları olan bir yer olarak destinasyon	Yunanistan, Hindistan vb.

	Siyasi sınırları aşan bir yer olarak destinasyon	Alp Dağları (İtalya, İsviçre, Fransa, Almanya, Avusturya), Mekong Turizm Bölgesi (Çin, Laos, Tayland, Kamboçya, Vietnam) vb.
Çekiciliklerine göre destinasyonlar	Kentsel destinasyonlar	Paris (Fransa), Amsterdam (Hollanda) vb.
	Deniz kıyısı destinasyonları	Kemer (Antalya), Sharm El-Sheikh (Mısır), Kuşadası (Aydın) vb.
	Dağ destinasyonları	Uludağ (Bursa), Everest Dağı (Çin, Nepal) vb.
	Kırsal destinasyonlar	Mendoza Bölgesi (Arjantin), Taraklı (Sakarya) vb.
	Otantik destinasyonlar	Marakeş (Fas) (Görsel 1.12), Mardin (Türkiye) vb.
	Eşsiz, egzotik ve seçkin destinasyonlar	Maldivler (Maldivler Cumhuriyeti), Saariselka (Finlandiya) vb.

Görsel 1.12: Marakeş / Fas

Sıra Sizde

Bir kültür destinasyonu seçip bunu bileşenlerine göre sınıfta arkadaşlarınıza tanıtınız.

1.1.6. Kültürün Bileşenleri ve Özellikleri

Kültür iç içe geçmiş, işlevsel ve tarihsel bağlarla birbirine bağlanmış bileşenlerden oluşur. Kültürü oluşturan bu öğeler birbirinden bağımsız değildir. Ancak bir milletin ortak değerler geliştirmesine yardımcı olan kültür bileşenleri farklı özelliklerdedir.

1.1.6.1. Kültürün Bileşenleri

Kültür bir etkileşim biçimidir. Zaman içinde yaşanan olay, olgu ve durumlar paylaşılıp, kabul görek yaygınlaşır ve böylece yeni kültürel unsurlar / değerler ortaya çıkar. Kültür birikimlerle oluşup zamanla kalıcılık kazanır. Yaşananların paylaşılması, kültürün farklı bireylere aktarılmasını sağlar. Yani kültür öğrenilen, paylaşılan ve edinilen bir niteliğe sahiptir. Kültür bileşenleri Şekil 1.2'de gösterilmiştir.

Şekil 1.2: Kültürün bileşenleri

ÖZLÜ SÖZ

"Aklın güzelliği dil ile dilin güzelliği söz ile
kişinin güzelliği yüz ile yüzün güzelliği göz ile olur."

Yusuf Has Hacip

a) Dil

Dil kültür bileşenlerinin başında gelir. Dil olmadan diğer kültür unsurlarının meydana gelmesi mümkün değildir. Duygunun, düşüncenin, bakış açısının, yaşam biçiminin belli bir cisme bürünerek görünürlük kazanmasını sağlayan en önemli araç dildir.

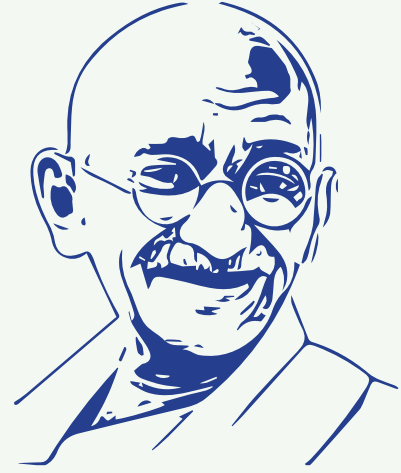
YORUMLAYINIZ

Aşağıdaki ifadeyi dilin kültür oluşumundaki etkisi açısından sınıfta arkadaşlarınızla birlikte yorumlayınız.

Söylediklerinize dikkat edin, düşüncelere dönüşür. Düşüncelerinize dikkat edin, duygulara dönüşür. Duygularınıza dikkat edin, davranışlarınıza dönüşür. Davranışlarınıza dikkat edin, alışkanlıklarınıza dönüşür. Alışkanlıklarınıza dikkat edin, değerlerinize dönüşür. Değerlerinize dikkat edin, karakterinize dönüşür.

Karakterinize dikkat edin, kaderinize dönüşür.

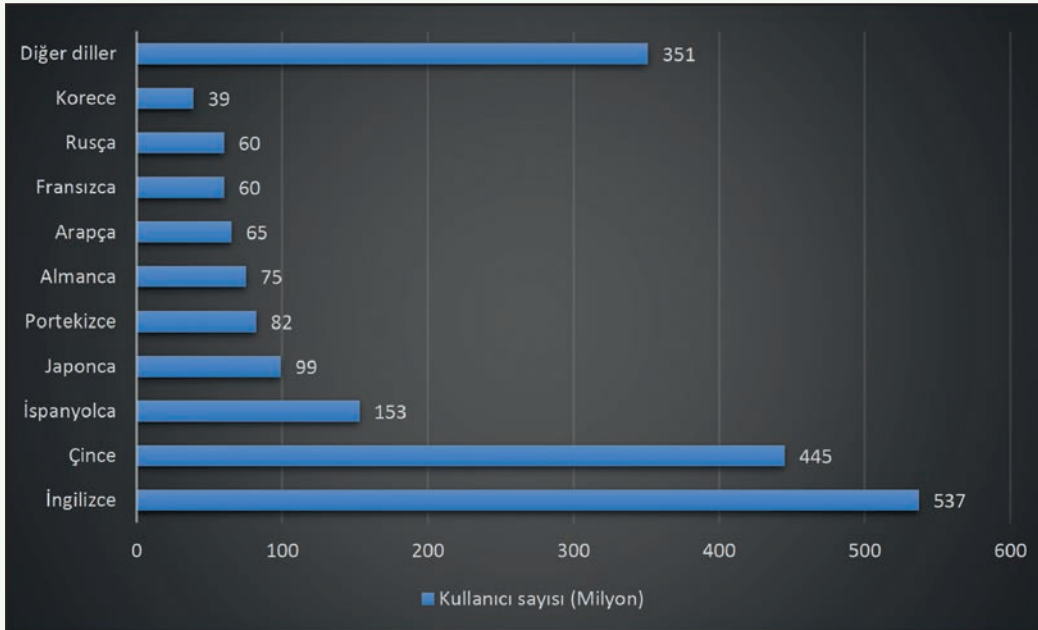
Mahatma Ghandi (Görsel 1.14)

Görsel 1.14: Mahatma Ghandi

Bilgi Kutusu

İnternet kullanımında en çok kullanılan diller Grafik 1.1'de yer almaktadır.

Grafik 1.1: İnternette en çok kullanılan diller

Kaynak: Gezon, L. ve Kottak, C. (2020). *Kültür*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

b) Din ve İnançlar

Din ve inançlar, bireyin çevre ile etkileşimi sonucu ortaya koyduğu yaşam biçimini doğrudan etkiler. Din, içinde doğduğu kültürü kendi esasları doğrultusunda tasarlayarak değer ve imkânlarla göre kendine yaşam ve uygulama alanı bulur.

İnanç ile kültür arasında karşılıklı ilişki vardır. Her toplum kendine özgü bir inanç sistemi geliştirir. Bu sistem, kişinin temel varoluş sorularına tatmin edici cevaplar vermek zorundadır. Kişinin bu sorularına doyurucu cevaplar vererek kurumsallaşır. Çünkü kültür, öncelikle inançlar üzerine kurulur (Görsel 1.15). İnançlar belli durumlarda ne yapılması gerektiğini ifade eder. Dinî öğretiler ya da siyasal ideolojiler birer inanç sistemidir.

Görsel 1.15: Semazen

ÖZLÜ SÖZ

"Dinde zorlama yoktur."
(Bakara Suresi 256. Ayet)
Kur'an-ı Kerim

Dinler, sosyal ve ahlaki değerlerle ilgili ortaya koydukları kurallarla kültürü biçimlendirir. Kutsal mabetler, dinî âdetler ve törenler dinin kültürel belirtisi olarak ortaya çıkar (Görsel 1.16). Değişik kültürlerdeki dans figürlerinde ana temanın kendini Tanrı'ya sunma olması, dansın da dinî kökenli kültürel bir unsur olduğunu gösterir. Dinin kültüre etkisi ve kültürün diğer unsurlarının oluşması ve değişmesindeki rolü sürekli. Dinî bayramlar ve törenler bunun en belirgin örnekleridir.

Turizm işletmeleri insanların dinî hassasiyetlerine yönelik düzenlemeler yapmaktadır. Turizm tesislerinde turistlerin dinî inançlarını yerine getirecek alanlar oluşturulur, bazı otel odalarında kibleyi gösteren işaretler eklenirken bazı oteller ise sadece dindar kesimlere yönelik hizmet verir.

Görsel 1.16: Kutsal mabet / Tayland

ARAŞTIRINIZ

Meksika'daki Azteklerin inanç sistemleri ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

c) Değerler ve Tutumlar

Her toplumun kendine has değerleri vardır. Neyin doğru neyin yanlış olduğunu söyleyen değerler, amaç ve davranışları belirlemede en güçlü toplumsal kontrol aracıdır. Düşünme ve davranış yolları toplumlarda değerlerle oluşturulur. Bu değerler toplumda dayanışma araçları olarak da kullanılır. Değerlerin, köklerini inançlardan aldığı kabul edilir. Toplu yaşam, ister aile gibi küçük gruplar ister karmaşık örgütlü yapılar olsun düzen içinde varlığını sürdürebilmek için mutlaka doğruyu, iyiyi, yararlıyı, güzeli tanımlayan değerlere yaslanmalıdır.

Bireyler arası ilişkilerde, toplumsal değerler önemlidir. Değerler, zamanla değişebilir ancak bazılarının korunması toplumun mutluluğu için önemlidir. Küçüklerin büyüklere saygı duyması, büyüklerin küçüklere sevgi göstermesi gibi.

Değişim gösteren toplumlarda, değerlerin değişmesi de kaçınılmazdır. Toplamlar değerleri yaşatmayı amaçlayabilir. Ancak Türkiye’de gerek dinî gerek ulusal bayramlar zaman içerisinde anlam değişikliğine uğramıştır. Özellikle dinî bayramlar aile ziyaretlerinin yapıldığı günlerden çıkıp dinlenmenin ve tatil yapmanın bir fırsatı hâline gelmiştir. Bu değer yok olmayıp değişim göstermiştir.

Toplumsal değerler, toplumun çoğunluğu tarafından paylaşılan, toplumun iyilik ve esenliğini sağlayacağına inanılan ideal ortak paylaşım ölçütleridir. Yardımseverlik, vatanseverlik, sevgi, saygı, hoşgörü vb. değerler toplumsaldır (Görsel 1.17). Toplumdan topluma farklılık gösteren bu değerler sayesinde birey topluma uyum sağlar. Bu uyum sırasında birey birtakım normlarla karşılaşabilir.

Görsel 1.17: Büyüklere saygı ve sevgi gösterilmesi

Sıra Sizde

Hoşgörü, misafirperverlik, dürüstlük, sır saklama, saygı ve sevgi turizmin değerlerindedir. Sizce başka hangi değerler turizm değerleri içindedir?

Tutumlar, kişinin doğuştan gelen değil sonradan sosyalleşme ile öğrendiği unsurlardır. Kadercilik, kanaatkârlık, mükemmel ve adil olduğu kabul edilen ilahi bir düzeni sürdürmek, gününü yaşayıp ileriye planlamayı gereksiz bulmak toplumdan topluma hatta kişiden kişiye değişebilen tutumlara örnek gösterilebilir.

Tutumlar; turizm, ülkelerin aile yapısı, değerleri, yaşam biçimleri, kültürel etkinlikleri, mimarisi, suç işleme eğilimi vb. unsurlarda değişiklik yaratır.

ç) Normlar (Kurallar)

Norm, grup üyelerinin belirli bağlamda nasıl davranması gerektiğini belirleyen kurallar veya ilkeler bütünü olarak tanımlanır. Normlar, değerlerin korunması ve toplumun düzeni için yaptırımı olan, yazılı olan ve olmayan, toplumun davranışlarına hükmeden kurallar sistemidir. Bir toplumun varlığını devam ettirebilmesi, onu bir arada tutan normlara bağlıdır. **Yazılı norm**lara örnek olarak kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge ve kararname; **yazısız norm**lara töre, örf, âdet, gelenek, görenek ve ahlak gösterilebilir (Görsel 1.18). Bir kuralın norm sayılabilmesi için toplumsal düzeyde bir baskının, ona uyulmadığı takdirde de olumsuz bir karşılığının olması gerekir.

Görsel 1.18: Yardımlaşma

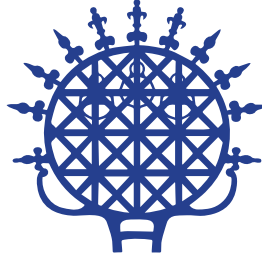
Değer ve norm birbirinden farklı kavramlardır. Vatanseverlik bir değer iken bayrağa saygı bir normdur. Değerler, kültürün önemli taşıyıcıları olmakla birlikte toplumsal düzeni tam anlamıyla kurmak için gerekli olan dayatma gücünden yoksundur. Her ne kadar geleneğin egemen olduğu toplumlarda, geleneklerle taşınan değerler, toplum yaşamını ayrıntılarıyla düzenleme ve bireylere kendini güçlü bir şekilde dayatma özelliğine sahipse de toplumsal düzen, ancak kurumsallaşmış kurallarla ayakta durabilir.

Yazısız normlar, geleneksel toplumlarda büyük önem taşısa da toplumsal işleyiş ve düzen ancak yazılı normlarla sağlanır. Aile ve çevre bazı davranış biçimlerinin uygulanmasını bireyden bekler, hatta bireyi buna zorlar. Bir çocuğun bayramda büyüklerin elini öpmeye zorlanması gibi. Kurumsallaşmış toplumsal normlar, bireylerin güçlü bir şekilde kendini dayatmasına izin vermez ve kendi sınırlarını çizer.

Turistler toplumsal normları da değiştirebilir. Örneğin Türkiye'deki konaklama tesislerindeki aşçılar erkeklerden oluşurken zamanla bu durum değişmiş ve kadınlar da aşçı olarak çalışmaya başlamıştır.

d) Simgeler (Semboller)

Simge ya da **sembol** olarak kültür; maddi öğelerin, davranışların, düşünce ve duyguların simgelere dayalı örgütlenmesidir. Kişi düşünme becerisi ile simgeler üreterek yeni anlamlar inşa eder. Doğayı dönüştüren insanın her etkinliği, ürettiği bilgi, deneyim, anlam ve simgeler kültürel üretimin parçalarıdır. Örneğin Hitit Güneşi, Hitit uygarlığı ve sanatının sembolü olmasının yanında Başkent Ankara'nın, Konaklama ve Seyahat Hizmetleri ile Yiyecek İçecek Hizmetleri alanlarının bulunduğu okulların da sembolü olarak kullanılır (Görsel 1.19).

Görsel 1.19: Hitit Güneşi

Değerlerin bazı yönlerini temsil eden nesnelere, kültürün doğası olarak algılanan norm ve idealler ya da kültürün herhangi bir bölümü kültürel simge olarak kabul görür. Kültürel simgeler büyük ölçüde değişkendir. Sembol, logo, resim, isim, yüz, gerçek veya kurgusal insanlar birer kültürel simge olabilir. Dünyada "zeytin dalı" barışın, "bayrak" bağımsızlığın sembolüdür.

Bir kültürde bulunan sembollerin tespiti ve incelenmesi, o kültürün gelecek kuşaklara aktarılması adına önemlidir. Semboller de tıpkı lider ve kahramanlar gibi kültürün devamlılığını sağlar.

ARAŞTIRINIZ

Kültürel simgelere yönelik bazı örnek simgeler ve anlamları / tanımları aşağıda verilmiştir. Boş bırakılan yerleri tamamlayarak araştırdığınız yeni örnekleri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. **Matruşka:** Anne figürünün içerisinde iç içe yerleştirilmiş bebeklerden oluşur. Rusya'nın kültürel simgelerinden biridir (Görsel 1.20).
2. **Yin Yang:** Çin kültürünün geliştirdiği yin ve yang doğada var olan iki zıt kutbu (karanlık-aydınlık, iyilik-kötülük vb.) simgeler (Görsel 1.21).
3. **Kimono:** Japonya'nın geleneksel giysisidir (Görsel 1.22).
4. **Lale:**
5. **Çift Başlı Kartal:**
6.: Antik Mısır'da her şeyi gören gözdür.
7.: Hinduizm ve Budizm'de evrenin yapısını simgelediği düşünülen, ritüel ve meditasyon amacı ile kullanılan semboldür.
8.
9.
10.

Görsel 1.20: Matruşka / Rusya

Görsel 1.21: Yin Yang / Çin

Görsel 1.22: Kimono / Japonya

Bilgi Kutusu

Dünyadaki çeşitli kültürler aynı şeylere farklı sembolik anlam yükleyebilir. Köpek, bazı toplumlar için bir dost iken bazı toplumlar için bir yemeğin ana malzemesidir.

e) Tarih

Bir toplumun kimliğinin temel bir parçası olan tarih, milleti dolayısıyla kültürü meydana getiren unsurlardandır. Kültürün zaman içindeki siyasi ve sosyal akışını ve sürekliliğini sağlayan tarih, bir milletin çağlar içindeki görünüşüdür. Bugünün ve dünün fertlerini birbirine bağlayarak geleceğe taşıdığı için milletin hayatında önemli bir yer tutar.

Tarih, toplumun zaman içindeki gelişme yönünü belirleyen, insanın kendi toplumu ile diyalog kurmasını ve bütünleşmesini sağlayan, ondaki toplum bilincini canlı tutan bir kültür hazinesidir.

Tarihten ve kuşaklardan, gelenek ve görenekler ortaya çıkar. Bunlar bugüne kadar devam ederek değerleri etnik ve sosyal bir ortamda canlı tutar.

Turizm, yerel halkın tarihî değerlere ve eserlere sahip çıkarak kültürlerinin gelecek nesillere aktarılmasını sağlar. Ayrıca yabancı turistlerin ülke tarihi hakkında bilgi sahibi olmasını sağlar.

Bilgi Kutusu

Evliya Çelebi'nin Seyahatname adlı kitabı hem turizm hem de tarihi bir araya getirmiş, birçok ülke ve kültürü bütün dünyaya tanıtmıştır.

f) Gelenek ve Görenekler

Bir toplumda veya bir toplulukta çok eskilerden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa aktarılan, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre, kural ve davranışlara **gelenek ve görenek** denir. İnsanlar arasında tekrar tekrar yapılarak yerleşir. Bunlar bir milletin yazılı olmayan kurallarıdır. Birçok toplumda yazılı kanunların çoğu gelenek ve göreneklere göre düzenlenir. Bunlar devletin herhangi bir müdahalesi olmaksızın ortak ihtiyaçların baskısı altında, belli sosyal ilişkileri düzenlemek için gerekli olup kendiliğinden meydana gelir. Toplumdan topluma, millettten millete, hatta bölgeden bölgeye farklılık gösterir. İçinde bulunulan toplumun şartlarına göre kabul edilmeleri ve değişmeleri zaman içinde kendiliğinden olur.

Günümüzde bile yazılı kanunları olmayan toplumlar vardır. Bunlarda toplum düzeni hâlâ gelenek ve göreneklerle sağlanır. Gelenek ve görenekler çoğunlukla toplumun ahlaki değerlerini ve inançlarını yansıtır.

Toplumdaki her bireyin hayatının çeşitli dönemlerinde bazılarını yaşadığı bazılarına şahit olduğu doğum, sünnet, askerlik, kız isteme, nişan, söz, evlenme, düğün ve ölüm gibi hayatın geçiş dönemlerinde, toplumda var olan örf ve âdetlerin izleri çok açık bir biçimde görülür (Görsel 1.23).

Görsel 1.23: Düğün töreni / Ruanda

Gelenek ve görenekler günlük yaşamdaki ilişkilerin düzenlenmesinde, bireyler arasındaki sürtüşmelerin azaltılmasında, toplumsal ilişkilerin kolaylaşmasında belirleyici rol oynar. Turizm tesislerinde Türk geceleri düzenleyerek kına gecesi, düğün, halk oyunları vb. Türk gelenek ve görenekleri turistlere gösterilmektedir.

ÖZLÜ SÖZ

“Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli kültürdür. Kültür; okumak, anlamak, görebilmek, mana çıkarmak, zihni terbiye etmektir.”

Mustafa Kemal Atatürk

g) Teknoloji

Kültürel değişim ve dönüşümlerde **teknoloji** oldukça etkilidir. Televizyon, cep telefonu, bilgisayar vb. cihazlar günümüz toplumlarında değişim ve dönüşümleri hızlandırmıştır. İnsanlar bir araya gelmeden, yüz yüze ilişkiler içerisine girmeden, sanal âlemlerde tekno-kültürel oluşumları olanaklı hâle getirmiştir. Yurt içinde veya dışında uzakta yaşayan ve bayram döneminde ailelerini ziyaret etme imkânı bulamayan bireyler görüntülü konuşma teknoloji sayesinde birbirleriyle iletişim kurar (Görsel 1.24).

Özellikle pandemi döneminde sosyal mesafenin zorunlu olduğu süreç içerisinde bireyler bütün eğitsel, kültürel, sosyal ve toplumsal ilişkilerini teknoloji sayesinde devam ettirme fırsatı bulmuştur. İnsanlar çevrim içi (online) müze ziyaretleri, tiyatro, terapi, sinema, kurs, eğitim vb. etkinliklere katılım sağlayabilmişlerdir.

Cihazlar doğru kullanılmadığında ise toplumsal bağları zayıflatarak bireyler arasındaki ilişkileri zedeler. Teknolojinin imkânlarından yararlanılırken sohbet, paylaşma, dayanışmanın zayıfladığı görülür. Genç bireyler; olumlu / olumsuz, iyi / kötü, güzel / çirkin gördüğü her şeyi hayatına alarak aile bireyleriyle anlaşmazlık yaşayabilir. Teknoloji, kuşaklar arası farklılaşmadan kaynaklanan çatışmalara neden olabilir.

Görsel 1.24: Görüntülü konuşma ile iletişim

Bilgi Kutusu

Telefon Bağımlılığı (Nomofobi): Kişide akıllı telefonundan ayrı kaldığında yaşadığı panik olma, huzursuzluk, sürekli akıllı telefonunu kontrol etme ihtiyacı, ümitsizliğe düşme gibi belirtilerin görünmesine denir. Akıllı telefon kişinin elindedir ve telefonunu bırakmakta zorlanır.

Turizm sektöründe ise teknolojik gelişmeler çalışma kültürünü değiştirmiştir. İnternetin çalışma hayatına girmesi ve gelişmesiyle telefonla yapılan rezervasyonlar çevrim içi olarak alınabilmekte ve ödemesi de aynı şekilde tahsil edilebilmektedir. Otel programlarının bulut sistemi ile zincir otellerin birbiri ile bağlantıları internet ile sağlanabilir. Ayrıca turistler gidecekleri yerlerle ilgili olarak web sitelerinden veya uygulamalardan bilgi alabilir.

Sıra Sizde

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının sanal müze web adresini ziyaret ediniz. Teknolojinin sağladığı farklı imkânlar örnekler vererek sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

ğ) Sanat

Yaratıcılığın ve hayal gücünün bir ürünüdür. Resim, heykel, mimari, fotoğraf, dans, edebiyat, müzik vb. birer sanattır. Sanat ve kültür arasında sıkı bir ilişki vardır. Çünkü bir sanat eseri, o kültürün özelliklerini kuşaklar boyunca taşıyarak kültürün devamlılığını sağlar. Bir sanat yapıtında ait olduğu toplumun kültür yapısının izleri görülür.

Coğrafi bölge, iklim ve çevre koşulları, gelenek ve görenekler, inanç ve yaşayış biçimleri sanat yapının oluşumunda oldukça önemlidir. Bir sanat eserinin incelenerek hangi kültüre (Avrupa, Asya, Afrika...) ait olduğu saptanabilir. Çünkü içinde bulunduğu kültürün, zamanın ve çevrenin izlerini bir ayna gibi yansıtır.

Kültür sanatı nasıl etkiliyorsa sanat da kültürü etkiler, geliştirir, güzelleştirir. Yani karşılıklı bir etkileşim vardır. Sanat, bir milleti diğer milletlerden ayıran, topluma has duygu ve zevklerin şekillenmesidir. Her milletin sanat anlayışı ayrı bir özellik taşır. Söz, ses, mekân, renk, ışık, zevk ve anlayışı farklıdır.

Konaklama tesisleri, binalarını sanatsal olarak düzenlediklerinde daha fazla turisti çekebilir. Sanatsal şekilde yapılan oteller, konsept veya temalı otel türüne girer. Kapsül otel, kütüphane oteli, gemi otel vb. oteller buna örnektir.

ÖZLÜ SÖZ

“Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.”

Mustafa Kemal Atatürk

Bilgi Kutusu

Flamenko, İspanya'nın Endülüs Bölgesi'nin kültürüdür (Görsel 1.25). Kökenleri hakkında birçok soru işareti bulunur. Genel olarak bölgede Latince konuşan asimile olmuş yerli İberik halklar, Berberi-Arap Müslümanlar, İspanya Yahudileri ve Çingeneler flamenkoyu beraber ortaya çıkarmıştır. Birçok yabancı turist, bu sanatsal gösteriyi izlemek için İspanya'ya seyahat etmektedir.

Görsel 1.25: Flamenko dansçısı

h) Dünya Görüşü

Bireyin veya toplumun bilgi ve bakış açısını kapsayan genel bir düşüncedir. Hayat felsefesi veya hayat görüşü olarak da kabul edilebilir. Dünya görüşü bireye veya milletlere göre farklı olabilir. Ancak bir milletin bireyleri ortak kültürü paylaştığı için tutum, zihniyet ve davranış bakımından çeşitli ortak özellikler gösterir. Sosyal ve psikolojik olaylar karşısında bireylerin bu ortak tutum ve davranışları o milletin dünya görüşünü meydana getirir. Bu nedenle her milletin değer yargıları farklıdır. Askerlik, kahramanlık, aşk, namus, temizlik, ahlak, ölüm, eğlence vb. kavramların algılanışı her millette değişiktir. Örneğin İspanya'daki boğa güreşleri İspanyollar için bir eğlenceyken diğer ülkelerde kötü algılanabilir.

ARAŞTIRINIZ

Aşağıda belirtilen kültür unsurlarını araştırıp tabloda boş bırakılan yerlere yazınız.

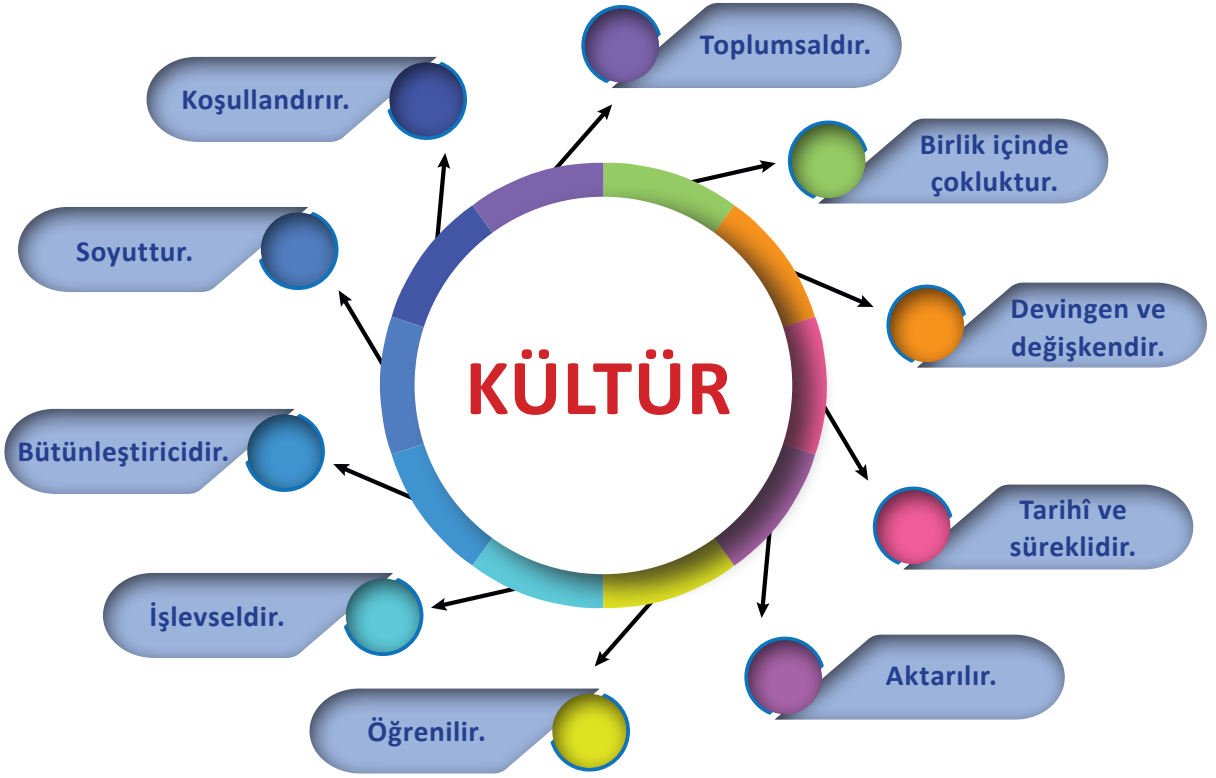
Şehir	Müzik aletleri	El sanatları	Yemek	Halk oyunları	Mimari	Giyim
Adana						
Aydın						
Elazığ						
Edirne						
Kars						
Şanlıurfa						
Trabzon	Kemençe	Hasır bilezik	Laz böreği	Horon	Serender	Peştamal
Yozgat						

Bilgi Kutusu

Kültür ayrı parçalardan oluşup, bütünleşerek genel kültürü meydana getirir.

1.1.6.2. Kültürün Özellikleri

Her kültürün kendine has özellikleri vardır. Ancak bütün kültürlerde, oluşum aşamasından itibaren tarihsel süreç boyunca bazı ortak özellikler görülür. Kültürün ortak özellikleri Şekil 1.3'te gösterilmiştir.

Şekil 1.3: Kültürün özellikleri

Toplumsaldır. Kültürün en önde gelen özelliğidir. Kültür, topluma özgüdür ve insan kültürünün içine doğar. Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, her toplumun kültürü vardır. Toplumun var olduğu her yerde (klan, kabile, ulus, kıta veya din birliği vb.) kültürün varlığından söz edilir. Kültür toplumsal yaşamda oluşan bir unsur olmakla birlikte bireysel tutum ve davranışlar kültürel doku içinde önemli bir yer tutar. Kültürün öğretileri toplumdan topluma değişiklik gösterir. Her toplumun sahip olduğu, yarattığı ve paylaştığı alışkanlıklar toplumun kültürünü oluştururken söz konusu alışkanlıkların sürekliliği de o toplumun var olmasına bağlıdır.

Grupların veya sınıfların ayrı kültürleri olup alt ve üst kültürden söz edilse de bunların tamamını temsil eden belli toplumlar / topluluklar vardır. Güreş, bağ bozumu, çocuk oyunları, orta oyunu, düğün, kına gecesi, nişan vb. Türk kültürüne dinamizm katan temel uygulamalardır ve bu yönüyle diğer kültürlerden ayrılır. Türklerin yemekleri, giyim tarzları, düğünleri, bayramları, inançları, akrabalık ilişkileri, aile ilişkileri, gelenek ve göreneklere ulusal kültürün alanına girer. Tüm ulusların kendine özgü ulusal kültür nitelikleri vardır. Ulusal kültür özellikleri birbirine benzeyebildiği gibi tamamen farklı da olabilir.

Birlik içinde çokluk. Kültürler daha dar kapsamlı alt kültürlerden oluşur. Toplumdaki sınıf ve alanlara göre özel kültürler ortaya çıkar. Ulusal kültürü; alt kültür, sınıf kültürü, bölgesel ve yöresel kültür oluşturur. Alt veya yerel kültür uyum içinde olursa ulusal kültür sağlanır. Kültürü ulusal boyutları aşan bir kavram olarak ele aldığımızda da yine birlik içinde çokluk vardır. Ortak bir kültürü oluşturan ve onun değerlerine sahip olanlar arasında ne çok fazla benzerlik ne de çok fazla fark olmalıdır.

Çok kültürlülük, farklı kültürlerin birbiri ile karışarak tek bir ulusal kültür çatısı altında var olması yerine, birçok kültürün aynı çatı altında beraberce ve ayrı ayrı yer almasını savunur. Çok kültürlülükte, bir grubun ya da topluluğun kendini ifade etmesi önemlidir.

Devingen ve değişkendir. Tarihte toplumlar birbirinden etkilenmiştir. Kültür, toplumdaki bireylerin istek ve ihtiyaçlarından, o toplumda yaşanan olay, olgu ve durumlardan etkilenerek değişime uğrar. Yapılan savaşlar, icatlar, keşifler, göç, ticaret, turizm ve diğer toplumlarla yapılan kültürel alışverişler değişikliği hızlandırabilir.

Kültür değişimi kaçılmaz bir olgudur. Kültürdeki değişim uyum yoluyla gerçekleşir. Kişiler kendilerine kalıt olarak aktarılan kültürü öğrenerek yaşar ve yaşatır. Yaşatırken farkında olarak veya olmadan onda bazı değişiklikler yapıp kendilerinden sonraki nesillere bu şekliyle aktarır (Görsel 1.26). Bu değişiklikler yüzyıllar içinde daha büyük boyutlara ulaşabilir.

Görsel 1.26: Kuşaklar arası kültürel değişim

Maddi kültür, manevi kültüre göre daha kolay değişebilir. Yabancı kültür toplulukları ile ilişkide bulunan toplumlarda herhangi bir iç ya da dış zorlama olmaksızın kültür alışverişi sonucu baş gösteren değişikliklere **serbest kültür değişimi** denir. Türklerin İslamiyet'e geçişi ile Arap, Fars kültürlerinden etkilenmesi ve dinî yaşamlarındaki değişim buna örnek gösterilebilir. Bir toplumun başka bir toplumu hâkimiyeti altına almasıyla kendi değer, inanç ve topyekûn kültürünü diğer topluma zorla kabul ettirmesi ise **zorunlu kültür değişimidir**. Genellikle güçlü milletlerin kültürü diğer milletleri etkiler. Günümüzde dünyanın birçok ülkesinde Amerika ve Avrupa kültürü yaygınlaşmıştır. Bunun nedeni bu toplumların ekonomik ve siyasi yönden güçlü olması olabilir.

OKUMA METNİ

KÜLTÜR VE DEĞİŞİM

Kültür değişir ama bu değişim uyum yoluyla gerçekleşir. Her ne kadar doğal şartlar kültürü değiştirecek kadar güçlü olmasa da kültürler zaman içinde doğal çevreye uyum gösterir. Toplumsal şartlar ve ihtiyaçlar değiştikçe bunları karşılayacak ve sorunları çözecek yeni yol ve yöntemler veya araçlar oluşturulur. Kültür, yeni ihtiyaçlar ve sorunlar karşısında insanların geliştirdikleri yeni fikirler ve icatlarla değişime uğrar.

Türk toplumunda at binmek, kılıç kuşanmak geleneksel olarak bir kültür oluşturmuşken günümüz dünyasında bu kültürün yerini arabalar ve evler almıştır.

Geleneksel kültürde yemekler yer sofrasında yenirken artık masalarda yenmektedir.

İnsanların birbirini ziyaret etmesi gelenek ve göreneklerde yaygınken günümüzde insanlar görüntülü konuşmalarla bu ihtiyacı giderir.

Köylerden ilçe merkezine ve ilçe dışına doğru göçün olması, insanların üretim / tüketim alışkanlıklarının değişmesi kültürel değişime örnektir.

Tarihî ve süreklidir. Kültür, tarih içerisinde yaratılan bir sistemdir. Tarih bütün kültür sahasını içine alır. Kültür ve bileşenleri bir anda ortaya çıkmamıştır. Bunlar, buldukları toplumun tarihsel süreci içinde oluşmuş ve yaygınlaşmıştır. Tarih, kültür bileşenlerini muhafaza eden bir depo, bir hazine olarak kabul edilir. Dinler ve diller (özellikle yazı dili) ne kadar sürdüğü bilinmeyen bir tarihsel süreç içerisinde oluşmuş, gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Bunlar kültüre süreklilik kazandırır. Kültürün sürekliliğine gelenek ve görenekler de katkı sağlar. Toplumdan bağımsız bir kültürden bahsedilemez. Çünkü kültür, toplumların bulunduğu yer ve tarihte oluşur, yaşar.

Aktarılır. Kültür nesilden nesile aktarılan bir sosyal mirastır. Varlığını ve canlılığını ancak bu yolla sürdürebilir. Tüm insanlar kuşaktan kuşağa aktarılan belli kültürel kurallar içinde büyür. İnsanlar içine doğduğu, yaşadığı kültürü gözlemleyerek, konuşarak ve diğer insanlarla etkileşime girerek öğrenir. Gelenek ve görenekler, din, dil, sanat, edebiyat, folklor, teknoloji bileşenleri kültürün taşıyıcı ve aktarıcısıdır.

Öğrenilir. Tarih içinde oluşan ve gelişen kültür, bu özelliğiyle tarihsel bir mirastır. Kültür öğrenilerek zamanla alışkanlığa dönüşür ve böylece sosyal kalıtım yoluyla nesilden nesile aktarılır. Kültürün öğrenilebilir olması eğitimin kurallarına, yasalarına ve ilkelerine uygun olması gereğini doğurur. Toplumunu oluşturan kişiler tarafından öğrenilir.

İşlevseldir. Kültür unsurları toplumdaki bireylerin yaşamlarını birlikte sürdürmeleri esnasında ortaya çıkan ve bedensel, ruhsal, düşünsel ihtiyaçları karşılayan değerler bütünüdür. Topluma uyum sağlayabilmek ve burada var olabilmek için toplumun kurallarına uyulmalıdır.

Bütünleştiricidir. Kültürü oluşturan farklı ögeler, uyumlu ve bütünleşmiş bir sistem oluşturma özelliği taşır ve ait olduğu toplumun bireylerini birbirine kenetler. Toplumsal boyutta uyum içinde olan kültürler bütünleşme eğilimi gösterir. Topluma özgü olan kültür, milletleri birbirinden ayıran niteliği ve önemli unsurlarıyla o milleti oluşturan bireylerin sevinçte, üzüntüde yani iyi günde kötü günde gösterdikleri söz ve davranışlarla karakteristik bir özellik kazanır. Üzüntü veren bir olayın bireylere yansması ve paylaşımı her toplumda farklıdır.

Kültürel bütünleşme sağlanmadıkça toplumda sosyokültürel ve ekonomik alanlarda uçurumlar olur. Bu da bireyler arasında anlaşmazlık ve çatışma meydana getirir. Kültür örüntülüdür. Yani kültürel sistemin ögeleri birbiriyle ilişkilidir. Birbiriyle ilişkili olan kültürel sistemin bütünleşmiş yapı içindeki bileşenlerinden biri değişirse diğeri de değişir.

Bilgi Kutusu

Kültürel entegrasyon, birey veya grupların kendi kültür çevresinden çıkıp farklı bir kültürel ortama uyum sağlamasıdır. Konaklama işletmelerine gelen konuklar ile çalışan personel kültürel entegrasyon sağlar.

Soyuttur. Kültür soyut bir kavramdır, sadece hissedilir. Özünde maddi ya da gözlenebilir bir kavram olmayan kültür, gerçeğin bir soyutlamasıdır. Folklor, gelenekler, dil, sözlü tarih vb. **soyut kültürel varlıklar** olarak kabul görür.

Koşullandırır. Kültür toplumdaki bireylerin sosyal davranışlarını biçimlendirir. Toplumsal düzeyde kuşaktan kuşağa aktararak bireylerin davranış biçimleri büyük oranda koşullandırılır (Görsel 1.27). Çünkü oluşan kültür bir sonraki nesle koşullanma yoluyla öğretilir. Kültürel koşullanma doğumla başladığı için birey bunu genellikle fark etmez. Kişi, bilinçli veya bilinçsiz öğrenmeyle ve diğer bireylerle etkileşim süreci içinde kültürlenme yoluyla geleneğini özümser.

Görsel 1.27: Farklı kültürlerden çocuklar

1.2. KÜLTÜRLERARASI FARKLILIKLAR VE İLETİŞİM

Dünya genelinde farklı kültürlere sahip pek çok topluluk vardır. Kültürel etkileşimin artması, kültürü ve kültürel farklılıkları ön plana çıkarmış, kültürün önemini daha da arttırmıştır. Örneğin yaşadığı ülke dışına ilk kez çıkan ve bambaşka bir yere giden bir turist gittiği yerin kültür farklılığı ile karşılaşır. Kişilerin yaşam tarzları ve hayata bakışları kişiyi şaşırtabilir, heyecanlandırabilir veya kişiye farklı duygular hissettirebilir. O ülkedeki yemek alışkanlığı bile ona yeni bir deneyim kazandırabilir ya da kişi, yemek alışkanlıklarına ayak uydurmakta güçlük çekebilir. Uzak Doğu'da yemek yerken kullanılan chopstickler [çopsitik (yemek çubukları)] gibi (Görsel 1.28).

Görsel 1.28: Chopstickler

Farklı kültürlerde ticaret, eğitim, spor, siyaset, turizm, göç, savaş vb. birçok faktöre bağlı olarak iletişim kurulur. Günümüz koşullarında iletişim çoğunlukla teknolojik araçlarla gerçekleşir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte ulaşım ve haberleşme kanallarının sağladığı çok çeşitli olanaklar insanları, dolayısıyla da kültürleri birbirine yakınlaştırmıştır.

1.2.1. Kültür ve Medeniyet

Kültür bir toplumun sahip olduğu dil, din, gelenek, sanat ve hayat tarzı gibi unsurların bütünüdür. Bir başka deyişle bir milletin tarihi boyunca meydana getirdiği maddi ve manevi değerlerin bütünüdür. **Medeniyet** bir toplumun bütün unsurlarını yani maddi manevi varlıklarını, düşüncelerini, bilimini, sanatını, teknolojisini, canlı türlerini ve ürünlerini kapsayan çok geniş bir ifadedir.

Kültür ve medeniyet arasındaki farklılıklar Tablo 1.3'te gösterilmiştir.

Tablo 1.3: Kültür ve Medeniyet Arasındaki Farklılıklar

Kültür	Medeniyet
Toplumun yaşayış ve anlayışdır.	Kültürü de içine alır.
Millîdir.	Evrenseldir.
Toplumun ortak değerleridir.	Büyük kültür değerlerinin bütünleşmesinden oluşur.
İnsanı / toplumu temsil eder.	Toplumun yaptıklarını temsil eder.
Öncelik vasfı ağır basar.	Sonralık vasfı ağır basar.
Yaşatılır ve geliştirilir.	Öğrenilir.

Aralarındaki bu ayrılıklara rağmen kültür ile medeniyet karşılıklı etkileşim hâindedir. Çünkü bireylerin ve toplumun eseri olan kültür geliştikçe medeniyet de gelişir. Medeniyet ve kültür toplumun genelini kapsar. Kültür gibi medeniyet de sonraki nesillere aktarılır.

1.2.2. Kültürlerarası Farklılıklar

Kültürler kendine özgü birtakım niteliklerden oluşur. Toplumlar, kendi kültürünü uzun bir zaman içinde oluşturur. Bir toplumun sahip olduğu norm ve değerler bütünü, herhangi bir kültürde aynı ya da benzer bir biçimde olmayabilir. Kültürel farklılıklar insanların yaşadığı yer, gelenek, görenek, dinî inanç ve ahlak kurallarının farklı olmasından kaynaklanır. Bu farklılıkların başında din ve dil gelir (Görsel 1.29).

Kültürel farklılıklar sadece ülkeler arasında olmaz. Bir ülkede bölgeden bölgeye, şehirden şehre farklı kültürler oluşabilir. Dolayısıyla bir kişinin milleti, geldiği bölge, etnik kökeni, dili veya dini bilinse bile o kişinin herhangi bir durumda nasıl davranacağını tahmin etmek mümkün değildir.

Görsel 1.29: Budist rahipler / Kamboçya

Bilgi Kutusu

Kuzey Amerika'da göz kontağı kurmak saygı belirtisi iken Kore'de saygısızlık ve kabalıktır. Orta Doğu ülkelerinde göz kontağı kurulmaması kabalıktır. Fakat kadın ile erkeğin göz teması kurması doğru karşılanmaz.

Bilgi Kutusu

Amerikalılar istiridyeyi severek yer, salyangoz yemez.

Fransızlar salyangoz yer, çekirge yemez.

Güney Afrikalı Zulular çekirge yer, balık yemez.

Müslümanlar balık yer, domuz eti yemez.

Hintler domuz eti yer, dana eti yemez.

Ruslar dana eti yer, yılan yemez.

Çinliler yılan yer, insan yemez.

Görüldüğü gibi sadece yemek kültüründe bile kültürel farklılıklar geniş bir biçimde yer alır. Her kültürde aynı biçimde ortaya çıkan bir norm bulmak imkânsızdır. Bu farklılıklar bazı toplumlar için doğru ve değerliken başka toplumlar tarafından yanlış görülebilir. Önemli olan bu farklılıkları o kültürün bakış açısıyla değerlendirip farklılıklara saygı duyabilmektir.

1.2.3. Kültürlerarası İletişim

Kültürlerarası iletişim oldukça karmaşık ve çok boyutludur. İnsan, sosyal dünyayı algılamak için alıştığı kalıp yargılara, geleneklere ve içinde yaşadığı toplumun değerlerine göre hareket eder. Bu durum kültürlerarası iletişimin doğasını doğrudan etkiler. Farklı kültürle iletişim, değişim ve dönüşümü beraberinde getirir.

Kültürlerarası iletişim farklı kültürlere mensup insanlar arasında etkileşim ve anlam aktarımları, yabancıların algılanması, açıklanması ve kültürel farklılıkların gözetilmesi gibi konuları inceleyen disiplinler arası bir bilim olarak tanımlanır. Kültürlerarası iletişim, farklı kültürlerin ya da bir kültür içerisinde yer alan farklı alt kültürlerin üyeleri arasında gerçekleşen iletişim olarak açıklanabilir. Farklı kültürlerden gelen insanların etkileşimde bulunmak amacıyla mesajlaşarak anlam yaratma ve anlamları ortak kılma çabaları kültürlerarası iletişim kapsamına girer.

Kültürlerarası iletişimin kurulma nedenleri şunlardır:

- İletişimdeki teknolojik gelişmeler
- Göç
- İş ve ticaret
- Demografik ve ekonomik gelişmeler
- Çatışma ve savaşlar
- Etik davranış kuralları
- Kültürel öğelerin farkına varmak
- Yaratıcı problem çözme becerisi kazanmak
- Barış ve etik kurallarının gerekliliği
- Etkinlikler ve spor turnuvaları
- Turizm faaliyetleri, seyahatler vb.

Farklı etnik kimlik ve kültürler ile egemen kültür arasında var olan çeşitli ön yargıları ortadan kaldırmak, bireylere kültürlerarası yeterlilik kazandırmak, kültürlerarası iletişim çalışmalarının temel amacıdır. Farklı kültürlerle mensup bireyler ya da gruplar arasındaki iletişim, dünyanın birçok ülkesinde kültürleri birbirinden ayıran özelliklerin farkına varılması ve bunların iletişim üzerindeki etkilerinin araştırılmasıyla birlikte önem kazanmıştır. Farklı kültürlerden insanlar çeşitli nedenlerle etkileşimde bulunup yeri geldiğinde bütün dünyayı etkileyecek kararları birlikte alır. Kültürlerarası iletişim, farklı etnik gruplar ve ırklar arası iletişim ile farklı sosyal sınıflar arası iletişimi de kapsayan gruplar arası iletişimin bir türüdür.

Bilgi Kutusu

Stereotip: Bilimsel bir kanıt olmayan yargılardır. Örneğin ev işleri kadınıdır, bakım onarım erkeklerindir, (Görsel 1.30), kızlar koşamaz, mavi renk erkekler içindir, Almanca kaba bir dildir vb.

Görsel 1.30: Stereotip karşıtları

Farklı kültürlerle mensup insanlar birbirlerinin dillerini, dinlerini, inançlarını, yaşam tarzlarını, alışkanlıklarını vb. pek fazla bilmez. Ancak son yıllarda küreselleşmenin de etkisiyle kültürler açık hâle gelmiştir. Ulaşımın kolaylaşması ve iletişim araçlarının çoğalmasıyla farklı kültürel geçmişe ve yapıya sahip insanlar arasındaki iletişim ve etkileşim hızlı bir şekilde artmıştır. Bu iletişim ve etkileşim sırasında farklılıklardan kaynaklanan birtakım zorlukların ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Kültürlerarası iletişim çalışmalarında üzerinde durulan ve çözülmeye çalışılan belli başlı zorluklar ve sorunlar şunlardır:

- İnsanları belli kalıplara yerleştirme (stereotip)
- Diğerleri hakkında ön yargı ve varsayımda bulunma
- Geleneksel kültürel değerlere sahip olma
- İletişimde taraflar arasındaki dil farklılıkları
- Sözsüz iletişim farkları
- Cinsiyet, yaş, ırk, din vb. farkların getirdiği olumsuzluklar ve yanlış anlaşılımlar
- Kültürel değerleri taşıyan bireylerin hoşgörüden yoksun olması
- Kültürün dışı kapalı, şüpheli ve katı kurallara sahip olması
- Etnomerkezcilik ve diğer kültürlerle saygı duymama
- Kültürel empati yoksunluğu
- Belirsizlik, kaygı vb.

Bilgi Kutusu

Etnomerkezcilik (Etnosentrizm), bireyin kendi kültürünün en iyisi olduğuna inanıp onu diğer kültürlerden üstün görmesidir.

Kültürün yaşanmasına, kültürel sürekliliğin sağlanmasına ve kültürel değişime aracılık eden birtakım kültürel süreçlerden söz etmek mümkündür (Tablo 1.4).

Tablo 1.4: Kültürel Süreçler

Kültürel süreç	Tanımı
Kültürlenme	İnsanın doğumundan ölümüne kadar toplumun istek ve beklentilerine uyacak şekilde etkilenme ve değişme sürecidir. Belli bir yaşa kadar köyde yaşamış bir bireyin kente göç ettikten sonra burada karşılaştığı kültür ile kendi köyündeki kültürü birleştirmesi gibi.
Kültürleşme	İki farklı kültürün karşılaşmasıyla başlayan ve uyum ile sonuçlanan kültürel ve psikolojik değişim sürecidir. Farklı toplumların karşılıklı olarak birbirlerinden etkilenmesi şeklinde de ifade edilebilir. Alman bir kadınla Türk bir erkeğin evlenmesi ve Alman kadının bayramda el öpmesi gibi.
Kültürel gecikme	Bir toplumdaki maddi kültür bileşenlerinde meydana gelen değişim hızına manevi kültür öğelerinin ayak uyduramamasıyla oluşan uyumsuzluk ve görgüsüzlük durumudur. Cep telefonu (maddi kültür) hızla yaygınlaşırken onu kullanma görgüsü (manevi kültür) aynı hızda gelişmez. Sinema, tiyatro, toplantı, cami, hastane gibi telefonun sessize alınması gereken ortamlarda telefonun yüksek sesle çalması gibi (Görsel 1.31).
Kültürel yayılma	Bir kültürde ortaya çıkan maddi veya manevi kültür öğesinin dünyadaki başka kültürlerle yayılmasıdır. Spagettinin İtalyanlardan, yağurdun Türklerden dünyaya yayılması gibi.
Kültür karmaşası	Birbirine bağlı olan ya da bir ana öge çevresinde kümelenen kültür öğelerinin bütünüdür. Kültür öğeleri işlevsel olarak birleşirse kültür karmaşası oluşur.
Kültür şoku	Bir kültürden başka bir kültüre giden bireylerin, yeni kültüre uyum sağlamakta karşılaştıkları güçlükler, sıkıntı ve bunalımlar, gösterdikleri tepkilerdir. Almanya'ya giden bir Türk'ün dil, din, giyim, yemek vb. farklılıklar nedeniyle sıkıntı çekmesi.
Zorla kültürlenme	Bir kültüre mensup birey ve grupların başka bir kültür tarafından zorla değiştirilmesidir. Zorla din değiştirme gibi.
Kültürel özümseme	Bir kültürel sistemin başka bir kültürel sistemi giderek kendine benzetmesi, kültürel egemenliği altına almasıdır. İtalyan kültürü olan pizzanın Türk kültüründe özümsemesi gibi.
Kültürel yozlaşma	Bir ülkenin kendi kültür öğelerini kaybederek tamamen yabancı kültürlerin egemenliği altına girmesi, yerli kültürel öğelerini kaybetmesi sürecidir. Gençlerin Batı kültürüne özenmesi gibi.
Kültürel değişme	Toplumun bütünüyle veya bazı kurumlarıyla değişmesi ya da değişikliğe uğramasıdır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte ata binmenin yerini arabaların alması gibi.

Görsel 1.31: Kültürel gecikme örneği

Sıra Sizde

Toplumsal yaşamda ortaya çıkan kültürel süreçlere ilişkin örnekler bularak aşağıdaki tablonun ilgili alanına yazınız.

Kültürlenme	
Kültürleşme	
Kültürel gecikme	
Kültürel yayılma	
Kültür karmaşası	
Kültür şoku	
Zorla kültürlenme	
Kültürel özümseme	
Kültürel yozlaşma	
Kültürel değişme	

Kültürlerarası iletişim, farklı kültürlere mensup iki ya da daha fazla insan aynı çevrede etkileşime girdiğinde ve mevcut etkileşime katılanlar için rekabet ya da iş birliğinde ortaya çıkar. Toplumlar arasındaki değer farklılıkları, ilişkileri önemli derecede etkiler. Etkileşimlerde kimi zaman bu değerler göz önünde bulundurulur, kimi zaman da orta yol bulunmaya çalışılır.

ÖZLÜ SÖZ

"En büyük ihtiyacımız hoşgörü, en büyük düşmanımız ön yargıdır."

Cemil Meriç

Turizm hareketleri sayesinde insanlar farklı ülkeleri ziyaret ederek gittikleri yerde kendilerinden farklı konuşan, farklı görünümü, farklı yemekleri yiyen ve farklı inançlara sahip insanlarla karşılaşır. İletişim araçları insanların farklı kültürler hakkında bilgi edinmelerini sağlarken kültürlerarası deneyimler kazanmasına da katkıda bulunur (Görsel 1.32).

Görsel 1.32: Farklı dillerde "Teşekkür ederim."

Turizm sektöründe çalışanların farklı kültürlerle etkili iletişim kurmak için dikkat etmesi gerekenler şunlardır:

- Kültürel farklılıkları kabul etmek
- Ön yargısız olmak
- Empati kurmak
- Hoşgörülü olmak
- Beden dili farklılıklarını öğrenmek
- Değişen koşullara, farklı tutum, davranış ve alışkanlıklara hazırlıklı olmak
- Farklı giyim ve görünüşü yadırgamamak
- Açık fikirli olup bunu karşındakine hissettirmek
- Etkileşime katılmak
- Yüzeysel bakış açısı oluşturmamak
- Kişisel anlaşma ve uyuma önem vermek
- Genelleşmiş ve basmakalıp yargılardan kaçınmak

YORUMLAYINIZ

Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'nin (Görsel 1.33) şiirini farklı kültürlerle etkili iletişim kurmak açısından arkadaşlarınızla birlikte sınıfta yorumlayınız.

Görsel 1.33: Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî

*Gel, gel, ne olursan ol, yine gel,
İster kâfir, ister Mecusi,
İster puta tapan ol, yine gel,
Bizim dergâhımız, ümitsizlik dergâhı değildir,
Yüz kere tövbeni bozmuş olsan da, yine gel.
Şu toprağa sevgiden başka bir tohum ekmeyiz biz.
Beri gel, beri! Daha da beri! Niceye şu yol vuruculuk?
Mademki sen bensin, ben de senim, niceye şu senlik benlik.
Ölümümüzden sonra mezarımızı yerde aramayınız!
Bizim mezarımız ariflerin gönüllerindedir.*

Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî

ARAŞTIRINIZ

Mardin Müze Müdürlüğüne ait "Mardin'in Sesleri" videosunu genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz video hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

1.2.4. Dünya Haritası İnceleme

Harita, yeryüzünün tamamının veya bir parçasının kuş bakışı görünümünün matematiksel yöntemlerle istenen ölçeğe göre küçültülerek özel işaretlerle bir düzlem üzerine çizilmesidir.

Haritaya çizilecek bilgiler genel olarak deniz, göl, akarsu, dağ, tepe, mağara vb. doğal şekiller ile yol, baraj, sulama kanalı, çit, duvar, bina vb. yapay tesislerdir. Bunların dışında coğrafi koordinat ağı genelde haritalarda gösterilir. Doğal ve insan eliyle yapılmış ayrıntılar; özel işaretler, çizgiler, renkler ve şekillerle gösterilir.

ARAŞTIRINIZ

Ülke haritaları ve Türkiye turizm haritaları videolarını genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz video hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

Turizmin bir kolu olan kültür turizmi her geçen gün önem kazanır. İnsanların farklı toplumları tanıma, bilgi ve kültürel deneyimlerini geliştirme arzusu kültür turizmini daha önemli hâle getirip talebi artırır. Dünya Turizm Örgütü'nün 2018 verilerine göre dünya turizm hareketlerinin %37'si kültür turizmi motivasyonu ile gerçekleşmiştir. Bu veriler doğrultusunda ülkeler kültür turizmine daha çok önem vererek kültürel miraslarını bu yönde değerlendirir.

1.2.4.1. Kültürel Miras

TDK'ye göre **miras**, bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şeydir. **Kültürel miras** ise eski kuşaklar tarafından bırakılıp günümüze kadar ulaşan, gelecek nesillere yarar sağlayan, somut olmayan ve somut değerleri ifade eder. Miras; tarihî mekânları, sit alanlarını, geçmişten günümüze kadar elde edilen birikimleri, bilgileri, yaşanmışlıkları, doğada bulunan biyolojik çeşitliliği ve kültürel gelenekleri içerir.

Kültürel miras somut olmayan ve somut miras olmak üzere ikiye ayrılır.

Somut Kültürel Miras: Geçmişten günümüze doğal oluşumlar ve kültürel değeri ve insan eliyle yapılmış fiziki bir yapısı olan somut varlıkların bütününe denir. Arkeolojik alanlar (Görsel 1.34), kültürel manzaralar, tarihî köyler, binalar, kitaplar, el sanatları, sitler, anıtlar ve taşınabilir kültürel varlıklar gibi. Somut kültürel miras taşınabilirler ile taşınmazlar olarak da kendi içinde ikiye ayrılır.

Görsel 1.34: Bergama antik kenti Trajan Tapınağı

Somut Olmayan Kültürel Miras: Toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel mirasının bir parçası olarak tanımladıkları uygulama, temsil, anlatım, bilgi, beceri ve bunlara ilişkin araç, gereç ve kültürel mekânlardır. El işçiliği, gelenek, inanç, mâni, şarkı, toplumsal ve tarihi değerler gibi.

1.2.4.2. Dünya Mirası ve UNESCO

Evrensel değerlere sahip, bu sebeple takdir edilen ve korunmaya değer görülen doğal oluşum, anıt ve sitlere **dünya mirası** statüsü tanınır. Bu işlemler Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü tarafından yürütülür.

Kısa adı UNESCO olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü 1946 yılında Birleşmiş Milletlere bağlı bir örgüt olarak kurulmuştur. UNESCO kelimesi, İngilizce "United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization" (Yunaytıd Neyşins Ecükeyşınıl Sayntifik end Kalçırıl Organizeyşın) kelimelerinin baş harfleri alınarak oluşturulmuştur.

UNESCO'nun görevleri şunlardır:

- Dünya genelinde eğitim ve kültüre daha fazla önem verilmesi için çalışmalar yürütmek
- Dünya barışına daha fazla katkı sunmak
- İnsan haklarına değer vermek
- Kültürlerarası etkileşim sağlamak
- Tarihî değerlerin korunmasını sağlamak

Bu doğrultuda UNESCO, önemli olduğu düşünülen kültürel ve doğal mirasların tanımlanmasını ve korunmasını teşvik etmek için dünya genelinde çalışmalar yapar (Görsel 1.35).

Görsel 1.35: UNESCO

17 Ekim-21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'te yapılan UNESCO Genel Konferansı'nda, insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen kültürel ve doğal mirasın dünyada tanınırlığını artırmak, muhafaza etmek, bu mirasa yönelik farkındalık yaratmak, zarar görenlerin korunması için ortak dayanışma sağlamak üzere bir sözleşme yapılması kararlaştırılmıştır. Bunun sonucunda "*Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına İlişkin Sözleşme*" kabul edilmiştir. Bu sözleşme ile dünya mirası olarak kabul edilen alanların buldukları topraklardan bağımsız olarak bütün insanlığa ait oldukları kabul edilmiştir. Bu sözleşme doğrultusunda bir varlığın dünya mirası olarak kabul edilip edilmediğine karar veren bir "*Dünya Miras Komitesi*" oluşturulmuştur. 1978'den itibaren doğal ve kültürel miras için liste yayınlanmaya başlanmıştır. Sözleşmeyi kabul eden üye devletlerin UNESCO'ya başvurusuyla yapılan değerlendirmeler neticesinde aday varlıklar "dünya mirası" statüsü kazanır.

OKUMA METNİ

ABU SİMBEL

1959'da Mısır ve Sudan Nil Nehri üzerindeki Aswan Barajı dolunca sular altında kalacak olan Abu Simbel (Görsel 1.36) ve Philia Tapınakları'nın muhafaza edilmesi için UNESCO'ya başvurmuştur. UNESCO kampanya yaparak 50 ülkeden 80 milyon dolar toplamıştır. Bu parayla tapınaklar kısımlar hâlinde kesilerek sudan etkilenmeyecekleri 64 metre yukarıya taşınarak yeniden kurulmuştur. Bu tutum, bazı alanların dünya mirası olduğu ve birlikte korunması gerektiğini göstermek açısından önemlidir. Dünya Mirası Merkezinin kurulması için de belirleyici bir olaydır.

Görsel 1.36: Abu Simbel / Mısır

UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde 897 kültürel, 218 doğal ve 39 hem doğal hem de kültürel olmak üzere 1154 miras alanı bulunur (Ekim 2022 itibarıyla). UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne giren alanlar, uluslararası olarak daha fazla tanındığı için daha çok ziyaretçi çekmekte ve marka değerleri artmaktadır. Dünya Mirası Listesi'ndeki eserlerin bulunduğu ülkeler ve bu ülkelerde bulunan eser sayıları Tablo 1.5'te gösterilmiştir.

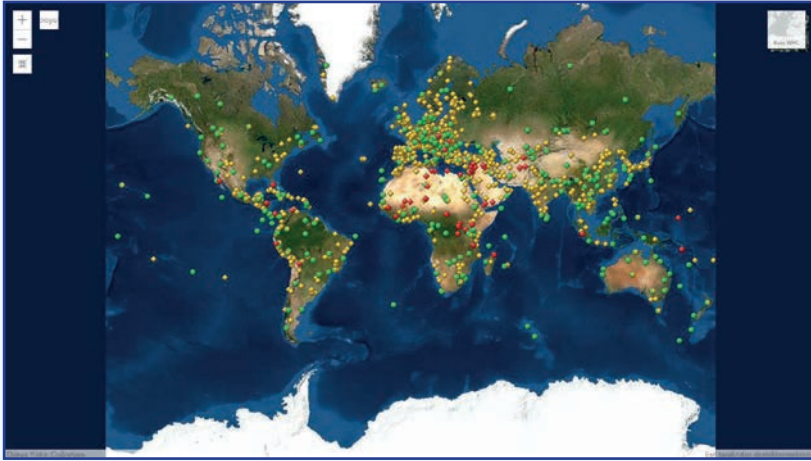
Tablo 1.5: Dünya Miras Alanlarının Yoğun Olarak Bulunduğu Ülkeler

Sıra No.	Ülke	Kültürel Miras Sayısı
1.	İtalya	58
2.	Çin	56
3.	Almanya	51
4.	İspanya	49
5.	Fransa	49
6.	Hindistan	40
7.	Meksika	35
8.	Birleşik Krallık	33
9.	Rusya	30
10.	İran	26
11.	Japonya	25
12.	ABD	24
13.	Brezilya	23
14.	Avustralya	20
15.	Kanada	20
16.	Türkiye	19
17.	Yunanistan	18

Sıra Sizde

UNESCO, dünya miraslarını internet sitesinde yayınladığı interaktif bir harita (Görsel 1.37) üzerinde gösterir. Harita üzerinde işaretlenen yerlere tıkladığında miras ile ilgili bilgiler ekrana gelir. Bu bilgiler ışığında;

1. UNESCO Dünya Mirası Listesi'ni harita üzerinde inceleyiniz.
2. İnteraktif haritadan inceleyerek iki farklı ülkeden birer dünya mirasını bularak sınıfta arkadaşlarınızla birlikte paylaşınız.

Görsel 1.37: Dünya Mirası interaktif haritası

Kaynak: UNESCO <https://whc.unesco.org/en/list/stat> (Erişim Tarihi: 08.11.2022 / 15:00)

Dünya miras kültürlerinin gelecek nesillere aktarılması için hangi evrensel değerlere sahip çıkılması gerekir? Araştırıp arkadaşlarınızla sınıfta paylaşınız.

Bilgi Kutusu

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü 2018 verilerine göre en çok ziyaretçi çeken ülkeler ve ziyaret edilen yerler Tablo 1.6'da verilmiştir.

Tablo 1.6: Ziyaret Edilen Ülkeler ve Dünya Mirasları

Sıra No.	Ülke	Ülkeye Gelen Turist Sayısı (milyon)	Dünya Mirası	Ziyaretçi Sayıları (milyon)
1.	Fransa	89.4	Notre Dame Katedrali	13.6
2.	İspanya	82.8	La Sagrada Familia (Görsel 1.38)	4.5
3.	ABD	79.7	Yellowstone Milli Parkı	4.1
4.	Çin	62.9	Çin Seddi	9.9
5.	İtalya	61.6	Venedik	5.2
6.	Türkiye	45.8	Pamukkale (Hierapolis)	2.1

Görsel 1.38: La Sagrada Familia / İspanya

1. UYGULAMA

Uygulama Adı: Dünya Mirası Haritası İnceleme ve Sunum Hazırlama

Süre: Hazırlık için bir hafta, sunum için bir ders saatidir.

Yönerge: Sizden aşağıdaki bilgileri dikkate alıp ilginizi çeken bir dünya mirası ile ilgili sunum hazırlayarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşmanız beklenmektedir.

- Gruplar hâlinde çalışma yapınız.
- UNESCO'nun dünya miraslarını gösteren interaktif haritasını inceleyerek ilginizi çeken bir dünya mirasını seçiniz.
- Sunumda seçtiğiniz mirasla ilgili kısa film, video gibi görsel, yazılı vb. farklı materyaller kullanabilirsiniz.
- Türkçeyi akıcı ve anlaşılır bir şekilde kullanınız.
- Beden dilini etkili bir biçimde kullanınız.
- Dinleyiciler ile göz teması kurunuz.
- İçeriği, konuyla ilgili, doğru ve net olarak ifade ediniz.
- Sunumu zamanında tamamlayınız.

Değerlendirme: Çalışmanız aşağıda verilen değerlendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken bu ölçütleri dikkate alınız.

DÜNYA MİRASI HARİTASI İNCELEME VE SUNUM HAZIRLAMA DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ

Öğrencinin Adı Soyadı:

Sınıfı / Numarası:

1: Başlangıç düzeyinde

2: Geliştirilebilir

3: Orta

4: İyi

5: Çok iyi

DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ

5 Puan

4 Puan

3 Puan

2 Puan

1 Puan

A

HAZIRLIK AŞAMASI

1.

UNESCO Dünya Mirası Listesi'nden ilgisini çeken eseri seçer.

2.

Sunumda kısa film, video gibi görsel, yazılı vb. farklı materyaller kullanır.

B

SUNUM AŞAMASI

3.

Türkçeyi akıcı ve anlaşılır bir şekilde kullanır.

4.

Beden dilini etkili bir biçimde kullanır.

5.	Dinleyiciler ile göz teması kurar.					
6.	İçeriği konuyla ilgili, doğru ve net olarak ifade eder.					
7.	Sunumda bilgileri farklı ve özgün bir şekilde aktarır.					
8.	Konular arası geçişi düzenli bir şekilde gerçekleştirir.					
9.	Sunumda birçok örnekle konuyu pekiştirerek bu konuda genel bir değerlendirme yapar.					
10.	Çalışmayı zamanında teslim eder.					
TOPLAM:						
<p>Ölçek puanını 100'lük sisteme dönüştürme işlemi: Tablodan alınabilecek en yüksek puan, her bir kriter için 5 puandır. Tabloda toplam 10 ölçme kriteri vardır. Dolayısı ile tablodan alınabilecek en yüksek puan $10 \times 5 = 50$'dir.</p> <p>PUAN = [(Öğrencinin ölçek puanı X 100) / 50] formülü uygulanmalıdır.</p>						
<p>Değerlendirme: Uygulama sonrasında eksik olduğunuz konuları tekrar ediniz.</p>						

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde (...) ile boş bırakılan alanlara cümlelerde verilen bilgiler doğru ise “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

1. (...) Kültür bir sosyal dayanışma aracıdır, toplum hayatını düzenler ve bir topluma ait değerleri bünyesinde toplar.
2. (...) Destinasyon, farklı doğal özellikleri / çekicilikleri olan ve ziyaretçilerin ilgisini çeken yerlerdir.
3. (...) Destinasyonlar konaklama ve etkinlikler, çekicilikler, ulaşılabilirlik, temel hizmetler olmak üzere dört temel bileşenden meydana gelir.
4. (...) Bir destinasyonun pazarlanabilmesi için onun en az bir veya birden fazla çekicilik unsuruna sahip olması gerekir.
5. (...) Türkçe karşılığı olan yabancı sözcüklerin kullanılması “dil”de kirlenmeye ve kültürün aktarımında sorunlara neden olur.
6. (...) Dinler, sosyal ve ahlaki değerlerle ilgili ortaya koydukları kurallarla kültürel sahanın biçimlenmesinde etkili olmuştur.
7. (...) Normlar kişinin doğuştan gelen değil sonradan sosyalleşme ile öğrendiği unsurlar olarak ifade edilir.
8. (...) Medeniyet, birbirine yakın kültürlerin oluşturduğu anlayış, tutum, bilgi, teknoloji, sosyal faaliyetler ile kurumların bütünüdür.
9. (...) Kültürlerarası iletişim, farklı kültürlerin ya da bir kültür içerisinde yer alan farklı alt kültürlerin üyeleri arasında gerçekleşen iletişim olarak açıklanır.
10. (...) Kültürel farklılıklar insanların toplum olarak yaşadığı yerlerin ve geleneklerin, göreneklerin, dinî inançların, ahlak kurallarının aynı olmasından kaynaklanır.
11. (...) Kültürel miras gelecek nesillere yarar sağlayan somut olmayan ve somut değerleri ifade eder.

B) Aşağıdaki cümlelerdeki boşlukları uygun sözcüklerle doldurunuz.

12. Bir toplumun tarihsel süreç içinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi özelliklerin bütününe denir.
13. Bir turistin en az bir gece kaldığı, destek hizmetleri, çekicilikler ve turizm kaynakları gibi turizm ürünlerini içeren benzersiz yerlere denir.
14. Bir destinasyonun hedef kitlesine olan erişimine, hedef kitlenin de destinasyona erişimine denir.
15. Grup üyelerinin belirli bir bağlamda nasıl davranması gerektiğini belirleyen kurallar veya ilkeler bütününe denir.
16. Kültür, bir milletin tarihi boyunca meydana getirdiği maddi ve değerlerin bütünüdür.
17. Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şeye denir.

- C) Aşağıdaki sorularda doğru olan seçeneği işaretleyiniz.
18. Aşağıda destinasyonla ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?
- A) Coğrafi bölge içindeki her türlü turizm etkinliğini ve işletmesini kapsar.
 B) Farklı doğal özellikleri veya çekicilikleri olan yerlerdir..
 C) Gerçekte var olmayıp turistlerin zihninde yer alan bir kavramdır.
 D) Turistler tarafından her zaman ucuz olarak algılanan yerlerdir.
 E) Turizm ürününün merkezinde yer alır ve diğer bütün ürünleri yönlendirir.
19. Bir toplumun çoğunluğu tarafından paylaşılan, toplumun iyiliğini ve esenliğini sağlayacağına inanılan ideal müşterek paylaşım ölçütlerine verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Beşeri
 B) Coğrafi
 C) Dinî
 D) Felsefi
 E) Toplumsal
20. Aşağıdakilerden hangisi destinasyonların bileşenlerinden biri değildir?
- A) Konaklama ve etkinlikler
 B) Çekicilikler
 C) Ulaşılabilirlik
 D) Temel hizmetler
 E) Ekonomiklik
21. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde normun tanımı doğru olarak verilmiştir?
- A) Bir toplumda yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlardır.
 B) Bir toplumun sahip olduğu dil, din, gelenek, sanat ve hayat tarzı gibi unsurların bütünüdür.
 C) Bireyin veya toplumun bütün bilgi ve bakış açısını kapsayan genel düşüncedir.
 D) Grup üyelerinin belirli bir bağlamda nasıl davranması gerektiğini belirleyen kurallar bütünüdür.
 E) Maddi öğelerin, davranışların, düşünce ve duyguların simgelere dayalı örgütlenmesidir.
22. Aşağıdakilerden hangisi kültürlerarası iletişim kurma nedenlerinden biri değildir?
- A) Çatışmalar ve savaşlar
 B) Demografik ve ekonomik gelişmeler
 C) Göç ve ticaret
 D) Herkesin aynı dili kullanması
 E) Kültürel öğelerin farkına varılması
23. Aşağıdaki kurumlardan hangisi Dünya Mirası Listesi'ni oluşturur?
- A) AB
 B) OECD
 C) TÜRSAB
 D) UNESCO
 E) WTO
24. Aşağıdakilerden hangisi somut olmayan kültürel miras değildir?
- A) Anıtlar
 B) Gelenek
 C) İnanç
 D) Mâni
 E) Şarkı
25. Aşağıdakilerden hangisi turizm sektöründe çalışanların farklı kültürlerle etkili iletişim kurmak için dikkat etmesi gerekenlerden biri değildir?
- A) Açık fikirli olup bunu karşdakine hissettirmek
 B) Beden dili farklılıklarını öğrenmek
 C) Farklı giyim ve görünümlere karşı hoşgörülü olmak
 D) Kültürel farklılıkları kabul etmek
 E) Yüzeysel bakış açısı oluşturmak

26. Aşağıdakilerden hangisi kültürün özelliklerinden biri değildir?

- A) Bütünleştiricidir B) İşlevseldir C) Öğrenilebilir
D) Somuttur E) Toplumsaldir

27. Aşağıdakilerden hangisi dünya miras alanlarının yoğun olarak bulunduğu ülkelerdendir?

- A) Bulgaristan B) Danimarka C) İsveç
D) İtalya E) Romanya

28. Aşağıdakilerden hangisi somut kültürel miraslardan biri değildir?

- A) El işçiliği B) El sanatları C) Kitaplar
D) Sitler E) Tarihi köyler

2.

Öğrenme
Birimi

DÜNYA KÜLTÜR ÇEŞİTLERİ

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Geleneksel Türk kültüründeki inanışlar, özel günler, sportif ve sanatsal ögeler, mutfak kültürü, somut olmayan ve somut miraslar
- Dünya kültür bölgelerinin tarihleri, dilleri, dinleri, sanat ve mimarileri geleneksel kıyafetleri, mutfak kültürleri

TEMEL KAVRAMLAR

- atalar kültü
- dünya kültür bölgesi
- gökbörü
- kilt
- mangala
- Nargudan
- Şamanizm
- tapas

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Sizce bir kültürü tanımlayan en önemli unsurlar nelerdir?
2. Türk kültürü hangi yönüyle öne çıkmaktadır? Araştırınız.
3. Kendi kültürünüz dışında hangi kültürlerle tanıştınız? Açıklayınız.
4. Sizce insanlar farklı kültürlere neden saygı göstermelidir?
Arkadaşlarınızla fikir alışverişinde bulununuz.

KONULAR

- 2.1. GELENEKSEL TÜRK KÜLTÜRÜ
- 2.2. DÜNYA KÜLTÜRÜ

2.1. GELENEKSEL TÜRK KÜLTÜRÜ

Türkler; doğuda Japon Denizi'nden batıda Baltık Denizi'ne, kuzeyde Sibiryaya hattından güneyde Hindistan'a, Orta Doğu'ya ve Kuzey Afrika'nın Atlas Okyanusu kıyılarına kadar uzanan sahada belirli zaman dilimleri içinde, farklı hanedanlıklarla hüküm sürmüş dünyanın en eski milletlerindedir.

Bugünkü bilgilere göre MÖ 3000 yıllarına kadar indirilebilen Türk tarihi, dünya medeniyetine sağladığı katkılarla insanlık tarihi açısından oldukça önemlidir. Çünkü hiçbir Avrupa ülkesi veya Avrupalı bir milletin tarihi Türk tarihinden ayrı düşünülemez. Bugünkü Batı medeniyetini meydana getiren topluluklar tarih boyunca Türklerle ilişki kurarak siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda etkileşim içinde bulunmuştur. Bu sebeple Türk tarihi değerlendirilmeden bir dünya tarihi yazılamaz (Görsel 2.1).

Görsel 2.1: Kavimler göçünün etkileri

ÖZLÜ SÖZ

"Dünyada iki bilinmeyen vardır. Biri kutuplar, diğeri ise Türkler."

Albert Sorel

2.1.1. Türk Kültürüne Giriş

Dünyadaki birçok milletin oluşumu farklı tarihî dönemlerde gerçekleşmesine rağmen Türk tarihi için aynı şeyin söylenememesinin sebebi Türk milletinin oluşumunun tarihle yaşıt olmasıdır. Ayrıca çoğu milletin tarihi belirli bir coğrafyada gelişmişken Türk tarihi aynı zaman dilimi içerisinde bile farklı coğrafyalarda gelişim göstermiştir. Fakat çok eski ve geniş coğrafyada olmasına rağmen eski Türklerin göçebe yaşam tarzından dolayı Türk tarihi belgelenememiştir. Türk tarihindeki bu eksiklik, tarihî süreçte etkileşimde olduğu diğer milletlerin belgeleriyle giderilmiştir.

Türkler coğrafya olarak geniş bir alanda, çeşitli kültürlerle karşılaşmış ve yer aldıkları coğrafyada egemen olmuşlardır. Siyasi, sosyal ve kültürel alanda Türklerin etkisi çağlar boyunca devam etmiştir.

OKUMA METNİ

TÜRK BEKLENENDİR.

Prof. Dr. Tufan Gündüz katılmış olduğu bir Tv programında bir olayı aktarmaktadır. Olay Bosna Hersek'te geçmektedir. Yardım dağıtan askerlerimize dağın yamacında yaşlı bir kadının olduğu ancak yardım listesine adını yazdıramadığı için yardım kolisi alamadığını söylenir. Bunun üzerine mevsimin kış olmasına rağmen ve coğrafi koşulların da zor olmasına rağmen biri yüzbaşı biri binbaşı iki asker dağ yamacından çıkarak yardım kolisini yaşlı kadına ulaştırır. Kolileri askerlerin sırtında gören yaşlı kadın: "Siz Türk müsünüz?" diye sorar. Türk askerleri: "Evet" der. Yaşlı kadın: "Geleceğinizi biliyordum." der.

Türkler tarih boyunca büyük medeniyetlerin buluştuğu stratejik öneme sahip bir coğrafyada yaşamıştır. Bu coğrafya, jeokültürel (coğrafyayla kültür arasındaki ilişki) açıdan Batı'yı da Doğu'yu da içine alan bir çekim merkezi potansiyelini barındırmaktadır. Bu özellikleriyle de günümüzde kültür turizmi açısından oldukça önemlidir.

Günümüzde dünya genelinde Türk halklarının toplam nüfusu 300 milyon civarındadır. Türkçe, Doğu Avrupa ve Akdeniz'den Sibiryaya ve Orta Doğu'ya kadar farklı şekillerde kullanılan bir dildir. En fazla konuşulan Türk dili ise Anadolu Türkçesidir. Türkler dünya üzerinde farklı coğrafyalarda bağımsız, özerk ve azınlık olarak yaşamlarını sürdürmektedir (Tablo 2.1, 2.2, 2.3).

Tablo 2.1: Bağımsız Türk Devletleri

Bağımsız Türk Devletleri		
Devlet Adı	Nüfusu	Başkenti
Türkiye	85,0 milyon	Ankara
Azerbaycan	12,0 milyon	Bakü
Kazakistan	17,5 milyon	Nur Sultan (Astana)
Türkmenistan	6,0 milyon	Aşkabat
Özbekistan	30,0 milyon	Taşkent
Kırgızistan	6,2 milyon	Bişkek
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	380 bin	Lefkoşa

Tablo 2.2: Özerk Türk Cumhuriyetleri

Özerk Türk Cumhuriyetleri			
Özerk Cumhuriyet Adı	Nüfusu	Başkenti	Sınırları İçerisinde Bulunduğu Devlet
Başkurdistan	5,3 milyon	Ufa	Rusya Federasyonu
Tataristan	4,5 milyon	Kazan	
Dağıstan	3,5 milyon	Mahaçkala	
Çuvaşistan	1,8 milyon	Şupaşkar	
Saha (Yakutistan)	1,2 milyon	Yakutsk	
Kabardin -Balkarya	1,2 milyon	Nalçik	
Hakasya	600 bin	Abakan	
Karaçay-Çerkesya	700 bin	Çerkessk	
Tuva	390 bin	Kızıl	
Altay	300 bin	Gorno Altaysk	
Kırım	2 milyon	Akmescit	Ukrayna'ya bağlı İstikrarsız Bölge
Gagauzya	200 bin	Komrat	Moldova
Sincan-Uygur (Doğu Türkistan)	30 bin	Urumçi	Çin Halk Cumhuriyeti
Karakalpakistan	1,4 milyon	Nukus	Özbekistan
Nahçıvan	460 bin	Nahçıvan	Azerbaycan

Tablo 2.3: Türk Azınlıkları

Türk Azınlıkları		
Azınlık İsmi	Nüfusu	Yaşadığı Bölge
İran Azerileri	30 milyon	İran
Kaşkaylar	2,5 milyon	İran
Nogaylar	400 bin	Rusya, Romanya ve Türk Cumhuriyetleri
Ahıska Türkleri	500 bin	Rusya, Türk Cumhuriyetleri, Avrupa ve ABD

-->

Türk Azınlıkları		
Azınlık İsmi	Nüfusu	Yaşadığı Bölge
Balkan Türkleri	1 milyon	Yunanistan, Bulgaristan ve eski Yugoslav Devletleri
Irak Türkmenleri	3,5 milyon	Irak (Çoğunlukla Musul – Kerkük)
Kaçarlar	30 bin	Rusya ve İsrail
Kırımçıklar	10 bin	Ukrayna (Kırım)
Kamuk Türkleri	500 bin	Rusya, Kafkasya, Dağıstan
Salarlar	200 bin	Çin
Dolganlar	10 bin	Rusya'nın kuzeyi
Şorlar	20 bin	Sibirya
Suriye Türkleri (Suriye Oğuz Türkmenleri)	1,5 milyon	Suriye
Yugurlar	20 bin	Çin
Terekemeler (Kıpçaklar)	1 milyon	Rusya
Halaçlar	200 bin	İran, Afganistan
Şahsevenler	300 bin	İran
Naymanlar	3 milyon	Moğolistan, Kazakistan, Rusya
Avrupa Türkleri	9 milyon	Avrupa (Çoğunlukla Almanya)

2.1.2. Türk, Türkiye ve Anadolu İsimlerinin Kökeni

Türk sözcüğü güç, kuvvet, güçlü, kuvvetli, cesur, türeli (kanun ve nizam sahibi) ve türeyen, çoğalan anlamlarına gelir. Tarihte Türk adıyla bilinen ilk devlet **Göktürk Devleti** olmuştur (Görsel 2.2). Arap tarihçisi El-Mesudi'ye (X. yüzyıl) göre, Türkler, Nuh Peygamber'in üç oğlundan biri olan Yafes'in soyundan gelir. Bütün Osmanlı vakanüvisleri (resmî devlet tarihçisi) bu görüşü benimsemiştir. Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk "Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan herkes Türk'tür." diyerek Türk'ün kimliğini ortaya koymuştur.

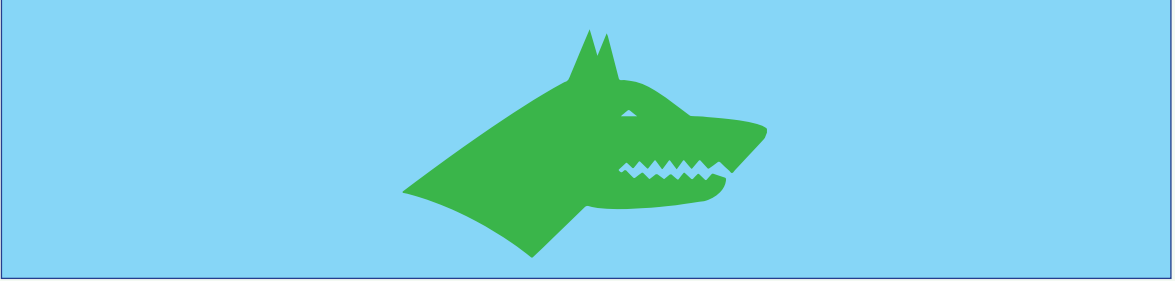
Coğrafi ad olarak **Türkiye** adı, tarihte ilk kez Bizans kaynaklarında yer alır. Türkiye VI. yüzyılda Orta Asya'yı ifade etmek üzere kullanılmıştır. IX. ve X. yüzyıllarda Volga'dan Orta Avrupa'ya kadar olan alana Türkiye adı verilmiş (Doğu Türkiye = Hazar ülkesi; Batı Türkiye = Macar ülkesi), XIII. yüzyılda Mısır ve Suriye Türkiye olarak adlandırılmıştır. Anadolu ise XII. yüzyıldan itibaren Türkiye olarak tanınmıştır.

Görsel 2.2: Göktürk Devleti sınırları

Bilgi Kutusu

Göktürk destanlarında kurt motifi özenle işlenmiş, Türklerin yeniden çoğalışları bu motife bağlanmıştır. Göktürk kağan soyu olan Aşına ailesinin atası bir dişi kurttur. Oğuz Kağan Destanı'nda bir ışık içinden çıkarak konuşan kurt, üç yerde Oğuz ordusuna yol göstermiştir. Göktürk kağanları, atalarının anısına saygı olarak otağlarının önüne altından kurt başlı bir tuğ dikmişlerdir. Böylece kurt başlı sancak, Türklerde kağanlık (hakanlık) alameti olmuştur (Görsel 2.3).

Görsel 2.3: Kurt başlı sancak

MÖ 1200'lerde Kuzey Ege kıyılarında, Troya'nın hemen güneyinde bir Assuva krallığından veya bölgesinden bahsedilir. Bu bölgenin adının zamanla Helencede Asya'ya dönüşmüş olabileceği söylenmektedir. Yarımada'nın yönetimini MÖ 130'lu yıllarda Bergamalılardan devralan Romalılar, Asya Vilayeti adını verdikleri bu bölgeye zamanla Küçük Asya demeye başlamıştır. Ege adalarının halkı, Asya'ya, doğudan yükselen Güneş'in yönü, Güneş'in yurdu anlamında Anatolia (Doğu'nun ışığı) demiştir.

OKUMA METNİ

İLK TÜRKLER

Dünya üzerinde yaşayan insan topluluklarının milletleşme süreci avcı-toplayıcılıktan çiftçi-çobanlığa geçmesi ile başlar. Türkleri oluşturacak insan topluluklarının MÖ 6000'lerde koyun yetiştiriciliğine başladığı düşünülür. Doğudan göç eden Ting-Lingler, tarihî devirde Asya'da Türkçe konuşan bütün boyların ataları olarak kabul edilir. Ting-Ling adı bu boyların sahip oldukları dört tekerlekli, üzerine çadır (yurt) kurulabilen yüksek arabalar sebebiyle verilmiştir. Bu tarih, atlı göçebe Türk kültürünün başlangıcı olarak kabul edilebilir.

İlk Türklere ait olduğu bilinen ve buldukları coğrafyadaki yer adlarıyla anılan başlıca kültür çevreleri MÖ 4000'den MS 100'e kadar izlenebilir. Bu kültür çevreleri şunlardır:

- Anav Kültürü (MÖ 4000-1000) : Orta Asya'nın en eski kültürüdür.
- Kelteminar Kültürü (MÖ 3000) : Orta Asya'da yerleşik yaşama geçen ilk kültürdür.
- Afanesyev Kültürü (MÖ 3000-1700) : Türklerin en eski kültürüdür. Taş, kemik ve bakırdan yapılmış eşyalar bulunmuştur.
- Andronovo Kültürü (MÖ 1700-1200) : Yayılma alanı en geniş kültürdür. Tunç ve altından yapılmış eşyalar ilk defa bu kültürde bulunmuştur.
- Karasuk Kültürü (MÖ 1200-700) : Orta Asya uygarlığında demir ilk defa bu kültürde işlenmiştir.
- Tagar ve Taştık Kültürü (MÖ 700-100) : Orta Asya'nın en gelişmiş kültürüdür.

2.1.3. Türk Kültürünün Tarihteki Dönüşüm Süreci

Türkler tarih boyunca İpek Yolu, Kürk Yolu gibi önemli ticaret yolları üzerinde yaşamıştır. Bu durum onların farklı kültürleri tanımaları ve kendilerini tanıtmalarında etkili olmuştur. Kültürel etkileşim seyyahlar aracılığıyla ve sürgün, göç, savaş, ticaret gibi temaslar ile gerçekleşmiştir. Bölgesel anlamda Türk kültürü Bozkır, İslam ve Batı medeniyeti olmak üzere üç temel ögenin etkisinde kalmıştır.

Türklerin ilk yurdu Orta Asya, büyük etnik çeşitliliğe sahip, çetin iklim koşullarının hâkim olduğu bir yerdir. Türkler, yaşadıkları coğrafyaya uygun olarak ormanlarda avcılık ve toplayıcılık, bozkırlarda ise hayvancılığa dayalı bir yaşam sürmüşlerdir. Bu yaşam tarzının köklerinin yaklaşık MÖ 3500 yılı önceye kadar gittiği tahmin edilmektedir. Türkler, tarihte bozkır kültürünü geliştirerek sözel yasalara ve töreye dayalı, konargöçer temelli, dünyanın en geniş devletlerini kurmalarıyla tanınmıştır.

Türk halkları tarih sahnesine çıktığında Mısır, Mezopotamya, Suriye, Filistin, Anadolu, Hint, İran ve Roma'da yerleşik hayata dayalı, gelişmiş uygarlıklar kurulmuş ve bunların bir kısmı da yıkılmıştır. VII. yüzyılda Türkler, İslamiyet'e geçiş ile eş zamanlı olarak konargöçer hayat tarzından yerleşik hayata geçmiştir. Yeni dinle birlikte Horasan ve Mezopotamya'da Fars kültürü, Suriye ve Mısır'da ise Arap kültürüyle karşılaşan Türkler her alanda tam bir değişim sürecine girmiştir. Özellikle Horasan ve Maveraünnehir, X-XII. yüzyıllarda İslam medeniyetinin temellerinin atıldığı bir yer olmuştur. Bu bölgede Türk soylu devletlerin yönetimi altında Türk, Fars ve Arap kültürünün bir araya gelmesiyle gerçekleşen, Batıların Türk veya İran Rönesansı olarak adlandırdığı ilim, kültür ve sanat hayatında büyük gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler Orta Asya ve Anadolu'da büyüyecek oluşumların temelidir. Bu temeller, İslam Medeniyetini Anadolu'dan önce Orta Asya'da zirveye taşımıştır.

Bilgi Kutusu

Maveraünnehir (Görsel 2.4) Aral Gölü'nü besleyen Amu Derya (Ceyhun) ve Siri Derya (Seyhun) nehirleri arasında kalan geçmişi çok eskilere dayanan Türk yerleşim bölgesidir. Günümüzde bu bölgede 10 milyon civarında Türk yaşamaktadır. Yaklaşık 2200 yıl önce Metehan zamanında Türkler bu bölgeye yerleşmiştir.

Görsel 2.4: Maveraünnehir

XI. yüzyıldan itibaren Horasan'dan Anadolu'ya akın akın göç eden Oğuz boyları, aynı temeller üzerinde küçük bir uç beyliğinden kısa bir sürede büyük bir imparatorluk meydana getirmiştir (Görsel 2.5). Köklü bir devletin ancak güçlü bir kültüre dayanarak var olabileceğini düşünen Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u ilim ve kültürün merkezi hâline getirmek için Doğu'dan ve Batı'dan ünlü bilgin ve sanatkârları İstanbul'a davet etmiştir. Orta Asya Türklerinden bir asır sonra bilim, kültür ve sanat alanında İslam medeniyetine en olgun dönemini yaşatmıştır. Batılı tarihçiler Orta Çağ'ın en önemli meselesi olarak gördükleri bu yükselişi, Türklerin bir taraftan göçebe geleneklerini korurken bir taraftan da farklı dil, din ve kültürleri kaynaştırmada başarılı bir devlet ve imparatorluk geleneğinin olmasına bağlamıştır.

OSMANLI DEVLETİ

Görsel 2.5: Osmanlı İmparatorluğu'nun egemen olduğu topraklar

Tarih boyunca geniş bir coğrafyaya yayılan, sayısız etnik ve dinî oluşumla karşılaşan Türkler, güçlü kültürler karşısında ayakta kalmayı başarmıştır. Fethettikleri toplumları asimile etmeyerek sömürgeci bir politika izlememiştir. Bu sayede, yönetimleri altındaki farklı kimlikler kültürlerini koruyup geliştirebilmiştir.

Türkler, İslam medeniyetiyle karşılaşmalarından on asır sonra Batı medeniyeti ile tanışarak yeni bir kültürel değişim sürecine girmiştir. Batılılaşma, öncelikle savunma alanında kendini göstermiş, bu eğilim saray, ordu ve resmî kurumlardan topluma doğru yayılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden çekilmesinden sonra ise devletin asli unsurunu oluşturan Türkler, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde bu süreci devam ettirmiştir. Aynı süreçte Orta Asya Türk halkları da daha sınırlı olmakla birlikte Ruslar aracılığıyla Batı kültürüyle tanışmıştır. Ruslar, Osmanlılara göre Batılılaşmaya bir asır önce XVII. yüzyılda başlamıştır.

Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, 1991 yılında Sovyet Rusya'dan ayrılarak bağımsızlıklarını kazanmaları ile yeni bir süreç başlatmış ve özgün kültürlerini daha fazla öne çıkaracak yönelime girmiştir. Bir taraftan devletlerini bir taraftan da kimliklerini yeniden inşa etmek zorunda kalmıştır.

ARAŞTIRINIZ

Cumhurbaşkanlığı forsundaki 16 yıldız, tarihteki 16 büyük Türk imparatorluğunu, ortadaki güneş ise Türkiye Cumhuriyeti'ni simgeler (Görsel 2.6).

Bu 16 devlet ile ilgili bilgileri araştırınız. Araştırma sonucunu sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız?

Görsel 2.6: Cumhurbaşkanlığı forsu

2.1.4. Türk Kültüründe İnanışlar

Türk kültüründeki inanışların bazıları İslamiyet öncesi Türk dinleri temellidir. İslamiyet sonrası inanç kültüründe köklü değişimler olsa da eskiden kalma bazı inanışlar hâlâ oldukça yaygındır. Eski Türk inanç sistemi ve İslamiyet'in getirdiği inanç kültürü, zaman içerisinde diğer milletlerin inanışlarından etkilenmiş ve bunlardan bazıları batıl inançlara dönüşmüştür.

Türkler, semavi dinlerin tek tanrı anlayışına yakın özelliklere sahip bir Tanrı anlayışı geliştirmiştir. Türklerdeki tek tanrı, öbür dünya, ruhun ölmezliği, kurban gibi inanç ve uygulamalar Türklerin İslâm'ı kabul etmesinde etkili olmuştur.

İslamiyet öncesi Türk toplumunda Gök Tanrı olarak adlandırabilecek bir dinî inanış hâkimdir. Bu inanç sistemine göre Gök Tanrı göğün yedinci katında oturur. Dünya yer, gök ve yer altı olmak üzere üçlü bir yapıda kabul edilir. Gök Tanrı'nın Türk hakanına dünyayı idare etmesi için **kut** (Tanrı tarafından verildiğine inanılan yönetme yetkisi) verdiğine inanılır. Eski Türklerde tanrı, ezeli ve ebedîdir. Tanrı her şeyi yaratır, yaşatır, öldürür. İnsana güç ve kuvveti tanrı verir.

İslamiyet öncesi Türk kültüründeki dinî öğeler şunlardır:

a) Şamanizm: Sibirya ve Orta Asya'ya özgü bir dinî olgudur. İslamiyet öncesi Türk toplumlarında dinî törenler **şamanlar (kam, baksı)** tarafından idare edilmiştir (Görsel 2.7). Kurşun dökmek, giden birinin ardından su dökmek, lohusa kadınlara ve yeni doğan bebeklere kırmızı kurdele bağlamak, nazar boncuğu ve nazar olgusu, ibadetler sırasında davul ile kopuz kullanılarak ilahiler söylemek, su içerken kafayı elle desteklemek, doğumun ve vefatın 41'inci gününde yapılan dua ve kutlamalar, ölen kişinin üzerine bıçak koymak hâlâ yaygın olarak uygulanan şaman gelenekleridir.

Görsel 2.7: Şaman (baksı / kam)

b) Atalar Kültü: İslamiyet öncesi geleneksel Türk din tarihinin önemli bir özelliğidir. Türkler, hayatın ölümden sonra da devam ettiğine ve ölen atalarının ruhlarının geride kalanlara iyilik veya kötülük yaptığına inanırdı. Bu nedenle ölen atalarını unutmaz, onları belirli dönemlerde anar ve onlar için çeşitli büyüsel uygulamalar yapardı. Bu uygulamalar **atalar kültü** olarak adlandırılır. Yatır, evliya ve erenler, türbe vb. ziyaret yerleri hâlâ yaygın olarak uygulanan atalar kültü gelenekleridir (Görsel 2.8).

Görsel 2.8: Osman Gazi Türbesi / Bursa

c) Tabiat Kuvvetlerine İnanma: Eski Türk inancına göre her varlığın bir ruhu vardır. Bunlar **yer-su** ruhları olarak adlandırılır ve inanç sisteminin önemli bir parçasını oluşturur. İyilik ve kötülük getirenler şeklinde ikiye ayrılır.

Güneş, ay, yıldız ve gök gürültüsü kutsal ve semavî ruh şeklinde tasavvur edilir. Orhun Kitabeleri'nde de yer alan yer-su ruhlarının en önemlisi dağlardır ve eski Türklerde **dağ kültü** Gök Tanrı inancıyla şekillenir. Dağlar tanrı makamı olarak kabul edilir ve Gök Tanrı'ya buralarda kurbanlar sunulur. Türklerdeki en kutsal dağ Altay'dır ve **Altay İyesi** en önemli dağ ruhlarından birisidir (Görsel 2.9). **Orman ve ağaç kültü** de oldukça önemli olup ormanlarla kaplı olan Ötüken, Göktürk ve Uygurlarca kutsal sayılır. **Su kültü** de bir başka önemli inanıştır. Göl, pınar, ırmak gibi su kaynakları Türklerde kutsal sayılmıştır. **Ateş** de kutsal kabul edilen ve temizlenme aracı olarak görülen bir kùltürdür.

Görsel 2.9: Altay Dağları

Türk devletlerinden Uygurlar Maniheizm ve Budizm'i, Hazarlar Museviliği, Bulgarlar ise Hristiyanlığı kabul etmiştir.

ALTIN ELBİSELİ ADAM / ESİK KURGANI (HÖYÜK ŞEKLİNDE ANIT MEZAR)

Türklerde ahiret inancı, ölüm sonrasında başka bir yaşamın varlığına inanmak şeklinde kendini gösterir. Bu sebeple bazı kişisel eşya ve altın, gümüş gibi değerli nesnelere ölen kişiyle birlikte mezara konurdu.

1969 yılında Kazakistan'da MÖ IV. yüzyıldan kalma, içerisinde altın zırh giymiş birinin bulunduğu bir kurgan ortaya çıkarılmıştır (Görsel 2.10). Kurgandan çıkan yazıtta altın zırh giydirilmiş bir kişinin 18 yaşında ölen bir prens olduğu yazar. Esik kurganında üç binden fazla altın eşya, seramik küpler, tahta tabaklar, eyer örtüleri, tahta eyerler, silahlar ve iki gümüş çanak bulunmuştur. İskitlere ait olan kurgandaki altın zırh, sanat tarihi açısından bir şaheserdir. Türk tarihi hakkında bilgi veren Esik kurganı ve altın zırhlı adam bugün Kazakistan'ın önemli bir değeridir.

Görsel 2.10: Altın Elbiseli Adam

2.1.4.1. İslamiyet Sonrasında Devam Eden Eski Türk İnanışları

Türklerin büyük bir kısmı Talas Savaşı ile tanışma fırsatı buldukları İslamiyet'i kabul etmişlerdir. Böylece İslam dininin gerekleri, Arap kültürünün etkisi ve Eski Türklerden kalma birtakım dinî öğeler Türk kültüründe inanışları etkilemiştir.

Geleneksel Türk kültürü temelli olup İslamiyet sonrası da devam eden halk inanışlarının bazıları şunlardır:

a) Gidenin Arkasından Su Dökmek: Yolculuğa çıkan kişinin arkasından su dökme âdeti günümüzde de yaygındır. Eski Türklerde Şamanların tanrılar için bir miktar içeceği dökmesiyle başlamış, daha sonra ölen kişilerin ardından su dökerek ruhunun geri getirilmesi şekline dönüşmüştür. Günümüzde ise gidenin arkasından su dökülünce en kısa zamanda sağ salim geri dönüleceğine inanılır. Dökülen bu su, yolculuğa çıkan kişi için "Su gibi git, su gibi gel." anlamı taşır.

b) Ağaca Bez Bağlamak: Eski Türklerde belirli bir mekâna ve sisteme ihtiyaç duyulmayan ibadet anlayışı, bazı ritüeller ve dualarla kişisel olarak yapılmıştır. Geleneksel Türk dininde ağaçlara çaput bağlayarak Gök Tanrı'dan dilek dileme adı verilen **calama** günümüzde de İslamî temelli olmasa da bir âdet olarak devam eder (Görsel 2.11). Anadolu'da evliya, dede, eren olarak bilinen kişilerin mezarları ziyaret edilir, bu mezarlara adak olarak çaputlar bağlanır. Bu inanış da atalar kültü kaynağıdır.

Görsel 2.11: Bez bağlanmış dilek ağacı

c) Adak Adamak: Geleneksel Türk dininde en köklü ibadettir. Ata ruhları için at başta olmak üzere her türlü evcil hayvan adak olarak kurban edilmiştir. Eski Türklerde bir diğer kurban türü kansız adaklardır. Ataları için önemli olan yerleri kutsal kabul ederek felaketlerden korunmak, çocuk sahibi olmak, hastalıklardan kurtulup şifa bulmak amacıyla bu yerler ziyaret edilip buralara çeşitli sunular bırakılmıştır. Bu inanış; din önderleri başta olmak üzere önemli liderlerin bulunduğu yerlere gitmek, dualar okumak, çeşitli yiyecekler bırakmak, bu yerlerde mum yakmak (Görsel 2.12), bez bağlamak, dileklerde bulunmak şeklinde günümüz Türk kültüründe de devam eder.

Görsel 2.12: Mum yakarak dua etmek

ç) Vatanı Kutsal Saymak: Türkler vatan topraklarını kutsal kabul etmiş ve vatan için canlarını feda etmeyi bir görev saymıştır. Bu anlayış günümüzde de geçerlidir. İslamiyet'te de vatan için can vermek kutsal kabul edilmiş ve şehitlik, dinen çok üstün bir mertebeye ödüllendirilmiştir. Bu anlayışla Türkler, geçmişte olduğu gibi bugün de davul zurnayla evlatlarını askere göndermeye devam etmiştir.

d) Nazar İnanç: Türklerde nazar inancı Orta Asya'daki Şamanizm dönemine kadar uzanır. Orta Asya Türklerinde kötü bakışın insanlara kötülük getireceği düşünülmüştür. Türkler bu kötü bakış ve negatif enerjinin önüne geçmek için at nalı, sarımsak, bez bebek, akik taşı, çocuk ayakkabısı, kaplumbağa kabuğu, deniz kabukları, çakıl taşı ve mavi nazar boncukları gibi somut nesnelere kullanmıştır.

Türkiye'de nazar değmesine karşı insanlar tarafından nazar boncuğu kullanılır. İnsanlar sevdiklerini ve çocuklarını kem gözlerden korumak için onların üzerlerine küçük nazar boncuğu, evlere ve kapı girişlerine ise daha büyüklerini takar (Görsel 2.13). Boncuğun mavi olmasının sebebi, Türkler arasında mavi göze çok seyrek rastlanması ve mavi gözün olağanüstü güce sahip olduğuna inanılmasıdır. Günümüzde de hâlâ mavi gözlü kişilerin nazarının değdiğine inanılır.

Görsel 2.13: Nazar boncuğu

e) Kurşun Dökme: Şamanizm'de kut dökme ya da kut kuyma olarak bilinir. Kurşun dökme kötü ruhlardan birinin çaldığı kut'u, yani kişinin talihini / saadetini geri döndürmek için yapılan bir büyü ayinidir. Günümüzde de talihi kötü giden insanlar için kurşun dökülür ve talihleri açılmaya çalışılır.

ARAŞTIRINIZ

Kurşun dökme ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

f) Vefat, Mezar ve Mezar Taşı: Türk kültüründe ölümden sonra yapılan işlemler, sırasıyla şöyledir: Gömülme öncesi naaşın gözleri kapatılır, çenesi bağlanır, yatağı değiştirilir, karnına bıçak (makas, maşa) konur, bulunduğu odaların perdeleri açılır, gece ise oda aydınlık tutulur, başucunda Kur'an okunur, naaş yalnız bırakılmaz.

Gömülme hazırlıkları sırasıyla naaşın yıkanması, kefene sarılması, musalla taşına konularak cenaze namazının kılınmasıdır. Genel olarak tabutun üstüne vefat edenin cinsiyetini veya mesleğini belirten bir eşya konur. Genç yaşta vefat eden kızların tabutu gelin teli veya duvakla süslenir. Şehit cenazelerinde ise tabutun üzerine bayrak örtülür.

Bilgi Kutusu

Eski Türklerde güneş battıktan sonra yerin mühürlendiğine ve bu vakitten sonra yer kazılırsa kötü ruhların dışarıya çıkacağına inanılırdı ve ölümler güneş battıktan sonra gömülmezdi. Günümüz toplumu bu inanıştan habersiz olsa da aynı âdeti devam ettirir, ikindiden sonra ölenler ertesi güne kadar bekletilir.

Gömülme sonrasında başsağlığı dileme geleneği vardır. Bunun en iyi yolu mümkünse vefat edenin yakınlarıyla yüz yüze görüşmektir. Yüz yüze görüşme imkânı bulamayanlar sosyal medya, telefon, telgraf ve gazete ilanı vasıtasıyla başsağlığı dileklerini iletir. Başsağlığı ziyaretine gelenler uzun süre oturmaz.

Eski Türk inanışlarındaki cenazeye ilişkin uygulamalardan günümüze ulaşanlardan biri de **ölü aşısı**dır. İslamiyet'ten sonra vefat eden kişilerin ardından dağıtılan helva ya da yemek eski Türklerdeki **yuğ** törenlerinin devamı şeklindedir. Anadolu'da vefat eden kişi ölümünün üçüncü, yedinci, kırkıncı, elli ikinci günlerinde yemekle anılır. Orta Asya Türk topluluklarında vefat edenin ruhunu teskin etmek ve kötülüklerden korumak amacı ile verilen bu yemek, İslamiyet sonrası nitelik değiştirerek vefat edene sevap olsun inancı ile verilmeye devam etmiştir. Bu nedenle vefat edeni rüyasında gören yakınları sabah kalktığında onun için mutlaka bir sadaka verir, iyilikte bulunur, hayır yapar. Ölüm yıl dönümünde, ekonomik duruma göre camilerde veya evlerde "rahmetlinin ruhu için" mevlit okutulur tatlı, helva veya şeker dağıtılır (Görsel 2.14).

Görsel 2.14: İrmik helvası

Eski Türklerde önemli biri vefat ettiğinde önce bir süre bekletilir, kurgan veya mezar inşa edildikten ve törenler tamamlandıktan sonra mezara gömülürdü. Bu kurganlar günümüz Türk mezar mimarisinin en önemli iki kaynağını meydana getirir. Mezarların üzerlerine dikilen **balbal**, **bengütaş**, **taşbaba**, **taşata** ya da **taşnene** adı verilen heykeller de bugünkü mezar taşı geleneğinin temelleridir (Görsel 2.15). Mezar taşı geleneği İslamiyet'e ait bir unsur olmayıp ölümler kültürüyle alakalı eski Türklerden günümüze ulaşan bir adettir (Görsel 2.16).

Türk kültüründe toplu hâlde yapılan mezar ziyaretleri de Eski Türklerden günümüze kalan âdetlerdendir. Türk kültüründe arife günleri ya da dinî bayramlarda mezarlıklar topluca ziyaret edilir. Bu bir yandan ölümler kültürü ile ilişkili olduğu gibi türbe, tekke, yatır, dede mezarları vb. ziyaretler ise doğrudan atalar kültürü ile bağlantılıdır.

Görsel 2.15: Balbal

Görsel 2.16: Mezar taşı örneği

g) Al Basması: Eski Türklerde inanılan, ruhlardan günümüze ulaşan, alkızı, algelini, alkarısı, albasması vb. adlarla anılan **al** ruhudur. Özellikle lohusa kadınlara kötülük yapan al ruhu ile ilgili inanış bütün Türk dünyasında varlığını sürdürür.

ğ) İsim Koyma: Günümüzde yeni doğan çocuğa verilecek isim çok önemlidir. Konulacak ismin aile büyüklerinin isimleri arasından seçilmesi sık sık karşılaşılan bir durum olup eski Türklerdeki atalar kültüyle bağlantılıdır. Çocuğun, ismini taşıdığı atasının özelliklerine sahip olması istenir. Yani ismin içerdiği anlamın ve niteliğin sahibine geçtiğine inanılır. Bir isim seçildikten sonra bebeğe ismi okunmalıdır. İsim koyulurken abdest alan bir aile büyüğü tarafından çocuk kucağa alınır. Bu aşamada bebeğin sağ kulağına ezan, sol kulağına ise kamet okunur. Daha sonra bebeğin sağ kulağına ismi söylenir.

h) Yağmur Duası: Şamanist geleneklerde yağmur yağdırma, fırtına çıkarma veya bunları durdurma gücüne sahip olduğuna inanılan bir taş vardır. Bu taş **yada taşı** denir. Yada taşı savaşlarda bu işleyle düşmana karşı güçlü bir silah olarak kullanılmıştır. İslam âlimleri, Türklerin Müslüman olduktan sonra da savaşlarda bu taşı kullandıklarına inanmıştır. Kimi kaynaklarda bu taşın Nuh Peygamber tarafından **İsmi A'zam** duası yazılarak oğlu Yafes'e verildiği yazar. İslamiyet öncesine ait bu gelenek İslamiyet'ten sonra yeni bir kimlik kazanarak yağmur duası şeklinde devam etmiştir.

ı) Büyücülük: Büyücülük üzerine kurulu bir inanış olan Şamanizm'de büyü şifacılık, doğa olaylarını etkileme, ruhsal iletişim ve kehanetler için kullanılırdı. Eski Türklerde bilimin yerine kullanılan büyü, günümüzde İslamiyet'te günah olmasına rağmen hâlen yapılır ve hatta dertlerine çare arayan insanlar sahtekârlar tarafından kandırılır. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra da varlığını sürdüren büyü günümüzde hâlâ yapılmaktadır (Görsel 2.17).

Görsel 2.17: Büyücülük

i) Okuyup Üfleme: Hastalıkların doğaüstü güçlere bağlanması, tıbbi çareler yerine üfleme yoluyla çare arama anlayışı eski Türk inanışından gelir. Eski Türklerdeki inanışa göre Şamanların okuyup üflemesi ile hastalık kovulurdu. Bu inanış günümüzde de halk arasında hâlen inanılıp başvurulan bir yöntemdir.

j) Doğum: Türklerde doğum öncesinde, doğumda ve sonrasında ayrı ayrı olmak üzere bazı inanışlar ve gelenekler uygulanır.

Doğum öncesinde kısırlığı gidermek ve gebe kalmak için türbeler ziyaret edilir, dualar okunur, kurban kesilir, adak adanır. Hamilelik sırasında hamile kadının davranışına, görünüşüne, yediklerine göre doğacak çocuğun cinsiyetinin belli olacağı düşünülür. Anadolu geleneğinde hamile kadınların gizli saklı bir şey alıp yememesi ve cenazeye gitmemesi gerekir. Tam tersi şekilde yapılması gerekenler de vardır. Bunlar aya, gökyüzüne ve güzel kişilere bakmak, gül koklamak, ayva, elma, erik ve üzüm yemektir.

Eski Türklerde doğumu zorlaştıran **alkarısı** ve doğumdan sonra çocuğu koruyan **umay** gibi ruhlara inanılır ve bunlara yönelik bazı uygulamalar yapılırdı. Yeni doğan bebeklerin kötü ruhlardan korunması için başuçlarına ekmek, su, süpürge gibi şeyler konur. Nazardan korunması için üzerlik otunun (Görsel 2.18) tütsülenerek bebeğin üzerinde ve odasının içinde gezdirilmesinin temelinde eski Türk inançlarındaki kötü ruhların korkutulması vardır.

Görsel 2.18: Üzerlik otu

İnanışa göre doğum sırasında doğumun kolay geçmesi için hamile kadın yüksek bir yerden atlatılır, sırtta alınıp silkelenir ve doğumunu kolay yapmış birinden hamile kadının sırtını sıvazlaması istenir.

Bebeğin doğumuyla birlikte bebek tuzlu suda yıkanır ve kundaklanır. Halk inanışına göre bebeğin göbek bağının konulduğu yer çocuğun geleceğini etkiler ve bu yüzden göbek bağı gelişigüzel atılmaz, bebeğin büyüdüğünde olması istenen yere gömülür.

Eski Türklerde olduğu gibi günümüz halk inancında da çocuğun doğumundan kırkı çıkana kadar geçen zaman, hem anne hem de çocuk için çok önemlidir. Türkiye’de bebeğin yanına kırkı içinde olan bir başka kadın ya da çocuk girerse bebeği kırk basacağına inanılır. Bu özel dönemde bebek yalnız bırakılmamalı, odalarında lamba yakılmalı ve anne, bebeğe sırtını dönüp yatmamalıdır. Bu dönemin sağlıklı olarak bitirilişi kırklama ile kutlanır. Bebeği kırklama yıkayışında, ailenin gücüne göre yıkama suyuna kırk arpa, çakıl, fındık ya da altın konur. Çocuğun yakalanabileceği hastalıklar gitsin diye yıkarken kırk ayrı hayvanın adı söylenir.

Türk kültüründe çocukların anne sütüyle beslenmesi esastır fakat anne sütü erken kesilirse çocuğa bir sütanne tutulur. Bu sütanne çocuğu gerektiği kadar besler. Bu uygulamalar Türkiye'nin bütün bölgelerinde vardır. Bazıları geçmişte uygulanmış ve bazıları da hâlen uygulanmaktadır.

2.1.4.2. Günümüz Türk Kültüründe Batıl İnançlar

TDK'ye göre **batıl inanç** tanımı "Doğaüstü olaylara, gizli ve akıl dışı güçlere, kehanetlere aşırı derecede bağlı boş inanç, batıl itikat." şeklinde yapılır. İlk çağlardan bu yana insanlar açıklayamadığı durumları kimi nesne veya olaylarla bağdaştırmış, bu durumlarla nesnelere veya doğaüstü güçler arasında neden sonuç ilişkisi kurmuştur. Bu durumun sonucu olarak da birtakım gerçek dışı durumlar, toplumlar tarafından gerçek kabul edilerek nesilden nesile aktarılmıştır.

Türk halk kültüründe de geçerliliğini koruyan batıl inançlar mevcuttur. Bu batıl inançların kimi eski Türk adetlerinden, kimi Anadolu'da yaşamış eski medeniyetlerden veya Türklerin ilişkide bulunduğu diğer medeniyetlerden geçmiştir. Kiminin ise nerden geldiği hakkında herhangi bir bilgi bulunmaz.

Türklerde hâlen doğruluğuna inanılan veya inanılmasa bile uygulanan bazı batıl inançlar şunlardır:

- Ayna kırmanın uğursuzluk getireceğine inanmak
- Önünden kara kedi geçmesinin uğursuzluk getireceğine inanmak
- Baykuş ötmesinin uğursuzluk getireceğine inanmak
- Gebe kalmak için türbeye beşik bırakmak veya bez bağlamak
- Yeni doğan çocuğu tuzlamak
- Yıldız kayarken dilek tutmak
- Küçük havuzlara bozuk para atıp dilek dilemek
- Nazar değmesin diye tahtaya vurmak ve nazar boncuğu takmak
- Ayakkabının ters gelmesinin hastalık getireceğine inanmak
- Sağ avuç kaşınırsa para geleceğine, sol avuç kaşınırsa para çıkacağına inanmak
- Akşam sakız çiğnemenin ve gece ısıklık çalmanın uğursuzluk getireceğine inanmak
- Dolunayda doğan çocuğun uğur getireceğine inanmak
- Kırkı çıkmamış çocuğun yalnız bırakılacağı zaman başucuna bıçak, soğan, sarımsak bırakmak
- Köpeğin gece vakitsiz havlaması, horozun vakitsiz ötmesi, öküzün gece böğürmesinin kötü şeylere işaret ettiğine inanmak
- Ekmek kırıntılarını yere atmanın, ayakla üzerine basmanın evin bereketini götürdüğüne inanmak
- Şimşek çaktığında yere bıçak saplamak
- Birine yanan ateş vermenin ocağı söndüreceğine inanmak
- Ayakkabı çıkarıldığında ters dönerse ayakkabı sahibinin tez vakitte öleceğinin düşünülmesi
- Gece ölen kişinin üzerine sabaha kadar bıçak koymak
- Kurt uluyunca ya ayaz olacağına ya da kar yağacağına inanmak
- Ocağın üstünü boş bırakmanın uğursuzluk getireceğine inanmak
- Nar tanelerini yere dökmenin günah olduğuna inanmak

- Diş düşürülünce o dişi kimsenin göremeyeceği bir yere saklamak
- Kapı eşiğine oturan insanın fakir olacağına inanmak
- Erkek çocuğunun saçını ilk kez amcasına veya dayısına kestirmek
- Gece tırnak kesmemek
- Akşam soğan yememek
- Kırkli kadının evden fazla uzaklaşmamasını sağlamak

ARAŞTIRINIZ

Farklı kültürlerdeki batıl inançları araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.1.5. Türk Kültüründe Özel Günler

Her toplumun kendine özgü kutladığı günleri vardır. Bu özel günlerin bazıları uluslararası kutlanırken bazıları sadece bir millete özgü özel günlerdir.

Türk toplumunda bir yıl döngüsü içerisinde yaşanan özel gün ve zamanlar şunlardır:

a) Millî Bayramlar: Türk toplumunun temel değerlerinden olup tüm yurttta herkes tarafından kutlanır.

Türkiye’de bir şenlik havası içinde kutlanan bu bayramlarda askerî geçitler, fener alayları düzenlenir, resmî gösteriler yapılır, halk oyunları ekipleri özel kıyafetleriyle yer alır. Bu eğlencelere davul, zurna takımları da katılır. Anadolu kasabalarında her yerin kendi oyunları oynanmasına karşılık, İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde bu kutlamalara farklı gruplar gösterileriyle katıldıklarından eğlenceler bir tür halk dansları festivali görünümündedir. Millî bayramlarda birçok yerde resmî törenlerden sonra bayram yeri olarak nitelendirilen çayırarda güreşler, koşular ve çeşitli yarışmalar düzenlenir. Türkiye’de kutlanan millî bayramlar şunlardır:

- 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı
- 19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı
- 30 Ağustos Zafer Bayramı
- 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı (Görsel 2.19)

Görsel 2.19: 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlaması

Bilgi Kutusu

Yeni yılın ilk günü, 15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü, 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü Türkiye’de resmî tatil olarak ilan edilmiştir. 10 Kasım ise Atatürk’ü Anma Günü olarak ulusal yas tutma günüdür.

b) Dinî Bayramlar: Dinî bayramların günleri hicri takvim esas alınarak hesaplandığı için her yıl bir önceki yıla göre on gün önce kutlanır. Ramazan Bayramı üç gün, Kurban Bayramı ise dört gün kutlanır.

Anadolu’da dinî bayramların bir hazırlık süreci vardır. Bayramdan önce evlerde bayram temizliği adı altında detaylı bir temizlik yapılır. Çocuklar başta olmak üzere bayramlık kıyafetler alınır ve bayram gününde herkes tertemiz olur. Bayram günleri için özel yemekler ve tatlılar hazırlanır. Özellikle arife gününde hamama gidilir veya evde yıkanılır, temizlenilir. Bazı yerlerde buna “bayram suyuna girmek”, “arife suyuyla yıkanmak” denir. Arife suyuyla yıkanmanın bereket ve sağlık getireceğine inanılır.

Bayram namazından önce tatlı yemek bayram gelenekleri arasındadır. Bayram namazından çıkan erkekler önce cami önünde birbirleriyle bayramlaşırlar (Görsel 2.20). Bayram sabahı kahvaltıda akrabaların bir araya gelmesine özen gösterilir. Bazı köy veya kasabalarda varlıklı ailelerin kahvaltı yerine kalabalık bir gruba yemek verdikleri görülür. Bazen de cami avlularında topluca yemek verilir.

Görsel 2.20: Cami avlusunda bayramlaşma

Dinî bayramların önemli özelliği komşu, dost ve akrabaların bir araya gelmeleridir. Aile büyükleri ve akrabalarından ayrı yaşayanlar bayramlarda, aile büyüklerini ve akrabalarını ziyaret eder. Küçükler büyüklerin ellerini öperek onların hayır dualarını alır (Görsel 2.21). El öpen çocuklara para veya hediye vermek gelenektir. Kurban Bayramı'nda yalnızca şeker değil kesilen kurbanın etinden de ikram edilir.

Bu bayramların ortak özelliklerinden biri de toplu eğlencelere sahne olmasıdır. Kasaba ve şehirlerde, özellikle çocuklar ve gençler bayram yerlerinde buluşup eğlenir. Bayram yerleri aynı zamanda küçük bir panayır görünümü kazanır.

Görsel 2.21: Bayramda büyüğün elini öpen çocuk

Ramazan Bayramı: Bir ay boyunca oruç tutulan Ramazan ayının sonunda kutlanan bayramdır. Genellikle aile büyüğünün evinde toplanılır. Ziyarete gelenlere şeker ve kolonya ikram edilir (Görsel 2.22). Bu yüzden, halk arasında Ramazan Bayramı "Şeker Bayramı" olarak da bilinir.

Görsel 2.22: Kolonya ve şeker ikramı

Kurban Bayramı: İbrahim Peygamber'in oğlunu Tanrı'ya kurban etmek için keseceği anda gökten inen bir koçun oğlunun yerine geçmesinin anısına kutlanan bayramdır. İslamiyet'e göre kurban kesmek maddi gücü olan için dinen zorunludur. Kurban edilecek hayvan sağlıklı olmalı, dişi ise hamile olmamalıdır. Bazı yörelerde kurbanlık koçları yıkama, kınalama ve gelin telleri, kurdelelerle süsleme âdeti vardır. Kurban kesiminden önce kurbanın gözünün bağlanması da eski bir gelenektir.

Kurban Bayramı'nın bir amacı da maddi gücü olmayan kişilere etlerin dağıtılmasıdır. Bu sebeple kurban eti üçe ayrılarak bir bölümü kurban kesemeyen yoksullara dağıtılır, bir bölümü akraba, tanıdık ve komşulara verilir, kalan kısım da eve bırakılır. Kurban etlerinin dağıtılacak kısmı en az yedi kişiye eşit miktarda bölünerek verilir.

Ramazan Bayramı'nda olduğu gibi bir aile büyüğünün evinde toplanılır. Kurban Bayramı'nın özelliği, tatlı dışında önceden yemek hazırlanmaz ve dört gün boyunca kurban eti yenir. Kurban Bayramı'nda ilk gün kurban kesmekle meşgul olduğu için bayram ziyaretleri ikinci günden itibaren yapılır.

c) Nevruz Bayramı: Nevruz, uygulamalarda bazı farklar olsa da Orta Asya Türk Toplulukları, İran, Balkanlar, Orta Doğu ve Anadolu'da aynı tarihlerde kutlanır. Yeni gün anlamına gelen ve 21 Mart'ta kutlanan Nevruz baharın gelişini, yeniden canlanışı müjdeleyen bir bayramdır. Bu bayram pek çok toplum için yeni bir yılın başlangıcı niteliğindedir.

İslamiyet öncesi Türklerde adını koruyucu ruh **Yayık**'tan alan yayık kaldırma töreni nevrüzla ilişkilendirilir. İlkbaharda davarların ve kısrakların sağılan ilk sütüyle bulguru karıştırıp yapılan lapa saçılarak baharın gelişi kutlanır. Nevruz ateşi de İslamiyet öncesi Türk topluluklarında görülen ateş kültürüyle ilgilidir. Doğayı canlandıran güneşin uzantısı olan ateş, arındırıcı özelliği olan bir kültür. Yeniden dirilişin kutlandığı bugün aynı zamanda kötülüklerden arınma günüdür (Görsel 2.23).

Görsel 2.23: Nevruz ateşinden atlayan çocuk

Bolluk ve bereket içinde yaşama inancıyla gerçekleştirilen Nevruz Bayramı kutlamaları, aynı zamanda sosyal birliktelikleri de güçlendirerek kişi ve toplum arasında aidiyet duygusunu artırır.

Nevruz Bayramı ile ilgili yapılanlar şunlardır:

- Nevruz Bayramı'nda evlerde ve sokaklarda genel bir temizlik yapılır.
- Kutlamalarda temiz veya yeni kıyafetler giymeye özen gösterilir.
- Nevruzun kutlama alanı rengârenk süslenir, renkli kıyafetler giyilir, uçurtmalar uçurulur, çeşitli renklerdeki yumurtalar tokuşturulur.
- İnsanlar büyük bir ateş etrafında toplanarak onun üzerinden atlar (Nevruz kutlamalarının karakteristik özellikleri arasında yer alır.).
- Nevruz kutlamaları sırasında **kışın uğurlanması** ve **baharın karşılanması** konulu oyunlar oynanır.

ç) Hıdırellez: Nevruz gibi yeni yılın başlangıcının ve yazın gelişinin ateşle kutlandığı bir bayramdır (Görsel 2.24). Eski Türklerdeki su ve ağaç kültü, Hıdırellez’de de ana unsur olup, Orta Asya’nın bu bahar bayramı Anadolu’nun İslami motifleriyle birleşerek günümüze ulaşmıştır. İslamiyet’ten sonra ise Ruz-ı Hızır (Hızır Günü) olarak adlandırılan dünyada darda kalanların yardımcısı olduğu düşünülen Hz. Hızır ile denizlerin hâkimi olduğu inanan Hz. İlyas’ın yeryüzünde buluştukları gün olarak düşünülür ve kutlanır. Hızır ve İlyas sözcükleri birleşerek halk ağzında Hıdırellez şeklini almıştır.

Hıdırellez’de önce dilekler yazılarak akşam ezanı ile gül ağacının dallarına asılır ya da altına gömülür, dua okunur. 6 Mayıs sabahı erkenden geri toplanır ve bir akarsuya bırakılır.

Görsel 2.24: Hıdırellez kutlaması

Hıdırellez ile ilgili inanışlar ve yapılan âdetler şunlardır:

- Hıdırellez kutlamaları her zaman yeşillik, ağaçlık alanlarda, su kenarlarında, bir türbe ya da yatırın yanında yapılır.
- Taze bitki ve taze kuzu eti yenir. Baharın ilk kuzusu yendiğinde sağlık ve şifa bulunacağına inanılır.
- Bugün kırlardan çiçek / ot toplanıp, kaynatılarak suyu içilir. Hastalıkları iyileştireceğine, bu suyla kırk gün yıkanılırsa kişiye gençlik güzellik geleceğine inanılır.
- Ev temizliği, üst baş temizliği, yiyecek içeceklerle ilgili hazırlıklar yapılır. Çünkü temiz olmayan evlere Hızır’ın uğramayacağı düşünülür.
- Hıdırellez günü giyimek üzere yeni elbise, ayakkabı alınır.
- Yapılan duaların ve isteklerin kabul olması için sadaka verilir, oruç tutulur ve kurban kesilir.
- Hıdırellez gecesi herhangi bir yere istenen şeyin küçük bir modeli yapılırsa Hızır’ın insanlara istediklerine ulaşmaları konusunda yardım edeceğine inanılır.
- Baht açma törenleri yapılır.

HZ. HIZIR TÜRBEŞİ

Hristiyanlara göre Mar Circus (St. Corc), Müslümanların inancına göre Hazreti Hızır, her türlü yardıma koşan ve kişileri zor durumdan kurtaran güce ve özelliğe sahip bir din adamıdır. Halkın inancına göre Hızır ve İlyas, birbirlerinden ayrı olarak dünyayı dolaşır. Ancak yılda bir kez 6 Mayıs günü, Hıdrellez (HIDIRILYAS)'de buluşurlar. Onların görevi insanların dileklerinin olmasını sağlamak, insanları kötülükten korumaktır. Hz. Hızır (Mar Circus), özellikle denizcilerin ve yardıma muhtaçların imdadına yetişen ilahi bir güç olarak bilinir. Yani kötülüklerin de düşmanıdır. O nedenle bu buluşma noktası, her inançtan insanların gelip ziyaret ederek dua ettikleri ve adak adadıkları kutsal bir yer olmasıyla ünlüdür.

Hatay'ın Samandağ ilçesinde deniz kenarında Hz. Hızır ile Hz. Musa'nın buluşma noktası olarak kabul edilen yere, bu türbe inşa edilmiştir. Hatay, Türkiye'de ilk defa Hızır makamının kurulduğu ve bu makamın en çok bulunduğu yer olarak bilinir. Müslüman ve Hristiyanların kutsal kabul ettikleri ziyarette, hastalığına şifa arayan, çocuğu olmayan, her türlü derdi olan, adak adar ve dilek tutar. Hz. Hızır Türbesi, Hz. Hızır ve Peygamber Hz. Musa'nın buluştukları ve denize açıldıkları yer olarak kabul edilir. Türbenin içindeki beyaz renkli büyük kaya, bir araya geldikleri yerdir (Görsel 2.25).

Görsel 2.25: Hz. Hızır Türbesi Hatay / Samandağ

d) Nardugan (Yılbaşı): Günümüzde tüm dünya tarafından kutlansa da yılbaşı kutlamaları ve çam ağacı geleneğinin Orta Asya kökenli olduğu yapılan araştırmalar sonucu açığa çıkmıştır. Nardugan kelimesi günümüzde Orta Asya ülkelerinde **kış gündönümünü** ifade etmek için kullanılır. Bugünkü Noel Bayramı'nın eski Türklerde "Yeniden Doğuş / Çam Bayramı" olup geçmişteki adı Nardugan'dır. Nardugan, Moğol dilindeki Nar (Güneş), Türk dilindeki Tuğan (Doğan) sözcüklerinden oluşmuştur. Tatarlar bu bayrama Koyaş Tuğa yani Güneş Doğan günü derler.

Türkler için güneş çok önemlidir. Kuzey Yarım Küre'de 21 Aralık tarihinde en uzun gece yaşanır, bu tarihten itibaren gece süresi kısılır, gündüz süresi uzamaya başlar. Bu, güneşin yeniden doğuşu olarak kabul edilir. Nardugan Bayramı'nı **akçam ağacı** altında (Türklerin kutsal saydığı ağaçtır.) güneşin zaferini ve yeniden doğuşunu büyük şöenlerle kutlarlar.

Nardugan Bayramı Hun akınlarıyla birlikte Avrupa'ya taşınmış, Hristiyanlıkla birlikte bu törenler Hz. İsa'nın doğumuyla ilişkilendirilip Noel olarak kutlanmaya başlanmıştır. Günümüzde yılın son gününü yeni yılın ilk gününe bağlayan gece yeni yılın gelişi, yılbaşı olarak tüm dünyada kutlanır. Çam ağaçları süslenir (Görsel 2.26), karşılıklı hediyeler verilir. Akraba veya arkadaşlarla özenle hazırlanan sofralarda eski yılın gidişi ve yeni yılın gelişi iyi dileklerle kutlanır. Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de 1 Ocak resmî tatildir.

Görsel 2.26: Süslenmiş yılbaşı ağacı

OKUMA METNİ

NOEL BABA

Noel Baba olarak bilinen kişi, Antalya'nın Demre ilçesinde doğup yaşamış bir azizdir. Papaz olan Aziz Nicholas, Kudüs'e giden Haçlı Ordularının denizde bir fırtınadan kurtarılmasına yardımcı olmuştur. İslamiyet'ten önce Demre'de doğan Aziz Nicholas yaşantısı itibarıyla ve yardımsever olması sebebiyle kutsal kabul edilir. Aziz kişi Demre'de yaşarken yoksul insanlara yardım eder ve bu insanların mahcup olmaması adına ihtiyacı olan eşyaları pencerelerinden, kapılarından veya bacalarından atar (Görsel 2.27).

Görsel 2.27: Noel Baba

OKUMA METNİ

AYAZ ATA

Türkler, 22 Aralık öncesinde Nardugan Bayramı'na hazırlanmak için evlerini ve yaşadıkları yerleri temizler, yeni ve temiz elbise giyerlerdi. Tanrı Ülgen'e sunmak üzere hediyeler hazırlar, en yüksek tepede akçam ağacı süsleyerek bu hediyeleri dualar eşliğinde ağacın altına bırakırlardı. Bu olay gerçekleşirken bölgenin en bilge ve yaşlı kişisi en görkemli elbisesini giyerek bu törene liderlik ederdi. **Ayaz Ata** diye nitelendirilen bu kişi bulunduğu toplumun en yaşlısı olup Nardugan Bayramı'nda ziyaret edilirdi. Ayaz Ata, sonbaharda tarlaya ilk çapayı vurur, tarlayı sürer ve ilk ekini ekerdi. **Kış Babası** olarak da bilinen Ayaz Ata'nın, göğün altı deliğinden soğuk havayı üfleterek kışı getirdiğine inanılırdı (Görsel 2.28).

Görsel 2.28: Ayaz Ata

e) Kandil Geceleri: Müslüman toplumlarda kutsal olarak kabul edilen ve kutlanan gecelerdir. II. Selim Dönemi'nden başlayarak cami ve minarelerde kandiller yakılarak kutlandığı için bu gecelere kandil geceleri denmiştir. Kandil günlerinde örf ve sünnetlerden oluşan ibadetler yapılır ve dualar okunur. Kandil geceleri hicri takvime göre belirlenir. İslam dünyasında kalpleri yumuşatan, küslükleri bitiren, Kur'an okumayı özendiren günlerdir.

Kandil geceleri şunlardır:

Mevlid Kandili: Hz. Muhammed'in (S.A.V) doğduğu gece olarak kabul edilip kutlanır.

Regaip Kandili: Recep ayının ilk cuma gününe denk gelir. Hz. Muhammed'in (S.A.V) ana rahmine düştüğü gün olarak anılıp kutlanır. Bu kutsal gece ile birlikte ibadetlerin bolladığı Recep, Şaban ve Ramazan ayları da başlamış olur.

Miraç Kandili: Üç ayların ilki olan Recep ayının yirmi yedinci gününe denk gelen gecedir. Hz. Muhammed'in (S.A.V) binek hayvanı Burak ile Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya, oradan semaya, yüce âlemlere ve ilahi huzura yükseldiği gece olarak kabul edilir.

Berat Kandili: Şaban ayının on dördüncü gününün gecesinde Berat kandili kutlanır. Berat Kur'an-ı Kerim'in yeryüzüne toptan indirildiği gecedir. Bu gecede Allah'ın kullarını bağışladığı, yapılan ibadetlerin daha fazla ödüllendirileceği umut edilir.

Kadir Gecesi: Ramazan ayının yirmi yedinci gecesidir. Kur'an-ı Kerim'in indirilmeye başlandığı gün olarak kabul edilir. Bu gecede duaların kabul edildiğine, meleklerin yeryüzüne indiğine, günahların affedildiğine, yapılan ibadetlerin sevaplarının daha fazla olduğuna inanılır.

f) Ramazan ve Muharrem Ayları: Ramazan ayı hicri takvime göre yılın dokuzuncu ayıdır. Müslümanların bir ay boyunca oruç tuttuğu ay olan Ramazan ayına özgü çeşitli gelenekler vardır.

Ramazan geleneklerinin bazıları şunlardır:

- Ramazan süresince aileler / dostlar birbirlerini akşam yemeğine davet eder.
- İftar sofraları Ramazan'a özgü yiyecek, iftariyelik ve tatlılardan oluşur.
- İftar sofralarının başucunda Ramazan pidesi bulunur.
- Ramazan davulcuları sokaklarda davul çalıp mani söyleyerek oruç tutacak olanlara sahur zamanını haber verir.
- İftar yemeklerine zeytin, su veya hurmayla başlanır.
- Toplu iftar yemekleri verilir. Hayır amacıyla verilen bu yemeklerde zengin veya fakir herkes aynı sofrada oturur.
- Ramazan ayında tatlı olarak güllaç yapılır.
- Osmanlı şerbeti yapılıp ikram edilir.
- Minarelerin arasına ışıklı mahyalar asılır.
- Akşam ezanıyla birlikte top atışı yapılarak iftar saati haber verilir.
- Eğlence olarak Karagöz ve Hacivat oyunları oynatılır (Görsel 2.29).

Görsel 2.29: Karagöz oyunu

Hicri takvime göre yılın ilk ayı **muharrem ayıdır**. İslamiyet'te kutsal kabul edilen bir ay olup farz olmamakla birlikte dokuz, on ve on birinci gününde oruç tutulur. Muharrem ayının onuncu günü ise **aşure günüdür**. İslam inancında birçok önemli olay meydana geldiğine inanılır ve bu güne kıymet verilir. Aşure gününde akrabalar ziyaret edilir, sadaka verilir, çocuklar sevindirilir ve günün en önemli geleneği olarak aşure pişirilip dağıtılır.

Aşure gününde gerçekleştiğine inanılan olaylar şunlardır:

- Hz. Musa'nın denizi yarması üzerine Firavun ile ordusu sulara gömülmüştür.
- Hz. Nuh Cudi Dağı'nın üzerine gemisini demirlemiştir.
- Hz. Yunus balığın karnından kurtulmuştur.
- Hz. Âdem'in tövbesi kabul edilmiştir.
- Hz. İsa dünyaya gelip semaya yükselmiştir.
- Hz. Yusuf kardeşlerinin attığı kuyudan çıkarılmıştır.
- Hz. Davud'un tövbesi kabul edilmiştir.
- Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail doğmuştur.
- Hz. Yusuf'a hasretinden dolayı gözleri kapanan Hz. Yakup görmeye başlamıştır.
- Hz. Eyyûb hastalığından şifaya kavuşmuştur.
- Hz. Hüseyin şehit edilmiştir.
- Hz. Muhammed (S.A.V.) Mekke'den Medine'ye hicret etmiştir.

Bilgi Kutusu

Muharrem ayı Aleviler için oldukça önemlidir. Bu ayda tutulan yasın ve orucun merkezinde Muharrem ayında gerçekleşen **Kerbela** hadisesi vardır. Tutulan oruç, 680 yılında Kerbela'da şehit edilen İmam Hüseyin ve yanındakilerin yasını tutmak içindir. Muharrem orucu on iki imamlar adına 12 gün tutulurken 3 gün de Hz. Hüseyin'in amcasının oğlu Müslim ve 2 oğlu için tutulur. Oruç Muharrem ayı girmeden üç gün önce başlar ve masumlar orucu olarak adlandırılır. 12 günün sonunda aşure ve lokma (etli pilav) pişirilerek dağıtılır. Muharrem orucu sırasında şehitler anısına su içilmez, kurban kesilmez, tıraş olunmaz, eğlence ve düğünlere ara verilir. Akşamları Kerbela olayını anlatan kitaplar okunur, mersiyeler söylenir. Oruç bitiminde Kerbela'da İmam Zeynelabidin'in sağ kurtulması ve Ehl-i Beyt soyunun devam etmesinin şükranı olarak kurban kesilir, aşure yapılır. Sünnilerde aşure 10 çeşit yiyeceklerle pişirilirken Alevilerde 12 imam inancı sebebiyle 12 çeşitle yapılır.

g) Cemre Günleri: Cemre, ilkbahar başlangıcında yedişer gün arayla önce **hava** sonra **su** ve **toprakta** oluştuğu sanılan sıcaklık artışıdır. Altay Türklerinin mitolojisinde hava değişimine "İmre" isimli cinin neden olduğuna inanılır. İnanişâ göre İmre (mitolojik varlık) ilkbaharda görünüp titrek ışıklar saçarak göğe yükselir. Sonra buzların üzerine düşerek onları eritir. Oradan da toprağa düşer. Bundan sonra ısınmış topraktan buhar olarak yükselir. Eğer cemre düşmezse hava, su ve toprağın ısınamayacağı düşünülür. Türkler, İslam kültürüne girdikten sonra bu döneme **cemre** ve **cemre düşmesi** demiştir.

Tarımla uğraşan insanlar için havanın ısınması oldukça önemli olduğundan cemrenin düşmesi, halkta son derece sevindirici bir gelişme olarak karşılanır. Hatta cemrenin düşüşü, baharın yanı sıra bolluk ve bereketi de simgelediğinden çeşitli aktivitelerle kutlanır.

Cemre düştükten sonra yeniden canlanan doğaya tohumlar ekilir (Görsel 2.30). Evlerde bahar temizliği başlar, kışlık kıyafetler kaldırılır ve evler fazlalıklardan arındırılır.

Görsel 2.30: Canlanan doğa

Anadolu halk kültüründe çift sürme, tarla ekme, ekin biçme, harman kaldırma gibi işler sırasında düzenlenen bazı küçük törenler vardır. Bağ ile bahçe işlerinin olduğu, yayla geleneğinin sürdüğü topluluklarda bu işler çeşitli gösteri ve eğlencelerle yapılır. Günümüzde bu geleneğin daha geniş katımlı festivallere dönüştüğü görülür.

2.1.6. Türk Kültüründe Evlenme Gelenekleri ve Düğünler

Her kültürün farklı evlilik anlayışı olduğu gibi Türk kültürünün de kendine özgü evlenme geleneği vardır. Günümüzde modern toplum kültürüyle birlikte değişiklik olsa da geleneksel kültüre göre evlenme anlayışı da hâlen oldukça yaygındır. Evlenme sürecindeki gelenek ve görenekler yöresel olarak birtakım farklılıklar gösterse de bazı gelenekler ülke çapında uygulanır.

ARAŞTIRINIZ

Düğün öncesi adetler ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

Geleneksel evlilik süreci şu aşamalardan oluşur:

a) Kız Beğenme: Genellikle büyükler düğünlerde, bayramlarda eş ve dost ziyaretlerinde gelin olacak kızı görüp beğenirler. Daha sonra erkek tarafının ailesi ve yakınları kız tarafını ziyaret eder. Bu ziyaret sırasında gelin adayı ve ailesi uygun bulunursa kızı istemeye karar verir.

b) Kız İsteme: Kız isteme için önceden kararlaştırılan günde erkeğin ailesi kızın evine gider. Erkek tarafı giderken çiçek, çikolata ve tatlı götürür. Kız tarafı çay ve kahve ikram eder. Damat adayının kahvesine tuz dökmek bir gelenek hâline gelmiştir. Tuzlu kahveyi içen damadın yüz ifadesine göre damat hakkında görüş oluşur. Kahveler içildikten sonra erkek tarafının aile büyüğü “Allah’ın emri peygamberin kavli ile kızınızı oğlumıza istiyoruz.” der. Münasip görülürse “Allah’ın emri üzerine verdik, münasiptir.” denir. Kız istendikten sonra ayağa kalkılır ve özel bir tepsiye yerleştirilen ve kırmızı kurdeleyle bağlanan yüzükler makasla beraber getirilir (Görsel 2.31). Aile büyükleri tarafından **söz yüzüğü** takılır ve artık gelin ve damat adayı bir çift olarak evlenmek üzere **sözlenmiş** olurlar. Bunun üzerine **ağız tatlısı** adı verilen bir tatlı yenir veya şerbet içilir.

Görsel 2.31: Yüzük tepsi

c) Nişan: Nişan törenine akraba, eş, dost ve komşular davet edilir. Anadolu’da, nişandan sonra erkek tarafı geline hediye olarak bir gelin koçu gönderir (Görsel 2.32). Koç, krepon kâğıt ve yazmalarla, süslenbildiği kadar süslenir. Boynuzlarına veya alnının ortasına varlığa göre beşbirlik ya da altın takılır, bir tepsi baklava ve hediyelerle kız evine götürülür. Götüren kişiye kız evinden münasip bir hediye verilir. Ayrıca, kız evi kurban etiyle mükellef bir sofraya hazırlayarak erkek tarafını davet eder. Baklava tepsisini boş değil baklava ve hediyelerle gönderir. Nişandan belli bir zaman sonra erkek tarafı düğün yapmak için kızın ailesinden izin ister.

Görsel 2.32: Süslenmiş kurbanlık

ç) Çeyiz, Kına ve Düğün: Kına gecesi olduğu gün ya da birkaç gün öncesinde gelinin çeyizleri kız evinden alınıp, erkek evine getirilerek gelinin odası hazırlanır. Gelinin çeyizleri düğünde veya düğün sonrasında erkek evinde sergilenerek misafirlere gösterilir.

Türk kültüründe bir adanmışlık simgesi olarak kurbanlık hayvana, askere giden erkeğe ve gelin olan kıza kına yakılır. Kınanın geçmişi binlerce yıl öncesine, Türkler ile bağlantısı ise İslamiyet'ten önceye dayanır. Gelin kınası düğünden bir veya iki gün önce geleneksel türküler eşliğinde gelinin avucuna yakılır. Kına yakılacak geline **bindallı** denilen geleneksel bir kıyafet giydirilir ve gelin, kadınların bulunduğu odanın ortasına oturtulur. Süslenmiş ve mum yakılmış kına tepsileriyle gelinin etrafında dönülür ve hüzünlü türkülerle gelin ağlatılır. Bu merasimin ardından gelinin avucuna kına koyulur kınanın üzerine de damat tarafının hediyesi olan altın konularak avuç kapatılır ve sarılır (Görsel 2.33). Kına gecesinde gelin adayına kınayı evli ve mutlu, anne babası hayatta, acı görmemiş bir kadının yakması adettendir. Bu kişinin mutluluk ve şansının gelin adayına geçtiğine inanılır.

Görsel 2.33: Ele kına yakmak

Bilgi Kutusu

Kaftanı andıran bindallının üzerinde genellikle çiçek, dal, yaprak motifleri bulunur ve ayak bileklerine kadar uzanır. Konaklama tesislerinde Türk kültürünü tanıtmak için düzenlenen gecelerde en çok tercih edilen kıyafet bindallıdır. Bu tanıtım gecelerinde isteyen misafirlerin ellerine de kına yakılır.

Düğün aşamasında eş, dost, akrabayı düğüne çağırarak için düğün davetiyesi gönderilir. Bu davetiye bir parça kumaş, kart, yazma gibi hediyeler veya şeker, tatlı, börek gibi yiyecekler olabilir.

Düğünden bir gün önce damat evine o evde düğün olduğunu belirtmek için bayrak asıldıktan sonra davul ve zurna eşliğinde düğün başlar. Erkek evinin önünde başlayan halay ve danslar kız evinin önüne kadar devam eder.

Kız evine gelindiğinde davul, zurna ve danslar daha da coşku kazanır. Gelinin beline baba evinden çıkacağı sırada yeşil, sarı, mor, kırmızı kuşak bağlanır. Bunun anlamı gardaş kuşağıdır ve kardeşlerin sayısı kadar olur. Erkek evinin kız evine gidip gelinle dönmesine **gelin alma** denir. Damat evine gelindiğinde bayrak gelinin önüne konur ve gelin davul zurna eşliğinde oynar (Görsel 2.34). Daha sonra geline içi şeker dolu bir testi verilir ve gelinin testiye kırması beklenir. Bu, gelinin gücünün ölçülmesi anlamındadır.

Görsel 2.34: Davul zurna ile düğün

Damat evinde gecenin ilerleyen saatlerine kadar halay ve oyunlarla eğlenilir. Takı töreni yapılarak evlenecek çifte eş, dost ve akrabalar yuva kurmaları için taktıkları takılarla destek olurlar. Düğünden sonra gelin ve damat, imamın yanına götürülür. İki şahit eşliğinde dualarla imam nikâhı kıyılır.

Köy düğünlerinden ayrı olarak şehirlerde yapılan salon düğünlerinde nikâh kıyıldıktan sonra pasta kesilir, takı töreni yapılır, çiftler dans eder ve çeşitli eğlenceler yapıldıktan sonra düğün sonlandırılır.

Bilgi Kutusu

NİKAHTA AYAĞA BASMA GELENEĞİ

Türkiye'de nikâh kıyılır kıyılmaz herkesin beklediği ayak basma geleneği izlenir. Genelde gelinin damadın ayağına basma şeklinde olduğu gibi damadın da gelinin ayağına basmaya çalıştığı görülür. Böylece nikâhın stresinin azaltıldığı ve eğlencenin başladığı bölüm başlamış olur. Bu gelenekte kim ayağına basarsa ailede egemen olacağına inanılır.

d) Sünnet Düğünü: İslam inancına göre erkek çocukların sünnet edilmesi düğünle kutlanır. Sünnet çocuğuna başında takke, önünde maşallah yazısı ve elinde asasıyla bir bütün olan sünnet kıyafeti giydirilir. Sünnet olacak çocuk düğün öncesinde arkadaşlarıyla birlikte araba, fayton ya da ata bindirilip gezdirilir (Görsel 2.35).

Sünnetin olacağı gün akraba ve yakınlar davet edilir. Sağdıç (kirve) ya da çocuğun yakınlarından biri çocuğu tutar “Oldu da bitti, maşallah!” sözleri ve çocuğun ilgisini dağıtmak için yapılan gürültüler eşliğinde sünnet gerçekleştirilir. Gelin odası gibi süslenen odadaki sünnet yatağına yatırılan çocuğun ağzına lokum verilir. Daha sonra çalgılar eşliğinde bir eğlence düzenlenir. Düğüne gelen yakınların sünnet olan çocuğa hediyeler vermesi veya takı takması âdettendir.

Görsel 2.35: At ile gezdirilen sünnet çocukları

Bilgi Kutusu

Anadolu’da bazı yörelerde **sağdıçlık** yerine çok eski bir Türk geleneği olan **kirvelik** geleneği vardır. Sünnet yaşındaki çocuğun babası, tanıdığı ve güvendiği birisine kirvelik teklif eder ya da kirvelik önerisi babanın bir dostu tarafından kendiliğinden yapılır. Kirvelik teklif edilen kişi bunu kendisine bir onur sayar ve teklifi mutlaka kabul eder. Sünnet çocuğunun elbisesi ve çeşitli hediyeler alınarak teklifin kabul edildiği gösterilir. Kirve olan kişi sünnet düğünü masraflarını ve çocuğun ihtiyaçlarını karşılayarak sünnetçinin önünde çocuğu tutar. Kirvelik bazı yerlerde o kadar önemlidir ki kirve artık aileden biri olarak görülür. Bu sebeple kirvenin çocukları ile sünnet çocuğu veya kardeşleri evlenemez.

2.1.7. Türk Kültüründeki Toplumsal Değerler

Her milletin kendine özgü toplumsal normları ve değerleri vardır. Bu değerler toplumla özdeşleşmiş, toplumun kimliğini oluşturan unsurlardır. Türklerin de geçmişi çok eskilere dayanan ve hâlen devam eden, toplumun çoğunluğunca benimsenmiş değerleri mevcuttur. Hatta onu diğer toplumlardan ayıran en önemli özelliği değerleridir.

Türk toplumunda öne çıkan değerlerin bazıları şunlardır:

a) Misafirperverlik: Misafirperverlik, adeta Türk toplumunun kimliği olmuştur. Bir görev olarak benimsenen misafirperverlik, eve gelen kişinin en iyi şekilde ağırlanması ve uğurlanması esasına dayanır. Türk kültüründe misafire izzeti ikram da önemlidir. Gelen konuğu, eldeki imkânlara göre yedirep içirme Türk misafirperverliğinin bir parçasıdır.

Bazı köylerde varlığı devam eden **köy odası** geleneği ile modern anlamda bazı kamu kurum ve kuruluşlarının misafirhaneleri geleneksel Türk misafirperverliğinin bir göstergesidir. Bununla birlikte evlerde var olan misafir odaları, misafir takımları hatta çok ince birer ayrıntı olarak misafir havlusu, misafir terliği gibi özel eşyalar da bu değerın bir göstergesidir.

Görsel 2.36: Misafir karşılama

Gelen misafirin karşılanması, âdeta bir ritüeli andıran uygulamalar ile olur. Misafir, ev sahibi tarafından kapıda karşılanır, içeriye buyur edilir (Görsel 2.36). Eldeki imkânlar neticesinde en iyi şekilde ağırlanır ve giderken tekrar kapıya kadar geçirilip uğurlanır.

Geleneksel Türk misafirperverliğinin geçmişi binlerce yıl öncesine dayanır. Türk halk kültüründe geleneksel misafirliği anlatan en güzel deyimlerden bir tanesi **Tanrı misafiridir**. Günümüzde hâlâ geçerliliğini koruyan bu tabir, ansızın gelen kişiler için kullanılır. Darda kalan, kalacak yeri olmayan veya yiyecek içecek yönünden sıkıntı çeken kişiler herhangi bir kapıyı çalıp “Tanrı misafiriyim.” diyerek ihtiyacını söylerse imkânlara göre kişinin ihtiyacı giderilmeden gönderilmez. Tanrı misafiri deyiminin yanı sıra “Misafir kısmeti ile gelir. Konuk gelen eve kut gelir.” gibi atasözleri kültürel bir değer olan misafirperverliğin kutsallığına işaret eder.

Bugün Türk misafirperverliği evlerin haricinde esnaflarda, kurum ve kuruluşlarda bile gelene bir çay ikram etmek şeklinde her yerde görülür.

b) Hoşgörülü ve Saygılı Olmak: Kişinin kendinden farklı inanç ve düşüncelere sahip insanlara karşı saygılı, sevecen olması hâline **hoşgörü** denir. Hoşgörü (müsamaha) ve yabancı inançlara saygı Orta Asya’dan günümüze kadar Türklerin karakter yapısına işlemiştir. Orhun Abideleri’nde dahi Türk beylerine hitaben söylenen “Millete zahmet çekirtmeyin, incitmeyin.” sözü anlayışlı ve hoşgörülü bakışı ifade eder.

Hem İslamiyet öncesi hem de sonrasında Türk devletleri içerisinde pek çok farklı millet, din ve mezhepler olmuştur. Bunların hepsi günümüze kadar birbirleriyle hoşgörü içerisinde yaşamıştır. Sadece ırk, din, dil gibi farklılıklar değil görüş, düşünce, görünüş farklılıkları da Türk toplumunda hoşgörüyle karşılanır (Görsel 2.37). Osmanlı'dan beri süregelen insanı insan olduğu için sevme, komşuculuk kültüründe de kendini gösterir. Bir mahallede hem Paskalya hem Ramazan coşkusu yaşanır, herkes birbirine saygı çerçevesinde davranır.

ÖZLÜ SÖZ

"Yetmiş iki millete bir gözle bak, cümle yaratılmışa bir gözle bak. Hakk'ı gerçek sevenlere cümle âlem kardeş gibidir."

Yunus Emre

Görsel 2.37: Farklı kültürlere saygı

Türk toplumunun en önemli özelliklerinden biri de büyüklere saygıdır. Eski Türklerdeki atalar kültürüne dayalı olarak Orta Asya'dan miras kalan bir erdemdir. Türk kültüründe "büyüklerimize saygı, küçüklerimize sevgi" sözü dilimizde oldukça yaygındır. Eve bir büyük gelince toparlanmak, büyüklerin sözünü ikiletmemek, büyüklerin yanlarında tertipli düzenli olmak, toplu taşımalarda onlara yer vermek, ihtiyaç durumunda yardıma koşmak gibi durumlar Türk toplumunda sıkça görülür.

Sıra Sizde

Türk kültüründe hoşgörülü ve saygılı olmakla ilgili bildiğiniz atasözünü ve deyimleri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

c) Yurtseverlik: Yurtseverlik, kişinin doğup büyüdüğü topraklara, çocukluğunun, anılarının ve umutlarının, hayallerinin ve özlemlerinin yaşandığı yere duyduğu sevgidir. **Vatanseverlik,** ülkenin bütün insanlarını, dağını, taşını, toprağını, ağacını, akarsuyunu, köyünü, yolunu, atalarını, şehidini sevmek, korumak ve bunlara sahip çıkmaktır.

Türkler vatanseverlik anlayışını köklerine kazıyarak bugünlere gelmiştir. Özellikle zor zamanlarda millî bilinç daha yoğun olarak görülür. Zira Atatürk'ün önderliğinde Kurtuluş Savaşı da bu bilinç sayesinde kazanılmıştır. Türkler vatanseverlik bilinci nedeniyle kendi kişisel menfaatlerinden kolaylıkla vazgeçebilir.

ç) Yardımseverlik: Türk milleti yardımseverliği ile dünyanın pek çok milletine örnek olmuştur. Türk halkının en önemli özelliklerinden biridir yardımseverlik. Bunun en güzel örneklerinden biri de "imece"dir. **İmece**, köylülerin bir işi yardımlaşarak karşılıksız ve sırayla yapmasıdır.

Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanmak, zor durumda olanlara yardım etmek, muhtaç insanlara yardımcı olmak veya bu amaç için kurulmuş çeşitli sosyal örgütlere bağışta bulunmak, oralarda gönüllü olarak çalışmak, yardım etmeyi istemek, toplumdaki yardımseverlik duygusunun bir göstergesidir. Yaşlı veya kimsesiz kişilere yardım etmek, yeni evlenenlere takı takmak, çeşme hayratları yaptırmak, ihtiyaç sahiplerine kıyafet ve yiyecek yardımları yapmak, Ramazan'da iftar yemeği vermek, Kurban Bayramı'nda et dağıtmak toplumda en çok rastlanılan yardım türleridir (Görsel 2.38).

Görsel 2.38: Yaşlılara yardım etmek

ÖZLÜ SÖZ

"Türkiye halkı, asırlardan beri hür ve bağımsız yaşamış ve bağımsızlığı bir yaşama gereği saymış bir milletin kahraman evlâtlarıdır. Bu millet, bağımsızlıktan uzak yaşamamıştır, yaşayamaz ve yaşamayacaktır!"

Mustafa Kemal Atatürk

d) Bağımsızlığa Düşkünlük: Bağımsızlık Türk milletini en iyi tanımlayan kelimelerden biridir. Çünkü tarih boyunca bağımsızlık uğruna Türk insanı canını feda etmiş, bu uğurda devletler yıkılmış, devletler kurulmuş ve Türk toplumu için ekmek, su kadar önemli bir ihtiyaç olmuştur (Görsel 2.39). Eski Türk töresinde “Türk, devletsiz olmaz. Türk, töresiz olmaz. Türk, esir olmaz. Türk, vatansız olmaz.” denmiştir. Binlerce yıllık Türk tarihinde defalarca esaret altına alınmaya çalışılsa da hiçbir dönem Türkler esaret altında yaşamamıştır. En son örneği Kurtuluş Savaşı’nda yaşanmış ve bunun sonucunda da Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.

Görsel 2.39: Çanakkale Şehitliği

OKUMA METNİ

KÜRŞAD VE 40 ÇERİSİ

Çin’e tabi olan Batı Göktürkleri kimliklerini korumuş ve bazı dönemler bağımsızlık için girişimlerde bulunmuşlardır. Bunlardan en önemlisi ise 639 yılında Kürşad ve yanındaki 40 çerinin başlattıkları isyandır. Çin muhafız birliğinde bulunan Kürşad, arkadaşları ile gizlice planlar yaparak bağımsızlıklarını kazanmak için örgütlenmiştir. Planları, Çin imparatorunun tek başına dolaştığı gecelerin birinde onu esir alarak ülkeden çıkmaktır.

Ancak planın uygulamaya geçeceği gece çıkan bir fırtınadan dolayı imparator dışarı çıkamaz. Planı ertelemek istemeyen Kürşad ve arkadaşları Çin sarayına baskın düzenler ancak kalabalık ordu karşısında direnemezler ve ırmak kenarına çekilmek zorunda kalırlar. İrmağı geçemeyen Kürşad ve sağ kalan birkaç arkadaşı orada öldürülür.

Kırk kişinin Çin ordusuna başkaldırarak gerçekleştirdiği Kürşad ihtilali, Göktürklerin bağımsızlık kazanarak ikinci kez devlet kurmalarında önemli bir etken olmuştur. Bu ihtilalden sonraki süreçte Türk boyları iş birliği yaparak bağımsızlıklarını elde eder ve tarihte II. Göktürk Devleti kurulur.

e) Aileye Verilen Önem: Aile Türk toplumunun temelidir. Türk toplumlarındaki aile anlayışı eşler arasında eşitliğe dayanır. Geçmişte toprak işleme temelli ekonomik sebepten üç kuşağın bir arada yaşadığı geniş aileler yaygınken giderek çekirdek aile yapısı yaygınlaşmıştır. Diğer dünya kültürlerinden farklı olarak Türk toplumunda aile ilişkileri ölene kadar çok sıkı bir şekilde devam eder. Bu yüzden ki toplumda evlenme öncesi çiftler hakkında görüş istenirken aileler hakkında da görüş alınır. Günümüzde yurt dışında ikamet etmekte olan gurbetçi Türkler her yıl sırf ailelerini görmek amacıyla çok uzak yollardan gelerek Türkiye'ye özgü bir turizm çeşidi oluşturmuştur (Görsel 2.40).

Görsel 2.40: Türkiye'ye ziyarete gelen gurbetçiler

f) Komşuluk ve Akrabalık: Türk kültüründe oldukça önemli bir yere sahiptir. **Akraba**, kan bağıyla birbirlerine bağlı olan kimselerdir. Anadolu'da akrabası çok olan, güçlü olan anlamına da gelir. Akraba olanların kendi aralarında ekonomik ve sosyal paylaşımı son derece yaygındır.

Komşuluk ilişkileri de akrabalık ilişkileri gibi gelişmiştir. O kadar ki atalarımız "Ev alma, komşu al." diyerek bir evin huzurlu, yaşanabilir olabilmesi için çevredeki komşuların evden bile önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu nedenle, Türk kültüründe komşulukla ilgili, "komşu hatırı, kapı komşusu, komşu kapısı" gibi deyimler ve "Komşu komşunun külüne muhtaçtır." gibi pek çok atasözü bulunur. Türk kültüründe komşular birbirlerine sevgi, saygı, hürmet, yardımlaşma duygusuyla bağlıdır. Evde yapılan yemekten komşuya ikram etmek de Türk toplum geleneklerindedir (Görsel 2.41).

Görsel 2.41: Komşuya yemek ikramı

g) Kadına Verilen Önem: Kadın Türk kültüründe aile ve toplum içerisinde özgürdür ve bu durum çağdaşlarına kıyasla sadece eski Türk aile yapısına ait bir özelliktir. Türk toplumunda kadının yeri oldukça saygındır. Orta Asya'da Türk devletlerinde kadın ve erkek eşit haklara sahiptir. Devlet yönetiminde, hakanlarla birlikte hatunlar da söz sahibidir. Kadınlar ata binip ok atar, top oynar, güreş gibi ağır sporlar yapar ve savaşlara katılır. Tek eşlilik prensibine dayanan toplumda miras da kadın ve erkeğin ortak malı kabul edilir. Namus ve iffete büyük bir önem verilir.

Osmanlı Dönemi'nde kadınlar şeri hukuk kurallarının da etkisiyle evlenme, boşanma, miras, eğitim gibi konularda bazı haklarını kaybetmiştir. Her ne kadar Türk toplum yapısına göre bir gerileme olsa da dönemin diğer kültürlerine göre kadının toplumdaki yeri çok daha saygındır. Her alanda eşlerine destek olan kadınlar özellikle savaş yıllarında evin geçimini sağlama, cepheye silah taşıma hatta çeşitli kahramanlık hikâyelerine konu olacak derecede cesaretiyle Türk kadını, kimliğini hiçbir zaman kaybetmemiştir (Görsel 2.42).

Atatürk Cumhuriyet Dönemi'nde kadının erkekle birlikte öğrenim görmesi, sosyal, kültürel ve ekonomik hayatta onlarla birlikte görev alması görüşünü benimsemiş ve bunun için adımlar atmıştır. Bu dönemde Türk kadını aile kurma, eğitim alma ve istediği mesleği seçme hak ve özgürlüğü gibi sosyal haklar kazanmıştır. Türk kadını, günümüzün çağdaş birçok toplumundan önce seçme ve seçilme hakkı kazanmıştır.

Görsel 2.42: Şerife Bacı heykeli / Kastamonu

ÖZLÜ SÖZ

"Dünyada hiçbir milletin kadını 'Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar hizmet gösterdim.' diyemez."

Mustafa Kemal Atatürk

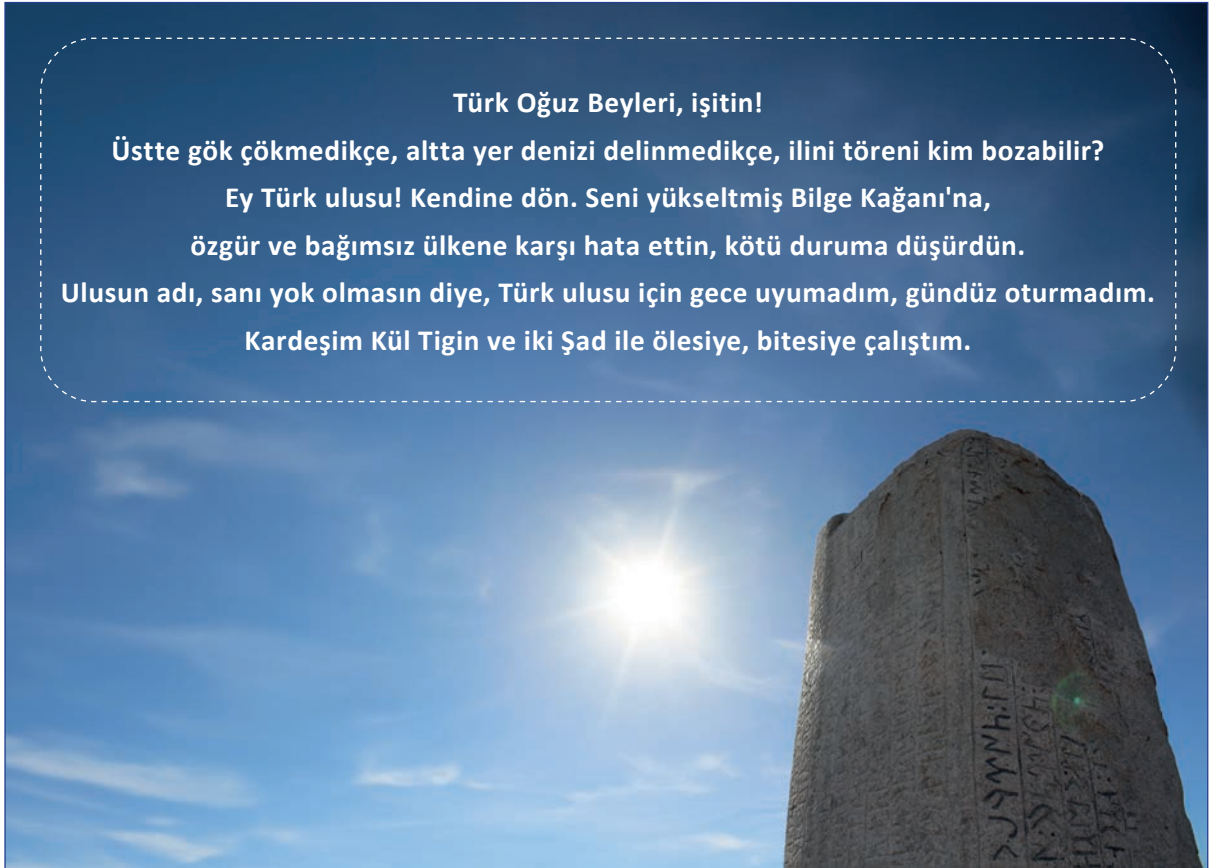

Türk tarihinin ön plana çıkan kadın kahramanlarını araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.1.8. Türk Kültüründe Bilim ve Eğitim

İlk Türk devletlerinde eğitim genelde ailede başlar ve bu eğitimde töre önemli bir yere sahiptir. Ahlak, terbiye, cömertlik, sorumluluk, bilgelik gibi değerler üzerine eğitim oldukça önemlidir. Sürekli savaş hâlinde oldukları için çocuk yaştan itibaren at binme, ok atma, kılıç kalkan kullanma eğitimleri vardır. Eski Türklerde hayvan ürünlerini işleme, hayvan hastalıkları, dokumacılık ve demircilik üzerine eğitimler de verilir. Çin kaynaklarında da bronzun ilk defa Türkler tarafından kullanıldığının yazması Türklerin bilime verdiği önemi belgeler.

Göktürkler kendi alfabelerini kullanmışlardır. Türklere bu alfabeyle yazılan, Göktürk Kitabeleri gibi döneminin çok ilerisinde sanatsal değeri olan kıymetli bir eser bırakmışlardır (Görsel 2.43). Orhun Kitabeleri, Türk tarihine ışık tutması açısından oldukça önemlidir. Uygurlar da kendi alfabelerini üretmiş, fırça ve kalem kullanarak birçok kitap yazmıştır. Yapılan araştırmalarda Uygurlarda 23 tane okulun olduğu belirlenmiştir. Uygurlar tahta kalıplar kullanarak matbaacılık yapmıştır. **Otacı** denilen dönemin hekimleri bitki ve mineral kaynaklı ilaçlar yaparak hastaları tedavi etmiştir.

Türk Oğuz Beyleri, işitin!
Üstte gök çökmedikçe, altta yer denizi delinmedikçe, ilini töreni kim bozabilir?
Ey Türk ulusu! Kendine dön. Seni yükseltmiş Bilge Kağanı'na,
özgür ve bağımsız ülkene karşı hata ettin, kötü duruma düşürdün.
Ulusun adı, sanı yok olmasın diye, Türk ulusu için gece uyumadım, gündüz oturdum.
Kardeşim Kül Tigin ve iki Şad ile ölesiye, bitesiyeye çalıştım.

Görsel 2.43: Orhun Kitabeleri / Moğolistan

Matematikte on tabanlı sistemi kullanmış, astronomide döneme göre oldukça ilerlemişlerdir. Venüs'e sabah yıldızı, Merkür'e ise akşam yıldızı demişlerdir. Her yılın bir hayvan ismiyle anıldığı güneş yılını esas alan **on iki hayvanlı takvimi** üretmişler. Bu takvime göre 12 yıl bir devir, 1 yıl 365 gün 5 saat 47 saniye, gece yarısı da her günün başlangıcı olarak hesaplanmıştır.

Türk İslam devletlerinde Türkler kalabalık gruplar hâlinde İslam dinine geçince İslam dünyası eğitim ve bilim alanında önemli gelişmeler göstermiştir.

Karahanlılar Dönemi'nde Buhara, Semerkant, Taşkent, Balasagun, Kaşgar (Görsel 2.44) gibi şehirler bilim ve kültür merkezi hâline gelmiştir. Bu şehirlerde birbirinden değerli düşünür ve bilim insanları yetişmiştir.

Selçuklularda öğretim ücretsiz hâle getirilmiş ve öğrencilere maaş bağlanmıştır. Nizamülmülk, medresesine önemli bilim insanlarını toplayarak çok geniş bir kütüphane kurmuştur. Bu dönemde yaşayan Yusuf Has Hacip ve Kâşgarlı Mahmud'un çalışmaları, Türkçeyi zenginleştirmiş, dil birliğini sağlamış ve Türkçenin o dönemde bilim dili olduğunu göstermiştir.

Görsel 2.44: Karahanlı Devleti

Selçuklularda eğitim devletin bir görevi olarak algılanmış ve eğitime çok büyük yatırımlar yapılmıştır. Medreselerde dinî bilgilerle birlikte pozitif bilimler de okutulmuştur. Medreselerin açılmasına rağmen mescit ve camilerde kısmen eğitim öğretim faaliyetleri devam etmiştir. Batı'da **Avicenna** olarak bilinen **İbni Sina**, bulaşıcı hastalıkların kaynağının gözle görülmeyen kurtçuklar olduğunu tespit etmiş, başarılı ameliyatlara gerçekleştirmiş, kan dolaşım sisteminin nasıl çalıştığını açıklamıştır. İbni Sina "El-kanun Fi't tıb" adlı bir tıp kitabı yazmış ve bu kitap yüzyıllarca Batı'da okutulmuştur. İbni Sina'nın adı günümüzde Ay'da bir kratere verilmiştir. Selçuklularda tıp eğitimi için şifahaneler, astronomi için ise rasathaneler kurulmuştur. Bu rasathanelerde ünlü astronom ve matematikçi Ömer Hayyam başkanlığında çalışmalar yapılarak Celâli takvimi oluşturulmuştur.

Anadolu Selçukluları, Anadolu'nun birçok şehrinde şifahaneler açarak cüzzamlıları da tedavi etmiştir. Avrupa'da akıl hastalarının kaderlerine terk edildiği dönemde, Türkler bu hastalar üzerinde telkin, müzik ve renk ile tedavi yöntemleri uygulamıştır. Ünlü mühendis El Cezerî bu dönemde yaşamış, haberleşmede kullanılan sibernetiğin kurucusu sayılmış ve dünyada ilk robotu yapıp çalıştıran kişi olarak kabul görmüştür. Cezerî'nin en ünlü makinesi ise **filli su saatidir**.

Ahilik meslek eğitim teşkilatı kurularak usta çırak ilişkisi sağlanmıştır. Çocuklar on yaşında bir ustanın yanına verilerek iki yıl ücretsiz yamak ve üç yıl da çırak yapılmıştır. Çıraklık eğitimi biten çocuk sınava tabi tutulup sınavı geçtiğinde kalfa olabilmıştır. Üç yıl kalfa olarak çalışıp, ustalaşarak dükkân açma hakkı kazanmıştır. Bu teşkilatta sadece mesleki bilgi değil din eğitimi, ahlak bilgisi ve sosyal bilgiler de verilmiştir.

ARAŞTIRINIZ

"Pabucu dama atılmak" deyimini Ahilik kültüründen günümüze kadar gelmiştir. **Bu deyim nasıl ortaya çıktığını araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**

Osmanlı Dönemi'nde ilk eğitim yeri sıbyan mektepleri iken medreseler, orta ve yüksek eğitim veren örgün eğitim kurumlarıdır. Devletin yüksek dereceli memurları ile seyfiye sınıfı denilen askerî bürokratlar Enderun'da yetişmiştir. Osmanlı Dönemi'nde İslam dininin ibadet yeri olan camilerde, halka dinî ve ahlakî eğitim verilmiş, bu eğitime isteyen herkes katılabilmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde eğitim sistemi bozulmuş, bilime verilen önem giderek azalmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde henüz Kurtuluş Savaşı bitmeden Atatürk Maarif Kongresi'ni toplamış ve yeni bir eğitim sistemi kurulması gerektiğini belirterek eğitim alanında ilk adım atılmıştır. 1924'te Türkiye'deki toplam lise sayısı yirmi üç iken Atatürk Dönemi'nde bu sayı %300 artmıştır. Halkın okuma yazma oranını artırmak amacıyla millet mektepleri açılmış ve eğitimde çağdaş, demokratik ve laik bir sistem benimsenmiştir. Okuma yazmayı kolaylaştırmak ve okuryazar oranını artırmak amacıyla Latin harfleri kabul edilmiştir. 1924 Anayasası'nda ilköğretimin zorunlu ve parasız olduğu belirtilerek okuma yaygınlaştırılmış herkesin okuryazar olması için çalışılmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında temeli atılan laik, akılcı eğitim sistemi bugün de devam etmektedir.

Bilgi Kutusu

Aziz Sancar 2015 Nobel Kimya ödülünü kazanan bilim insanıdır.

Uğur Şahin ve Özlem Türeci, Covid-19 pandemisinde hastalığın tedavisi için aşı bulan bilim insanlarıdır.

OKUMA METNİ

OSMANLI DÖNEMİ BİLİM İNSANLARI

Osmanlı Dönemi'nde çok önemli bilim insanları yetişmiş ve bilime katkı sağlamışlardır.

Bu bilim insanları ve yaptıkları katkıların bazıları şunlardır:

Sabuncuoğlu Şerafeddin yılan zehrine karşı geliştirdiği ilacı önce horozlarda sonra da kendi üzerinde deneyerek bunu kitabına yazmıştır. Deneysel farmakolojinin öncüsü olarak kabul edilir.

Akşemseddin mikrop teorisini bulmuş ve ilk kanser araştırmacısı sayılmıştır.

Pîrî Reis henüz Amerika keşfedilmemiş olmasına rağmen haritasında yer vererek ilk dünya haritasını 1511 yılında çizmiş, bu haritada kıyıları ve adaları gösterip bilinmeyen bölgelerin tanınmasını sağlamıştır (Görsel 2.45).

Takiüddin yıldızların enlem ve boylamlarının belirlenmesinde Venüs'ü kullanarak farklı bir hesaplama usulünü keşfetmiştir. Ay ve Güneş tutulması ile ilgili gözlemler yapmış, ekvator ile ekliptik arasındaki açıyı hesaplamıştır.

Hezarfen Ahmet Çelebi yaptığı kanatlarla Galata Kulesi'nden Üsküdar'a uçmayı başarmıştır.

Lagari Hasan Çelebi insanlık tarihinde ilk kez roketle uçan kişi olarak tarihe geçmiştir.

Ali Kuşçu astronomi ve matematik alanlarında eserler vermiş, İstanbul'un enlem ve boylamını ölçerek bilim tarihine adını yazdırmıştır.

Evlîya Çelebi 10 ciltlik seyahatnamesinde gezdiği yerlerin dili, dinî, tarihi, halkın özelliği ve kıyafetleri ile ilgili bilgi vermiştir.

Görsel 2.45: Pîrî Reis'in dünya haritası

Sıra Sizde

Türk kültürü ile ilgili turizm alanında ne tür çalışmalar yapılabilir? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.1.9. Türk Kültüründe El Sanatları

El sanatları ulusal kültürü yansıtan en önemli öğelerden bir tanesidir. Çünkü el sanatları toplumların tarih boyunca yaşadığı etkileşimler sonucunda ortaya çıkar. Türk el sanatları da binlerce yıllık Türk tarihinin hem Orta Asya hem de Anadolu topraklarındaki yaşantılardan etkilenmesi ile meydana gelmiştir.

Türk süsleme sanatlarının en önemli özelliği uygulandığı alanın bütünlüğünü bozmadan esere ayrı bir ahenk ve güzellik katmasıdır. Çok basit gibi görünen bir motifin ardında binlerce yıllık bir kültürün gelenekleri, görenekleri, efsaneleri ve inançları bulunur. Tarihî süreçte birçok Türk el sanatı yok olmuş veya yok olmaya yüz tutmuştur. Bazıları ise günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır.

Günümüzde de varlığını sürdüren Türk el sanatlarından bazıları şunlardır:

a) Halıcılık: Halının ilk ortaya çıkışı Orta Asya Türklerine dayanır ve buradan da İslam dünyasına yayılır. Orta Asya Türklerinde halı motifleri çeşitli hayvan mücadelelerini ve hayvan motiflerini içerir. Anadolu Selçuklu Dönemi'nde büyük bir gelişim gösteren halı sanatında kullanılan motifler genellikle geometrik şekiller veya bitkiler olmuştur (Görsel 2.46).

Osmanlı Dönemi'nde de Selçuklu motifleri kullanılmış ve özellikle Uşak yöresinde halılar yün malzeme ve Türk düğüm teknikleriyle dokunmuştur. 16. yüzyıldan sonra Avrupa, Türk halılarıyla tanışarak birçok Anadolu halısı Avrupa saraylarını süslemeye başlamıştır. Günümüzde en ünlüleri Hereke, Bergama, Konya, Kayseri, Milas, Uşak ve Isparta halısı olmak üzere Türkiye'nin farklı bölgelerinde farklı dokuma teknikleriyle dokunan halılar özellikle yabancı turistler tarafından oldukça fazla ilgi görmektedir.

Görsel 2.46: Halı dokuma

Bilgi Kutusu

Bilinen en eski halı Orta Asya Pazırık Kurganı adı verilen anıt mezarda bulunan Pazırık halısıdır. Halı, Orta Asya sanatının üslup ve tekniğini en iyi şekilde yansıtır. Pazırık halısı 1 cm kareye 36 ilmek gelecek şekilde çok ince dokunmuştur. Pazırık halısı, hayvan (geyik, aslan, grifon, at) ve insan figürleri ile dört yapraklı bitkisel ve geometrik motifler kullanılarak dokunur. Pazırık halısının Türk düğümü tekniği (Gördes düğümü) ile yapılmış olması, Türk halı sanatının geleneksel tekniğinin çok eski bir geçmişe dayandığını göstermektedir.

b) Minyatür: Kendine has boyama teknikleri ile çok ince işlenmiş küçük boyutlu resim sanatıdır. Türklerde minyatür sanatı Uygurlar Dönemi'nde ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nde "nakış" olarak bilinen minyatür o dönemde oldukça yaygınlaşmıştır. Özellikle yazılı eserlerde kullanılan minyatür sanatında ince işçilik ve el emeği ön plana çıkar. Minyatür sanatının amacı yaşanmış olayları küçük işlemlerle anlatmaktır (Görsel 2.47).

Minyatür sanatında kullanılan boyalar topraktan yapılır ve parlaklık vermek için içerisine yumurta sarısı koyulur. Günümüzde minyatür sanatı Anadolu'da bazı sanatçılar tarafından yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Görsel 2.47: Minyatür örneği

c) **Ebru Sanatı:** Kendine özgü malzeme ve uygulama tekniğine sahip geleneksel Türk el sanatlarından biri olan ebru sanatı tasavvuf kültürünün en başarılı örneklerinden biri olup suya resim yapma sanatıdır (Görsel 2.48). Boyaların dağılmaması için içerisine **sığır ödü** koyulan suyun üzerine boyalar serpilir. Su yüzeyinde nokta hâlinde oluşan boyalara **biz** adlı metal uçlu bir aletle şekil verilir. Üzerine kâğıt kapatılarak resim kâğıda geçirilir. Yapım tekniği ile eşsiz bir el sanatı olan ebruya yurt içinden ve yurt dışından oldukça fazla ilgi gösterilir. Bu sanatın öğretilmesi amacıyla günümüzde pek çok atölye açılarak bu atölyelere her yaştan insanın katılması sağlanır.

Görsel 2.48: Ebru yapımı

ARAŞTIRINIZ

Ebru yapımı ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

ÖZLÜ SÖZ

"Yüzünü görmek için bir cam ayna kullanıyorsun, ruhunu görmek için sanat eserlerini kullanabilirsin."

George Bernard Shaw

ç) **Hat Sanatı:** Arapçada çizgi anlamına gelen **hat**, güzel yazı yazma sanatıdır. Tarihi çok eskilere dayanan hat sanatı Osmanlı Dönemi'nde zirveye ulaşmış, günümüzde de Türkiye başta olmak üzere birçok ülkede icra edilmektedir. İşaretlere anlamlı, ahenkli ve hünerli bir biçim verilmesi olarak tanımlanan hat sanatında **mürekkep**, **kalem**, **kâğıt** ve **hokka** gibi malzemeler kullanılır. Hat sanatıyla uğraşan kişiye **hattat** denir. **Kufi**, **sülüs** ve **nesih** başlıca hat sanatı yazı çeşitleridir (Görsel 2.49).

Görsel 2.49: Bursa Ulu Cami'sindeki hat sanatı eserleri

ç) **Çinicilik:** Çini, killi topraktan yapılarak fırında pişirilen, bir yüzeyi sırlanmış, çeşitli renk ve motiflerle süslenmiş, seramik parçasıdır (Görsel 2.50). İznik çinileriyle zirveye ulaşan çinicilik Selçuklulardan kalma bir mirastır. Yapıların iç ve dış süslemeleri için kullanılan seramiklerden oluşan çini sanatının malzemeleri **kuvars**, **cam tozu** ve **kildir**. Özellikle cami, türbe ve köşk gibi yapıların hem iç hem de dış süslemelerinde kullanılan çini hâlen ilgi görmektedir. Yapılar haricinde bazı porselen veya seramik mutfak eşyaları ile dekorasyon için kullanılan aksesuarlarda da çini sanatı kullanılır.

Görsel 2.50: Çini sanatı örneği

ARAŞTIRINIZ

Çini yapımı ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

d) İğne Oyası: Dünyada Türk danteli olarak bilinen iğne oyası **renkli ipler, tığ, mekik ve küçük iğneler** kullanılarak çeşitli tekstil ürünlerinin kenarının işlenmesi sanatıdır (Görsel 2.51). Özellikle yazma, namaz örtüsü, oda takımları ve nevresim kenarına yapılan oya, Türk kadınları arasında oldukça yaygındır. Çok eski tarihlerden beri yapılan oya geleneksel Türk el sanatlarının en güzel örneklerinden birisidir. İğne oyasının Anadolu'da genç kızların çeyizinde yer alması bir gelenektir ve günümüzde de devam etmektedir. İğne oyasında kullanılan çeşitli teknikler yöreden yöreye farklılık gösterir. Nallıhan İğne Oyası'nın coğrafi işareti bulunmaktadır.

Görsel 2.51: İğne ve tığ oyası örneği

e) Kanaviçe: Renkli ipliklerle etamin adlı kumaş üzerine nakış işleme sanatıdır (Görsel 2.52). Emek ve sabır isteyen bu sanat, geçmişten günümüze kalan kültür mirasıdır. İlk örneklerine Orta Asya Türklerinde rastlanır ve Türklerden de Batı'ya yayılmıştır. Geçmişte genç kızların çeyizlerinde sıklıkla bulunan kanaviçe, günümüzde tekrar popüler hâle gelerek takılar başta olmak üzere elbise desenleri, havlular, masa ve sandalye örtüleri, minderler, kilimler, perdeler, seccadeler, duvar halıları ve ev tekstilinde kullanılmaktadır.

Görsel 2.52: Kanaviçe örneği

f) Ahşap İşleme: Ahşap işleme geleneksel Türk el sanatlarının en köklülerinden biridir. Anadolu Selçuklu Dönemi'nde oldukça gelişmiş, Osmanlı Dönemi'nde de sehpa, kavukluk, yazı takımı, çekmece, sandık, kaşık, taht, rahle, Kur'an-ı Kerim muhafazası vb. kullanım eşyası ile pencere, dolap kapağı, giriş, konsol, sütun başlığı, tavan, mihrap, minber vb. mimari yapılar ahşap oyma sanatı işlenerek yapılmıştır (Görsel 2.53). Ağaç işçiliğinde en çok ceviz, elma, armut, sedir, abanoz, gül ağacı kullanılır. Kakma, boyama, kündekâri, kabartma, oyma, kafes gibi teknikler uygulanır. Sanayileşmenin etkisi ile yok olmaya yüz tutan bu sanat bazı ustalar sayesinde yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Görsel 2.53: Ahşap oymacılık örneği

g) Cam İşleme: Cam işlemenin ilk defa Mısırlılar tarafından bulunduğu bilinmektedir. Osmanlı Dönemi'nde ise devlet tarafından desteklenen cam işleme oldukça gelişme göstermiştir. Günümüzde de oldukça ilgi gören sanatın vitray, çeşm-i bülbül, boncukçuluk gibi dalları bulunur. Cam işleme sanatı cama şekil verme ve camın üzerine desen işleme olmak üzere iki bölümden oluşur. Eriyik hâldeki cam çeşitli araçlarla şekillendirilip soğutulur. En sık kullanılan teknik ise **kalıplama**dır. Diğer teknik ise **üfleme** olup, eriyik hâldeki cama "pipo" denilen aletle üflenerek şekil verilmesidir. Şekil verilen cam daha sonra vitray adlı kırık cam ile birleştirilerek desen oluşturma tekniğiyle veya özel cam boyalarıyla süslenir.

Günümüzde nazar boncuğu başta olmak üzere cam işleme sanatının örneklerinin sergilendiği hediyelik eşya dükkânları turistler tarafından oldukça ilgi görür. Cam işleme atölyelerine (Görsel 2.54) gelen turistler cam işleme sanatını deneyimleme fırsatı bulur.

Görsel 2.54: Hediyelik cam eşya yapımı

ARAŞTIRINIZ

Cam yapımı ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

ğ) Bakırcılık: Bakırın dövülerek şekillendirilmesi ve süslenmesiyle ortaya çıkan mutfak eşyaları ve çeşitli süs eşyalarının imal edildiği bir geleneksel el sanatıdır (Görsel 2.55). On bin yıllık köklü bir tarihe sahip olan bakırcılık geçmişte Anadolu'nun en yaygın mesleklerinden biriyken sanayileşmenin etkisiyle günümüzde önemini yitirmiştir. Geçmişte ev eşyaları başta olmak üzere birçok alanda kullanılan bakır ürünler günümüzde hediyeelik eşya olarak talep görmektedir. Kaplara şekil vermek için keski ve darbe kalemi kullanılarak kabartma yöntemi uygulanır.

Görsel 2.55: Bakır işleme

Bilgi Kutusu

Coğrafi işaret, tüketiciler için ürünün kaynağını, karakteristik özelliklerini ve ürünün söz konusu karakteristik özellikleri ile coğrafi alan arasındaki bağlantıyı gösteren ve garanti eden kalite işaretidir.

Belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla belirli bir coğrafi alan ile özdeşleşmiş olan; üretim, işleme ya da diğer işlemlerinden en az birinin belirlenmiş coğrafi alan içinde gerçekleşmesi gereken ürünlerin konu olduğu coğrafi işaretlere **mahreç işareti** denir.

Günümüzde özellikle Kahramanmaraş ve Gaziantep'te bakırcı ustaları tarafından üretilen tencereler, kazanlar, kahve takımları, paşa mangalları, sürahiler, tepsiler çeşitli motiflerle bezenerek yurt içinde ve yurt dışında turistik ürün olarak satılır. Günümüz restoranlarında bakırdan yapılmış sahanlarda yumurta ve bakır bardaklarda içecek servisi yapılmaktadır.

h) Telkâri: İnce tel hâline getirilen gümüşün el işçiliği ile işlenmesi sanatına **telkâri** denir. Ustalar gümüşü eritip işlemeye geçirecek tel hâline getirir. İki ya da daha fazla ince teli birbirine bağlar. Şekillendirip ortaya bir sanat eseri çıkarır. Geçmişte üç bin yıldan fazla olan bu sanat tamamen el emeği ile yapılır. Mardin ili Midyat ilçesinde üretilen telkâri, kendine has tekniğiyle ön plana çıkmıştır. Ankara'nın Beypazarı ilçesi, Trabzon ve Diyarbakır'da da telkâri üretimi yapılmaktadır. Ayrıca Trabzon telkâri ve hasırı mahreç ürün olarak coğrafi işaret almıştır.

Telkâri sanatıyla kolye, küpe, bileklik, broş, yüzük, halhal, künye gibi takılar ile tespih, tepsi, kemer, silah ve bıçak kabzaları, mücevher kutusu, fotoğraf çerçevesi, anahtarlık, kibritlik, vazo, gondol, şekerlik, masa üstü isimlikler gibi pek çok eşya üzerinde süsleme yapılır (Görsel 2.56).

Görsel 2.56: Telkâri örneği

ı) Çömlekçilik: Çömlekçilik, Anadolu'da çok eskiden beri yapılagelmiş el sanatlarından biridir. Çamur kolaylıkla elde edilen ham maddelerin en eskisi ve kullanışlı olanıdır. Yumuşakken kırılmadan biçimlendirilebilir. Çömleklerin elle yapımında uygulanan temel yöntemler çimdik, fitil, levha ve modeldir. Özlü çamura elle veya çömlekçi çarkından geçirilerek çeşitli ölçülerdeki kalıplara dökülüp form kazandırılır. Fırınlarda pişirilerek sırlanan veya sırlanmadan yapılan toprakla çanak, çömlek, testi, vazo, küp gibi eşyalar yapılır.

Günümüzde fonksiyonel olarak yapısı kaybolmaya başlayan ancak kullanım alanlarında değerlendirilen çömlekçilik birkaç yörede az sayıda ustasıyla devam etmektedir. Özellikle Nevşehir yöresinde çömlek yapım atölyelerinde yerli ve yabancı turistler tarafından çömlek yapımını deneyimlemek oldukça ilgi görür (Görsel 2.57).

Görsel 2.57: Çömlek yapımı

ı) Dericilik: Türklerin deri işlemeciliğinde tarihle yarışan geçmişinin olduğu Orta Asya Pazırık Kurganı'nda ortaya çıkmıştır. Türkler günlük hayatta kullandıkları pek çok eşyayı deri kullanarak yapmıştır. At koşum takımlarından yiyecek kaplarına; su kırbasından peynir, tereyağı tulumuna; kitap kabından elbise, terlik, sandık ve eyere kadar bunu görmek mümkündür. Oldukça zor ve çok aşamalı bir işlemdir. Tabaklayarak kullanılabilir hâle getirdikleri deriden çeşitli eşya ve giysiler yapan Türkler, bu yönleriyle dericiliğin dünyaya yayılmasına öncülük etmişlerdir. Selçuklu Dönemi'nde Ahi Evran liderliğinde süsleme ve ciltleme sanatıyla namını dünyaya duyurmuş, Osmanlı Dönemi'nde de zirveye ulaşmıştır. Fatih Sultan Mehmet üç yüz altmış tane tabakhane kurdurarak dericiliği geliştirmiştir. Günümüzde de Türk deri ürünleri turistler tarafından oldukça ilgi görmektedir (Görsel 2.58).

Görsel 2.58: Deri işleme

Bulduğunuz coğrafi bölgede hangi geleneksel Türk sanatına dair örneklerin olduğunu araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.1.10. Türk Kültüründe Spor

Türk kelimesinin anlamlarından bir tanesi de “güçlü”dür. İsmi anlamından da anlaşılacağı üzere geçmişte olduğu gibi bugün de Türkler bedensel faaliyetlere önem vermiştir. Türk toplumunda spor kültürü incelendiğinde dünyaca kabul görmüş modern sporlar ve Türk kültürünün bir ögesi olan geleneksel sporlar karşımıza çıkar. Okçuluk, güreş, binicilik gibi modern sporlar aynı zamanda biraz farklılık göstererek geleneksel Türk sporlarında da yer almıştır.

Türkler dünyada yaygın olan hemen hemen her sporu amatör veya profesyonel olarak yapmıştır. Bu sporlardan en çok futbolla ilgilenmiştir. Türkiye’de sokak aralarında, okul bahçelerinde, halı sahalarda veya müsait her alanda futbol oynayan gençler ve çocuklar görülebilir. Futboldan sonra en çok ilgi gösterilen modern spor basketbol ve voleyboldur. Halk genelinde yaygın olarak yapılmasa da Türkiye’nin en başarılı olduğu spor dalı güreştir. Güreşin Türklerin ata sporlarından biri olmasının da bu başarılarında etkisi oldukça fazladır. Türkiye uluslararası alanda birçok madalya kazanmış, defalarca dünya şampiyonu güreşçiler yetiştirmiştir.

Türk sporcularının aldığı madalya sayısına göre en başarılı olduğu branşlar sırasıyla güreş, judo, tekvando, atletizm, karate, halter, binicilik, boks ve jimnastiktir.

OKUMA METNİ

CEP HERKÜLÜ NAIM SÜLEYMANOĞLU

Tarih 23 Ocak 1967’yi gösterirken Bulgaristan’ın Rodop Dağları’nın eteklerinde bulunan Kırcaali’nin Ahatlı Köyü’nde bir çocuk dünyaya geldi. Sonradan “Cep Herkülü” olarak ünlenecek ve tüm dünyaya ismini duyuracak olan bu çocuğun adı Naim Süleymanoğlu’ydu.

Haltere 1977’de 9 yaşındayken başladı. 15 yaşında Brezilya’da düzenlenen Dünya Gençler Halter Şampiyonası’nda iki altın madalya alarak şampiyon oldu. 16 yaşındayken rekor kırarak şampiyon oldu ve silkmeye ağırlığının 3 katını kaldıran ikinci halterci olarak tarihe geçti. Halter tarihinde en genç dünya rekortmeni unvanını aldı. Kariyeri boyunca üç olimpiyat şampiyonluğu, yedi dünya şampiyonluğu ve altı Avrupa şampiyonluğu kazandı. Tam 46 kez dünya rekoru kırdı.

Seul Olimpiyatları’nda 60 kg’da yarışarak 9 dünya ve 5 olimpiyat rekoru kırdı. Kazandığı altın madalya ile Türkiye’ye olimpiyat tarihinde güreş dışında altın madalya kazandıran ilk sporcu oldu. Bu unutulmaz başarının ardından, Uluslararası Halter Federasyonu, bu derecenin geçilemeyeceğini ifade ederek 60 kilo müsabakalarını kaldırdı.

Tüm dünyada yaşayan bir efsane hâline gelerek 24 yıl boyunca tahtını korumayı başardı.

Türklerin birçok spor dalı ile ilgilendiği bilinmektedir. Tarihsel süreç içerisinde Türkler güreş, kılıç, okçuluk, atçılık ve at yarışları, çöğen (polo), cirit, mızrak, gökbörü, cop, tepük (futbol), seyirtmek (koşu), avcılık, kayak, boks, süngü, yüzme, matrak, tomak, taş atma, tuluk oyunu, ağırlık kaldırma, yağlı direk, yaya koşuları gibi sporlarla ilgilenmiştir. Atı ilk evcilleştiren, kemendi ilk kullanan millet olan Türklerde özellikle atlı sporlar gelişmiş ve yirmi beş farklı atlı spor ortaya çıkmıştır. Çeşitli bedensel güce dayalı oyunlarla birlikte Türk geleneklerinde oldukça fazla sayıda spor olduğu görülür.

Türk kültürüne özgü olup hâlen yapılan sporların bazıları şunlardır:

a) Cirit: İki takım hâlinde at üzerinde oynanan eski bir savaş oyunudur. Türklerin en sevdiği oyunlardan biri olan cirit, at hâkimiyetinin çok önemli olduğu aynı zamanda cesaretin, refleksin ön plana çıktığı atlı bir spordur. Halkın ilgisini çekmek için cirit meydanında davul ve zurna çalınır. Türkiye’de genellikle Kars, Bayburt, Ardahan, Uşak ve Erzurum’da; yurt dışında ise İran, Afganistan ve Türkistan ile Türklerin yaşadığı diğer Asya bölgelerinde de hâlâ canlılığını koruyarak bu geleneğini sürdürür.

Ciritçiler bölgesel giyimleriyle atlarına biner. Sağ ellerine atacakları ilk ciridi diğer ellerine de yedek cirit ve kamçıyı alır. Cirit oyunundaki iki takım yaklaşık 100 metrelik alanın iki ucunda dizilir. İlk hücum eden takımdan bir atlı, rakip takımın atış sahasına kadar ilerler, rakip takımdan bir oyuncunun adını söyler ciridini ona doğru fırlatır ve geri dönüp kaçmaya başlar. Adı söylenen oyuncu alay durağından çıkar ve atış sahasında elindeki ciridi kaçmakta olan rakibine fırlatır. Ciridi atınca bu sefer atan kişi geri dönüp kaçır ve ilk hücum eden takımdan başka bir atlı, kaçanı ciritle vurmaya çalışır (Görsel 2.59).

Ciridin ata isabet etmesi hâlinde ciridi atan oyuncu oyun dışı kalır bu yüzden atlılar kendilerine atılan ciritten kurtulmak için at üzerinde çeşitli taktikler (eğer boşaltma vb.) uygular. Bütün oyuncular sırasıyla ciritlerini attıktan sonra cirit oyununun kendine özgü puan sistemine göre en fazla puan alan takım galip ilan edilir. Günümüzde cirit modernleşerek resmî bir spor dalı hâline gelmiştir.

Görsel 2.59: Cirit oyunu

b) Güreş: Türklerin en eski sporlarından biridir. Gılgamış Destanı ve Dede Korkut Hikâyeleri, Sümer, Akat tarihleri ve bütün buluntular güreşin ilk kez Türkler tarafından yapıldığının kesin kanıtlarıdır. Eski Türklerde güreş erkekler için yapılması zorunlu bir spordur. Güreş Türklerde sadece spor amaçlı olmayıp savaşa hazırlık çalışmalarının en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Ayrıca sene başlarında, dinî törenlerde, düğünlerde ve yiğitlerin ölümlerinde 3-9 gün süren güreş törenleri yapılmaktadır.

Eski Türkler diğer Türk boyları ile anlaşmazlık yaşadığında sorunlarını savaşıyla çözmeyi doğru bulmaz bunu bağımsız bir bölgede, her iki taraftan birer pehlivanı güreştirerek çözerler. Türkler bu sporla âdeta bir şölen havasında sorunlarını çözüp sonuca bağlayan “şiddete başvurmadan uzlaşan” bir toplum olarak tarihe geçmiştir. Osmanlı zamanında Anadolu’da **karakucak**, Rumeli’de ise **yağlı güreş** olmak üzere iki stilde güreş müsabakaları yapılırdı. Bu iki stil günümüzde de aynı şekilde devam etmekte, yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da ilgi görmektedir.

Karakucak, Türklerin öz ve millî güreşidir. Orta Asya kaynaklı bu güreş günümüzde çok küçük değişiklikler dışında aslına uygun olarak icra edilir. Karakucak güreşleri çim zeminlerde, toprak alanlarda, harman yerlerinde davul zurna eşliğinde yapılır. Karakucak güreşlerinde giyilen kispet bazı yörelerde “pırpıt, kispet” diye adlandırılır. Ayrıca hiçbir bölgeye yağ sürülmesine müsaade edilmez. Askıya alma, boyunduruk, künde gibi karakucağın kendine has oyunları vardır.

Yağlı güreş ise pehlivanların beli ve paçası iple bağlı deri pantolon (kispet) giydiği ve zeytinyağı ile yağlanarak çim üzerinde yaptığı güreştir. Güreşçilerin birbirini tutmasını zorlaştırmak için müsabaka öncesi güreşçiler yağlanır, bu yüzden büyük güç ve ustalık gerektirir (Görsel 2.60). Bu tür güreşin temeli, dengedir. Türkiye’de çok yaygın olan ve sevilen yağlı güreşin Rumeli’den (Trakya ve Balkanlar) yayıldığı bilinir. Yunanlılar tarafından eski olimpiyat oyunlarında güreşçilerin zeytinyağıyla yağlanarak yaptıkları güreşin, buradaki Türkler tarafından benimsenip millîleştirilerek yayıldığı da bilinir. Türklerde karakucak ve yağlı güreş en yaygınları olsa da aba, şalvar, dutluk, kar, kuşak, sin sin güreşi gibi çeşitleri de vardır.

Geleneksel güreşlerde tören çok önemlidir. Güreşe başlamadan önce pehlivanlar deri kispetlerini giyerek kıbleye döner, üç İhlas bir Fatiha suresini okuyup pirleri Hazreti Hamza’ya dua ederler. Daha sonra pehlivanlar **cazgır** tarafından seyircilere tanıtılır.

Görsel 2.60: Kırkpınar yağlı güreşi / Edirne

Geleneksel Türk güreşlerinin kendine has öğeleri vardır ve bu öğelerin birtakım ritüelleri bulunmaktadır. Bunlar güreş ağası, başpehlivan, cazgır, yağlanma, peşrev, kispet, zembil, davul ve zurna, kırmızı dipli mum, güreş oyunları, güreş kural ve cezalarıdır.

Geleneksel Kırkpınar Güreşleri'ndeki öğeleri araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

c) Avcılık: Avcılık eski Türklerin hayatında çok büyük öneme sahiptir. Sadece besin sağlama veya eğlence amaçlı değil aynı zamanda bir savaşa hazırlık aşaması olarak görülür. Hükümdarlar ordularıyla birlikte sık sık süre avları düzenlemiştir. Oğuz boylarında av organizasyonunu hazırlayan kişi doğan, atmaca, sungur ve çakır gibi yırtıcı kuşlarla tazı ve zağar cinsi köpekleri av için yetiştirmiştir. Yırtıcı kuşlarla avcılık, özellikle Orta Asya Türkleri başta olmak üzere hâlen devam etmektedir. Osmanlı padişahları da avcılığa çok önem vermiş, çok uzun süre ava çıkmış, sadece avlanmada görevli memurlar bulundurmuşlardır.

Türklerin çok eskiden beri önem verdiği avcılık günümüzde de oldukça sevilir. Avcılık, içinde doğada zaman geçirme ve eğlence gibi etkinliklerin yer aldığı hobiye dönüşmüştür. Türkiye’de yaklaşık üç yüz bin kayıtlı avcı bulunmaktadır. Özellikle kayıtsız avcıların av mevsimi haricinde kontrolsüz avlanmasıyla birlikte yaban hayatında avlanan hayvanlar oldukça azalmıştır. Türkiye’de toplam 2.208 avlak, 13 Yaban Hayvanı Üretme İstasyonu, 82 Yaban Hayatı Geliştirme Sahası bulunmaktadır. 10 memeli, 103 kuş olmak üzere toplam 113 tür av hayvanı belirlenmiştir (Görsel 2.61). Avcılığın gelişigüzel yapılması yasak olup bu spor için gerekli şartlar hukuken belirlenmiştir.

Görsel 2.61: Av köpeği

ç) Okçuluk: Türklerde okçuluğun önemi tarih öncesi çağlara kadar uzanır. Türkler, tarihte özellikle atlı okçuların dörtlüye giderken atın üzerinde dönüp arkaya ok atmalarıyla ünlenmiştir. Orta Asya’da özellikle sürek avlarıyla gelişen okçuluk daha sonra Anadolu’ya taşınmıştır. Önce Selçuklular daha sonra da Osmanlılara taşınan Türk okçuluk geleneği, ateşli silahların ortaya çıkmasıyla birlikte sadece avcılık ve sportif amaçlı olarak devam ederek günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde de hem profesyonel hem de amatör olarak geleneksel okçuluk devam etmekte ve ilgi görmektedir. Geleneksel Türk okçuluğunun yaya ve atlı olarak gerçekleştirilen farklı disiplinleri vardır. Atlı okçuluk at bakım bilgisinin yanı sıra güç, yoğunlaşma, ok atma ve binicilik becerisi de gerektirir (Görsel 2.62).

Geleneksel Türk okçularına **kemankeş**, **tîrendâz** veya **kavsî** denir. Okçuluğu öğreten ustalara **üstâd**, öğrencilere ise **tâlîp** veya **kepezakeş** adı verilir. Bir kişinin talip olabilmesi için üstâd tarafından kabul edilmesi gerekir. Birleşik Türk yayı yapan zanaatkârlara **kemanger**, ok yapan ustalara da **tîrger** denir. Geleneksel okçulukta kullanılan ekipmanlar hat, tezhip ve kakma gibi süsleme sanatlarıyla süslenir. Her yıl kültürel miras taşıyıcılarının kendi geleneksel kıyafetleri giyilip müzik, dans, yemek ve diğer geleneksel spor dallarının tanıtıldığı etkinlikler düzenlenerek Türk okçuluğu turistlerin ilgisine sunulur.

“Geleneksel Türk Okçuluğu” 2019 yılında Türkiye adına UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi’ne kaydedilmiştir.

Görsel 2.62: Geleneksel atlı okçuluk

OKUMA METNİ

METEHAN'IN ISLIKLI OKU VE ORDU DISIPLİNİ

Türk savaş sanatının belki de en önemli icadı addedilen ısıklı ok Metehan tarafından icat edilmiştir. Çıkardığı kuvvetli ses ile yönü gösterip hedefi belirlemesinin yanında korku vererek düşmanın moralini bozar. Bu ok Osmanlı'da çavuşlara verildiğinden çavuş oku olarak isimlendirilmiştir.

Metehan ısıklı çalan bir ok icat ederek bu oklarla okçu atlı birliklerine eğitim yapmalarını emretmiştir. Disiplinli bir ordu elde etmek amacıyla katı disiplin kuralları koymuş ve birliklerinin sadakatini ölçmek için inanılması güç sınavlar verdirtmiştir. Nitekim Metehan okunu nereye atarsa askerleri de oraya atmaya mecbur bırakılır, okunu atmayanlar ağır şekilde cezalandırılır. Metehan bir gün kendi atına okunu atar ve askerlerinden de atına nişan almalarını ister. Bu önemli bir olaydır. Çünkü milattan üç bin yıl önce Türkler tarafından ehlileştirilip yük ve binek hayvanı olarak kullanılan at, onların hem en büyük serveti, sevgilisi hem de atalar ruhuna kurban ettikleri kutsal bir varlıktır. Dolayısıyla öyle kolay kolay ortadan kaldırılması ya da vazgeçilmesi mümkün değildir. Metehan'ın sağındaki ve solundaki bazı askerler Metehan'ın atına ok atma cesaretini gösteremez ve en ağır şekilde cezalandırılır.

Metehan'ın orduyu 10, 100, 1.000, 10.000 kişilik bölümlere ayırarak bunların başına onbaşı, yüzbaşı, binbaşı ve tümenbaşılar getirdiği Türk ordu teşkilatı ufak tefek değişikliklerle günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde Kara Kuvvetlerinin kuruluş tarihi olarak Metehan'ın tahta çıkış tarihi olan MÖ 209 yılı esas alınmıştır.

Bilgi Kutusu

Mete Gazoz, Tokyo 2020 Olimpiyatları'nda Erkekler Bireysel Okçuluk kategorisinde Türk okçuluk tarihinin ilk olimpiyat altın madalyasını kazanmıştır.

d) Gökbörü (Oğlak Oyunu): Gökbörü Kırgızların millî oyunu olup Türklerin ata sporlarından biridir. Oyunun amacı ayakları bağlı olan oğlağı rakip atlıların elinden kaptıktan sonra götürüp belirlenen çukura bırakmaktır. Oyun sırasında bir kişi diğerinin önünü açar, bir başkası karşısındakini etkisiz hâle getirir. Üstün gelen grup oğlağın sahibi olur. Oğlağı elde edenler onu hemen keser ve etini kavurup orada bulunanlara ikram eder. Bu oğlağın etinin her türlü hastalığa ve derde şifa olduğuna inanılır.

Gökbörü oyununun evlenme törenlerinde yapılan türüne **kızbörü** adı verilir. Bu oyunda da kesilmiş oğlak gelin tarafından kaçırılır, damat ve diğer delikanlılar onu kovalar ve gelin oğlağı kaptırmaya çalışır. Bu oyun çoğu kez gelinin iyi bir binici, savunucu ve güçlü bir yapıya sahip olduğunu kanıtlamak amacıyla düzenlenir.

Geçmişte Türklerin her an savaşa hazır olmaları için obalarda oynanan gökbörü günümüzde festival, şenlik, kutlama ve düğünlerde oynanarak gelecek kuşaklara aktarılmaya çalışılır. Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan, Moğolistan, Tacikistan ve Afganistan'da hâlen en doğal hâliyle oynanıp seyredenlere tam bir savaş oyunu havası verir (Görsel 2.63). Orta Asya'da sporlaşmış federasyonlaşmış gökbörü Türkiye'de Ulupamir Kökbörü Spor Kulübü tarafından temsil edilmektedir.

Görsel 2.63: Gökbörü oyunu

ARAŞTIRINIZ

Türkler tarih boyunca atıcılık, binicilik, kılıç, yaya koşuları, kayak, kızak, atlama, sıklet kaldırma, lobut atma, gürz ve topuz kullanma, çevgan (polo), tepük (futbol), tomak, beyge, matrak gibi sporlar yapmıştır.

Bu sporlar hakkında araştırma yaparak edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.1.11. Türk Mutfak Kültürü

Bir milletin kimliğini en iyi yansıtan kültür öğelerinden biri mutfak kültürüdür. Bu durum Türkiye'de de böyledir hatta her bölgenin farklı mutfağı o bölgenin kültür yapısını gösterir. Türk mutfağının bu denli çeşitli olmasının birçok sebebi vardır. Türk mutfağı Fransız ve Çin mutfağıyla birlikte dünyanın en zengin üç mutfağından birisi olarak kabul edilmektedir. Bu çeşitlilik köklü Türk tarihi boyunca yaşanan belirli olaylar ve coğrafyanın etkisiyle meydana gelmiştir.

Türk mutfağının gelişimi Orta Asya, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi olmak üzere dört ayrı bölümde incelenir. Orta Asya Dönemi beslenme alışkanlıkları kaynakların kıtlığı sebebiyle genellikle et ve tahıl ürünlerinden oluşmuştur. Orta Asya Türk mutfağında sürekli etkileşim hâlinde olduğu Çin mutfağının izleri görülür. Orta Asya'da mutfak ürünlerinden olan sucuk, pastırma, paça çorbası gibi bazı yiyecek ve içecekler günümüze kadar gelmiştir.

Orta Asya'dan Anadolu'ya göçle birlikte yemek kültürü de taşınmıştır. Anadolu'nun farklı coğrafi özelliklerinin etkisiyle zenginleşen ürün çeşitliliği Orta Asya mutfak kültürüyle harmanlanmıştır. Selçuklu Dönemi mutfak kültüründe göç öncesi dönem ve coğrafyanın etkisi kadar İslami gelenekler ve Arap kültürünün etkisi de oldukça güçlüdür. Örneğin Türkler tarafından çok uzun süre tüketilen kısrak sütünden yapılan kımız, İslamiyet sonrası zaman içinde kaybolmuştur.

Osmanlı, Türk mutfağının en çok geliştiği dönemdir. Fatih Sultan Mehmet zamanında saray mutfağı oldukça büyümüş aşçıların ustalıklarını yarıştırdığı dönemde mutfak zenginliği zirveye ulaşmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerine kadar deniz ürünleri zorda kalmadıkça tüketilmezken II. Mahmud ile birlikte sarayda balık bölümü de açılarak Türk mutfağına deniz ürünleri girmiştir. Günümüzde de üç tarafı deniz olmasına rağmen Türk toplumunda balık tüketim oranı oldukça düşüktür. Osmanlı Dönemi'nde saray mutfağı kadar halk mutfağı da oldukça gelişmiştir.

Cumhuriyet Dönemi Türk mutfağı geçmiş dönem mutfak kültürlerinin günümüze mirasıdır. Günümüz Türk mutfağı etnik çeşitlilik, farklı coğrafyaların etkisi, çeşitli kültürlerle etkileşim, Anadolu'nun ürün ve hayvan çeşitliliği sonucu dünyanın en önemli mutfakları arasında yerini almıştır. Bugünün mutfak kültürü coğrafi bölgelere ve yörelere göre farklılık gösterir.

Bölgelerin mutfak kültürü şu şekildedir:

Akdeniz Bölgesi mutfağı doğu ve batı olarak farklılık gösterir. Mersin ve doğusunda kalan şehirlerde daha çok yağlı, salçalı, baharatlı ve bol etli yemekler tercih edilir. Kebap türleri oldukça yaygındır. Batı tarafında ise daha çok sebze ve hamur işi beslenme ağırlıklıdır. Kıyı kesiminde sebze tüketimi artarken iç kesimlerde İç Anadolu etkisiyle hamur işi tüketimi yaygındır (Görsel 2.64).

Görsel 2.64: Köfte ve piyaz

Ege Bölgesi Türk mutfağında ot ve sebze tüketimiyle ön plana çıkmıştır. Bölgede yetişen otlar özellikle zeytinyağıyla yapılır. Ege Bölgesi'nde sebze tüketimi kadar deniz ürünleri de özellikle kıyı şehirlerinde fazlasıyla tercih edilir (Görsel 2.65).

Görsel 2.65: Ot yemekleri

Marmara Bölgesi'nin beslenme kültürü komşu oldukları bölgelerden oldukça etkilenmiştir. Ege'ye yakın olan yerlerde sebze ve balık tüketimi fazlayken Bursa çevresinde tencere yemekleri hâkimdir. Edirne tarafında Balkan yemek çeşitleri görülürken Karadeniz tarafı da Karadeniz mutfağından etkilenmiştir (Görsel 2.66). Bu etkileşimler de Marmara Bölgesi mutfağını oldukça zenginleştirmiştir. Bu zenginliğin bir diğer nedeni de Osmanlı'nın üç başkentinin de bu bölgede bulunmasıdır.

Görsel 2.66: Edirne ciğer tava

Karadeniz Bölgesi coğrafi yapısı dolayısıyla hayvancılığa pek uygun değildir. Bunun sonucu olarak bölgede yetişen otlar ve Karadeniz kaynaklı deniz ürünleri mutfakta ön plana çıkmıştır. Hamsi özellikle turşu, pilav, ekmek gibi akla gelebilecek her türlü üründe değerlendirilmiştir (Görsel 2.67).

Görsel 2.67: Hamsili pilav

Doğu Anadolu Bölgesi'nde büyükbaş hayvancılık yoğun olarak yapıldığından et ve süt ürünleri tüketimi oldukça fazladır (Görsel 2.68). Bölge mutfağı kırmızı et, un, peynir, tereyağı ve çeşitli otlardan oluşur. Yükseltinin getirdiği iklim şartları nedeniyle yiyecekler genelde kurutularak, kavrularak, fermente edilerek veya salamura yapılarak muhafaza edilir. Bölgede deniz ürünleri tüketimi yok denecek kadar azdır.

Görsel 2.68: Cağ kebabı

Güneydoğu Anadolu Bölgesi ürün çeşitliliği bakımından Türk mutfağının en önemli bölgesi sayılabilir. Mezopotamya'nın getirdiği köklü tarihî geçmiş ve farklı etnik unsurlar bu çeşitliliğin ana sebebidir. Bol baharatlı yiyecekler ve acı biber kullanımıyla Arap beslenme kültürünün etkileri yaygın olarak görülür. Etlî yemekler ve kebablar en çok tüketilen yemek çeşitleridir (Görsel 2.69). Denize kıyısı olmadığı için deniz ürünleri tüketimi oldukça azdır. Bölgenin en önemli şehirlerinden biri olan Gaziantep Türkiye'de gastronomi şehri unvanını alan ilk şehirdir.

Görsel 2.69: Büryan

Etrafı dağlarla çevrili kıydan ayrılan **İç Anadolu Bölgesi**'nde küçükbaş hayvan ve tahıl tüketimi yaygınlaşmıştır. Denize kıyısı olmadığı için deniz ürünleri mutfak kültürüne girememiştir. Hamur işi yemekler en başta gelen beslenme şeklidir (Görsel 2.70).

Görsel 2.70: Etlî ekmek

Her bölgenin beslenme alışkanlığı farklı olsa da günümüz Türk mutfak kültürünün kendine has özellikleri vardır. Bunlar şu şekildedir:

- Ekmek fazla tüketilir.
- Yemeklerde alışkanlıklar önemli rol oynar.
- Yemek çeşitleri arasında en önde hamur işleri gelir.
- Sebzelerin etli, soğanlı, domatesli ve salçalı olarak pişirilmesi yaygındır.
- Türk mutfağında özellikle kırsal bölgelerde kendi kendine yetişen otlar, mantar ve köklerden fazlaca yararlanır.
- Yağ çok önemlidir. Zeytinyağı çoğunlukla Batı Anadolu mutfağında görülür. Sütten elde edilen yağlar ile iç ya da kuyruk yağı, her bölgede yaygın bir biçimde kullanılır.
- Yoğurt önemli bir gıda kaynağıdır. Yemeklerin üzerine sade ya da sarımsaklı yoğurt dökülmesi ve serinlemek için ayran yapılarak içilmesi de oldukça yaygındır.
- Türk mutfağında sos servisi yoktur. Son yıllarda Batı mutfaklarının etkisiyle yemeklerin yanında sos servisi yapmak yaygınlaşsa da hâlâ eski gelenekler uygulanmaya devam eder.
- Baharatlar yaygın olarak kullanılır. Salata, çorba ve yemeklerde, maydanoz ve dereotu ile yaş ve kuru nane kullanımı yaygındır.
- Yemeklerde süslemeye fazla önem verilmez. Fakat yemeklerin görünüşü ve lezzetine özen gösterilir.

Türk mutfağı dünyanın çeşidi bol olan mutfaklarının başında gelse de tanınırlığı oldukça düşüktür. Türk halkı bile Türk mutfağının zenginliğini oluşturan ürünlerin birçoğunu bilmemektedir. Bu kültür zenginliğinin turizme yansması da potansiyelinin çok altındadır. Henüz istenen seviyede olmasa da özellikle son yıllarda yapılan festivaller, yarışmalar gibi faaliyetlerle tanınırlığı artarak turizme yansımaya oranı yükselmiştir.

ARAŞTIRINIZ

Yaşadığınız şehrin tanıtımında önemli bir rol oynayacağını düşündüğünüz yiyecek ve içecekleri araştırarak sınıfta paylaşınız. Ürünlerden en çok öne çıkanları arkadaşlarınızla birlikte belirleyiniz.

2.1.11.1. Türk Kültüründe Sofra Adabı

Türk kültürü, sofrada adabı ve mutfak kültürü olarak küreselleşmenin de etkisiyle modern topluma göre değişim gösterse de geçmişten gelen kendine has sofrada kuralları özellikle Anadolu'da hâlâ devam eder. Atalara ve büyüklere saygının çok önemli olduğu Türk kültüründe bu durum sofraya da yansır.

Giderek unutulmuş geleneksel Türk sofrada adabının özellikleri şunlardır:

- Sofralar genellikle yer sofrası olarak kurulur, sofrada bezinin üzerine sini veya ahşap nihale koyulur ve yere oturularak yemek yenir.
- Ellerin silinmesi için yağlık adı verilen büyük mendiller ve peşkirler kucaklara serilir.
- Yemeğe aile büyüğü besleme çekip "Afiyet olsun." dedikten sonra başlanır.

- Aile büyüğünün ilk lokmayı ağzına alması beklenir, aile büyüğünden önce yemeğe başlamak saygısızlık olarak görülür.
- Sofrada misafir varsa o da aile reisinin yemeğe başlamasını bekler. Bazı bölgelerde misafire verilen önemden dolayı tam tersi uygulanır, misafirin yemeğe başlaması beklenir.
- Sofraya aile bireyleri hep birlikte oturur, ayrı ayrı yemek yenmez.
- Sofra başındayken dışardan gelen olursa sofraya buyur edilir. Yemek yiyenler sofradan kalkmaz.
- Sofrada misafir varsa misafir karnını doyurup kalkmadan sofradan kalkılmaz.
- Sofrada genellikle sağ el kullanılır.
- Artan yemeklerin dökülmemesi için tabaklara başta az yemek koyulur, doyulmadıysa tekrar ilave edilir.
- Yemeklere genellikle çorbayla başlanır, daha sonra ana yemeğe geçilir.
- Sofraya karşı öksürülmez, hapşırılmaz ve burun temizlenmez. Zaruri durumlarda ağza peçete tutularak sofradan izin alınır ve kalkılır.
- Yemeklerin sofraya dökülmemesine özen gösterilir.
- Sofrada su istendiğinde su önce büyüğe uzatılır fakat büyük suyu isteyene ikram eder.
- Yemekten “Elhamdülillah, çok şükür.” diye şükredilerek kalkılır. Yemeği yapan kişiye “Elinize sağlık, çok güzel olmuş.” denir.
- Yemek yendikten sonra sofa bekletilmez.
- Sofra kaldırıldıktan sonra teşekkür olarak “Ziyade olsun, çok şükür, kesenize bereket, sofranızda Halil İbrahim bereketi olsun.” gibi sözler söylenir.

2.1.12. Türkiye'nin UNESCO Dünya Mirası Alanları

Türkiye 1982 yılında çıkarılan kanunla Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'ye taraf olmuştur. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altında yürütülen çalışmalar neticesinde bugüne kadar UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne Türkiye'nin 19 adet varlığı alınmıştır.

ARAŞTIRINIZ

Türkiye'nin UNESCO Dünya Mirası Alanları ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

Bilgi Kutusu

Türkiye UNESCO'nun kurucu devletleri arasında yer almaktadır. UNESCO, faaliyetlerini 5 program alanı üzerinden gerçekleştirir: Eğitim, doğa bilimleri, sosyal ve beşeri bilimler, kültür ve iletişim.

Bu varlıklardan kültürel olarak listeye alınanlar şunlardır:

Görsel 2.71: Ayasofya-i Kebir Camii / İstanbul

İstanbul'un Tarihi Alanları (1985): Dünyada iki kıta üzerine kurulu tek şehir olan İstanbul Dünya Mirası Listesi'nde Sultanahmet Arkeolojik Parkı, Süleymaniye Koruma Alanı, Zeyrek Koruma Alanı ile Kara Surları Koruma Alanı olmak üzere dört ana bölgeyle yer alır. MÖ 6500'lerden itibaren yerleşim yeri olan İstanbul, Doğu Roma ve Osmanlı İmparatorluklarına başkentlik yapmıştır. 1600 yılı aşan bir süre boyunca yüz yirmiden fazla imparator ve padişah burada hüküm sürmüştür. Ayasofya-i Kebir Cami, Sultanahmet Cami, Topkapı Sarayı, Yerebatan Sarnıcı, Galata Kulesi gibi daha birçok eşsiz mirasa ev sahipliği yapar (Görsel 2.71).

Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası (Sivas) [1985]: Anadolu Selçuklu Devleti'ne bağlı olan Mengücek Beyliği tarafından 1243 yılında yapılmıştır. Yapımı 15 yıl süren yapı topluluğu cami, darüşşifa ve türbeden oluşur (Görsel 2.72).

Görsel 2.72: Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası / Sivas

Görsel 2.73: Hattuşa Aslanlı Kapı
Boğazkale / Çorum

Hattuşa (Boğazköy) - Hitit Başkenti (Çorum) [1986]: Hititlerin başkenti olan Hattuşa Anadolu'da yüzyıllar boyunca önemli bir şehir olmuştur. Eski çağlarda etrafı 6 km'lik surlarla çevrilmiş ören yerinde bulunan çivi yazılı tablet arşivleri de UNESCO'nun Dünya Belleği Listesi'nde yer alır. Bu tabletlerde Hattuşa'dan **Bin Tanrılı Şehir** olarak söz edilir. Günümüzde görülebilen kalıntılar arasında tapınaklar, kraliyet konutları ve surlar bulunur (Görsel 2.73).

Nemrut Dağı (Adıyaman - Kahta) [1987]: 2.150 metre yükseklikteki Nemrut Dağı'nda bulunan mezar ve anıt heykeller Helenistik Dönem'in en görkemli kalıntılarından. Mezar ve anıtlar, Nemrut çevresinde hüküm sürmüş Komagene Kralı I. Antiochos tarafından tanrıya ve atalarına minnet gösterisi olarak yapılmıştır (Görsel 2.74).

Görsel 2.74: Nemrut Dağı Anıt Heykeller Kahta / Adıyaman

Xanthos-Letoon (Antalya - Muğla) [1988]: Xanthos, Antik Çağ'da Likya'nın en büyük idari merkeziydi. MÖ 545'te Perslerin egemenliğine girene kadar bağımsız olan kent, bundan yaklaşık olarak yüzyıl sonra tamamıyla yanmıştır. Bu yangından sonra yerleşen her uygarlığın yeniden inşa ettirdiği yapılarda Likya gelenekleri, Helenistik Dönem ve Roma Dönemi etkilerini gösterir.

Letoon, Antik Çağ'da Likya'nın dinî merkezi konumundadır. Bu kutsal alanda Leto, Apollon ve Artemis tapınakları ile bir manastır, bir çeşme ve Roma Tiyatrosu kalıntıları bulunur (Görsel 2.75).

Görsel 2.75: Leto Tapınağı Muğla / Seydikemer

Safranbolu Şehri (Karabük) [1994]: Bilinen tarihi MÖ 3000 yıllarına kadar giden Safranbolu sırasıyla Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Helenistik Krallıklar, Romalılar, Selçuklular, Çobanoğulları, Candaroğulları ve Osmanlıların egemenlik kurdukları bir bölgede yer almaktadır. Safranbolu Evleri (Görsel 2.76) yüzlerce yıllık bir süreçte oluşan, Türk kent kültürünün günümüzde yaşanmasına katkıda bulunan, Türk gelenekleri ve yaşam tarzı hakkında bilgi veren tarihî bir mirastır. Evler, yanında bulunan evin görüş açısını kapatmayacak ve güneş almasını engellemeyecek şekilde, Arnavut kaldırımli yollar ise sel sularına karşı dayanıklı olması ve rutubeti en aza indirmesi amacıyla eğimli inşa edilmiştir. Bazıları müze olarak düzenlenmiş bu evlerde özellikle ahşap işlemeli tavanlar dikkat çeker.

Görsel 2.76: Safranbolu Evleri / Karabük

Troya Antik Kenti (Çanakkale) [1998]: Homeros'un İlyada Destanı'nda bahsedilen, Troya Savaşı'nın yapıldığı yer olarak da bilinen Troya Antik Kenti, MÖ 3000 yılına kadar uzanan tarihî geçmişi ile dünyanın en ünlü antik şehirlerinden biridir (Görsel 2.77). Yapılan kazılar kentin tarihi boyunca defalarca yıkılıp tekrar kurulduğunu ortaya çıkarmıştır. Dokuz kent katmanının yanında kırk iki yapı katı ortaya çıkarılmıştır.

Efsaneye göre eteklerinde Troya'nın kurulduğu Kaz Dağı, Troya Savaşı'nın da nedeni olan dünyanın ilk güzellik yarışmasının yapıldığı yerdir. Güzellik yarışmasına Hera, Afrodit ve Athena katılır. Seçici görevini üstlenen Paris, kendisine Sparta kralının karısı Helena'yı vadeden Afrodit'i seçer. Paris'in Helena'yı kaçırmaması da tarihî savaşı başlatır.

Görsel 2.77: Truva Atı / Çanakkale

Bilgi Kutusu

Montaigne'in "Makaleler" adlı eserinde Osmanlı Sultanı Fatih Sultan Mehmet'in Papa II. Pius'a gönderdiği mektubunda Türklerin, Troyalılar soyundan geldiğini ve Hektor'un öcünü almanın Türklerin sorumluluğunda olduğu yazmaktadır.

Görsel 2.78: Selimiye Cami / Edirne

Edirne Selimiye Cami ve Külliyesi (Edirne) [2011]: Osmanlı'nın İstanbul'dan önceki başkentinde yer alan, Mimar Sinan'ın seksen yaşındayken yaptığı ve ustalık eserim dediği camidir (Görsel 2.78). III. Selim Dönemi'nde yapılan cami Osmanlı mimarisinin en önemli eserlerinden biridir. Yapım aşamasında on beş bin kişi çalışmış ve 1575'te inşaat tamamlanmıştır.

Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya) [2012]: Orta Anadolu'da dokuz bin yıl önce tarımın başlangıcı gibi önemli değişikliklere tanıklık etmiş Neolitik ve Kalkolitik Çağ yerleşim yeridir. Dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biri olup, köy yerleşimini aşmış kentleşmiş ve döneme göre oldukça kalabalık olan şehirde yaklaşık sekiz bin kişi yaşamıştır. İlk tarımcı topluluklardan biri olan Çatalhöyük kalıntılarında sosyal örgütlenmeyi, tarım ve yerleşik hayata geçişi simgeleyen resim ve heykeller bulunmaktadır (Görsel 2.79).

Görsel 2.79: Çatalhöyük Konya / Çumra

Görsel 2.80: Trajan Tapınağı İzmir / Bergama

Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir) [2014]: Bu alan dokuz bileşenden oluşur. Pergamon yerleşimi anıtsal mimarisiyle Helenistik Dönem şehir planlamacılığının en iyi örneğini temsil eder. Athena Tapınağı, Trajan Tapınağı, Helenistik Dönem'in en dik tiyatro yapısı, kütüphane, Heroon, Zeus Sunağı, Dionysos Tapınağı, agora ve gymnasion yapıları bu planlama sisteminin ve dönem mimarisinin en seçkin örnekleridir (Görsel 2.80). Helenistik Bergama Krallığı'nın başkenti olan kent, önemli bir eğitim merkezidir. Daha sonra Roma İmparatorluğu'nun Asya Eyaleti başkenti olan Bergama, döneminin en önemli sağlık merkezlerinden Asklepion'a ev sahipliği yapmıştır.

Bursa ve Cumalıkızık / Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu (Bursa) [2014]: Osmanlıların Bursa'da ilk yerleştikleri bölgelerdendir. Cumalıkızık 180'i hâlen kullanılan, bazılarının koruma altına alındığı ve restorasyon çalışmalarının yapıldığı toplam 270 ev ile Osmanlı Dönemi konut dokusunu günümüze taşır (Görsel 2.81). Cumalıkızık vakıf köyü olarak kurulmuştur ve bu özelliğini yerleşim dokusu, konut mimarisi ve yaşam biçimine yansıtmıştır. Bursa'nın tarihî alanlarından Hanlar Bölgesi, Sultan Külliyesi ve Cumalıkızık Köyü Unesco Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır.

Görsel 2.81: Cumalıkızık Osmanlı evleri / Bursa

Görsel 2.82: Diyarbakır Kalesi ve Surları

Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri [2015]:

Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri, bölgede hüküm sürmüş medeniyetlerin, kültürlerin özgünlüğünü yansıtan 7 bin yıllık tarihî bir eserdir. Burçları üzerindeki görkemli kabartmaları ve kitabeleriyle dünyanın ender kalelerindenidir. Bu özellikleriyle de dünya tarihi için önemli bir evrensel mirastır (Görsel 2.82).

Hevsel Bahçeleri, bahçe kültürünün çok önemli olduğu bir coğrafyada yer alır. Tarihi boyunca halkın kullanımına açık bir alan olarak özgün bir değer ortaya koyar. Otuzdan fazla uygarlığın izlerini taşır. 8 bin yıl gibi çok uzun süre bahçe olarak tarımsal değer taşımasının yanında kültürel ve tarihî olarak da özgün bir yere sahiptir.

Efes (İzmir) [2015]: Antik Çağ'ın Anadolu başkenti Efes son derece görkemli bir antik kenttir. Anadolu'nun ana tanrıça (Kybele / Kibele) geleneğine dayalı, antik dünyanın yedi harikasından biri olan Artemis Tapınağı'nın da Efes'te olması önemini artırır. Efes Ören Yeri'nde başta Helenistik ve Roma olmak üzere farklı uygarlıklara ait üst düzey kentleşme, mimarlık ve din tarihinin sembolleri bulunur (Görsel 2.83). Her biri oldukça görkemli birer şaheser olan Celcus Kütüphanesi, Yamaç Evler, Antik Tiyatro, Kral Yolu, Meryem Ana Evi ve daha birçok önemli tarihi eser bulunur.

Görsel 2.83: Celcus Kütüphanesi İzmir / Selçuk

Görsel 2.84: Ani Harabeleri Kars / Ani

Ani Arkeolojik Alanı (Kars) [2016]: Erken Demir Çağı'ndan 16. yüzyıla kadar yerleşimin sürekli olduğu, Orta Çağ'ın şehircilik, mimarlık ve sanat açısından gelişiminin tüm zenginlik ve çeşitliliğinin bir arada görüldüğü çok kültürlü bir İpek Yolu yerleşimidir. Yoğun ticaret yollarının üzerinde olması, çok kültürlü bir ticari merkez olarak gelişmesini sağlamış, bu da kenti Ermeni, Gürcü, Bizans ve Selçuklu kültürlerinin buluşma noktası hâline getirmiştir (Görsel 2.84).

Afrodiasias Antik Kenti (Aydın) [2017]: Yerleşim tarihi MÖ 5000 yılı ortalarına kadar uzanan Afrodisias, MÖ 6. yüzyılda küçük bir köy görünümünde iken MÖ 2. yüzyılda Menderes Vadisi'ndeki yoğun şehirleşme döneminde kent devleti (polis) statüsü kazanmıştır. Roma imparatoru Augustus burası için “Bütün Asya’dan kendime bu kenti seçtim.” demiştir. Afrodisias’ın arkeolojik önemi, Geç Helenistik Dönem’den Roma ve Bizans dönemlerine kadar büyük ölçüde mermerden inşa edilmiş yapıların ve bunlarla ilişkili kabartma ve yazıtların istisnai ölçüde iyi korunmuş olmasından gelir (Görsel 2.85). Mermer ocaklarının kente yakın olması, Afrodisias'ın mermer heykelleri için kaliteli bir üretim merkezi hâline gelmesini sağlamıştır.

Görsel 2.85: Afrodisias Antik Kenti Aydın / Karacasu

Göbeklitepe Arkeolojik Alanı (Şanlıurfa) [2018]: 1994’ten sonra başlatılan kazı çalışmaları ile Göbeklitepe’nin 12.000 yıl öncesine uzanan bir kültür merkezi olduğu anlaşılmıştır. Çapları 30 metreyi bulan yaklaşık 20 yuvarlak ve oval yapının ortasında üzerinde çeşitli figürler bulunan 2 adet “T” biçimli, 5 metre yüksekliğinde, kireç taşından bağımsız sütun yer almaktadır (Görsel 2.86). Bu büyüklükteki en eski anıttır ve ilklerin ötesinde, birçok anlamda tarihin sıfır noktasını oluşturur. İnsanın avcı toplayıcı olarak yaşadığı bir dönemde, ileri düzeyde mimarlık gerektiren tapınaklar inşa etmesi tüm dünyada şaşkınlık yaratmıştır.

Tarih öncesi insanın inanç dünyasını yansıtan Göbeklitepe, arkeoloji tarihinin en önemli ve son yılların da en büyük keşiflerindedir. Göbeklitepe yerleşim ve tarım kavramlarından çok uzak olan avcı ve toplayıcı insan toplulukları zamanında, şehir hayatına henüz geçilmeden inşa edilen ilk tapınaktır. Mısır Piramitleri'nden ve İngiltere'deki Stonehenge'den (sıtonhenç) yaklaşık 7.500 yıl önce inşa edilmiş olmasıyla da tüm dikkatleri üzerine çekmiştir.

Görsel 2.86: Göbeklitepe arkeolojik alanı / Şanlıurfa

Görsel 2.87: Arslantepe arkeolojik alanı / Malatya

Arslantepe Arkeolojik Alanı (Malatya) [2021]: Hititlerden Roma ve Bizans'a kadar pek çok medeniyete ev sahipliği yapan Arslantepe'de seramik parçalarından fincana, ok ucundan boncuk tanelerine, kemik alet ve ağırşaklara, çakmak taşlarından yapılan müzik aletlerine ve 5.700 yıllık çocuk iskeletine rastlanmıştır. MÖ 5500 yıllarından tMS 11. yüzyıla kadar yerleşim gören höyük, 5 ve 6. yüzyıllar arasında Roma köyü olarak kullanılmış ve daha sonra Bizans Nekropolü (mezarlık) olarak yerleşimini tamamlamıştır (Görsel 2.87).

OKUMA METNİ

HEM KÜLTÜREL HEM DOĞAL MİRASLARIMIZ

Göreme Millî Parkı ve Kapadokya (Nevşehir) [1985] ile Pamukkale-Hierapolis (Denizli) [1988] hem kültürel hem doğal miras olarak listeye alınmıştır.

Görsel 2.88: Göreme Millî Parkı / Nevşehir

Görsel 2.89: Pamukkale Travertenleri / Denizli

Göreme, özellikle 7-13. yüzyıllarda baskılardan kaçan Hristiyanların yerleşmesiyle Hristiyanlığın önemli bir merkezi hâline gelmiştir. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan bölgeler içinde Göreme Millî Parkı, Derinkuyu ve Kaymaklı Yeraltı Şehirleri, Karain Güvercinlikleri, Karlık Kilisesi, Yeşilöz Theodoro Kilisesi ve Soğanlı Arkeolojik Alanı yer alır (Görsel 2.88).

Hierapolis Antik Kenti Bergama krallarından II. Eumenes tarafından MÖ 2. yüzyılda kurulmuştur. Ancak bugün ayakta olan yapılar ise MS 60 yıllarında olan büyük depremde sonra inşa edilmiştir. Kent bundan sonra tüm Helenistik niteliğini kaybetmiş tipik bir Roma kenti görünümünü almıştır.

Termal suların hava ile teması sonucunda meydana gelen beyaz travertenler donarak şelale benzeri kademeli şekiller oluşturmuştur. Bu şekiller de yer yer teras biçimli havuzlar oluşturarak bir doğa harikasına dönüşmüştür (Görsel 2.89).

ARAŞTIRINIZ

UNESCO'nun Dünya Mirası Geçici Listesi'nde 179 ülkenin 1.720 geçici mirası bulunur. 2020'de güncellenen listede Türkiye'nin 77 kültürel, 4 karma ve 3 doğal olmak üzere 84 tane mirası vardır.

Buna göre Türkiye'nin UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ndeki alanlarını araştırınız. Bulduğunuz bölgeye yakın olan miras alanlarından bir tanesini detaylı olarak araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.1.13. Türkiye'nin UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi

Somut olmayan kültürel miras ifadesi , UNESCO tarafından kültür varlıklarının korunması amacıyla yürütülen programlar sonucu ortaya çıkmıştır.

Somut olmayan kültürel miras; bir topluluğa, bir gruba vs. ait uygulamaları, temsilleri, bilgi ve becerileri, kullanılan araç gereci, kültürel mekânları kapsar. Bu bağlamda dil (sözlü gelenekler / anlatımlar), gösteri sanatları (toplumsal uygulamalar, ritüeller, şölenler), el sanatları vb. somut olmayan kültürel miraslardır.

UNESCO 2003 yılında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. Sözleşme, 2006 yılında TBMM tarafından kabul edilerek Türkiye sözleşmenin tarafı olmuştur.

ARAŞTIRINIZ

Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

Aralık 2020 yılı itibarıyla Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne kayıtlı 21 unsuru bulunmaktadır. Bu miraslar şunlardır:

Meddahlık: Dinleyicileri eğlendirmek için taklit ve canlandırmalarla öykü anlatma sanatıdır. Meddah, sanatını icra ederken bir sandalye üzerine oturur. Değnek (pastav) ve mendil (makreme) gibi aksesuarlar kullanarak canlandırma ve taklitler yapar. Meddah değneğini yere üç defa vurup, "Hak dostum, hak!" diyerek bir tekerleme ile öyküsünü anlatmaya başlar. Bu öykülerde çeşitli efsane, hikâye, tarihî olay ve kişiler konu olabildiği gibi güncel sosyal ve siyasi olaylara göndermeler de yapılabilir. Meddahlık, geleneksel Türk tiyatrosu ve temaşa sanatının (sahne sanatları) günümüze ulaşabilmiş az sayıdaki türlerinden biridir.

ARAŞTIRINIZ

Meddahlık gösterisi ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

Bilgi Kutusu

Türkiye'nin en çok tanınan meddahlarından birisi Münir Özkul'dur.

Münir Özkul

Âşıklık Geleneği: Geleneğe uygun bir biçimde şiir söyleyebilen, karşılıklı atışma yapabilen, hikâye anlatabilen ve icralarını çoğunlukla saz eşliğinde gerçekleştiren sanatçılara **âşık**; bu söyleme biçimi-ne de **âşıklık** denir. Âşıklık geleneği yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş; şiiri, müziği

Görsel 2.90: Âşık Veysel anısına basılmış bir posta pulu

ve hikâye anlatımını içeren çok yönlü bir sanattır. En önemli özelliği döneminin yaşayış ve hayata bakış tarzını, etik ve estetik değerlerini yansıtmadır. Karacaoğlan, Köroğlu, Kazak Abdal, Pir Sultan Abdal, Ercişli Emrah, Gevheri, Âşık Ömer, Kul Himmet, Dadaloğlu, Dertli, Ruhsati, Bayburtlu Zihni, Âşık Şenlik, Âşık Sümmani, Âşık Mahzuni Şerif, Âşık Veysel, Davut Sulari, Âşık Murat Çobanoğlu ve Âşık Yaşar Reyhani geleneğin en değerli temsilcilerindendir (Görsel 2.90).

Semah, Alevi Bektaşî Ritüeli: Hizmet sahipleri olan zâkirlerin çaldığı saz eşliğinde söylenen sözler ve müziğin ritmine uyarak yapılan mistik ve estetik hareketler ile Tanrı'ya ulaşma yoluna **semah** denir. (Görsel 2.91). Alevi ve Bektaşiler tarafından inançları gereği cemlerde icra edilir. Semah; ağırlama, yürütme ve yeldirme olmak üzere üç ana bölümden oluşur. Ağırlama bölümü ağır hareketlerin yapıldığı semaha giriş bölümüdür. Yürütme, semahın hareketlenmeye başladığı bölümdür. Yeldirme ise semahın en hareketli ve icrası en zor olan son bölümüdür. Semah dönenler birbirlerine dokunmadan, daire şeklinde ve karşılıklı durarak semah eder. Semah dönüldüğü sırada köşede bulunan dede makamına sırt dönülmez.

Görsel 2.91: Semah

Tören Keşkeği Geleneği: Kadın / erkek gruplarının toplu olarak katılımı ve iş paylaşımıyla büyük kazanlarda buğday ve etin birlikte pişirilmesiyle yapılan tören yemeğine **keşkek** denir (Görsel 2.92). Bu yemeğin etrafında gerçekleşen ritüellere de Tören Keşkeği Geleneği adı verilir. Keşkek pişirilmeden önce buğday ve etin uzun bir süre dövülmesi, pişirilme sırasında ise yemeğin ortak bir ritimle karıştırılması, geleneğin sembolik yönlerini oluşturur.

Tören keşkeği sünnet ve evlenme düğünleri, Ramazan ve Kurban Bayramları, Muharrem ayı, hayırlar, Hac ziyareti yemeği, toplu yağmur duaları ve mevlit gibi vesilelerle veya mevsimlik bir kutlama töreni olan Hıdırellez gibi özel günlerde pişirilerek dağıtılır.

Görsel 2.92: Kazanlarda pişirilen keşkek

Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği: “Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.” atasözünden bu geleneğin Türkler için ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Türk hayat tarzındaki derin etkisiyle Türk kahvesi, misafirperverlik ve arkadaşlığın işareti olarak kültürde merkezî bir rol oynar. Özel konuklara, saygılarını göstermek için günlük hayatta kullanılanlardan daha özenli ve özel fincanlarla kahve servisi yapılır (Görsel 2.93). Yaygın bir gelenek olarak kahveyi içtikten sonra bir dilek tutulur, fincan tabağının üzerine ters bir şekilde koyulur ve kurumaya bırakılır. Bir eğlence aracı olarak kahve fincanının içindeki şekiller yorumlanarak kahve falı bakılır.

Görsel 2.93: Türk kahvesi servisi

Dede Korkut Mirası (Destan, Masal ve Müzik): Dede Korkut Hikâyeleri Türk dünyasının yüzlerce yıllık kültürel kimliğinin taşıyıcısı ve ortak mirasıdır. Destan, masal ve müzik geleneği Türkiye'nin kuzeydoğusu başta olmak üzere bütün bölgelerinde yaşatılır. Dede Korkut kültürü dilden dile ve kuşaktan kuşağa aktararak ülkenin belleğinde canlılığını korur. Geçmişle bugün arasındaki bağı güçlenmesine, kültürel devamlılığın, aidiyet ve kimlik anlayışının geleceğe taşınmasına katkıda bulunur. Ünü sınırları aşan Dede Korkut mirası Türkçe konuşan ülkelerde birleştirici bir unsur olarak son derece önemlidir (Görsel 2.94).

Görsel 2.94: Dede Korkut Heykeli / Azerbaycan

Geleneksel Strateji ve Zekâ Oyunu (Mangala / Göçürme): Mangala (göçürme) Osmanlı Dönemi'nde sosyalleşme ve kültürel paylaşım araçlarından biri olan, kökleri derin bir geçmişe dayanan strateji ve zekâ oyunudur. İki kişi tarafından oynanan oyun, toprağa kazılacak çukurlarda oynanabileceği gibi bunun için tasarlanmış tahta veya plastikten yapılmış eşyalarda da oynanabilir (Görsel 2.95). Her yaşa hitap eden bu oyunun amacı, oyuncuların en çok taşı toplamasıdır. Taşlar oyunun kurallarına göre çukurlara dağıtılır ve en çok taşı toplayabilen oyunu kazanır.

Görsel 2.95: Mangala oynayan öğrenciler

Mevlevi Sema Töreni: Allah'a ulaşma yolunun derecelerini sembolize eden, içinde dinî öğe ve temalar barındıran tasavvufî bir törendir. Mevlânâ Celâleddîn Rûmî zamanında belli bir kurala bağlı kalmaksızın yapılırken Sultan Veled ve Ulu Arif Çelebi zamanından başlanarak disiplinli bir şekilde icra edilmiştir. Kurallar, Pir Adil Çelebi zamanına kadar geliştirilmiş ve son şeklini alarak günümüze kadar gelmiştir. Sema töreni Mevlevi müziği ile icra edilir. İlahiler müzik eğitimi almış koro tarafından okunur. Ney, kudüm ve ut gibi enstrümanlar koroya eşlik eder. Törene Hz. Muhammed'i öven naat-ı şerifin okunmasıyla başlanarak ney taksimine geçilir. Daha sonra semazenler, semazenbaşının işaret ettiği yere geçip semaya başlar (Görsel 2.96). Sema törenlerinde selam bölümü dört kısımdan oluşur. Bu dört selam sırayla insanın kulluğunu idrak etmesini, Allah'ın kudreti karşısında hayranlık duyulmasını, kudret karşısında duyulan hayranlığın aşka dönüşmesini ve son olarak insanın kulluğa dönüşünü anlatır. Okunan Kur'an-ı Kerim ve dualarla tören bitirilir.

Görsel 2.96: Sema yapan semazenler

Karagöz: Deriden yapılan tasvirlerin arkadan verilen ışıkla beyaz perde üzerine yansıtılması temeline dayanan, değnekler yardımı ile oynatılan söze dayalı bir gösteri türüdür. **Gölge oyunu** da denir. Oyun adını Karagöz karakterinden alır. Karagöz oynatan sanatçıya **hayalî** denir. Karagöz'de konular, komik öğeler öne çıkarılarak işlenir. Çifte anlamlar, abartmalar, söz oyunları, ağız taklitleri belli başlı güldürü öğesi olarak yer alır. Oyun Hacivat'ın sahneye çıkmasıyla başlar ve yine onun "Her ne kadar sürçülisan ettiyse affola." sözleriyle biter. Karagöz okumamış, cesur, tepkilerini çabuk açığa vurup öfkelenen, yalancılığa ve ikiyüzlülüğe tahammül edemeyen insanları temsil eder. Oyunun başkahramanıdır ve halk diliyle konuşur. Hacivat okuyan, çokbilmiş, ukala tipleri temsil eder ve bildiklerini Karagöz'e öğretmeye ona ders vermeye çalışır. Karagöz ise Hacivat'ın konuşmalarını bilerek anlamazdan gelir, ona ters cevaplar verir. Bu karşıtlıklardan gülünçlükler doğar (Görsel 2.97).

Görsel 2.97: Karagöz ve Hacivat

Geleneksel Sohbet Toplantıları: Yılın özellikle kış aylarında ve belli kurallar çerçevesinde bir araya gelinen sosyal dayanışma işlevli toplantıların genel adıdır. Akşam saatlerinde başlayan toplantılar, gece yarısına doğru sona erer. Her üyenin toplantıya zamanında katılması ve toplantıdan zamanında ayrılması beklenir. Sohbet toplantılarının oluşumu ve işleyişinde gelenekselleşmiş, yazılı olmayan kurallar vardır. Sayıları değişken olmakla birlikte genellikle 5-30 kişiden oluşan sohbet grupları, üyelerce seçilen 3-5 kişilik bir ekip ya da başkan tarafından yönetilir. Geleneksel sohbet toplantılarına genellikle 15-16 yaş ve üzerindeki erkekler katılıp üye olmaktadır.

İlk toplantıda yönetici ya da başkan seçilerek görevleri hatırlatılır. Sohbet sırasında ikram edilecek yemek çeşitleri kararlaştırılır, müzisyenlerle bağlantılar sağlanır ve toplantıların genel işleyişi belirlenir. Sohbetler üyelerin evlerinde sıra ile yapılır. Sohbet mekânına gelişi ve selamlaşmada da belli kurallar takip edilir. Günlük yaşama dair her konuda sohbetlerin yapıldığı toplantılarda halk müziği, halk dansları, eğlencelik oda içi ve seyirlik oyunlar gibi etkinliklerle yemek / sofraya kültürü de önemli yer tutar.

Mesir Macunu Festivali: Etkinlikler her yıl mesir macununun dua okunarak karılması ve pişirilmesiyle başlar. Festival süresince dağıtılmak üzere en az üç ton mesir macunu hazırlanır. Mesir macunları temizlik, el mahareti, deneyim ve sabırlı olma gibi nitelikler taşıyan en az 14 kadın tarafından küçük, renkli ve parlak kâğıtlara sarılarak paketlenir (Görsel 2.98). Şifa dilekleri ve edilen dualarla karılıp pişirilen macun, Manisa Sultan Camii minaresi ve kubbelerinden halka atılır. Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelen binlerce kişi, atılan macunları yere düşmeden havada yakalayabilmek için birbirleriyle yarışır. Festival programı süresince mesir karma ve dağıtım törenlerinin yanı sıra geleneksel mesir korteji yürüyüşü, yemek yarışması, halk konserleri, çocuklara yönelik eğlenceler, tiyatro ve halk oyunları gösterileri gibi etkinlikler yer alır.

Görsel 2.98: Mesir macunu paketleme

İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü: Lavaş ve yufka, oklava ya da elle açılan yuvarlak veya oval biçimli ince ekmek türlerindedir. Türkiye’de lavaş, mayalı; yufka ise mayasız olarak buğday unundan yapılır. Lavaş tandır denilen geleneksel yöntemlerle yapılan toprak veya taş fırınlarda pişirilir. Yufka daha uzun süre dayanması amacıyla mayasız hamurdan yapılarak ateş üstüne konan sac üzerinde pişirilir. İnce ekmeğin hazırlanışı toplu iş gücü ve paylaşımaya dayalı geleneksel uygulamalar içerir.

Kırsal alanlarda toplumsal dayanışmanın bir göstergesi olarak her aile için özellikle kışa hazırlık olarak komşuların yardımıyla (imece yöntemiyle) pişirilir (Görsel 2.99). Lavaş ve yufka sadece yemek amaçlı bir tüketim maddesi değil, aynı zamanda bu coğrafyada geçmişten günümüze aktarılan ortak bir yapım ve paylaşım kültürüdür.

Görsel 2.99: Yufka yapan kadınlar

Islık Dili: Parmak, dil, diş, dudak ve yanaklar yardımıyla oluşan sesle iletişim sisteminin adıdır. Doğu Karadeniz Bölgesi’nin dağlık ve engebeli yapısı evlerin birbirinden uzak olmasına yol açmış, dolayısıyla bölge insanı günlük hayattaki iletişimini, uzaktan uzağa ıslığın çıkardığı yüksek sesle gerçekleştirme yolunu bulmuştur.

Günlük hayatın ihtiyaçlarının karşılanmasında işlevsel olan ıslık dili, insan yaratıcılığının önemli bir örneği olarak ezgisel ve ritimsel niteliği ile estetik bir boyut kazanmıştır. Günümüzde Türkiye’nin Doğu Karadeniz Bölgesi’nde 10.000’e yakın insanın ıslık dilini konuşup anlayabildiği tahmin edilmektedir.

ARAŞTIRINIZ

Islık dili ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Türkiye'nin somut olmayan diğer kültürel mirasları şunlardır:

- Geleneksel Türk Okçuluğu
- Minyatür Sanatı
- Nevruz
- Geleneksel Çini Ustalığı
- Bahar Kutlaması Hıdırellez
- Hüsn-i Hat Sanatı
- Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali
- Ebru (Türk Kâğıt Süsleme Sanatı)

Sıra Sizde

Aşağıdaki yönergeleri dikkate alıp, buna göre önceden hazırlığınızı yaparak (hazırlık süresi bir hafta) sınıfta bir ders saatinde mangala oyunu oynayınız.

1. Sınıf listesine göre sırayla ikişerli gruplar oluşturunuz.
2. Somut olmayan kültür miraslarından mangala oyununun nasıl oynandığına dair araştırma yapınız.
3. Oyunun kurallarını yazılı hâle getiriniz.
4. İstedığınız malzemeyi kullanarak mangala tahtası ve taşları yapınız.
5. Hazırladığınız mangala tahtası, taşları ve kural listesini kullanarak sınıfta eşleştığınız kişiyle oynayınız.

2. UYGULAMA

Uygulama Adı: Türk Kültüründe Öne Çıkan Ögelere Yönelik Afiş Hazırlama

Süre: Hazırlık için bir hafta, sunum için bir ders saatidir.

Yönerge: Sizden aşağıdaki bilgileri dikkate alarak Türk kültürünü tanıtan afiş (web 2.0 araçları ya da kâğıt / karton kullanarak) hazırlamanız beklenmektedir.

- Gruplar hâlinde çalışma yapınız.
- Konu için farklı kaynaklardan araştırma yapınız.
- Afişte konuyla ilgili resim, fotoğraf, tablo, grafik, şekil, yazı vb. farklı materyaller kullanınız.
- Görseli dikkat çekici yapınız.
- Renk uyumuna ve kâğıt kalitesine dikkat ediniz.
- Uygun slogan bulunuz.
- Temiz, titiz ve düzenli çalışınız.
- Teslim tarihinde afişi sınıfta tanıtınız.

Değerlendirme: Çalışmanız aşağıda verilen değerlendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken bu ölçütleri dikkate alınız.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE ÖNE ÇIKAN ÖGELERE YÖNELİK AFİŞ HAZIRLAMA DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ

Öğrencinin Adı Soyadı:

Sınıfı / Numarası:

1: Başlangıç düzeyinde

2: Geliştirilebilir

3: Orta

4: İyi

5: Çok iyi

DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ		5 Puan	4 Puan	3 Puan	2 Puan	1 Puan
A	HAZIRLIK AŞAMASI					
1.	Konu için farklı kaynaklardan araştırma yapar.					
2.	Afişte konuyla ilgili resim, fotoğraf, tablo, grafik, şekil, yazı vb. farklı materyaller kullanır.					
B	AFİŞ AŞAMASI					
3	Görseli dikkat çekici şekilde hazırlar.					
4	İçeriği temiz, düzenli ve ilgi çekici hazırlar.					
5	Amacı açık ve anlaşılır olarak belirtir.					
6	İçerikte kullanılan materyal ve açıklamalar birbirini destekler.					
7	İçerikteki görsel ve yazıları etkili, dengeli kullanır.					
8	Renk uyumuna ve kâğıt kalitesine dikkat eder.					
9	İçeriği özgün bir şekilde hazırlar.					
10	Çalışmayı zamanında teslim eder.					
TOPLAM:						

Ölçek puanını 100'lük sisteme dönüştürme işlemi: Tablodan alınabilecek en yüksek puan, her bir kriter için 5 puandır. Tabloda toplam 10 ölçme kriteri vardır. Dolayısı ile tablodan alınabilecek en yüksek puan $10 \times 5 = 50$ 'dir.

PUAN = [(Öğrencinin ölçek puanı X 100) / 50] formülü uygulanacaktır.

Değerlendirme: Uygulama sonrasında eksik olduğunuz konuları tekrar ediniz.

2.2. DÜNYA KÜLTÜRÜ

Dünyada yer alan toplulukların tek tek kültürlerine göre sınıflandırılmalarını sağlayan karakteristik özellikleri vardır. Gerek bunlar gerek bu özelliklerden doğan farklı kombinasyonların varlığı, keskin bir sınıflandırmaya gitmeyi zorlaştırır. Bu sebeple ortak bir geleneksel kültüre sahip olduğu düşünülen yerlerle ilgili **kültür bölgeleri** şeklinde ayrımlar yapılabilir. Ortaya çıkan kültür bölgeleri ne kadar geniş olursa ayrıntılar da o kadar zorlaşır (Görsel 2.100).

Görsel 2.100: Dünya kültür bölgeleri

Dünya kültürlerine bakıldığında kapsadığı alan açısından Avrupa en büyük kültür bölgesini oluşturur. Başta Amerika kıtası olmak üzere Kuzey Asya'dan Avustralya'ya kadar pek çok bölgeyi kültürel anlamda etkilemiştir. Bu etkilenmelerden doğan kültürel benzerliklerin yanı sıra zamanla ortaya çıkan farklılıklar da görülebilir.

Avrupa kültürünün yanı sıra İskandinav kültürü, Asya ve Uzak Doğu kültürü, Avustralya kültürü, Afrika kültürü, Kuzey ve Güney Amerika kültürleri başlıca kültür bölgelerini oluşturur.

2.2.1. Avrupa Kültürü

Avrupa kavramının, tarihî ve felsefi anlamı çok geniştir. Avrupa kelimesi, MS 400'lerde Roma İmparatorluğu toprağı olan Akdeniz'in kuzey kesimleri için kullanılmıştır. Orta Çağ boyunca anlamını kaybeden bu kavram, önce Türk ve Moğol baskıları ve daha sonra Osmanlı tehditlerine karşı ortak bir direnişe geçen Avrupalı devletler tarafından tekrar anlam kazanmıştır.

Avrupa kültürü, Avrupa coğrafyası üzerinde bulunan ülkelerin etkileşimleri sonucu oluşmuştur. Avrupa kültürünün kökeni felsefe, sanat, edebiyat ve mimariye dayanır.

Avrupa Kültür Bölgesi küçük olmakla birlikte oldukça karmaşık, zengin ve dinamik bir yapıdadır. 2000 yıldan fazla bir süredir teknolojik yeniliklerin ve toplumsal ilerlemelerin odak noktası olmuştur.

Avrupa kültür tarihi Nil Vadisi ve Asya'nın güneybatısına kadar uzanır. MÖ 5000 yılında Neolitik Çağ'da insanlar, tarım uygulamalarını da beraberinde getirerek Asya'dan Batı'ya doğru göçe başladı. Birkaç bin yıl içinde yerleşik hâle geçerek "medenileşmiş yaşam" kavramını ortaya çıkaran bu insanlar, Avrupa'nın her yerine dağılıp hayat tarzlarını da yaymayı başardılar. Bütün bu gelişmeler Yunan medeniyetiyle bağlantılıydı. Zamanla Roma İmparatorluğu kültürü egemen oldu ve MS 4. yüzyılın

sonlarına doğru Roma'nın etkisi, Akdeniz'den başlayıp İngiltere'ye kadar ilerledi. Askerî fetihlerle şehirler inşa eden ve iletişim için kara yolu ağı oluşturan Roma, bütün imparatorluk tarihi boyunca kültürel bir iz bıraktı.

Roma İmparatorluğu tarih boyunca Latince, Hristiyanlık, hukuk ve siyasetle ilgili kavramlar, tarımsal ve teknolojik uygulamalar ve sayısız şehrin kuruluşu gibi önemli katkılar sağlamıştır (Görsel 2.101).

Görsel 2.101: Roma İmparatorluğu kalıntıları / İtalya

Türklerin Orta Asya'dan ayrılmaları ile başlayan Kavimler Göçü, Cermenlerin batıya doğru ilerlemesine ve bu kavimlerin Roma İmparatorluğu'nun sınırlarını tehdit etmesine neden olmuştur. Ekonomik, dinî, toplumsal karışıklıklar yaşayan Roma İmparatorluğu 395 yılında Doğu ve Batı olarak ikiye ayrıldı. Zamanla Doğu Roma stratejik, askerî, siyasi ve ekonomik anlamda güçlenirken Batı Roma, Cermen kavimlerin saldırıları sonucu zayıfladı. Yaşanan bu olaylar Batı Roma İmparatorluğu'nun sonunu getirirken Avrupa kıtasının siyasi ve kültürel haritasının önemli ölçüde değişmesine ve günümüz Avrupalı devletlerin temellerinin atılmasına sebep oldu. Doğu Roma ise Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'u fethetmesiyle sona erdi.

ARAŞTIRINIZ

Doğu Roma'nın İstanbul'a bıraktığı en önemli eserlerden biri olan Ayasofya'nın tanım videolarını genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

Avrupalılar ticaret ve sömürgecilik faaliyetleri yoluyla kendi kültürlerini dünyanın her tarafına yaydı ancak bunu yaparken yerli toplumlar üzerinde çok ağır etkiler bıraktı. 15. yüzyılda keşifler ve icatların başlamasıyla birlikte güç ve etkinin odak noktası İber Yarımadası'na ve yavaş yavaş Atlas Okyanusu'na bakan diğer ülkelere kaydı. Portekiz ve İspanya ile başlayan daha sonra İngiltere, Fransa ve Hollanda'yla devam eden keşifler sömürge imparatorluklarının kurulmasına ve milyonlarca Avrupalının da Amerika'ya göç etmesine sebep oldu. Sömürülen çevre ve insan kaynaklarının işletilmesi Avrupa'da belli başlı ekonomik ve siyasi güçlerin gelişmesini sağladı.

Avrupalılar, keşiflerle birlikte bildiklerini dünyanın başka yerlerine kabul ettirmenin yanında “Bilgi güçtür.” düşüncesiyle yeni keşfettikleri bu yerlerden öğrendiklerini de dünyanın başka yerlerine taşıdı. Coğrafi keşifler boyunca bütün medeniyetlerle temasta olan sadece Avrupalılar olduğu için dünyada bilgi ve kültürün merkezi de Avrupa oldu. Kültürel yayımla birlikte küresel bilgi de Avrupa’dan dünyanın diğer bölgelerine aktarıldı (Görsel 2.102).

Görsel 2.102: Lizbon Keşifler Anıtı / Portekiz

YORUMLAYINIZ

İngiltere için "üzerinde güneş batmayan imparatorluk" denir. Sömürgecilik faaliyetleri açısından bu tanımları sınıfta arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Avrupalılar mal, insan ve fikirlerin dağılımını büyük ölçüde etkileyerek bölgesel kültürleri bir harman hâline getirdi. Asya’dan aldığı şeker kamışını Karayipler’e, Güneydoğu Asya’daki muzları Güney Amerika’ya, kakaoyu Meksika’dan Afrika’ya, kahveyi Arabistan’dan Güney Amerika’ya taşıdı. Zamanla bu ürünler getirildikleri ülkelerin en önemli tarımsal faaliyetleri hâline geldi.

Avrupalılar birçok maddenin üretiminin yerini değiştirmekle kalmayıp çeşitli pazarlarda satılmak üzere dünya ticaretine soktu. Yeni pazarlar yaratıp üretim, taşıma, pazarlama ve tüketimin her aşamasının kontrolünü de ellerinde tuttu. Hint mallarını Çin’e, Güney Amerika mallarını Afrika ve Asya’ya tanıttı. Çin’e özgü çay bitkisini Kalküta’da yetiştirerek Hindistan ve Seylan’da (Sri Lanka) çay yetiştirme faaliyetinin gelişmesini sağlayan bir İngiliz’di.

18. yüzyılın ikinci yarısında dünyayı etkileyen, uluslararası kültürel ve ekonomik etkileşimi artıran Sanayi Devrimi Batı Avrupa’da başladı. Buharın makineye uygulanması yoluyla hız kazanan üretim, doğal kaynakların tüketiminde büyük artışlara sebep olurken ticaret ağlarını genişletti ve sanayi şehirlerinin hızla büyümesini sağladı (Görsel 2.103). Kentleşme hızlandı ve dünyanın ilk gecekonduları meydana geldi. Avrupa, dünyanın ilk sanayi ve şehir toplumunun gelişme merkezi olarak dünyanın egemen gücü hâline geldi.

Görsel 2.103: Buharlı lokomotif

Sıra Sizde

Sanayi Devrimi’nin toplumların kültürlerine olan etkileri nelerdir? Bu etkiler hakkında sınıfta arkadaşlarınızla fikir alışverişinde bulununuz.

Fransız Devrimi işçi sınıfının, aristokratların yönetimine ve olumsuz toplumsal ve ekonomik koşullara karşı tepkisi olarak ortaya çıktı. Yönetimde kendi seslerinin de çıkma hakları olduğunu Fransız halkı talep etti. İnsan hakları açısından “özgürlük, eşitlik, kardeşlik” kavramları Avrupa toplumuna rehber oldu (Görsel 2.104). Avrupa’da milliyetçilik fikrinin etkileyici ve birleştirici / ayrıştırıcı etkisi dönemin sanat ve kültürel ortamında derin izler bıraktı. Avrupa’dan çıkan bu fikirler büyük ölçüde dünyaya yayıldı.

Görsel 2.104: Paris’te “özgürlük, eşitlik, kardeşlik” sloganı yazan hukuk fakültesi kapısı / Fransa

OKUMA METNİ

AVRUPA BİRLİĞİ

Yüzyıllarca süren çatışma, I. ve II. Dünya Savaşları'nın trajedilerini yaşadıktan sonra Avrupalı devletler dayanışma yoluyla daha fazla ekonomik ve siyasal güç arama eğilimine girdi. II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkeleri pek çok alanda ağır hasarlar aldı. Bu durumdan kurtulmak için bir barış ortamı oluşturulması gerektiğinin farkına varan Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg 1951 yılında Avrupa Kömür Çelik Topluluğunu kurdu. Başta ekonomik ve ticari amaçlarla kurulan bu topluluk zamanla sosyal, kültürel, hukuki ve siyasi anlamda da değişimlere uğradı ve **Maastricht Antlaşması** ile **Avrupa Birliği** adını aldı (Görsel 2.105). Kuruluşunda altı ülke bulunan bu topluluğun sayısı farklı tarihlerde dâhil olan ülkelerle birlikte yirmi yediye ulaştı.

Görsel 2.105: Brüksel AB Parlamento Binası / Belçika

ARAŞTIRINIZ

Avrupa Birliği'nin üye ülkelere sağladığı faydaları araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Avrupa, kendi insanlarını yerleştirmek amacıyla milyonlarca nüfusu Amerika, Avustralya ve başka deniz aşırı ülkelere gönderdi. Yerel toplumlara üstün geldikleri yerlerde Avrupa'dan gelen beyaz insanlar yeni topluluklar yarattı. Yeni vatanları olan Güney Afrika ve Cezayir gibi azınlıkta kaldıkları yerlerde bile temelden büyük değişikliklere yol açtı.

Günümüzde Avrupa bir göçmen dalgasıyla karşı karşıyadır. II. Dünya Savaşı'ndan beri çok sayıda göçmen Avrupa'ya, özellikle de Batı Avrupa'ya yerleşti. Avrupa bu göçleri önlemek için sert önlemlere başvurdu. 1980'lerde yavaşlayan Batı Avrupa, ekonomisiyle birlikte iş gücünde de azalmalar yaşadı. Avrupalılar arasında rekabet arttı ve böylece şehirlerde toplumsal sorunlar ortaya çıktı. Göçmenlere karşı muhalefet arttı. Göçmenler kültür, değer ve geleneklerini yanlarında getirerek çok ırklı bir ortam yarattı. Bu da Çin mahalleleri gibi etnik mahallelerin ortaya çıkmasına neden oldu (Görsel 2.106). Etnik mahallelere sahip birçok Avrupa şehri kendini daha önce hazırlıklı olmadığı sorunların içinde buldu. Avrupa kültürü yüzyıllar boyunca pek çok kıtayı etkilemeyi başardı. Yaşlı nüfusa sahip Avrupa devam eden göçmen akımlarıyla kültürlerarası bir bölge hâline geldi.

Görsel 2.106: Londra'da bir Çin mahallesi / İngiltere

Bilgi Kutusu

AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTLERİ

Avrupa kültür başkenti her yıl AB üyesi veya aday ülkeleri arasından seçilen şehirlere verilen unvandır. Avrupa'nın kültürel zenginliğini vurgulamak ve AB vatandaşlarının ortak bir kültürel alana ait olduklarını hissettirmek amacıyla düzenlenir. AB desteğiyle şehirler, kültür ve sanat aktivitelerinden oluşan kapsamlı bir programla hem ziyaretçilerin ilgisini çeker hem de turizm alanında canlılık kazanır. İstanbul, 2010'da Avrupa Kültür Başkenti olarak bu unvanı almaya hak kazanmıştır.

ARAŞTIRINIZ

T.C. Ticaret Bakanlığının <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa> linkinden Avrupa ülkelerinin nüfus, başkent, büyüme oranı, yüz ölçümü, gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYİH) ve kişi başına düşen ortalama gelir (KBGSYİH) bilgilerine ulaşabilirsiniz. **Siz de seçtiğiniz üç Avrupa ülkesinin bilgilerini araştırınız. Elde ettiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**

2.2.1.1. Avrupa Kültüründe Dil

Günümüzde birçok Avrupa ülkesinin kendi ismi ile anılan resmî dilleri vardır. Fransa'da Fransızca, Almanya'da Almanca, İngiltere'de İngilizce, İtalya'da İtalyanca, Yunanistan'da Yunanca vb. resmî dildir. Bazı Avrupa ülkelerinin birden fazla resmî dili vardır. Örneğin İsviçre'nin dört resmî dili (Fransızca, Almanca, İtalyanca ve Romanşça) (Görsel 2.107), Belçika'nın üç resmî dili (Almanca, Fransızca ve Flamanca) vardır.

Kitada konuşulan dillerden Fince, Macarca, Estonca, Bask dili ve Laponca dışında kalanların tamamı Hint-Avrupa dil ailesinin alt dallarından türemiştir. İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca, Yunanca, İspanyolca ve Portekizce bunların en bilinenleridir.

Görsel 2.107: Bern'de dört dille yazılmış sokak tabelası / İsviçre

Bilgi Kutusu

Avrupalıların kullandığı dillerin temelinde sade bir dil olan Latince bulunur. Avrupalıların Latinceyi kullanarak dillerini geliştirdikleri, kendi edebiyatlarını oluşturdukları kabul edilir. Bu sebeple farklı diller kullanmalarına rağmen Avrupalı olmayanlara nazaran birbirilerini daha iyi anlamaları Latinceye bağlıdır.

2.2.1.2. Avrupa Kültüründe Din

Avrupa'da İslam, Budizm ve Musevilik her ne kadar varlığını sürdürse de Avrupalıların çoğu Hristiyan'dır. Dinleri Katolik, Protestan ve Ortodoks olmak üzere üç büyük mezhebe ayrılır. Avrupa Hristiyanlıktan büyük ölçüde etkilenmiştir. Avrupa'nın hemen her yerinde din, oldukça baskındır ve etnik yapının oluşmasında önemli rol oynar.

Bilgi Kutusu

İtalya'nın Roma şehrinde yer alan Vatikan inanç turizmi açısından oldukça önemli bir konuma sahiptir. Katolik Hristiyanların en yüksek dinî makamı ve kilise merkezi olan Vatikan aynı zamanda dünyanın en küçük devleti konumundadır (Görsel 2.108).

Görsel 2.108: Aziz Petrus Bazilikası / Vatikan

Hristiyanlık, Avrupa'nın kültürel manzarasını şekillendirmiştir. Deyimler, atasözleri, aile isimleri, mimari, müzik, edebiyat ve diğer sanat dalları, eğitim kurumları, sağlık, sosyal yardım ve altyapıları uzun süre Hristiyanlığın etkisinde kalmıştır. Avrupa'da herhangi bir müzenin duvarlarında İncil sahnelerinden resimler ve İncil'deki kişilerin heykellerini görmek mümkündür (Görsel 2.109).

Hristiyanlık, Avrupa toplumunun günlük dilinin de önemli bir parçasıdır. Milyonlarca Avrupalı İncil'de geçen isimler taşır. Yüz binlerce kasaba, köy, cadde, köprü, nehir, dağ ve orman İncil'deki bir kişinin ya da bir azizin adıdır.

Görsel 2.109: Vatikan Müzesi

Konser salonlarında İncil metinlerini ve Hristiyan inancını içeren profesyonel müzisyenler tarafından söylenen sayısız beste duyulur. Turistler tarafından ziyaret edilen sanat eserleri ve mimari açıdan oldukça önem taşıyan katedraller, Tanrı'nın görkemini ve Tanrı'ya duyulan hayranlığı göstermek için inşa edilmiştir.

Tatillerin ve popüler festivallerin İncil'e dayalı kökleri vardır ve birçok sosyal gelenek, sosyal gelenek, kilisenin öğretilerine dayanır. Noel ve Paskalya gibi Hristiyanlığın kutsal günleri tatil ilan edilir ve bu günlerde festival düzenlenir. Çoğu insan tatillerde popüler Hristiyan geleneklerine katılır (Görsel 2.110).

Görsel 2.110: Geleneksel Şükran Günü sofrası

OKUMA METNİ

PASKALYA

Hz. İsa'nın kendisini Mesih ilan etmesinden rahatsız olan Yahudiler, havarileriyle birlikte yediği son akşam yemeğinin ertesi günü Hz. İsa'yı yakalayıp çarmıha germiştir. Hz. İsa'nın, ölümünden sonra pazar günü dirildiğine inanılır. Bu nedenle Hristiyan inancına göre pazar günü haftanın en kutsal günü kabul edilir. **Paskalya** Hz. İsa'nın dirilişinin öğrenildiği ve kutlandığı dönemlere verilen isimdir.

Genellikle mart ve nisan aylarına denk gelen Paskalya Dönemi'nde inananlar kilisenin düzenlediği ayine katılır. Ayinde birbirlerine paskalya keki, çöreği, çikolatadan yapılmış paskalya tavşanı ve çeşitli desenlerle boyanmış paskalya yumurtası hediye eder (Görsel 2.111).

Paskalya bahara denk geldiği için bir bahar bayramı niteliği de taşır. Gerek bahar gerek yeniden doğuşun kutlanması nedeniyle bereketin ve yaşamın sembolü niteliğini taşıyan yumurtalar paskalyanın en önemli ögesidir. Ölümü ve doğumu sembolize eden yumurtalar her ülkenin kendi kültürüne göre çeşitli renk ve motiflerde süslenip bayrama renk katar.

Görsel 2.111: Paskalya yumurtaları

Sıra Sizde

Paskalya yumurtalarının her bölgede farklı renk ve motiflerle süslenmesinin nedenleri nelerdir? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.2.1.3. Avrupa Kültüründe Giyim

Kültürün önemli parçalarından biri de her ulusun giydiği geleneksel kıyafetlerdir. Ülkenin yaşam biçimi geleneksel kıyafetlerinden anlaşılır. Coğrafi konum, örf, âdet, inanç, sanat ve semboller geleneksel kıyafetleri etkiler.

İskoç eteği dünyanın en ünlü kültürel giysilerinden biridir. **Kilt** adı verilen ekose desenli etek, bir iğne yardımıyla tutturulur. Yelek, ceket ve uzun çorapla giyilen kilt uzun askılı bir çanta ile tamamlanır. İskoç eteği, Highland (Haylınd) Yaylaları'nda 16. yüzyılda erkeklerin giydiği mütevazı bir kıyafet olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde resmî törenlerde kullanılan kilt geçmişte erkeklerin ava çıkarken kullandıkları çok yönlü bir giysidir. Uyku tulumu, çanta ya da çadır olarak kullanılabilir (Görsel 2.112).

Görsel 2.112: Kilt

Fransa'da her bölgenin kıyafeti kendi kültürüne göre değişim gösterir. Genel bir çerçevede bakıldığında kadınlar beyaz önlüklü uzun elbiseler giyer, **coiffe (kuef)** adı verilen dantel başlık ve dantel yaka takar (Görsel 2.113). Erkekler ise dar bir yelek, siyah pantolon ve beyaz bir gömlek giyer. Kıyafetlerinde sadelik ön plandadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra kadınlar konfora önem vermeye başlamış ve korse çıkarılarak eteklerin boyu da kısaltılmıştır.

Görsel 2.113: Coiffe

Hollanda'nın geleneksel kıyafetlerinde kadınlar uzun dikine çizgili etek ve işlemeli bluz tercih eder. Hollanda kıyafetlerinin en dikkat çekenleri kadınların başlarına taktıkları pamuklu beyaz koni biçimindeki şapka ve **klomp (kılomp)** adı verilen ucu sivri tahtadan yapılan ayakkabıdır (Görsel 2.114). Kadınlar geleneksel kıyafetlerinin üzerine bir şal örter. Erkekler yün pantolon, ceket ve gömlek giyip kasket takar.

Görsel 2.114: Klomp

Avusturya, Almanya ve Doğu Alpler'in diğer bölgelerinde kullanılan önemli bir kıyafet de **tracht** (tırekt) adı verilen giysidir. Trachtin en belirgin parçaları erkeklerde **lederhosen** (leydihovzın) adı verilen deri pantolon ve kadınların giydiği **dirndl** (**dirndıl**) adı verilen üst kısmı korse ile sıkılmış işlemeli elbisedir. Lederhosenlar uzun ya da kısa olabilir. Genellikle göğüs kısmında birleştirilen bir pantolon askısı ile giyilir. Dirndlın korsesi oldukça sıkı bağlanır, etek boldur ve belden pileli şekilde dökülür. Elbisenin üstüne bir önlük takılır (Görsel 2.115).

Görsel 2.115: Tracht ve dirndl

Antik Yunan'da kıyafetler uzun keten ya da yün kumaşın bir iğne ile omuzda tutturularak bel kısmına kemer takılmasından oluşur. Erkek elbiseleri dize, kadınlarıki ayak bileklerine kadar iner. Günümüz Yunanistan'ının geleneksel kıyafeti pamuklu bir gömlek altına giyilen pileli bol bir etek ve mavi ya da bordo renkte kadife bir yelekten oluşur. Erkeklerin millî kıyafeti olan giysiye **fustanella** adı verilir (Görsel 2.116).

Görsel 2.116: Fustanella

İspanya'nın bilinen geleneksel kıyafeti, kadınların giydiği **traje de flamenco** (tırähe de filamenko) isimli elbisedir. Kadınlar omuzlarını **manton** adı verilen bir şalla örter (Görsel 2.117). Erkekler beyaz gömlek, aynı renk işlemeli pantolon ve yelek giyer. Kafalarına geniş kenarlı bir şapka takar. Boğa güreşlerinde matadorların arenada giydikleri **traje de luces** (tırähe de luses) adı verilen abartılı işlemeli kıyafetleri de bilinen geleneksel öğelerden biridir. Matadorlar kravat ve **montera** adı verilen bir şapka takar; tayt, fiyonklu terlik ve işlemeli yelek giyer.

Görsel 2.117: Flamenco elbisesi

İtalya dendiğinde akla ilk gelen Venedik karnavalında giyilen korseli, tüylü, etekleri uzun ve hacimli kostümdür. Karnaval kıyafetlerinde bolca tüy ve işlemenin yanında baston, maske, yelpaze, eldiven ve çeşitli mücevherler kullanılır (Görsel 2.118).

Görsel 2.118: Venedik karnaval kostümü

Rusya'nın geleneksel kıyafetleri ülkenin soğuk iklimine göre tasarlanmıştır. Rusya'da keçeden kürke kadar çok çeşitli şapkalar bulunur. En çok bilineni ise **ushanka** (aşenka) adı verilen kürk şapkadır. Kaftanlar, yine soğuk havadan korumak için sıkça tercih edilir. Rus kadınları evlendikten sonra ilk bebekleri olana kadarki sürede **kokoşnik** adı verilen büyük taca benzeyen bir saç aksesuarı kullanır (Görsel 2.119). Rus kadınlarının giydiği geleneksel elbisenin adı **poneva**dır. Ponevanın içine omuz detayları olan bir gömlek ve pamuk ya da keten kumaştan önlük giyilir. Rus kıyafetlerinde inci ve dantel işlemler bolca kullanılır.

Görsel 2.119a: Usanka

Görsel 2.119b: Kokoşnik

2.2.1.4. Avrupa Kültüründe Sanat ve Mimari

Tarih öncesi dönemlerde sanatçılar anlamlandıramadıkları doğüstü güçlere resim ve heykel yoluyla biçim vermeye çalışmıştır. İlkel ve bilinmeyen doğüstü güçlerin yerini çeşitli işlevlere sahip çok tanrılı dinlerin alması, yerleşik hayata geçiş, sosyal ve toplumsal gelişmeler sanatı da etkilemiştir.

Çok tanrılı dinlerde yer alan her bir tanrının farklı görevleri ve hikâyeleri olmuş ve sanatçılar eserlerinde bu hikâyelere bağlı kalmıştır.

ARAŞTIRINIZ

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının yayınladığı Artemis heykeli tanıtım videosunu genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz video hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

Bilgi Kutusu

Yunan mitolojisine göre Atinalı sanatçı Daidalos (Daydalos) ve oğlu İkarus Kral Minos'un emriyle bir kuleye kapatılmış. Daidalos oradan çıkmak ve kaçıp kurtulmak için çareler aramış, uzun uzun çalıştıktan sonra kendisi ve oğlu için birer çift kanat yapmış ve onları balmumuyla omuzlarına yapıştırmış. Uçmadan önce İkarus'a çok alçaktan uçmamasını ve fazla yükselip güneş ışınlarına yaklaşmamasını tembihlemiş. Ne var ki havalandıktan sonra İkarus gurura kapılarak babasının bu sözünü unutmuş. Yükseldikçe yükselmiş, güneş ışınlarına aldırnamış ve özgürlüğe kavuşmanın sevinciyle güneş tanrısı Helios'u (Helyos) hafife almış. Güneş tanrısı da onun kanatlarını tutan balmumunu eriterek, İkarus'un tepetlak denize düşüp boğulmasına sebep olmuş (Görsel 2.120).

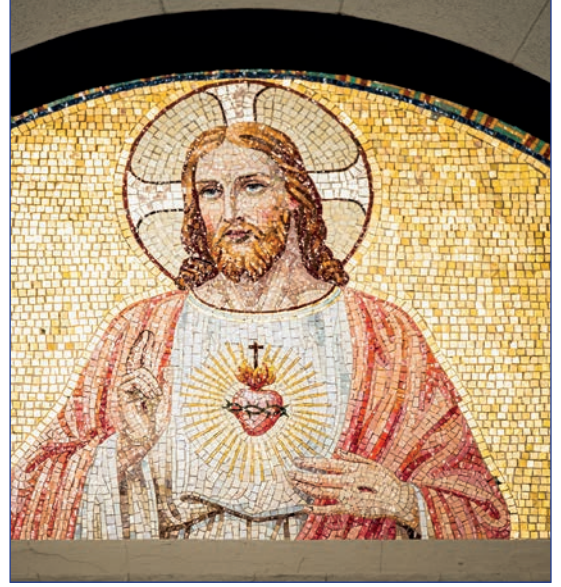

Görsel 2.120: Sicilya'daki Concordia (Konkordiya) Tapınağı ve İkarus heykeli / İtalya

5. yüzyılın sonlarına doğru insanlar sanatın sadece din ve siyaset için değil sanat için olması gerektiğini düşünmüş ve çeşitli okullar açmıştır.

Avrupa uzun süre Roma hâkimiyetinde kalmanın etkisiyle su kemerlerinden tapınaklara, heykelden amforalara kadar pek çok eser bırakarak daha sonraki eserlere ilham kaynağı olmuştur.

Hristiyanlık ile birlikte Roma mabetleri ve heykelleri putperest unsurlar olarak görülmüş ve Roma sanatı uzun zaman karanlıkta kalmıştır. İmparator Konstantin Dönemi'nde Hristiyanlığa tapınma özgürlüğü tanınmış, böylece resmin yanında heykelde de din etkileri tekrar gündeme gelmiştir (Görsel 2.121).

Görsel 2.121: Hz. İsa mozaiği

Avrupa kıtasındaki ekonomik ve sosyal çalkantılar, Müslümanlığın dinî ve politik bir rakip olması ve din savaşları, kilisenin resim sanatına olan baskısını artırmıştır. Bu çalkantılı dönemin bitmesine paralel kilisenin sanata olan baskısı da azalmıştır. 13. yüzyılda artık sanatçılar kilisenin dayattığı kuralcı ve simgesel resim tekniğinin yanında kendilerini ilgilendireni doğal hâllerleriyle betimlemeye başlamıştır.

Rönesans yeniden doğma ve canlanma anlamına gelir. 15. yüzyılda İtalyan sanatçıların buluşları bütün Avrupa'da bir kıpırdanma yaratmış, sanattaki bu büyük devrimin sonucunda sanatçılar şaşırtıcı etkiler yaratmak için yeni denemelere girişmiştir (Görsel 2.122). Sanatçılar dinî konular dışında yapıtlar vermeye, doğa ögesini resme dâhil etmeye ve eserlerine imzalarını atmaya başlamıştır. Rönesans döneminin özellikle resim sanatına kazandırdığı en önemli katkı zengin konu çeşitliliğidir. Ressamlar iç dünyalarını, kendi düşlerini ifade etme özgürlüğü kazanmıştır. Sanata egemen olan bu özgür ruh Orta Çağ'dan kopuşun belirtisidir. Böylece Avrupa'da sanatçılar arasında üslup, yorum ve teknik farklılıklar ortaya çıkmıştır. Artık sanatçılar kilise ile ters düşmekten çekinmemiştir.

Görsel 2.122: Floransa Katedrali / İtalya

OKUMA METNİ

LEONARDO DA VINCI

1452'de İtalya'nın Vinci şehrinde doğan Leonardo, Rönesans sanatçılarının en önemli ve en saygın isimleri arasında yer almıştır. Pek çok tarihçinin gözünde Rönesans'ı simgeleyen evrensel bir dehadır. **Mona Lisa** ve **Son Akşam Yemeği** gibi dünyaca ünlü tablolarının yanı sıra bilimsel gözlem ve şemaları içeren notları da vardır. Ressam, heykeltıraş, mühendis, mimar, astronom, jeolog ve anatomisttir. Da Vinci'nin çizdiği pek çok araç, makine ve düzenek projesi, günümüzde gelişmiş biçimleriyle modern yaşamın birer parçası olmuştur. Avrupa'da onun için "Bilime bir sanatçı gözüyle sanata ise bilimsel açıdan bakar." denir.

Leonardo da Vinci, hava perspektifi ile resimde inandırıcılığı elde eden ilk sanatçıdır. Resimde mekân hissi verebilmesinin yolu ışık ve gölgenin dağılımından geçer. "Son Akşam Yemeği" isimli yapıtında bir arada resmettiği on iki havarisıyla birlikte merkezde yer verdiği Hz. İsa figürünü pencereden gelen ışıkla çevreleyerek Hz. İsa'nın konumunu vurgular. Resim Hz. İsa'nın Hristiyan inancına göre Romalı askerler tarafından tutuklanmadan bir gün önce havarileriyle yediği son akşam yemeğini ifade eder. Hristiyan toplumunun genel kültür değeri olarak oldukça önemli bir yer tutan çalışma Da Vinci'nin dünyaca bilinen bir eseridir. Hz. İsa'nın 12 havarisıyla bir araya geldiği bir akşam yemeğinde, bir kese altın karşılığında kendisine ihanet edecek olan havarisi Yehuda'dan haberdar olduğunu söylediği anı resmetmektedir. Uzun yemek masasının bulunduğu salonun doğal ışığı, yemek masasının tam üzerini aydınlatır. Resmin insan üzerinde bıraktığı etki büyüklükten ziyade mekân ve ışığın arasındaki ilişki sonucu resimdeki gerçeklik ve derinlik algısıdır (Görsel 2.123).

Görsel 2.123: Hz. İsa'nın Son Akşam Yemeği, Milano Santa Maria della Grazie (Santa Mariya della Girazi) Kilisesi / İtalya

ARAŞTIRINIZ

Leonardo da Vinci'nin eserlerini araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

20. yüzyıl modern sanatına ulaşana kadar sanatçılar sürekli bir mücadele içine girmiştir. Bu mücadele önce kiliseye, daha sonra toplumsal ön yargılara karşı sürdürülmüştür. Sanatçılar 20. yüzyılın sonunda sonsuz bir yorum serbestliğine ulaşmıştır.

Avrupa hem tarihî hem de modern mimarisi ile öne çıkar. Bölgede yer alan pek çok şehrin kendine has mimari özellikleri bulunur. Bazı şehirler ve özellikleri mimari anlamda adını dünyaya duyurmuştur (Tablo 2.4).

Tablo 2.4: Avrupa'da Mimarisiyle Öne Çıkan Şehirler

Şehir / Ülke	Mimari özellikleri
Amsterdam / Hollanda	Kanal evleri ve yel değirmenleri ile meşhurdur.
Zakopane (Zakopana) / Polonya	Bir kayak merkezi de olan Zakopane'da bulunan Ters Ev ve içindeki tüm eşyalar baş aşağıdır.
Prag / Çekya	Barok ve gotik mimari üslubunun en güzel örnekleri bu şehirde bulunur.
Strazburg (Sitrazburh) / Fransa	Orta Çağ ve Rönesans mimarisi ile ön plana çıkar.
Brugge (Brüj) / Belçika	Orta Çağ mimarisi ile öne çıkan şehirde dinî yapı, müze ve kanallar bulunur.
Moskova / Rusya	Aziz Vasil Katedrali ve UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Kızıl Meydan ile Kremlin Sarayı öne çıkar.
Viyana / Avusturya	Gotik, Barok ve modern mimarinin karışımı ile etkileyici bir görünüm kazanan şehir UNESCO Dünya Mirası Sit Alanı olarak tescillenmiştir.
Milano / İtalya	Estetik ve ihtişamı ile dinî ve tarihî yapıları öne çıkar.
Barselona / İspanya	Kare bloklar şeklinde tasarlanan şehir planı, Gotik mimarisinin en güzel örnekleri, mozaikleri ve kendine has yapıları ile meşhurdur.

ARAŞTIRINIZ

<https://whc.unesco.org/en/list> Web sitesinden tercih ettiğiniz bir Avrupa ülkesinin dünya miraslarını araştırınız. Edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.2.1.5. Avrupa Kültüründe Mutfak

Çok kültürlü bir yapıya sahip olan Avrupa'nın mutfağı da farklılıklar barındırır. Fakat Avrupa mutfağı denince akla genel birlikteliklerin olduğu da gelir. Her ne kadar Avrupa mutfağı dense de dünya mutfağındaki önemine bakıldığında Fransız ve İtalyan mutfakları ayrı bir yer tutar.

Akdeniz mutfağının temel ürünleri zeytinyağı, deniz ürünleri, ekmeğe, çeşitli sebze ve meyvelerdir. Bu mutfak yarı vejetaryen bir mutfak olarak kabul edilir. Tipik bir Akdeniz mutfağı olan Yunan mutfağı beden ve ruh dengesine önem verir. Yunan mutfağı ile Osmanlı mutfağında benzerlikler oldukça fazladır. Bu yüzden hangi yemeğin nereye ait olduğu hâlâ tartışma konusudur. En belirgin farkları Yunan mutfağında zeytinyağının ve deniz ürünlerinin daha fazla tüketilmesidir.

Yunan ve Türk mutfağına ait benzer yemekleri araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

İspanyol ve **Portekiz** mutfağında Yunan mutfağında olduğu gibi domuz eti, zeytinyağı ve deniz ürünleri tercih edilir. İspanya 750 yıl boyunca Emevî yönetimi altında kalmıştır. Emevîlerle birlikte safran, kimyon, anason, pirinç, incir, turunçgiller, muz ve badem ülkeye girmiştir. İspanya denince akla gelen ilk yemek **gaspacho** (gaspacıyo) adı verilen soğuk çorba, karışık pilav **paella** (paeya) (Görsel 2.124) ve **tapas** adını verdikleri atıştırmalıktır. İspanyollar gün içinde sık sık yemek yerler. Sabah, öğle ve akşam yemekleri arasında çeşitli atıştırmalıklar tüketirler. İspanya’da yemek alışkanlıkları sosyallikle iç içedir. İspanya’nın pek çok yerinde akşam yemeği öncesi arkadaşlar ya da akrabalarla tapas yemeye gitmek günlük olağan bir davranıştır.

Görsel 2.124: Paella

Fransa, Çin’den sonra dünyanın en büyük mutfağına sahip ülke kabul edilir. Çeşitli zengin yöresel tatların saraya alınıp geliştirilmesiyle Fransız mutfağı dünyada oldukça önem kazanmıştır.

Bilgi Kutusu

Aydınlanma Dönemi’nde taşralı toprak sahiplerinin isyan etmesinden korkan Saray, onları Paris’e çağırarak etkilemeye çalıştı. Paris’e gelen toprak sahipleri bu lüks hayatı devam ettirebilmek için köylüleri daha fazla ezmeye başladı. Çalışanları ezerek yeme, içme, eğlence ve gösteriş bir marifet sayıldı. Bu arada toprak sahipleri Kral’a da itaat etti. Ancak bu adaletsiz durum ve halkın yaşadığı ekonomik sıkıntılar Fransız İhtilali’ni doğurdu. İhtilal ile birlikte kral ve ayrıcalıklı kesim yok olurken şöhretli Fransız mutfağı ortaya çıktı.

Ürün seçimi Fransızlar için çok önemlidir. Bir bölgeden gelen ürünü kullanmak aynı zamanda o bölgenin tarihini, kimliğini ve kalitesini yansıtır. Fransa'nın her bölgesinde farklı peynir yapılır ve farklı üzüm yetiştirilir. Akdeniz'e kıyısı olmasına rağmen zeytinyağı yerine domuz yağı kullanımı yaygındır. Bütün Avrupa'da olduğu gibi Fransız mutfağında da yemek servisine çorba ile başlanır sonra et, balık ve tatlı gibi ana yemeklerle yanına uygun içecekler seçilerek devam edilir. Her yemeğe uygun çatal ve bıçak tabağın yanına itina ile dizilir. Sadeliğin yanında renkler ve tabaklar bir sanat eseri görünümündedir. Volovan, terrin, börek çeşitleri, kaz ve ördek ciğeri gibi sıcak başlangıçlar Fransızlar için çok önemlidir. Ekmek Fransız mutfağının en önemli ürünlerinden biridir. Klasik Fransız baget ekmeğine sürülen tereyağı ve reçel kahvenin yanında sıkça tercih edilir (Görsel 2.125).

Görsel 2.125: Baget ekmeği ile servis edilmiş kaz ciğerinden terrin

ÖZLÜ SÖZ

“Yemeği başlatan çorba, bir operanın açılışı veya bir evin girişi gibidir. Daha sonra hangi yemeklerin geleceği konusunda bize fikir verir.”

Grimod de la Regniere

İtalyan mutfağı hamur işinden oluşur. İtalyanların yaşama sevinçleri ve yeme içme keyifleri, özgün bir İtalyan mutfağının doğmasını sağlamıştır. Hamurun ve makarnanın her çeşidi soslarla birlikte kullanılarak büyük bir yemek zenginliği elde edilmiştir. Zeytinyağı oldukça önemlidir. Bütün hamur yemeklerinin genel adı **pasta**dır (Görsel 2.126). İtalyan mutfağı denince akla pasta (makarna) ve pizza gelir.

Görsel 2.126: Makarna çeşitleri

Farklı pasta şekillerinin yapılışı ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

Almanya ve çevresi olarak ele alınan Orta Avrupa mutfaklarının da kendine has özellikleri bulunur. Domuz eti, balık, sığır eti ve kümes hayvanları ile yapılan yemek çeşitleri Alman mutfağının şekillenmesinde oldukça önemlidir. Bu mutfakta çiğ, salamura veya pişmiş pek çok sosis çeşidi vardır. Geleneksel Alman yemekleri genellikle ağır olarak nitelendirilir ve zengin içeriğe sahiptir.

Ekmek, geleneksel Alman mutfağının en önemli parçasıdır. Almanya'da yaklaşık 200 farklı türde ekmek üretilir (Görsel 2.127). Sabah kahvaltısı ve öğle yemeğinin önemli olduğu bu mutfakta akşam yemeği önemsenen bir öğün olarak görülmez.

Görsel 2.127: Almanya'da bir fırının ürünleri

Gerek ticari ilişkiler gerek ülke politikaları **İngiliz** mutfağının pek çok mutfaktan etkilenmesine neden olmuştur. Kökeni Hindistan olan, terbiye edilmiş et ve sebzelerden oluşan, derin tabaklarda servis edilen **balti** yemeği, sadece İngiltere'de tüketilen ve İngilizlerin en sevdiği yemek olan **chicken tikka masala** (çikın tika masala) buna en iyi örnektir.

İngiliz mutfağında fırınlanmış et, patates ve haşlanmış sebze tercih edilir. Unlu sosa batırılıp kızartılan ve yanında kızarmış patates ile servis edilen balık yemeği **fish and chips** (fiş end çips) en bilinen İngiliz lezzetidir. En çok sığır eti tercih edilir. Patates hemen hemen her yemekte bulunur. Ülkeye özgü tatlıların başında sıcak soğuk tüketilen çeşitli pudingler yer alır. İçinde yumurta, sosis, domuz pastırması, domates, mantar ve fasulye bulunan **İngiliz kahvaltı menüsü** insanları bir araya getiren geleneksel kahvaltı kültürünün en önemli ögesidir (Görsel 2.128).

Görsel 2.128: İngiliz kahvaltısı

Sütlü çay İngiltere’de en çok tercih edilen içeceklerdendir. Hindistan sayesinde çaya kavuşan İngilizler gerçekleştirdikleri ticaretle çayın günümüzde yaygın olarak kullanılmasını sağlamıştır.

Bilgi Kutusu

Beş çayı geleneği 1840 yılında Bedford düşesi Anna’nın öğleden sonra odasına çay, ekme ve tereyağı istemesi ve arkadaşlarını ona katılmaya davet etmesiyle başlamıştır. Daha sonra bu durum sosyal bir moda akımına dönüşmüştür. Zarif bir öğün olan beş çayında tatlılar önemli bir yere sahiptir. Çayın yanında genellikle çatal bıçak kullanılmayan ürünler tercih edilir.

İngiliz çayı porselen çaydanlık, seramik fincan ve içerisine eklenen süt ile diğer çay kültürlerinden farklıdır (Görsel 2.129).

Görsel 2.129: Tatlı ile servis edilmiş beş çayı

Rus mutfağını diğerlerinden farklı kılan en önemli özelliği deniz ürünleri tüketimidir. Proteine dayalı beslenme anlayışına sahip olan mutfakta, kahvaltıda dahi deniz ürünleri tüketilir. Ülkenin hemen her yerinde yetişen hoş kokulu ot (dereotu, nane, anason vb.) ve baharatlar (tarçın, tarhun, karabiber vb.) ayrıca pek çok yemekte kullanılan ekşi krema ve tereyağıyla hazırlanan soslar bu mutfakın bir başka özelliğidir.

Çarlık Dönemi’nden kalma ihtişamlı yemek sunumunun yapıldığı Rus mutfağında domuz eti, balık, süt ürünleri ve çorba yoğun bir şekilde tüketilir. Lahanadan yapılan **borsch** (borş) çorbası bunlara örnek verilebilir (Görsel 2.130). 1890 yılında St. Petersburg’da düzenlenen bir yemek yarışmasında ödül alan **Beef Stroganoff** (Bif Sitroganof) Rus mutfağı dendiğinde akla ilk gelen yemeklerdendir. Öğle ve akşam yemeklerinde mutlaka **zakuskiy** (zakaski) adı verilen ordövr tabağı sunulur. Zakuskiy, Ruslar için bir gelenektir. **Medovik** ise en yaygın tatlıdır.

Görsel 2.130: Borsch çorbası

Bilgi Kutusu

AVRUPALILAR NEYİ SEVER?

Pek çok kültürü içinde bulunduran Avrupa'da her ülkenin gerek coğrafi gerekse kültürel sebeplere bağlı olarak sıkça tüketmeyi tercih ettiği ürünler Tablo 2.5'te yer alır.

Tablo 2.5: Avrupa Ülkeleri ve Sevdikleri Şeyler

Ülke	Tüketmeyi sevdikleri yiyecek ve içecekler
Almanya	Et, sosis, ekmek, patates, mantar, kuşkonmaz, taze ot, peynir ve baharat çeşitleri
Macaristan	Et, sebze, taze ekmek, bal ve peynir
Polonya	Et, ekmek, peynir, patates, sosis ve süt
Bulgaristan	Otlar, sebze ve meyve
Rusya	Tütsülenmiş balık, et, sebze, çikolata, çorba ve tahıllar
Ukrayna	Etler, mantar, sebze, meyve ve otlar
İtalya	Pizza, lazanya, makarna, mozzarella peyniri ve espresso
Portekiz	Çorba, ızgara sardalya ve mantar
İspanya	Et, balık, deniz ürünleri, domates, mısır, kırmızı biber ve zeytinyağı
İngiltere	Buğday, süt ürünleri, donmuş et, patates ve pirinç
Fransa	Etler, peynir, hamur işleri, soslar (beşamel sos) ve tatlı
Yunanistan	Deniz mahsulleri, zeytinyağı ve ekmek
Kosova	Et yemekleri ve hamur işi yemekler
Makedonya	Nohutlu ekmek, kuzu eti ve tereyağı
Bosna-Hersek	Börek, köfte ve sebze yemekleri
Hırvatistan	Sığır eti, kümes hayvanları ve peynir
Çekya	Et, patates, hamur işleri ve sosis

ARAŞTIRINIZ

Seçmiş olduğunuz Avrupa ülkelerinden üç tanesinin yemeklerde en çok tercih ettiği ürünleri araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.2.2. İskandinav Kültürü

İzlanda, Norveç, İsveç, Finlandiya ve Danimarka'yı içine alan bölgeye "Nordik ülkeleri" veya "İskandinav Bölgesi" adı verilir. Bu ülkeler hem siyasal hem de kültürel anlamda birbirine yakındır. İskandinav toplumunun kültürünü belirleyen iki faktör vardır. Bunlardan biri dışsal ve maddidir. Yaşanan dünyada cisimleşmiştir. Diğer içsel ve ruhsaldır. İskandinavların aşırı ahlaki duyarlılığından kaynaklanır.

İskandinavlar özellikle 9 ve 11. yüzyıllarda "Vikingler" ismiyle bilinir. Kendi hâllerinde yaşayan Vikingler 9. yüzyılda tarih sahnesine çıkmıştır. 11. yüzyıl ortalarına kadar Avrupa'daki pek çok bölgeye sosyal, siyasi ve ekonomik sonuçları olan büyük saldırılar düzenler. Bu saldırılarla kendi krallıklarını kurar. Ayrıca Britanya, Fransa ve Rusya'nın siyasi varlıklarının şekillenmesine de sebep olur. Ticarete girerek bu alanda Kuzey Avrupa'da önemli bir yer edinir.

Bu dönemde Vikinglerle özdeşleşmiş birçok şey vardır. Bunlar; savaş konusundaki yetenekleri, dünyanın pek çok yerine gerçekleştirdikleri baskınları, hafif ve hızlı hareket edebilen gemileri (Görsel 2.131), ticari yetenekleri, sagaları (kahramanlık destanlarının anlatıldığı düz yazı), runik yazıları ve mitolojileridir.

Görsel 2.131: Vasa Müzesi'nde Viking gemisi / İsveç

ARAŞTIRINIZ

İsveç Vasa Müzesi'nde sergilenen bir geminin denizden çıkarılış aşamaları ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

İskandinavlar etnik olarak Cermen ailesinden olmasına karşın kültürlerindeki Doğu etkisi onları Avrupa'daki diğer topluluklardan ayırır. Vikingler runik yazıdan mitolojik anlatılara, inanç sisteminden süsleme sanatına kadar birçok alanda Ural-Altay ve Hint kültürleri de dâhil çok geniş bir yelpazeden faydalanmıştır. Bu öğeleri bire bir kopyalayıp almamış, aldıkları her bir öğeyi işleyerek kendileri ile özdeşleştirmiştir. Vikingler Hristiyanlarla yoğun temasları neticesinde bu dinî benimsemiştir. Netice itibarıyla Vikingler, 10. yüzyıla kadar “barbar” dünyanın bir parçası olarak kabul edilirken Avrupa'dan aldıklarına Doğu'dan aldıkları birikimleri ekleyerek Avrupalıların “uygar” diye tanımladıkları bir dünyanın parçası olmuştur.

İskandinav krallıkları Viking Çağı'ndan itibaren ara sıra birleşseler de uzun soluklu olmamıştır. 14. yüzyıl sonlarında Danimarka, İsveç ve Norveç anayasal bir düzende tekrar bir araya gelerek Kalmar Birliği'ni kurar (Görsel 2.132). 1523'te İsveç birlikten tamamen ayrılır. Danimarka ve Norveç ise 1814'e kadar birliği muhafaza etmiştir. Napolyon Savaşları'yla sarsılan Danimarka, Norveç'i İsveç'e bırakmak zorunda kalır. Daha sonra İsveç yönetiminden memnun kalmayan Norveç de bağımsızlığını ilan eder.

Görsel 2.132: Kalmar Kalesi / İsveç

Bilgi Kutusu

Nobel ödülleri dinamitin mucidi İsveçli bilim adamı Alfred Nobel'in vasiyeti üzerine İsveç Kraliyet Bilim Akademisi tarafından her yıl İsveç'in Stocholm (Sıtakholm) şehrinde düzenlenir. Törende kimya, fizik, edebiyat, tıp (veya fizyoloji) ve barış alanında ödül alan kişilere dokuz milyon İsveç kronu, Nobel madalyonu ve sertifikası verilir (Görsel 2.133).

Görsel 2.133: Nobel ödülü madalyası

2.2.2.1. İskandinav Kültüründe Dil

Nordik diller olarak da bilinen İskandinav dilleri, köken olarak Hint Avrupa dil ailesinin Cermen koluna bağlıdır. Norveç'in resmî dili Norveççe iken Sami dili de 9 yerel bölgede resmî dil olarak kullanılır. İsveç'in resmî dili İsveççe olmakla beraber bazı azınlık gruplarınca Samice ve Fince de konuşulur. Danimarka'da Danca, Finlandiya'da Fince ve İsveççe, Faroe Adaları'nda Faroese resmî dil kabul edilir.

2.2.2.2. İskandinav Kültüründe Din

Önemli bir pagan geçmişine sahip İskandinav ülkelerinde hâkim olan din Hristiyanlıktır (Görsel 2.134). Hristiyanlık bugün kültürel hayatın kıyılarına çekilmiş ve artık herhangi bir İskandinav için çok az bir anlam ifade eder. Din sosyal hayatta "görünür" olmadığı gibi İskandinavların sessiz olma, suskunluğunu koruma, çok konuşmama, fikir beyan etmeme özelliklerinin en fazla olduğu iki konudan birisidir. Günlük hayatta din, İskandinavların kendi benliklerini ve kimliklerini ifade etmede merkezî bir öneme sahip değildir.

Görsel 2.134: Kopenhag Vor Frelsers (For firlazırs) Kilisesi / Danimarka

Günümüzde İskandinav ülkelerinde en büyük azınlık din İslam'dır. Özellikle İskandinav ülkelerinin başkent ve büyük şehirlerine yerleşen Müslüman nüfus, belli bir zaman sonra din, sosyal ve kültürel amaçlı kurdukları dernekler vasıtasıyla hem içinde yaşadıkları bölgenin sosyal şartlarına uyum sağlamayı hem de kendi kimliklerini güçlendirmeyi hedeflemiştir.

YORUMLAYINIZ

"Az kork, çok umut et; az ye, çok çiğne; az homurdan, çok nefes al; az konuş, çok anlat; az nefret et, çok sev ve en güzel şeyler seninle olsun."

İskandinav atasözünü sınıfta arkadaşlarınızla yorumlayınız.

2.2.2.3. İskandinav Kültüründe Giyim

Norveç'in geleneksel kıyafetine **bunad** adı verilir (Görsel 2.135). Renk ve desenleri farklılık gösteren bunadlar günümüzde özel gün ve tatillerde giyilir. Yapımı yoğun emek gerektiren bir kıyafettir. Bunadların yanında kadınlar başlarına kraliyet tacına benzeyen taç takar. Bu taçlar ailenin sosyal ve ekonomik durumuna göre çeşitlilik gösterir.

Görsel 2.135: Bunad

Geleneksel İsveç kıyafeti olan **sverigedrakt** (siverigedrakt), İsveç bayrağının renklerini taşır (Görsel 2.136). Kadınlar bayraklarında yer alan mavi renkte bir elbise içine beyaz bir gömlek giyer ve yine İsveç bayrağındaki sarı renkte bir önlük takar. Elbiselerinin eteklerinde ve yakalarında beyaz papatya işlemleri yer alır. Erkekler ise bayrakta yer alan sarı bir pantolon ve bir yelek giyer.

Görsel 2.136: Sverigedrakt

Danimarkalı kadınlar eteklerinin üstüne önlük takıp üzerine bluz ve bacaklarını sıcak tutması için yünlü çorap giyer. Başlarında eşarp ya da **bonnet** bulunur. Erkekler de kadınlar gibi yünlü kumaşları tercih eder. Soğuk havalardan korunmak için tasarlanmış bir pantolon ve yün çorap giyer. Kıyafetlerde genellikle bayraklarında yer alan kırmızı ve beyaz renk kullanılır.

İzlanda erkeklerinin geleneksel kıyafetinde yün pantolon, çift düğmeli yelek ve çift düğmeli bir ceket yer alır. Kadınların kıyafetinde ise beyaz bir başlık ile uzun elbise veya uzun bir etek, ceket, önlük, gömlek ve yelek yer alır. İzlanda kıyafetleri ülkenin soğuk iklimine uygun olarak yünlü kumaştan üretilir.

2.2.2.4. İskandinav Kültüründe Sanat ve Mimari

İskandinav ülkeleri Buzul, Bronz, Cermen Çağları ve Viking Devri'nden beri zanaat ve arkeolojik nesnelere karşı ilgilidir. Viking Devri'ne ait doğa ile iç içe olma durumu ve bu durumla ilişkili gelişen tasarım anlayışları vardır. Doğa İskandinavya'da yaşayanların hayatında önemli izler bırakmıştır. Vikingler zamanında yapılan çok sayıda blok yapılar, orman kiliseleri, tamamıyla ahşaptan yapılmış büyük şehirler günümüze kadar ulaşmıştır (Görsel 2.137).

Görsel 2.137: Bostad Lofotr (Lofotr) Viking Müzesi / Norveç

İskandinavlar özgün ve sanatsal açıdan karmaşık bir edebiyata sahiptir. Eddaları, destanları ve şiirlerinin yanında kendilerine ait mitolojileri de vardır. Halk hikâyelerinde trol, peri, siren ve diğer doğaüstü varlıklar sıklıkla görülür.

OKUMA METNİ

EDDA

Edda İskandinav mitolojisinin ve Cermen kahramanlık efsanelerinin şiirsel anlatımına verilen isimdir.

İskandinav mitolojisinin baş tanrısı **Odin**, savaş sırasında ölen kahraman savaşçıları savaş meydanından toplayıp sarayına götürür. **Valhalla** savaşta ölenlerin toplandığı salonun adıdır. **Edda**, İskandinav mitolojisinin ve skaldik şiirinin esas kaynağıdır. Eddada her sabah spor için arenaya giden savaşçıların orada kıran kırana savaştıkları ve akşam olduğunda Valhalla'ya geri döndükleri anlatılır.

Bütün büyük şampiyonlar,
Odin'in çevresinde toplanır.
Her gün birbirleriyle savaşır,
Kimin öleceğine karar verir.
Dövüşten sonra evlerine at sürer
Ve hep beraber yine barış içinde yaşarlar.

Sıra Sizde

İskandinav mitolojisindeki tanrılarla Vikingler benzer özellikler gösterir. Sizce bu durumun sebepleri nelerdir? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

İskandinavya, tarihi boyunca kendine has bir sanat anlayışı geliştirmiştir. Taş heykel, ahşap oyma, mücevher ve kuyumculukta bu anlayışlarının izleri görülebilir (Görsel 2.138).

Görsel 2.138: Antik Viking haçı

Avrupa'daki gibi İskandinavya'da da sanat, Hristiyanlığın tarihsel büyüklüğüne tanıklık eder ve ilham kaynağı olur (Görsel 2.139). İskandinav estetiği, Avrupa'nın ve genel olarak dünyanın kültürel uyarlarına duyarlı olmakla birlikte kendi kültürel geleneğine de derinden bağlıdır.

Görsel 2.139: Lund Katedrali / İsveç

2.2.2.5. İskandinav Kültüründe Mutfak

İskandinav mutfağı deniz ürünleri ağırlıklıdır. Ringa ve somon yaygın olarak kullanılır. Bunun yanında kümes hayvanları ve domuz eti de sıklıkla tercih edilir. Soğuk hava koşulları sebebiyle mutfakları yağlı, unlu ve şekerli yemeklerden oluşur. Kültürel açıdan avcılık Vikinglere kadar uzanır. Av hayvanları özellikle geyik, balina, kaz ve ayı eti çok sevilir.

Tütsülenmiş ve füme edilmiş et ile tuzlanmış balık yaygındır (Görsel 2.140). Öğlenleri genellikle sandviçle geçiştirilirken sabah kahvaltısı ve akşam yemeklerine önem verilir. İskandinav mutfağında süt ve kahve tüketimi de oldukça fazladır.

Görsel 2.140: Kurutulmuş geyik eti

İsveç'te Ren geyiği sütü oldukça sık tüketilir. Genellikle kahve ve yanında ekmekle servis edilir. Kuzukulağı, reçel ve püre başta olmak üzere birçok farklı şekilde tüketilir. İsveç iki çeşit etle yapılan İsveç köftesi ile ünlüdür. Ren geyiği eti biber, havuç, lahana, soğan, pırasa ve kabak odun ateşi ile sac üzerinde hazırlanır. Bu, **stir-fried game** (sitir fırayd geym) adıyla İsveç geleneksel mutfağına ait bir yemeğin dış mekânlarda servis edilmiş hâlidir. Bunların dışında **venison chips** (venisin çips) adı verilen kurutulmuş Ren geyiği eti ve İsveç peyniri de İsveç mutfağına önemli ürünlerdir (Görsel 2.141).

Görsel 2.141: İsveç peyniri

Doğa yürüyüşlerini önemli bir etkinliğe dönüştüren ritüeller İsveç'in önemli bir parçasıdır. Yüzyıllardır devam eden yemekli av faaliyetleri ve kahvaltı ile öğle yemeği arasında verilen **fika** molaları günümüzde de oldukça popülerdir. **Fika**; kahve, çay veya sıcak sütle beraber tüketilen peksimet ve kurabiye çeşitleri, kek, ekmek, tereyağı ya da meyveden oluşan bir ara öğündür.

Bilgi Kutusu

Bir rivayete göre genç yaşta tahta çıkan İsveç Kralı 12. Karl Ruslara saldırıp yenildiğinde Osmanlı İmparatorluğu'na sığınır ve Moldova'da kalır. Yaklaşık beş yıl Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan kral ülkesine geri yollanır. 12. Karl ülkesine dönerken yanında çok sevdiği ve alıştığı yemekleri yaptırmak için Osmanlı'dan birkaç aşçıyı da yanında götürür. Başka bir rivayete göre sevdiği lezzetlerden reçel, lahana sarması, kahve ve köftenin tariflerini alır. Meşhur İsveç köftesinin böyle ortaya çıktığı söylenir. İsveç köftesinin yanında servis edilen reçelin bile Osmanlı mutfağından taşındığı rivayet edilir (Görsel 2.142).

Görsel 2.142: Kremalı İsveç köfte

2.2.3. Kuzey ve Güney Amerika Kültürü

Amerika kıtası, iki büyük üçgenden meydana gelen, Kuzey ve Güney Amerika isimleriyle anılan kara parçasıdır. Arasında Orta Amerika ülkeleri yer alır. Güney Amerika ile birlikte Orta Amerika'ya **Latin Amerika**, Meksika'nın kuzeyinden itibaren Kuzeybatı Avrupa kültürünün hâkim olduğu Kuzey Amerika'ya ise **Anglosakson Amerika** adı verilir.

a) Kuzey Amerika Kültürü

Kanada ve ABD'yi içine alan bu bölge Avrupa kültürünün hem uzantısını hem de yayılışını temsil eder. Avrupa'daki dil, din, pek çok fikir ve teknoloji Kuzey Amerika'ya etkili bir şekilde taşınmıştır. Öyle ki demokratik ve endüstriyel gelişmelerle birlikte ortaya çıkan fikir ve teknolojilerin etkileri en çok Amerika'da görülür. Ekonomik güvence, özgürlük ve refah arayan göçmenler yaşanan devrimleri geliştirip bundan faydalanmayı başarır.

ÖZLÜ SÖZ

“Kıyıcı gözden kaybetmeye cesaret etmedikçe insan,
yeni okyanuslar keşfedemez.”

Andre Gide

Avrupalıların Amerika kıtasına ilk yerleşimleri 17. yüzyıl başlarında Atlantik kıyılarında başladı. Amerika'daki ilk kültür ocakları Fransız, İngiliz ve Kuzey Avrupalı çeşitli uluslar tarafından şekillendirildi. İspanyol yerleşmeleri ise daha sonra oldu. Amerika başlangıçtan itibaren kültürel bakımdan oldukça zengin bir kıta oldu.

İlk gelen koloniler yerli halk olan **Kızılderililerle** çeşitli tarımsal ve kültürel etkileşimlerde bulundu (Görsel 2.143). Ancak Avrupalılar batıya doğru ilerledikçe yerlilerin sayısı giderek azaldı ve kıtanın ücre köşelerine kadar sürüldü.

Görsel 2.143: Kızılderililer

Kuzey Amerika’da en önemli çeşitlenme işçi ihtiyacının giderilmesi için arazi sahiplerinin Afrika’dan getirdiği kölelerle oldu. ABD’de çıkan iç savaş sonunda Abraham Lincoln’ün (Amerika Birleşik Devletleri’nin 16. başkanı) yayımladığı Özgürlük Bildirgesi’yle kölelik kaldırıldı. Afrikalılar kırsal alanlara göçle gelmeye devam etti ve daha sonra da şehir merkezlerine yerleşti. Bir sonraki kültürel çeşitlenme ise 1960’lardan itibaren Asyalıların devam eden göçleriyle oldu.

YORUMLAYINIZ

“Birleşmek başlangıçtır, birliği sürdürmek gelişmedir, birlikte çalışmak başarıdır.”
Amerikan atasözünü sınıfta arkadaşlarınızla yorumlayınız.

b) Güney Amerika Kültürü

Küba, Meksika, Venezuela, Arjantin, Brezilya, Uruguay, Bolivya, Kolombiya, Ekvator, Paraguay, Surinam, Şili ve Peru; Güney ve Orta Amerika kültürünü yaşatan ülkelerdendir (Görsel 2.144). Amerika kıtasının güneyine ve orta kesimine -birkaç istisna dışında- İspanya ve Portekiz kültürü damga vurmuştur. İspanya ve Portekiz’in kültürel özellikleri Güney ve Orta Amerika’ya taşınmıştır. Bu sebeple Güney ve Orta Amerika, Avrupa’nın uzantısı bir bölge olarak da ele alınır. İspanya ve Portekiz’in mimari, sanat, gelenek, tavır ve alışkanlıkları Güney ve Orta Amerika’ya yayılmıştır. Avrupa kıtasından taşınan bitki ve hayvanlar, yeni yeme içme alışkanlıklarını ve iş imkânlarını da beraberinde getirmiştir.

Görsel 2.144: Brezilya yerlileri

Fransız İhtilali’yle başlayan milliyetçilik akımıyla birlikte Güney ve Orta Amerika ülkelerinde de bağımsızlık mücadelesi başlamıştır. Uluslararası ekonomik ve siyasal sistemin yeniden yapılanmasının bir sonucu olarak Güney ve Orta Amerika ülkeleri bağımsızlıklarını kazanmıştır (Görsel 2.145).

Görsel 2.145: Dominik Cumhuriyeti kurucularının anıt heykelleri

Günümüzde sanayileşme ve demokratik fikirlerin gelişmesi, geleneksel kurumların çökmesi ve yaşam tarzlarının değişmesi açıkça görülür. Dünya ekonomisinde yaşanan kriz toplumsal yaşam ve kültürel özellikleri de değiştirmiştir.

YORUMLAYINIZ

“Son yaprak düştüğünde, son ağaç kesildiğinde, son nehir kurduğunda, paranın yenmediğini anlayacaksınız.”

Kızılderili atasözünü sınıfta arkadaşlarınızla yorumlayınız.

2.2.3.1. Amerika Kültüründe Dil

Amerika kıtası çok fazla göçmen barındıran çok kültürlü bir yapıya sahiptir. Kıtada çok farklı diller konuşulur. ABD'nin resmî bir dili yoktur, İngilizce en çok konuşulan dildir. Bu nedenle İngilizcenin resmî dil değil “ulusal dil” olduğu söylenebilir. İngilizcenin yanında İspanyolca, Fransızca ve Çince başta olmak üzere pek çok dil konuşulur.

ABD gibi Meksika'nın da resmî bir dili yoktur ancak İspanyolca en çok konuşulan dildir. Kolombiya, Küba, Venezuela, Ekvador, Arjantin, Peru, Şili İspanyolca; Brezilya Portekizce; Kanada ise İngilizce ve Fransızca resmî dil olarak kullanır (Görsel 2.146).

Görsel 2.146: Ontario Gölü Toronto / Kanada

Sömürge sebebiyle zorlu süreçlerden geçen yerlilerin kullandığı dillerin pek çoğu günümüze ulaşmasa da hâlâ konuşulan yerli diller vardır.

Bilgi Kutusu

Günümüzde yerli dilleri korumak amacıyla ülkeler dünya çapında çeşitli çalışmalar yürütmeye başladı. Bunlardan biri de UNESCO'nun ilan ettiği Uluslararası Anadili Günü'dür. 2000 yılından itibaren dünyada dilsel farkındalık yaratmak ve çok dilliliği teşvik etmek amacıyla her yıl kutlanır.

2.2.3.2. Amerika Kùltüründe Din

Kita halkı din bakımından çeşitlilik gösterir. Nüfusun büyük kısmını birçok mezheplere ayrılan Hris-tiyanlar oluşturur (Görsel 2.147). Bunun dışında sırayla Museviler, Müslümanlar ve diğere dinlere mensup kişiler yer alır.

Amerikalılar için din kişisel bir meseledir. Bu nedenle gündelik sohbetlerinde dinden bahsetmez, ibadetlerini sessiz bir şekilde yerine getirirler.

Görsel 2.147: New York Trinity (Tiriniti) Kilisesi / ABD

2.2.3.3. Amerika Kùltüründe Giyim

Kızılderililerin tören giysileri başta olmak üzere kıyafet ve süslemeleri oldukça karmaşıktır. Kıyafetler kimlik, statü, tecrübe ve kazanılan zaferlere atıf yapar. Yazıdan önceki dönemlerde bu kıyafetlerin kabileler arasında bir iletişim unsuru olarak kullanıldığı tahmin edilir. Tabaklanmış hayvan derisinden yapılan birbirinden farklı kıyafetler, tüy ya da boncuk işi tasarımlarla süslenir. Yoğun olarak bazı teknikler kullanılır. Kıyafetleri süslemek için kol ve etek bölgeleri saçaklandırılır; hayvanın bazı güçlü özelliklerinin elbiseyi giyen kişiye geçeceğine inanıldığı için av hayvanlarının pençe, diş ya da kemikleri kullanılır; boncuk işleme, bakır ve gümüş gibi metaller elbiseye tutturulur (Görsel 2.148).

Görsel 2.148: Kızılderili tören kıyafetleri

Meksika'da pek çok kültürel öğede olduğu gibi kıyafetlerde de hem yerli hem de İspanyol etkileri görülür. Meksika'nın bölgelerine göre farklı kıyafetleri bulunur. Meksika geleneksel kıyafetlerinde ince dokuma kumaştan yapılan **huipiller** (huibil) öne çıkar (Görsel 2.149). Huipillere dantel, kurdele ve işlemler eşlik eder. Meksikalılar omuzlarına şal ya da pañço alır. Pek çok insanın Meksika dendiğinde aklına gelen kıyafet kadınların giydiği renkli, fırfırlı ve oldukça geniş etektir. Meksika'nın **sombrero** adı verilen geniş ve büyük şapkaları da ünlüdür.

Görsel 2.149: Huipil

Güney Amerika'da kumaşların taşıdıkları motifler ait olduğu toplumun kültürünü, dokuyan kişinin duygu ve düşüncelerini yansıtır. Peru, geleneksel dokuma kumaşlarında kullanılan renk ve motifler nedeniyle saygın bir konuma sahiptir. Peru'da bugün itibarıyla sayısız işlemeli giysi ve aksesuar, Kolomb öncesi üreticiler tarafından izlenen tekniklerle yapılır. Geleneksel Peru kıyafetlerinin ana malzemesi alpaka yünüdür. Alpaka yünü kıyafetlerin parlak ve benzersiz olmasını sağlar. Peru'nun geleneksel kadın kıyafetleri çok çeşitlidir. Bluz, yün kaban, omuz örtüleri, kat kat yün etek, dokuma kemer, şal, şapka ve sandalet Peruluların kullandıkları kıyafetlerin önemli parçalarıdır (Görsel 2.150).

Görsel 2.150: Geleneksel Peru kıyafetleri

Brezilya'nın tipik bir geleneksel kıyafeti yoktur. Çiftliklerde genellikle erkekler kovboy kıyafeti denilen geniş pantolon ve çizme giyer, şapka takar. Amazon Bölgesi'ndeki yerli Kızılderililer tunik giyer; boncuk, saç şekli ve yüz boyalarıyla da kendilerini farklılaştırır. Brezilya'da kıyafet dendiğinde akla Rio Karnavalı'nda sambacıların giydiği renkli ve oldukça gösterişli kostümler gelir. El emeğinin yoğun olduğu bu kıyafetlere abartılı makyaj, takı, tüy ve ışıltılar eşlik eder (Görsel 2.151).

Görsel 2.151: Rio Karnavalı'ndan bir kostüm

ARAŞTIRINIZ

Bir toplumun geleneksel kıyafetlerini şekillendiren unsurları araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.2.3.4. Amerika Kültüründe Sanat ve Mimari

1492 yılında Amerika kıtasını keşfeden kâşif Kristof Kolomb'dan önce kıtanın sahibi olan Aztek, İnka, Maya halkına ve Kızılderililere ait mimari eserler Avrupa'dan gelen koloniler tarafından yıkılıp taşları ile yeni binalar inşa edilmiştir (Görsel 2.152). Kıtadaki çeşitli doğal afetlerin de etkisiyle Kolomb öncesi döneme ait sağlam kalan şehir ve yapı yok denecek kadar azdır. Bütün bu istila ve yaşanan doğal afetlerden el sanatları da aynı şekilde etkilenmiştir. Az da olsa Kolomb öncesi devirden kalan taş, maden, kumaş üzerine işlenmiş bir kısım otantik sanat eserleri müze ve özel koleksiyonlarda yer alır.

Görsel 2.152: Santo Domingo'da bulunan koloni binaları / Dominik Cumhuriyeti

ÖZLÜ SÖZ

"Ölüler güç ve bilgilerini beraberinde götürmez,
yaşayanlara ilave eder."

Kızılderili Atasözü

Avrupa'dan gelen idareciler ve Afrika'dan gelen işçi köle nüfus, Orta ve Güney Amerika'nın yalnızca nüfus yapısını değil aynı zamanda din, kültür ve sanat anlayışlarını da değiştirdi. Bu göçler sırasında kıtaya Avrupa'da iş bulamayan mimar ve sanatkarlar da ya kendileri geldi ya da getirildi.

Bu yaşananlar sonucu yerli kültür ve sanat, sömürgeci kültür ve sanat arasında son derece sınırlı bir seviyede kaldı. Mesela mühendislik harikası olan piramitlerin ve diğer tapınakların mimarları olan yerli Aztek ustalar, yeni dönemde ancak yapıların süslemelerinde kendilerini motif alanında ifade edebildi (Görsel 2.153).

Görsel 2.153: Geleneksel Aztek motifleri

İspanya ile olan Katolik merkezli inanç ve kültür bağları sebebiyle mimaride ve sanat alanında tam bir bağımsızlık elde edilememiştir. Avrupa'nın ortaya koyduğu zihniyet değişiklikleri ve sanat üslupları siyasi gücü ile birleşince neredeyse bütün dünyayı etkisi altına aldı. Bağımsız dönemde de olsa Güney ve Orta Amerika ülkeleri, isyan ettikleri Avrupa ülkelerindeki gelişmelerden uzak kalamadı. Avrupa'daki din, fikir, ideoloji ve sanat akımları kendini buralarda göstermeye devam etti (Görsel 2.154).

Görsel 2.154: Rio de Janeiro'da bulunan Botafogo Körfezi ve Kurtarıcı İsa Heykeli / Brezilya

Amerika keşfedilip kıtaya göçler başladığında Avrupa’da Rönesans sanat akımı vardı. Ancak Orta Çağ Dönemi’nde çıkan, Tanrı’nın büyüklüğünü yansıtan Gotik mimari tarzın yarattığı göklere erişen haşmet etkisi öyle güçlüydü ki ondan yüzyıllar sonra bile aynı üslup kullanılarak eserler yapıldı. Göğes Yükseliş Evanjelik Luther Kilisesi, Brezilya Sao Paulo Metropolitan Katedrali Gotik üslupla yapılan mimari örneklerdir (Görsel 2.155).

Görsel 2.155: Sao Paulo (Sao Pağlo) Metropolitan Katedrali / Brezilya

Rönesans sonrası ortaya çıkan simetri ve düzene karşı olan Barok mimari ve resim anlayışları da Güney Amerika’nın yeniden yapılanması aşamasında ortaya çıktığı için eser verme konusunda diğer sanat akımlarından çok daha şanslı olmuştur. Barok üslubun en güzel örneklerinden bir tanesi Nossa Senhora do Carmo (Nosa Senhora do Karmo) Bazilikası’dır (Görsel 2.156).

Görsel 2.156: Recife (Resifi) Nossa Senhora do Carmo Bazilikası / Brezilya

YORUMLAYINIZ

L. M. Roth'un "Mimarlık sözel olmayan bir iletişim biçimidir; onu üretmiş olan kültürün sessiz bir kayıdır." sözünü sınıfta arkadaşlarınızla yorumlayınız.

20. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan pek çok sanatsal akım Amerika kıtasında da kendini göstermeye devam etti. Bütün dünyayı etkilemesine rağmen Kolomb öncesinde gelişmiş bir kültüre, medeniyete ve sanata sahip olan ülkelerde yerli resim sanatının izlerini görmek mümkündür.

2.2.3.5. Amerika Kültüründe Mutfak

Kıtanın kaynakları, yerli ve göçmen nüfusun çeşitliliğine dayanan bir eritme potası niteliğindedir. Ayrıca günümüzde hızlı yemek kültürü adı verilen fast food, hazır ve dondurulmuş gıda seçenekleriyle daha da fazla çeşitlenmiştir.

ABD'nin kuzeyinde yemek pişirirken basit tarifler tercih edilir. Peynir ve krema dâhil deniz ürünleri, nişasta ve süt ürünleri çokça kullanılan gıdalardır. Kâselerde sunulan haşlanmış yemekler, bu bölgede çok popülerdir. Dana eti, haşlanmış patates, lahana, soğan, havuç, yaban havucu, kabak gibi kök sebzeler de sıkça kullanılır. Deniztarağı çorbası, ıstakoz yahnisi de yaygın yemeklerdir. Kuzeydoğu favorileri arasında taze Atlantik somonu, pisi balığı ve haşlanmış kabuklu deniz ürünleri bulunur. New England (Nüv İnglind) ayrıca akçaağaç şurubu ile tanınır (Görsel 2.157). Yaban mersini, kıvılcık, elma ve üzüm bölgedeki temel meyvelerdir.

Görsel 2.157: Akçaağaç şurubu

ABD'nin orta kesimlerinde ince çedar peyniri çeşitleri de dâhil olmak üzere süt ve süt ürünleri oldukça popülerdir. Sığır veya domuz rostosu, sosis, hindi ve kıyma tipik proteinlerdir. Bu etler genellikle basitçe kavrulularak hazırlanır. Kıyma, köfte ve güveç için kullanılmasının yanında hamburgerde de kullanılır. Kansas City (Kansas Siti) özellikle barbekü ve barbekü soslarıyla ünlüdür (Görsel 2.158).

Görsel 2.158: Kansas City'de bir barbekü arabası

Bunların dışında ABD'de Meksika ve ABD mutfaklarının bir birleşimi olan Tex-Mex, Afrika'dan gelen yerlilerin Amerika kültürü ile kaynaştırdığı Soul Mate mutfağı da yer alır.

ÖZLÜ SÖZ

“Amerika'nın sırrı buradadır. Eski gelenekleri, taze belleklerinde taşıyan ve yeni sınır boylarını keşfetme cesaretine sahip insanlardan oluşan bir ulus.”

John F. Kennedy

Güney ve Orta Amerika, İspanyol mutfağı ile aynı unsurları paylaşırken ayrı bir bölgesel kimlik kazanmıştır. Kıtada yetişen ürün çeşitliliği fazladır. Kıtanın kıyı bölgelerinde daha çok deniz ürünleri tercih edilirken iç bölgelere gidildikçe et tercihi dana ve keçi etinden yana olur. Amazon yağmur ormanlarının bereketli toprakları meyve ve sebzeler için güçlü büyüme alanlarıdır. Amerikan yerlilerinin geçmiş kültürlerinden kopamadıkları, yemeklerinde sıkça kullandıkları patates, mısır, biber, siyah fasulye, bal ve kakaodan anlaşılabilir. Ayrıca kıtada severek tüketilen **tortilla** (tortiya) adı verilen lavaş da yine geçmiş yemek kültürlerinin esintilerini taşır (Görsel 2.159).

Görsel 2.159: Tortilla ekmeği

Meksika'da pirinç, fasulye ve mısırın yaygın olarak kullanılmasının yanı sıra sığır eti de fazlaca tercih edilir. İspanyollar, Meksika'ya geldiklerinde Azteklerin daha önce Avrupalıların hiç görmediği güçlü bir mutfak geleneği yarattıklarını görür. Mısır, biber, fasulye, domates, avokado, kabak ve çikolata gibi malzemelerin tümü Avrupalılar için yenidir. Bölgede bulunan ananas, papaya gibi egzotik meyve ve çikolata İspanyolların ilgisini çeker. İspanyolların Aztekler üzerindeki hâkimiyetini izleyen üç yüz yıl boyunca Eski Dünya'nın mutfak gelenekleri Yeni Dünya'ninkilerle karışır ve bugün Meksika mutfağının zengin dokusuyla tamamen yeni bir mutfak ortaya çıkar. Tarçın, karabiber, kekik ve defne yaprağı gibi artık bu mutfakla ilişkilendirilen baharat ve otlar aslında İspanyollar tarafından getirilerek mevcut geleneklere dâhil edilmiştir. Meksika ayrıca Fransızlardan kalma bir hamur işi mirasına da sahiptir.

Meksikalılar, güne domates ve acı soslu tortillalar üzerinde servis edilen yumurtalardan oluşan çok zengin bir kahvaltı ile başlar. Sabahları güçlü bir fincan kahve ya da sıcak suda eritilmiş tarçınlı şekerli çikolatadan yapılmış sıcak çikolata içer. Öğle yemeği günün ana öğünü olarak kabul edilir. Akşam yemekleri hafiftir.

Karayıpler'de fasulye, pirinç, nohut, domates, Hindistan cevizi, kişniş, biber, tatlı patates gibi yerel sebze, meyve ve baharatlar etle pişirilir. Plantain ve balık bölgede sıkça tercih edilir.

Bilgi Kutusu

Muz ailesine ait olan plantain, tatlı muzdan daha büyük ve olgunlaşmamış görünür. **Plantain** bilinen mizlara göre daha az tatlı ve daha çok nişastalıdır. Genellikle kızartılarak tüketilen bu meyve kaynatılabilir, ızgara yapılabilir veya çorbada bir bileşen olarak kullanılabilir. Yıl boyunca hasat edilir. İyi bir karbonhidrat kaynağı olması nedeniyle önemli bir gıdadır (Görsel 2.160).

Görsel 2.160: Fasulye, yumurta, ekme ve plantainden oluşan tipik Guatemala kahvaltısı

Karayip mutfağında çok sayıda balık ve deniz ürünü bulunur ve birçok lezzetli yemekte belirgin bir şekilde yer alır.

Fasulye, mısır ekmeği ve **chili** (şili) isimli acı biber gibi yerel malzeme ve temel gıdalar, bazı istisnalar dışında Güney Amerika'nın ortak tükettiği gıdalardır. Peru, Ekvador ve Bolivya'da temel gıda patatestir. Tropikal kuzeyde muzlar, patateslerin yerini alır. Deniz ürünleri de özellikle uzun sahil şeridinde sahip Şili'de ve birçok su yolu ile Amazon yağmur ormanlarında çok daha kolay bulunabilir.

Görsel 2.161: Arjantin'de barbekü

Güney ve Orta Amerika ülkelerinin çoğu et sever. Arjantin'de hemen hemen her öğün et yenir. Büyük dana eti açık ateşte kaynatılır veya kavrulur. Açıkta et pişirmek bu bölgede bir gelenektir. Açık hava et rostoları, festival veya panayır gibi büyük etkinlikler günümüzde oldukça yaygındır (Görsel 2.161).

Brezilya, Portekizliler tarafından sömürüye uğramış bir ülke olduğu için Portekiz mutfağının pek çok özelliği burada da görülür. Ayrıca Afrika'dan gelen kölelerin beraberinde getirdiği mutfak kültürü de bu bölgeyi oldukça etkilemiştir.

Peynir, meyve, avokado ya da tereyağlı ekmeğe, marmelatlı hamur işlerinden oluşan erken kahvaltılardan arından uzun öğle yemekleri ve hafif akşam yemekleri ile Avrupa'daki yemek zamanlarına benzer. Kentleşme bunu önemli ölçüde değiştirirse de kırsal alanlar başta olmak üzere bazı bölgelerde ve Brezilya'da öğle yemeği, günün ana öğünü olmaya devam eder. Bu bölgelerde akşam yemeği hafiftir ve koyu kahve, ekmeğe, peynire, çorba veya öğle yemeğinden kalan yemeklerden oluşur.

Tatlılar Güney ve Orta Amerika'nın her yerinde düzenli olarak tüketilir, özellikle İspanyol tatlılarının etkisi yerel geleneksel tatlara eklenmiştir (Görsel 2.162).

Görsel 2.162: Elmalı turta

Bilgi Kutusu

AMERİKA KITASINDA NE YENİR?

Amerika kıtasında yer alan ülkelerin tüketmeyi en çok tercih ettiği ürünler Tablo 2.6'da yer alır.

Tablo 2.6: Amerika Kıtasında Tercih Edilen Yiyecekler

Ülke	Tüketmeyi en çok tercih ettikleri ürünler
Jamaika	Kızarmış veya haşlanmış muz, mantı, körili keçi, sığır kuyruğu ve Gungo bezelyesi ile yapılan pilav
Guatemala	Fiambre (salata), tamales, ejderha ve papaya meyvesi
Amerika	Chop suey, barbeküde pizola, hotdog, hamburger ve patates salatası
Kosta Rika	Mısırdan yapılan ekmek, tortilla, tamales, tavuklu pilav, pirinçli puding ve churros
Kanada	Deniz ürünleri, akçaağaç şurubu, kurutulmuş bezelye, yulaf, patates
Haiti	Pikliz, pain patates, bamya, misket limonu, Hindistan cevizi ve mango türleri
Meksika	Tostada, flautsa, tacos, tamale, tortilla ve cajeta
Arjantin	Sığır eti
Bolivya	Sığır eti, palmiye yağı ve Hindistan cevizi
Venezuela	Balık, et ve pirinç
Kolombiya	Baharatlı et yemekleri, deniz ürünleri, pilav çeşitleri, sarımsak ve soğan, papaya ve ananas
Şili	Sığır eti, deniz ürünleri, yöresel sebze ve meyveler
Paraguay	Soya fasulyesi, kahve, yer fıstığı, mısır, pirinç ve buğday kullanılarak yapılan çeşitli yemekler

ARAŞTIRINIZ

Seçmiş olduğunuz Amerika kıtası ülkelerinden üç tanesinin yemeklerde en çok tercih ettiği ürünleri araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.2.4. Asya ve Uzak Doğu Kültürü

Asya ve Uzak Doğu kültür bölgeleri uzun bir medeniyet tarihine, hızlı büyüyen yoğun bir nüfusa ve geleneklerine bağlılık seviyesi yüksek olan bir topluma sahiptir.

a) Asya Kültürü

Asya Kültür Bölgesi'ni Ön, Orta ve Güney Asya olarak üç bölge şeklinde incelemek mümkündür.

1. Ön Asya

Ön Asya'da Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün, Irak, Kuveyt ve İran ülkeleri yer alır.

Ön Asya dünyanın en büyük kavim hareketlerine ve çok çeşitli medeniyetlerin kuruluşuna tanıklık etmiştir. Sümerlerin kurduğu Mezopotamya medeniyeti, sırasıyla eski Anadolu, Yunan, Roma ve Rönesans Avrupası'nda devam edip gelişen çağdaş dünya medeniyetinin çekirdeğini oluşturmuştur. Çivi yazısı, Sümerler tarafından icat edilmiş ve bu sistemden türetilen alfabetik yazı, Aramiler tarafından Yunan ve Latin alfabelerinin de temelini oluşturarak bütün dünyaya yayılmıştır (Görsel 2.163).

Görsel 2.163: Sümer çivi yazısı

Ön Asya tek tanrılı dinlerin de ana vatanı olmuş ve bu dinler sonraları Musevilik, Hristiyanlık, İslâmiyet şeklinde vahye dayalı gelişip en olgun hâlini almıştır. Eski Ön Asya'nın tarihteki önemli bir özelliği de dünyanın ilk imparatorluğu olan Akadlar, bu topraklarda kurulmuş ve bölgenin büyük bir kısmını kaplamıştır. Ön Asya'daki ülkelerin kültür birliğinin en önemli sebeplerinden biri, daima bunu sağlayan büyük bir siyasi gücün egemenlik kurmuş olmasıdır. Bu hâkim güçler Büyük İskender gibi Avrupa'dan veya Türkler gibi Orta Asya'dan gelmiş olsa bile Ön Asya'da yine aynı kültür birliğini oluşturmuştur.

Ön Asya'da geleneksel ekonomik faaliyetler; suyun elde edildiği yerlerde vaha tarımı, göçebe hayvancılık ve su yolu ya da kervanlarla malların taşınmasına dayalı ticarete dayanır. Mezopotamya binlerce yıl çiftçi topluluklarını desteklemiştir. Yakın zamanda göçebelik büyük ölçüde azalmış, şehir ve kasabalardaki alternatif işler çok daha çekici hâle gelmiştir. Ayrıca hükümetler göçebeleri sürekli yerleşme konusunda teşvik etmiştir.

ARAŞTIRINIZ

Orta Asya toplumlarını göçebelğe yönelten sebepleri araştırarak sonuçlarını sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

1908’de Basra Körfezi ve diğer yerlerde petrol bulunmasıyla bölgenin ekonomik ve siyasi önemi artmıştır. Petrol yataklarının geliştirilmesiyle iş imkânları ortaya çıkmış ve şehirselleşmeye başlamıştır (Görsel 2.164).

Görsel 2.164: Katar

2. Orta Asya

Orta Asya’da Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Moğolistan ülkeleri bulunur.

Dünyanın en geniş step ve çöl kuşaklarını içine alan Orta Asya’nın kuzey kısımları bozkırlardan, güney kısımları soğuk çöllere oluşur. Tarıma elverişli olmayan bu topraklarda hayvancılık ve göçebe hayatın zorluğu insanların karakterini de etkilemiş ve tarih boyunca hep bir hareket içinde olmuşlardır (Görsel 2.165). Bu durum, yerleşik devletler için tehlike olmuştur.

Görsel 2.165: Göçebe çadırları / Moğolistan

Orta Asya, toprak bütünlüğü itibarıyla tarihte dünyanın en geniş devletlerinin kurulduğu yerdir. Cengiz Han'ın Moğol İmparatorluğu, buradaki devletlerin en büyüğüdür ve Asya'nın dörtte üçüne hâkim olmuştur (Görsel 2.166). Orta Asya Cumhuriyetleri genelde siyasi, ekonomik, kültürel benzerlikleri ve ortak tarihleri nedeniyle bir bütün olarak kabul edilir. Orta Asya'nın dünya tarihindeki önemli bir özelliği de Batı kültürü ile Doğu kültürünün karşılaşma noktası olmasıdır.

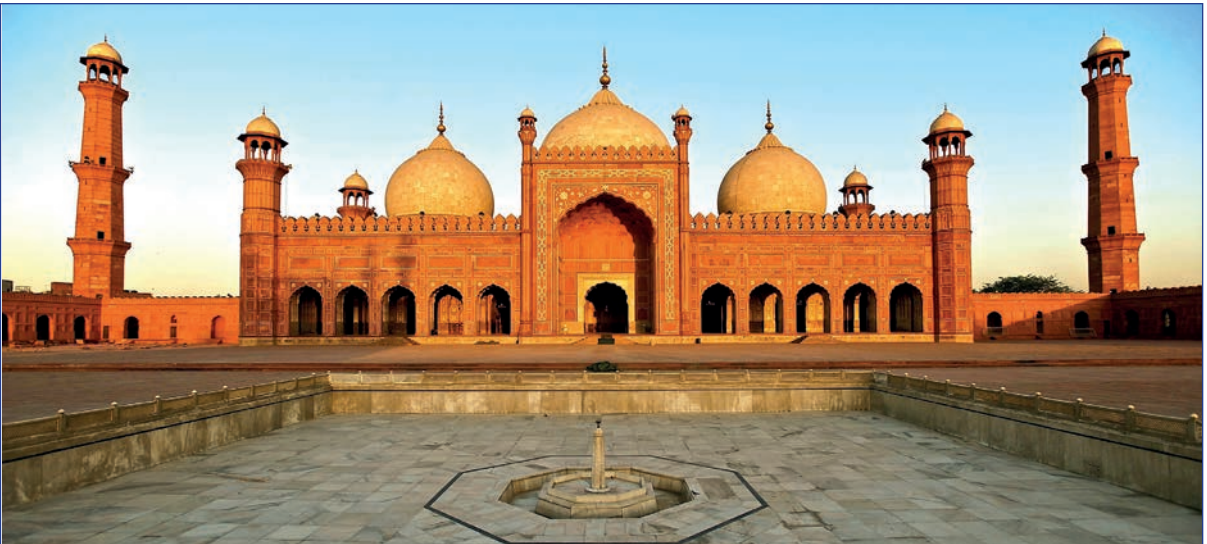

Görsel 2.166: Cengiz Han Binicilik Heykeli / Moğolistan

3. Güney Asya

Güney Asya'da Hindistan, Pakistan, Afganistan, Sri Lanka, Maldivler, Endonezya ve Bangladeş ülkeleri bulunur.

Güney Asya Kültür Bölgesi dünyanın kadim medeniyetlerine ev sahipliği yapmış bir bölgedir. İçerisinde sayısız etnik, dinî, mezhepsel farklılıklar barındıran bölgede çeşitli inanç ve kültürler bir arada yaşamış; birbirlerinden etkilenmiş; yeni kültür sentezleri üretmiştir. Kıtaya kavimler hâlinde göç eden Ariler bölgeye en fazla etki eden kültürlerdendir. Aryan kültürü Hindistan'ın kültürel değerleri ve dinine işlemiştir. Güney Asya'ya İslamiyet'in gelmesi bölgede özellikle Hindistan ve Pakistan arasında yıllar boyu sürececek çatışmalara sebep olmuştur (Görsel 2.167).

Görsel 2.167: Lahor Badshahi Cami / Pakistan

b) Uzak Doğu Kültürü

Uzak Doğu Kültür Bölgesi'nde Çin, Tayvan, Japonya, Vietnam, Hong Kong, Kuzey ve Güney Kore ülkeleri yer alır.

Asyalıların yaşantıları Batılılar için yüzyıllarca bilinmez olmuştur. Sadece dünyanın geri kalanından su kütleleri, yüksek dağ, çöl ve büyük mesafelerle fiziksel olarak ayrılmış olması değil bazı Asyalı kültürlerin izole bir siyaset uygulamaları da bunda rol oynamıştır. Dışarıdan gelen kültür özelliklerinin Uzak Doğu'ya sızması hem geç hem de seçici olmuştur. Dış toplumlarla temasların artması, yeni nesiller arasındaki kültürel değişimi büyük ölçüde hızlandırmıştır.

OKUMA METNİ

İLK ÇİN İMPARATORU

Çin tarihinde tahta geçme hakkına sahip olmuş sayısız hükümdar vardır. Bunlardan en önemlisi MÖ 221 yılında Beylikler Dönemi'ne son verip imparator konumuna gelen Qin Shi Huang Di'dir. Qin Shi Huang Di adı Çin Beyliği'nin ilk hükümdarı anlamına gelir. İmparator, hem bıraktığı eserlerle hem de kişiliğiyle adından söz ettirmeyi başarmıştır.

Genç yaşta tahta çıkmasına rağmen imparatorun istediği ilk şey kendisine bir mezar hazırlatmaktır. Mezara pek çok çocuk, asker, kadın ve atların gömülmesini isteyen imparator bu isteğinin çok fazla tepki çekeceğini düşündüğünden fikrini değiştirip bu ordunun taştan bir benzerini yaptırır. Günümüzde sadece bir kısmı açılabilen bu mezarın içinden binlerce parça çıkarılmıştır. Bu heykeller oldukça yetenekli zanaatkarlar tarafından yapılmıştır. Öyle ki hiçbir askerin yüz hattı diğerinkine benzemez ve bunları inceleyen antropologlar yüz hatlarından askerin nereli olduğunu anlamıştır (Görsel 2.168).

Görsel 2.168: Xian'da (Şiyan) bulunan Terakota ordusu ve ilk Çin imparatorunun mozolesi / Çin

OKUMA METNİ

Pek çok Çinli tarafından zalim bir imparator olarak anılan Qin Shi Huang Di, askeri ve ekonomik alanda zayıf olan beyliğini güçlendirip diğer beylikleri kendi bünyesine almayı başardı. Daha sonra da Çin'in siyasi birliğini oluşturarak merkezi bir otorite kurdu. İlk imparator yapmış olduğu reformlarla bugünkü Çin Halk Cumhuriyeti'nde uygulanan pek çok yasanın da temelini oluşturdu.

Ölümden fazlasıyla korkan imparator kendini etten duvarların arkasında koruduğu gibi ülkesini de taş duvarların arkasına saklamak amacıyla bugünkü Çin Seddi'ni yaptırdı. Ancak yapımı pek de kolay olmadı. İlk duvarları her beylik Beylikler Dönemi'nde kendi sınırlarını korumak için inşa etti. Qin Shi Huang Di yedi beyliği birleştirip Çin'de siyasi birliğini sağladıktan sonra bu duvarları birleştirme kararı aldı. Bugün uzunluğu 8.851 km ve yüksekliği 6 metreyi bulan Çin Seddi'nin yapımında yüz binlerce insan öldü. İmparatorluk kurulduktan sonra terhis olan asker, suçlu ve yenilen beyliklerdeki pek çok aile bu seddin yapımında çalıştırıldı (Görsel 2.169).

Görsel 2.169: Çin Seddi

ARAŞTIRINIZ

Çin Seddi'nin ve mozolenin Çin turizmine sağladığı katkıları araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Sanayileşme dışında, Uzak Doğu'daki kültürel evrim, Batı uygarlıklarıyla paralellik gösterir. Bitki ve hayvanların on bin yıl kadar önce ehlileştirilmesi Hindistan'dan Kuzey Çin'e kadar kültürel gelişmenin temellerinin atılmasını sağlamıştır. Sanat, teknoloji, matematik, astronomi ve tıptaki ilk ilerlemeler de Batı'dakiyle aynı hızda gerçekleşmiştir. Öyle ki 13. yüzyılda, Venedikli seyyah Marco Polo Çin'den Akdeniz'e döndüğünde insanlara maden kömürü, barut, pusula, kâğıt, tahta baskı ve kâğıt paranın nasıl kullanıldığından bahsetmiştir (Görsel 2.170).

Görsel 2.170: Çin pusulası

Uzak Doğu'da köyler sık rastlanan yerleşim yerleridir. Tarımsal alanlara düşen nüfus oranı, yüksek miktarda emek gücü, vadi yamaçlarını düzeltip taraça adı verilen basamaklar yapma, gübre olarak insan ve hayvan atıklarının yaygın kullanımı ve yaygın sulama gibi tarım yöntemlerini gerekli kılar. Arazilerden genellikle birden fazla verim elde edilmeye çalışılır. Tahıl (özellikle pirinç), sebze, balık ve ördek aynı tarlada yetiştirilir. Pirinç üretimi çevresel koşulların elverdiği ölçüde gerçekleştirilir. En değerli tarımsal alan pirinç yetiştirilen arazilerdir.

Son yıllarda yiyecek sıkıntısı ve kıtlık, tarımda modernleşme yolundaki bazı adımlarla azaltılmıştır. Suyu kontrol ederek sulama yapmak için baraj inşası ve bazı alanlarda teknolojiden yararlanmak yapılan iyileştirmelerdendir. Makineleşme ve kimyasal gübre olmadan da Uzak Doğu'nun bazı kesimleri dünyanın en verimli tarımsal alanına sahiptir (Görsel 2.171).

Görsel 2.171: Pirinç tarlası

Bölge ekonomisi önceden daha çok tarıma dayalıyken bu durum son yıllarda değişmeye başlamıştır. Çin’de sanayi üretimi ve uluslararası ticaret gelişmiş, bu durum Uzak Doğu’nun Pasifik kıyısında gittikçe büyüyen şehirlerin kurulmasını sağlamıştır. Sanayi ve ticaret merkezleri olarak parlayan Hong Kong ve Singapur bunların başında gelir. Bu şehirlerin ilk gelişmeleri ve kökenleri Batılı tüccarların ve Avrupalıların sömürge faaliyetlerine dayanır. Bölgenin çoğunda sanayileşme ve teknolojik gelişmeler sınırlıyken Japonya ve Güney Kore, Batılı güçlerle aynı düzeyde birer sanayi, ticaret ve teknoloji devi olmayı başarmıştır (Görsel 2.172).

Görsel 2.172: Seul Bukchon Hanok (Bukçan Henok) Köyü / Güney Kore

Aşırı nüfus artışı, açlık, yoksulluk, cehalet ve genel olarak iyi olmayan koşullar nesillerden beri süregelen en önemli sorunlar arasındadır. Zorluklara ve belirsizliklere maruz kalmalarına rağmen birçok Uzak Doğu halkı geleneklerine olan katı bağlılıkları nedeniyle geçmişe güvenle bakmıştır. Çinlilerin Konfüçyüs’ün öğretilerine, Hintlerin insanın yaşam boyu toplumsal statüsünü, istihdamını ve fırsatlarını dikte eden Hindu kast sistemine bağlılıkları gibi bu insanlar hep bir toplumsal uyum içinde ilerlemiştir. Bu kültür bölgesindeki halkların çoğu kaderci bir bakış açısı sergileyerek güçlük, şanssızlık ve kurumsal değişimlere tepkilerini belli etmeksizin yaşar (Görsel 2.173).

Görsel 2.173: Yüzü boyalı Hindu

Sıra Sizde

Toplumlar neden değişik bölgelerde farklı hızda gelişir? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.2.4.1. Asya ve Uzak Doğu Kültüründe Dil

Asya kıtası, kapladığı alan ve içinde barındırdığı nüfus bakımından yüzlerce farklı dile ev sahipliği yapar.

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra bağımsızlığını kazanan Orta Asya cumhuriyetlerinin ulusal kimliklerini kazanmalarında dil önemli bir rol oynamıştır. Bölgedeki pek çok dil köken bakımından Türk dil grubuna aittir. Azerbaycan'da Azerice, Kazakistan'da Kazakça, Özbekistan'da Özbekçe, Tacikistan'da Tacikçe, Kırgızistan'da ise Kırgızca ve Rusça resmî dil olarak kullanılır.

Lübnan, Suriye, Ürdün, Irak, Kuveyt, Yemen, Suudi Arabistan ve Katar gibi Arap kültürünün hâkim olduğu ülkelerde Arapça resmî dildir. İsrail'de İbranice, İran'da Farsça, Afganistan'da Peştuca, Moğolistan'da Moğolca, Ermenistan'da Ermenice, Gürcistan'da Gürcüce resmî dil olarak kullanılır.

Eski sömürge ülkelerinin bazıları kullandıkları dillerden hangisinin resmî dil olacağı konusunda anlaşmazlık yaşar. Böyle durumlarda **şemsiye dil** adı verilen sömürüldükleri dönemde kullandıkları dillerini de ikinci bir dil olarak tercih eder. Hindistan ve Pakistan'da da aynı durum geçerlidir. İki ülke de şemsiye dil olarak İngilizceyi tercih ederken Hindistan Hintçeyi, Pakistan da Urduçayı resmî dil olarak kullanır. Aynı durum Filipinler için de geçerlidir. Filipince ve İngilizce resmî dilleridir. Küçük bir şehir devleti olan Singapur'da İngilizce, Çince, Malayca ve Hint dillerinden biri olan Tamilce ile birlikte toplam dört resmî dil kullanılır (Görsel 2.174).

Görsel 2.174: Singapur'da sokak tabelası

Çin'in ülke genelinde konuşulan ortak ve resmî dili Çince'dir. Yabancı dil bilgisi, halk arasında pek yaygın değildir. Çin nüfusunun çokluğuna bakılırsa Çincenin dünyada en fazla konuşulan dil olmaya devam edeceği açıkça görülür.

Japonya'nın Japonca, Kore'nin Korece ve Vietnam'ın Vietnamca resmî dilleridir. Malayca; Malezya, Brunei ve Singapur'un resmî dilidir.

2.2.4.2. Asya ve Uzak Doğu Kültüründe Din

Asya İslâmiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik gibi semavi dinlerin doğduğu; Uzak Doğu ise Hinduizm, Budizm, Taoizm, Şintoizm, Konfüçyüsçülük gibi dinlerin ortaya çıktığı yerlerdir. Bu nedenle gerek semavi gerek çok tanrılı dinler eskiden olduğu gibi bölgedeki milletlerin sosyoekonomik, politik, psikolojik ve kültürel durumları üzerinde etkilerini sürdürür (Görsel 2.175).

2. Öğrenme Birimi

Görsel 2.175: Qufu Konfüçyüs Tapınağı / Çin

Ön Asya'da dinî bir çeşitlilik göze çarpmaz. Semavi dinlerin sonuncusu olan İslamiyet'in Arap Yarımadası'nda doğması ve tüm bölgeyi kaplaması böyle bir çeşitlenmeyi ortadan kaldırmıştır. İslâmiyet bu bölgede batıda Mısır sınırı ve Anadolu Yarımadası'ndan doğuda Hindistan sınırına kadar olan bölgede hâkim dindir. Lübnan'da İslamiyet çoğunlukta olsa da Hristiyan nüfus da dikkat çeker. İsrail'de ise bu bölgede doğan Yahudilik hâkim olan inanıştır. (Görsel 2.176).

Görsel 2.176: Ağlama Duvarı ve Mescidi Aksa / Kudüs

Orta Asya'da ağırlıklı olarak İslamiyet görülürken Moğolistan'ın kırsal alanlarında Şamanizm'in de etkilerine rastlanır (Görsel 2.177). Günümüzde Çin'in baskılarına rağmen Çin özerk bölgelerinde Müslüman sayısı oldukça fazladır.

Görsel 2.177: Moğolistan'da bir Şaman çadırı

Hint Yarımadası, bölgede yaşayan çok tanrılı dinlerin doğduğu yerdir. Hindistan'ın kuzeybatısında ortaya çıkan Hinduizm, ülkenin yüzde seksenine hâkimdir. **Hinduizm** insanları kast sistemine göre (ekonomik ve sosyal statülerine göre) dört sınıfa ayıran etnik bir dindir. Hindular bu kast sisteminde doğarak mesleğini ve bulunduğu sosyal alanı hatta evleneceği kişiyi bu sisteme göre belirler. Hindular kutsal kitapları olarak **Veda**'yı kabul eder. Hinduizm, Hint hâkimiyetinin ulaştığı Sri Lanka ve Bali Adaları gibi yerlerde de görülür.

Hinduizm'in zamanla kısıtlayıcı hâle gelmesi ve kast sisteminin gelişmesi ile birlikte ülkede farklı dinî reform hareketleri başlamıştır. **Budizm** MÖ 500 yıllarında Hindistan-Nepal sınırında doğan Siddhartha Gautama (Sidart Guatama) isimli bir Hindu prensin meditasyon yaparak Buda (aydınlanmış kişi) statüsüne yükselmesiyle başlamıştır (Görsel 2.178).

Görsel 2.178: Siddhartha Gautama dinlenme pozisyonunda

Güneydoğu Asya çeşitli dünya dinlerinin ve kültürlerinin yoğun olduğu bir bölgedir. Bugün Burma, Tayland, Laos, Kamboçya, Güney Vietnam Budizm'in en yaygın olduğu ülkelerdir. Malezya ve Endonezya'nın bulunduğu adalar grubunda İslamlaşma önce liman şehirlerinden başlamış ve zamanla bütün adaları kaplamıştır. Malezya ve Endonezya'da Müslüman nüfus çoğunluktadır. Endonezya dünyada en fazla Müslüman nüfusa sahip ülkedir. İspanyollar tarafından Hristiyanlığın götürüldüğü Filipinler'de ise büyük oranda Hristiyanlar yaşar (Görsel 2.179).

Görsel 2.179: Borobudur'da bulunan dünyanın en büyük Budist Tapınağı / Endonezya

Doğu Asya'da bulunan Çin, Japonya, Kore ve Tayvan'daki dinler genelde aynı özellikleri taşır. Atalarına tapan Çinlilere göre bütün ölümler tanrıdır ve onlardan sonra gelenler tarafından tapınılmaya layıktır. Çin'de bir ahlâk sistemi olan **Konfüçyüsçülük** zamanla bir din hâline gelmiştir. Konfüçyüsçülük, Taoizm ve Budizm Çin'in üç dinini oluşturur. Bugün birkaç milyon Hristiyan'ın yaşadığı Çin'de Müslümanlar azınlıktadır.

Japonya'da halkın en eski dinî Şintoizm'dir (Görsel 2.180). Japonya ve Kore'de ayrıca Budizm, Taoizm ve Konfüçyüsçülük gibi dinlerin mensupları vardır. Japonya'da bir milyonun üzerinde Hristiyan yaşar.

Görsel 2.180: Itsukushima Şinto Tapınağı / Japonya

2.2.4.3. Asya ve Uzak Doğu Kültüründe Giyim

Asya'da yer alan Arap ülkelerinde İslami geleneklerin ve iklimin etkileri kıyafet kültüründe kendini gösterir. Arabistan'da ve pek çok Körfez ülkesinde erkekler **kandura** adı verilen uzun beyaz bir elbise giyer. Başlarına beyaz ya da kare desenli bir örtü takar ve örtüyü kumaş bir bantla başa sabitlerler. Kadınlar ise koyu renkli **abaya** adı verilen uzun bir pelerin giyer. **Hijap** adı verilen başörtüsü takar (Görsel 2.181).

Görsel 2.181: Kandura, abaya ve hijap

Azerbaycan kıyafetleri Kafkas esintileri taşır. Kadınlar üstelerine **köynek** adı verilen kolları düğmeli, yakası bol işlemeli saten bir gömlek giyer. Köyneğin üzerine bele oturan, uzun ve kolları bol bir yelek olan **lebbade** giyer. Lebbadeler ipek ya da kadife kumaştan dikilir. Başa ince bir örtü örtülür. Erkekler ise gömlek ve pantolonun üstüne sırmalı bir kaftan giyer (Görsel 2.182).

Görsel 2.182: Geleneksel Azerbaycan kıyafeti

Moğolların **deel** adını verdikleri dik yakalı kaftan benzeri elbiseleri vardır. Elbisenin beli bir kemerle bağlanır. Bu elbiselere Moğol çizmeleri ve Moğol şapkaları eşlik eder (Görsel 2.183).

Görsel 2.183: Geleneksel Moğol kıyafeti

OKUMA METNİ

PADAUNG KADINLARI

Padaung (Padong), Tayland'ın kuzeyinde Birmanya Bölgesi'nde yaşayan bir Moğol kabilesidir. Bu kabileyi ilginç kılan "Zürafa Boyunlu Kadınlar" olarak bilinen Padaung kadınlarının boyun uzatma ritüelleridir. Kadınların boyunlarına takılan halkaların sayısı onların medeni durumlarını ve saygınlık derecelerini ifade eder. Halkalar eskiden dolunayda doğan kız çocuklarının kutsallıklarını göstermek amacıyla takılırken günümüzde sadece güzellik amaçlı kullanılır. Takılan halkalar sayesinde bir boynun uzunluğu 25-30 cm'yi bulabilir. Başlarda güzellik için takılmış olsa da ilerleyen dönemde halkalar kadınların boyun kısımlarını güçsüz bıraktığı için çıkarılmıştır (Görsel 2.184).

Görsel 2.184: Padaung kadınları

ARAŞTIRINIZ

Dünyada Padaung kadınları gibi giyim tarzlarıyla öne çıkan farklı toplulukları araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Çin'in geleneksel kıyafetlerinde pek çok parça öne çıkar. Bunlardan ilki elbise benzeri uzun tuniktir. Kadınlarda bu tunikler yere kadar olurken erkeklerinki diz altına kadardır. Tunikler kemerli veya kemersiz, kısa ya da uzun kollu olabilir. Diğer Çin kıyafeti ise **hanfu** (henfu) adı verilen uzun dökümlü, kolları bol, kemerli kıyafettir. **Hanfular** etek ceket, pantolon ceket ve elbise şeklinde olabilir. **Qipao** (çipaço) adı verilen Çin elbiseleri de Çin'in bilinen geleneksel kıyafetleridir. Bant yaka ve ipli düğmelere sahip **tang** takımları da bilinen giysilerdendir (Görsel 2.185 - 2.186 - 2.187).

Görsel 2.185: Hanfu

Görsel 2.186: Qipao

Görsel 2.187: Tang

Bilgi Kutusu

Çin'de her hanedanlığın kendine has özelliği vardır. Ancak stiller ve renkler ne kadar değişirse değişsin kıyafetlerdeki simetri ve denge ön plandadır. Bu denge kıyafetin kol uzunluğu, etek ucu ve deseninde görülebilir. Çin'de desenler farklı anlamlar barındırır. İnsanlar desenlerde uzun bir ömür için çam, turna ve mandarin ördeği kullanır. Çiftlerin mutlu ve uyumlu bir evliliği olması için nar kullanılır. Anka kuşu ve şakayık, zengin ve şerefli bir hayat için kullanılır. Bu uğurlu desenler insanların daha iyi bir yaşam özlemini ve arayışını yansıtır.

Japonların geleneksel kıyafeti renkli birer bornoza benzeyen **kimono**dur. Kimononun kelime anlamı "giyinmek için bir şey" dir. Kimonolar yere kadar uzundur. Kimonoların önü sol kısmı üstte olacak şekilde çapraz kapatılarak beli **obi** adı verilen geniş bir kuşakla bağlanır. Kadın kimonoları ve obileri daha renkli ve desenliken erkeklerinki koyu renkli ve sade olur (Görsel 2.188). Kimonolar **geta** adı verilen tahta tabanlı, parmak arasından yanlara uzanan kayışlı ayakkabılarla birlikte giyilir. Getaların parmak arasına zarar vermesini önlemek için beyaz çorapla birlikte giyilir.

Görsel 2.188: Kimono

Kore geleneksel kıyafetinin adı **hanbok** (henbok). Kadınların hanbokları yere kadar uzanan geniş etekler üstüne giyilen ince bir üstten oluşur. Erkeklerinki ise bol pantolon ve belden aşağıya kadar uzanan bir üste sahiptir (Görsel 2.189).

Görsel 2.189: Hanbok

Hindistan'ın geleneksel kıyafeti dünyanın en eski giysi türü olarak kabul edilen **saridir**. Uzun pamuklu bir kumaşın bütün vücuda sarılmasından oluşur. Hindistan dışında Bangladeş, Sri Lanka ve Nepal gibi başka ülkelerde de kültürel bir simge olarak kabul edilir. Hint Yarımadası'nın tamamında günlük bir giysi olarak kullanılır. Sariler her bölgenin etnik kültürüne göre farklı şekillerde kullanılır (Görsel 2.190).

Görsel 2.190: Sari

2.2.4.4. Asya ve Uzak Doğu Kültüründe Sanat ve Mimari

Ön Asya'da sanat Mezopotamya uygarlıklarına kadar dayanır. Bölgede Sümer, Akad, Babil ve Asur gibi büyük medeniyetler hüküm sürmüştür. Bu uygarlıklarının meydana getirdikleri yapı, heykel, kabartma (rölyefler), stel, levha ve mühürler ile günlük hayatta kullanılan çeşitli nesnelere (vazolar, süs eşyaları vb.) sanatın coğrafi, siyasi ve dinî koşullardan etkilendiği görülür. Babil kralı Hammurabi'nin çıkarmış olduğu kanunların yazılı olduğu tarihin en eski stellerinden biri olan Hammurabi Steli bunun en güzel örneğidir.

Bilgi Kutusu

Eski Mezopotamya uygarlıklarının en karakteristik öğelerinden biri ziggurat adını verdiği tapınaklarıdır. Üzerinde terası olan bu yapı Mısır piramitlerine benzer.

Sümerler özellikle heykel sanatına ve zigguratlara önem vermiştir. Uğradığı saldırılar sebebiyle Akadlardan günümüze çok fazla eser ulaşmamıştır. Akadların aksine, Babil sanatı ise bütün ihtişamı ve zenginliği ile diğer Eski Çağ uygarlıklarına bile konu olmayı başarmıştır. Zevkin, zenginliğin üst düzeyde olduğu Babil'de estetiğin ön plana çıktığı önemli eserler vardır. Antik Dönemin yedi harikasından biri olan II. Nabukadnezar'ın memleket hasreti çeken ve Mezopotamya'nın bunaltıcı sıcağından bıkan eşi kraliçe Semiramis için yaptırdığı söylenen "Babil'in Asma Bahçeleri" bunun en önemli örneğidir. Ayrıca cennete ve tanrıya ulaşmak için kralın emriyle yaptırıldığına inanılan "Babil Kulesi" ve üzerinde Hammurabi Kanunları'nın yazılı olduğu "Hammurabi Steli" gibi gerçeği yansıtmayı başarmış Eski Babil Dönemi sanat eserleri de bulunur (Görsel 2.191). Babil'in Asma Bahçeleri ve Babil Kulesi günümüze ulaşabilmiş eserler değildir. Babil şehri Irak'ın başkenti Bağdat'ın güneyinde yer alır. İran'ın Susa Antik Kenti'nde bulunan Hammurabi Steli ise bugün Fransa'nın Louvre Müzesi'nde sergilenmektedir.

Görsel 2.191: Hammurabi Steli

ARAŞTIRINIZ

Babil Kulesi ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

ARAŞTIRINIZ

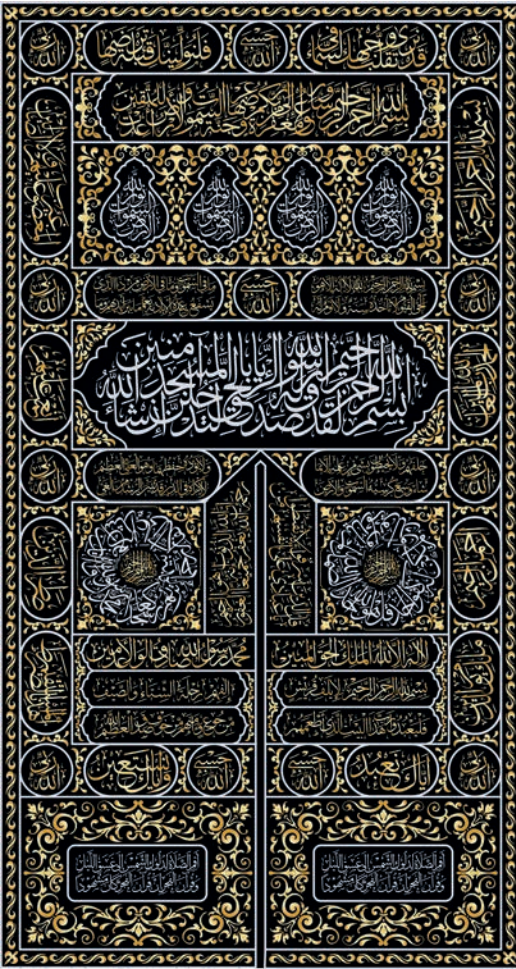

Antik Dönem'in yedi harikası ve bunların özelliklerini araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Bölgede daha sonra Pers sanatının hâkim olduğu görülür. Pers sanatına kısaca “Pers saray sanatı” da denir. Pers mimarlığının en büyük ve en güzel örneği İran’da yer alan 100 sütunlu Kraliyet Sarayı’dır (Görsel 2.192).

Görsel 2.192: 100 Sütunlu Saray kalıntıları Persepolis / İran

Görsel 2.193: Kur'an-ı Kerim'den ayetlerle süslenmiş Kâbe kapısı

Dinin etkisinin sanata yansımaları bu bölgede de kendini göstermiş ve İslamiyet ile birlikte sanattaki anlayış da değişmiştir. Cami başta olmak üzere han, hamam, medrese, hastane ve çeşme gibi mimari yapılar ortaya çıkmıştır. Özellikle insan resmi yapmanın yasak olduğu ve insan heykeline ise hiçbir zaman müsaade edilmediği Müslümanlar arasında, **hüsni hat**, **tezhîp**, **ebru** ve **minyatür** gibi sanatlar gelişmiştir. Özellikle **hüsni hat** cami süslemelerinde kullanılmıştır. Ayet ve hadislerin süslü yazıyla yazılması sonucu pek çok ayet ve hadis, sanat eseri olarak duvarları süslemiştir (Görsel 2.193).

İslami yazı süsleme sanatı, dinî metinlerin ve ayetlerin güzellikle ifade edilmesini amaçlar. Bu süslemeler, cami süslemelerinde, minberlerde, mihraplarda ve diğer dinî yapıların iç ve dış dekorasyonlarında sıklıkla kullanılır. Bu sanatın amacı, İslami değerlerin ve inançların önemini vurgulamak ve seyredenlerin üzerinde manevi bir etki yaratmaktır. Hat sanatı ve İslami yazı süslemeleri, İslam sanatındaki anlayışın değişimine ve gelişimine önemli katkılarda bulunarak, dinî ve kültürel kimliğin güçlü bir şekilde yansıtılmasına imkan tanımıştır.

Kur'an-ı Kerim'in iç sayfalarında kullanılmak üzere **ebru** kâğıtlarının üretilmesiyle **ebru sanatı** da önem kazanmıştır.

Orta Asya'da sanat ve mimari; göçebe toplum hayatı nedeniyle dokuma, pişmiş topraktan yapılan kap kacaklar, ağaç oyma ve maden işlemleri ile sınırlı kalmıştır.

Hint sanatının etki alanı bütün Hint Yarımadası'nı kapsar. Günümüze gelene kadar Hinduizm, Janizm, Budizm ve İslamiyet'ten etkilenmiştir. Hindistan'daki ilk heykel ve resimler Budizm inancıyla ortaya çıkmıştır. Heykellerde bölgeye ait yapı malzemeleri kullanılmıştır. Hint sanat örneklerinde ön plana çıkan en önemli eserlerden biri de **stupa** adı verilen Budist tapınaklarıdır. Hindistan'ın Maharashtra (Maharashtra) şehrinde bulunan Ellora Manastırı dünyanın en büyük Budist kaya oyma manastırır (Görsel 2.194).

Görsel 2.194: Maharashtra'daki Ellora Manastırı / Hindistan

Hinduizm'de tanrılara ait hikâyeler bulunur. Tanrıların sahip oldukları özellikleri somutlaştırabilmek adına **avatarlar** (dünyaya geldiklerinde büründükleri şekiller) betimlenmeye çalışılmıştır (Görsel 2.195). Bu betimlemelerde bölgenin en önemli malzemesi olan kilin esnek yapısı kullanılmıştır.

Görsel 2.195: Bronzdan yapılmış Tanrıça Vişnu avatari

OKUMA METNİ

TAC MAHAL

Babürler 1526-1858 yılları arasında Hindistan, Pakistan, Bangladeş ve Afganistan toprakları üzerinde hüküm sürmüş Türk- Moğol kökenli bir devlettir. Babürler bu toprakları başta kültür olmak üzere pek çok alanda etkilemiş ve kendilerine has mimari özellikleriyle ön plana çıkarmıştır. Dünya mimarlık tarihinin en anıtsal türbelerinden biri olan Tac Mahal bunun en güzel örneğidir.

Türbeyi Babür imparatoru Şah Cihan, ölen karısı Mümtaz Mahal için yaptırmıştır. Mümtaz Mahal on dördüncü çocuğuna dokuz aylık hamile iken eşi ile çıktığı seferde rahatsızlanmış ve doğumdan hemen sonra vefat etmiştir. Eşinin ölümü ile yıkılan Şah Cihan cenazeyi Agra şehrine getirtmiş ve büyük masraflar yaparak türbeyi inşa ettirmiştir. Devlet hazinesini büyük masrafa sokan türbenin duvarlarına pek çok mücevher gömülüdür. Yapımı yirmi yıl sürmüştür ve Şah Cihan da öldükten sonra karısının yanına defnedilmiştir.

Yetmiş beş metre uzunluğa sahip türbe saf beyaz mermerden yapılmıştır. Yapımında Osmanlı, İranlı, Suriyeli usta ve sanatkârlar görevlendirilmiştir. Mimar Sinan'ın iki öğrencisi de Tac Mahal'in yapımında görev almıştır. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan eser Türk-İslam mimarisinin en önemli eserlerinden biridir (Görsel 2.196).

Görsel 2.196: Tac Mahal / Hindistan

Dünyada Tac Mahal gibi adını duyuran önemli İslami eserleri araştırınız. İçlerinden üç tanesini tespit ediniz ve aşağıda verilen örnekteki gibi tabloyu doldurunuz.

Eserin adı nedir?	Tac Mahal			
Eser nedir?	Türbe			
Eser nerededir?	Agra / Hindistan			
Eseri kim yaptırmıştır?	Babür İmparatoru Şah Cihan			
Eser ne zaman yapılmıştır?	1630-1652			
Eser neden önemlidir?	İslam türbe mimarisinin en önemli örneğidir.			

Tarihi araştırmalara bakıldığında ipeğin icadı ve ilk ipek dokuma kumaşlarının kullanımı Çin'de olmuştur. Dokumanın yanı sıra Çin seramik sanatı da günümüze kadar ulaşmayı başarmış ve tüm dünyanın ilgisini çekmiş önemli sanat eserlerinden biridir. Ancak Çin sanatı dendiğinde akla ilk gelen Çin görsel sanatı ve mimarisidir. Çin resim sanatını anlamak için Çin yazısına bakmak yeterlidir. Çünkü Çin yazısı da bir resim yazısıdır. Uzun yıllar boyunca Çin yazısını fırça kullanarak yazan Çinlilerin resme olan yetenekleri de çok normaldir. Çin resim sanatında kullanılan boya ve malzemeler Batı'dakinden farklıdır. Çinliler kâğıdın yanı sıra ipek kâğıt ve ipek dokuma üzerine de resim yapmıştır (Görsel 2.197).

Görsel 2.197: İpek yelpaze boyama

Çin mimari yapıtlarında hava şartlarından korunmak amacıyla çatıların kenarları abartılı bir şekilde dışarı taşırılmıştır. Bu yapılardan ahşap olanlar -pencereleri de kâğıttan olduğu için- günümüze ulaşmayı başaramamış taştan olanlar ise günümüze ulaşabilmiştir.

Japonya'da sanat Budizm'in girmesiyle canlanmıştır. Yeni tapınakların inşasıyla tanrıların tasvirleri heykellere dönüştürülmüş ve duvar resimleri yapılmaya başlanmıştır. Zen felsefesi, aydınlanmayla beraber içgörüyü uyandıran bir üslubu da geliştirmiştir. Budizm Japonya'nın yerel inancı olan Şinto ile etkileşime girmesinden oldukça etkilenmiş ve hızlı bir biçimde diğer Asya kültürlerindeki Budizm'den farklılaşarak kendi karakterini kazanmıştır (Görsel 2.198).

Görsel 2.198: Wakayama'daki (Vakayama) Şinto Tapınağı / Japonya

ARAŞTIRINIZ

Dünya kültürleri ile mimari özellikleri arasında sıkı bir bağ bulunur. Bu durum en çok dinî yapılarda görülmektedir. **Siz de bu bağı destekleyen örnekleri araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**

2.2.4.5. Asya ve Uzak Doğu Kültüründe Mutfak

Benzer malzeme ve pişirme yöntemlerini kullanan Ön Asya halkları, ortak birkaç geleneğe sahiptir. Bunlar Türk, İran ve Arap mutfakları olarak öne çıkar.

İran mutfağında renk, koku ve aroma arttırıcı olarak safran kullanılır. İran mutfağı, baharat açısından çok zengindir. Tatlı ve ekşiyi karıştırarak farklı tatlar kullanması İranlıların en önemli özelliğidir. Hazar Denizi etrafında balık, sarımsak, zeytin ve pirinç çokça tüketilir. En çok kullanılan baharatlar zerdeçal, safran, karabiber, sarı veya yeşil kimyon, zencefil, kekik, sumak ve tarçındır. İran'da Azerilerin yaşaması karnıyarık, dolma gibi yemeklerin de yaygın olarak tüketilmesini sağlamıştır.

İran yemeklerinde otlar hem yemeklerin içerisinde hem de yemeklerin yanında tüketilir. Aş, çorba anlamında kullanılır ve İran mutfağında çok önemli bir yer tutar. Aşların erişteli, arpalı, meyveli pek çok çeşidi vardır. Pilavlar et yemeklerinin yanına sade olarak ya da etli ve sebze olarak pişirilir. Yemeklerde sebzelerin yanı sıra erik, vişne, ayva ve elma gibi meyveler de kullanılır. Tatlılarda gül suyu, kakule ve safran tercih edilir. Türk mutfağıyla benzer özellikte yemekleri fazladır (Görsel 2.199).

Görsel 2.199: Vişneli ve safranlı İran pilavı

Arap mutfağında kuzu ve tavuk sıklıkla tercih edilirken sığır, deve, kıyı bölgelerde balık tüketilen diğer et ürünleridir. Yoğurt ve beyaz peynir başta olmak üzere süt ürünleri yaygın olarak kullanılır. İran mutfağında olduğu gibi ıspanak, maydanoz ve nane gibi otlar; susam, zerdeçal, safran, kimyon ve tarçın baharatları çokça tercih edilir. Soğuk içeceklerden ziyade sıcak çay ve kahve tüketilir. Pirinç ve buğday temel besin kaynağıdır. Hurma ve tahin de Arap mutfağında kullanılır (Görsel 2.200).

Görsel 2.200: Arap mutfağında humus ve falafel

Geleneksel Arap mutfağında kadın ve erkekler ayrı yer sofralarında oturur. Çatal kaşık yerine sağ ellerinin ilk üç parmağını kullanırlar. Tabaktaki yemek ekmek parçasıyla alınarak yenir. Öğle yemekleri ağır, akşam yemekleri ise daha hafif yiyeceklerden oluşur. Akşamları kavun, karpuz ve üzüm gibi meyvelerle peynir ve ekmek tercih edilir.

Konar göçer yaşam kültürünün etkisiyle **Orta Asya mutfağı** genellikle at ve koyun eti ile kaymak, süt ve yoğurttan yapılan yemeklerden oluşur. Bölgede yiyecekleri uzun süre koruyabilmek için kurutma, kavurma ve fermantasyon yöntemleri kullanılır. Eti kuşbaşı doğrayıp kavurmuş, kurutup pastirmasını yapmış ve bağırsağa doldurup fermantasyon yöntemiyle sucuk yapmışlardır. Hamurdan yapılan yemekler de bölgede yoğunluktadır. Manti, çi börek, lokma ve kuzu eti ile pişirilen bir erişte yemeği olan beşparmak en çok bilinen hamur yemeğidir. Yemekler sunumlarından ziyade lezzetleriyle öne çıkar. Çay, boza, kımız ve ayran en çok bilinen içeceklerdir (Görsel 2.201).

Görsel 2.201: Kazak mantısı pelmeni

Orta Doğu'da Suriye, İran, Arabistan, Umman, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen, Kuveyt, Lübnan, Katar ve İsrail bulunur. Üç semavi dinî barındıran bu ülkelerin yemeklerinde dinler de etkili olmuştur. Ayrıca coğrafi koşullar da yemek kültürünü etkilemiştir. Dana, kuzu, deve ve tavuk etleri yoğun olarak yenir. Süt, süt ürünleri ve hamur bolca tüketilir.

Hint mutfağı, Hindistan'da yetişen baharat, sebze, tahıl ve meyvenin tek tabakta toplanmasıyla kendine has bir karakter kazanır. Hint mutfağında coğrafi ve dinsel farklılıklar görülür. Hinduizm'e inanan kesim vejetaryen beslenmeyi tercih ederken İslamiyet'e inanan kesim et yer. Vejetaryen kesim genellikle yeşil mercimek, bezelye ve fasulye tüketir. Kuzeyde bol baharat ve buğday tüketilirken güneye inildikçe acı biber yoğunluğu diğer tatları bastırır. Hint mutfağında yoğun olarak farklı baharatların karışımından oluşan köri tüketilir (Görsel 2.202). Hindistan'da ceviz, susam, yer fıstığı ve hardal yağında kızartılan ve buharda pişirilen tencere yemekleri tercih edilir. Hint mutfağının en çok tüketilen gıda ürünü pirinçtir.

Görsel 2.202: Acılı ve körili domates çorbası olan rasam

Bilgi Kutusu

Hinduizm'de Krishna (Krişna) isimli tanrı, inektir. Hindu gözünde inek uğurlu olduğu ve şans getirdiği için ona zarar vermek yasaktır. Diğer kutsal hayvanları mandadır. İnek ve manda ülkenin süt ihtiyacını fazlasıyla karşılar. Bu hayvanlardan süt dışında gübre ve yakıtta kullanılan tezek sağlanır. Bu hayvanlar kırsal alanlarda, kasaba ve şehirlerde serbestçe dolaşır. Yaşlanıp verimsiz hâle geldiklerinde bile insanlar tarafından bakılmaya devam edilir.

Dünyasının en eski kültürlerinden biri olan Çin'de kültürün büyük bir bölümünü mutfak oluşturur. Tunç Çağı'na ait buluntularda Çinlilerin, yiyeceklerini çok küçük parçalara ayırıp bronz kaplarda sundukları tespit edilmiştir. Yemeklerde soya sosu, sirke, meyve reçeli ve baharatlar kullanılır. Çin yemeklerinde farklı lezzetler ön plana çıkar ve uyumlu bir bütüne ulaşmak için ekşi, keskin, tuzlu, acı veya tatlı tatlar harmanlanarak pişirilir (Görsel 2. 203).

Görsel 2.203: Çin'in farklı lezzetlerinden oluşan bir masa

Geleneksel Çin yemeği piriç, erişte, çörek vb. gibi çoğunlukla karbonhidrat kaynaklıdır. Çin mutfağında renkler, aromalar, tatlar, şekil ve dokular ahenkli bir karışım içinde sunulur. Kullanılan malzemelerin doğranışında bile bir bütönlük vardır. Dilimler olabildiğince birbirine eştir.

ÖZLÜ SÖZ

“Yemeklerle beslenmek ilaçlarla beslenmekten iyidir.”

Çin Atasözü

Zencefil, acı biber ve sarımsak, Çin yemeklerinin kutsal üçlüsü olarak adlandırılır. Vejetaryen beslenme Çin mutfağında önemli bir yere sahiptir. Vejetaryenlerin en çok tercih ettiği bitkisel gıdalar bambu filizi, susam, piriç sirkesi, Sichuan (Siçuan) biberi, tofu ve istiridye mantarıdır. Bambu filizi lezzetli bir gıda olmasının yanında mineral, karbonhidrat ve protein bakımından zengindir. Kurutulmuş patlıcan, şalgam, patates gibi sebzeler de çokça kullanılır. Vejetaryen olmayanlar da Çin yemeklerinde kurutulmuş domuz ve balık eti tercih eder.

Yaygın pişirme yöntemi wok tavada, yüksek ateşte yiyeceklerin kızartılmasıdır. Çin’in en çok bilinen yemekleri Pekin ördeği, Çin mantısı ve noodledır (nudil). Çinliler yiyecekleri hem pişirirken hem de tüketirken farklı malzemeler kullanır. Çin yemekleri **chopstick** (çapsitik) adı verilen iki çubukla yenir (Görsel 2.204).

Çin ve Japonya’da geçmiş yüzyıllardan beri yaygın bir içecek olarak çay tüketilir.

ARAşTIRINIZ

Japon çay seremonisi ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

Görsel 2.204: Wok tava ve chopstick

Çay bitkisi neredeyse tüm dünyada farklı şekillerde tüketilir. Siz de farklı çay kültürlerinden birini seçiniz ve çayın nasıl tüketildiğini sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Damak kadar göze de hitap etmeyi amaçlayan **Japon** mutfağında mevsimsel ürünler ve birbiriyle hem tat hem de renk olarak uygun bileşenler tercih edilir. Genel olarak Doğu Asya mutfağıyla benzerlik gösterse de Japon mutfağında yağ ve baharat daha az kullanılır. Japonya mutfak kültüründe yiyecek ve içeceklerin sunumu, tarihsel izler taşır.

Japonya'da pirinç pilavı, öğlen ve akşam yemeklerinde yan yemek; sabah kahvaltısında ise -çiğ yumurta, soya sosu veya diğer soslar ile karıştırılarak- ana yemek olarak tüketilir. Japon pilavı yağ, tuz veya diğer tatlandırıcılar olmadan haşlanarak yapılır. Yemeğin yanında veya sonunda servis edilir.

Çiğ balık olarak bilinen **suşi**, suşi sirkisiyle hazırlanmış suşi pilavlarına verilen genel bir isimdir ve pek çok çeşidi vardır (Görsel 2.205). Çiğ balıklardan hazırlanan bir yemek olan **saşimi**, genellikle soya sosuna ve yaban turpundan yapılan acı sos **wasabiye** batırılarak yenir. Japon mutfağında sıkça karşılaşılan **tempura** ise ekmek kırıntısına batırılarak bol yağda kızartılan sebze, mantar ve deniz ürünlerinin genel adıdır.

Görsel 2.205: Suşi çeşitleri

Tayland mutfağında birçok baharat bir arada kullanılır. Tayland mutfağının vazgeçilmezi sarımsaktır. Pirinç ile birlikte balık, istiridye ve balık sosu oldukça önemlidir. Salatalar diğer mutfaklara göre daha fazla protein içerir.

Kore'de balıkçılık ve pirinç tarımı önemli bir yere sahiptir. Tuzlanıp fermente edilerek korunan gıdaların başında **kimchi** gelir ve her sebze ile yapılabilir. Pirinç kekleri, Kore pilavına sebze, yumurta ve dana eti eklenerek pişirilen **gimbap** en önemli yemeklerindendir (Görsel 2.206).

Görsel 2.206: Gimbap

2.2.5. Afrika Kültürü

Sahra Çölü'nün (Görsel 2.207) kuzeyinde kalan Kuzey Afrika Bölgesi'nde Fas, Cezayir, Tunus, Libya ve Mısır bulunur. Bu ülkeler, gerek Avrupa'yla olan siyasi ve kültürel ilişki gerek Akdeniz'e olan yakınlığı nedeniyle kıtadaki diğer ülkelere nazaran biraz daha gelişmiştir.

Görsel 2.207: Sahra Çölü

Afrika'nın batısında Benin, Burkina Faso, Cape Verde, Fildişi Sahili, Gambia, Gana, Gine, Gine Bissau, Liberya, Mali, Moritanya, Nijer, Nijerya, Saint Helena, Senegal, Sierra Leone ve Togo bulunur. Bölge ekonomik anlamda gelişme gösterememektedir.

Doğu Afrika'da Kenya, Tanzanya, Uganda, Somali, Cibuti, Eritre ve Etiyopya bulunur. Bölge yüz altmıştan fazla etnik gruba sahiptir.

Ekvator boyunca uzanan Angola, Çad, Ekvator Ginesi, Gabon, Kamerun, Kongo Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Orta Afrika Cumhuriyeti, Sao Tome ve Principe ülkelerinin bulunduğu Orta Afrika kıtanın temel bölgesidir. Bölgenin başta gelen kalkınma faaliyetlerini tarım, ormancılık ve balıkçılık oluşturur.

Güney Afrika Bölgesi Tanzanya'nın en kuzeyinden Cape Town'ın güney ucuna kadar uzanır. Bölgede Botswana, Lesotho, Malavi, Mozambik, Namibya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Svaziland, Moritus, Sao Tome ve Principe, Zambiya, Zimbabve ve Madagaskar bulunur. Güney Afrika'da bakır ve altın madenlerinin olduğu yerlerde nüfus yoğunluğu daha fazladır (Görsel 2.208).

Görsel 2.208: Altın arayan Afrikalı

Etnik yapısı bakımından bir kültür mozaiği olan Afrika'da yerli halkların dışında Güney Asyalılar ve Avrupalı sömürgeci yerleşimciler Güney Afrika'nın önemli çoğunluğunu oluşturur. Sömürgeci yönetimlerin parçaladığı Afrika'da yerel grupların anlaşmazlıkları nedeniyle sık sık çatışmalar yaşanır.

UNESCO'nun Afrika'daki Barış Kültür Ağı, yerel çatışmaların sebep olduğu savaş yaralarının sarılmasını amaçlar. Afrika, mirasını gelecek nesiller için korumalıdır ancak Dünya Mirası Listesi'ndeki miras alanlarının sadece %12'si Afrika'da yer alır. Bunların yarısının da Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'nde olduğu düşünülünce durum oldukça ciddidir.

Sömürgeci Avrupalılar yüzünden Afrikalıların atalarına ait kültür dağılmaya yüz tutmuştur. Afrikalılar, kültürü bir araya getirmek ve teknoloji çağına ayak uydurabilmek için yine Batı ile yakınlık kurmaya çalışır.

Saban, sopa ve yöresel uzun bıçak kullanarak tarım yapan Afrikalıları, çeşitli kök bitkileri ve tahıl yetiştirir. Pamuk, fıstık, kahve, kakao ve palmye yağı gibi ticari ürünler yetiştiren çiftçilerin çok azı zengin olabilmiştir. Modern teknoloji Afrika'da henüz büyük ölçekli tarımsal değişikliklere yol açamamış; toprak erozyonu, toprağın sıkışması ve kuraklık tarımdaki ilerlemeyi engellemiştir.

Hemen hemen bütün Afrika ülkeleri ağır borç yükü altındadır. Ekonomik sorunları, nüfus artışıyla daha da ağırlaşır. Pek çok Afrikalı yoksulluk içinde yaşar, eğitim ve sağlık hizmeti kötüdür, ölüm oranı çok yüksektir. Afrika ülkelerindeki yetersiz beslenme tropikal hastalıkları ve salgınları doğurur. AIDS önemli sağlık sorunlarından (Görsel 2.209).

Görsel 2.209: Senegal'de bir okul yemeği

YORUMLAYINIZ

“Coğrafya kaderdir.” sözünü sınıfta arkadaşlarınızla birlikte yorumlayınız.

2.2.5.1. Afrika Kültüründe Dil

Oldukça fazla yerel gruba sahip olan kıtada binden fazla dil ve lehçe konuşulur. Bölgedeki yerel dillerin yanı sıra dışarıdan yerleşen diller de mevcuttur. Sömürge ülkelerinin taşıdığı Avrupa dilleri ve Arapça -İslamiyet'in Afrika kıtasına ulaşmasıyla birlikte özellikle Kuzey Afrika ülkelerinde- bu dillerin en önemlileridir.

Sömürgeci zihniyet; medeniyet getirme bahanesiyle girdiği ülkelerde halka, kendi değerlerinin aslında vahşi, gerici ve terk edilmesi gereken değerler olduğunu benimseterek yerel halkın kültürüne sahip çıkmasını engeller. Alternatif olarak da kendi medeniyeti ve dilini idealleştirerek kendine dönük bir hayranlık oluşturmaya çalışır (Görsel 2.210).

Görsel 2.210 Kuzey Afrika'da Fransızca dersi

YORUMLAYINIZ

“Eğitim özgürlüğe götürür.” Alman atasözünü sınıfta arkadaşlarınızla birlikte yorumlayınız.

Günümüzde Benin, Gine, Kamerun, Kongo, Mali, Nijer ve Senegal'de resmî dil Fransızca; Angola, Gine Bissau ve Mozambik'te resmî dil Portekizce; Gambiya, Gana, Güney Sudan, Liberya, Nijerya, Zambiya ve Zimbabve'de resmî dil İngilizce; Cezayir, Fas, Libya, Mısır ve Tunus'ta resmî dil Arapça; Etiyopya'da resmî dil Sami dili olan Amharca'dır. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ise İngilizce ve Afrikanca olmak üzere 11 resmî dili vardır (Görsel 2.211).

Görsel 2.211: Güney Afrika Cumhuriyeti'nde bir tabela

2.2.5.2. Afrika Kültüründe Din

Afrika'nın kuzeyinde İslamiyet hâkimdir. Afrika, yeryüzünde İslamiyet'in Arabistan Yarımadası'ndan sonra ilk yayıldığı kara parçasıdır. Mekke'de dinini yaşayamayan ve baskı altında kalan Müslümanlar, ilk önce Afrika'ya göç etmiştir. İlk Müslüman grup, yaklaşık 615 yılında Afrika'ya ayak basmıştır. Sonraki yüzyıllarda Afrika, İslam'ın Avrupa'ya geçişinde köprü rolü oynayarak Endülüs İslam Medeniyeti'nin kuruluşuna zemin hazırlamıştır.

Afrika'nın güney kesimlerinde ise Hristiyanlık önemli yer tutar. Daha çok şehirlerde yaygın olan Hristiyanlık ve İslamiyet dışında geleneksel yerel dinleri de vardır. Bölgede yerel dinlerin günlük hayattaki yeri oldukça önemlidir. Din ile siyasi ve sosyal hayat iç içedir. Kabile reisi aynı zamanda bir kâhin, ayın yöneticisi ve nispeten tanrılaştırılmış bir din adamı olarak görülür.

ARAŞTIRINIZ

Afrika kabilelerinde dinin düğün adetlerine yansması ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

2.2.5.3. Afrika Kültüründe Giyim

Fas deyince ilk akla gelen **babuş** adındaki ucu sivri deri ayakkabılardır (Görsel 2.212). El sanatları arasında da yerini alan babuşların neredeyse her rengi üretilir. Ayrıca Kuzeybatı Afrika'da **djellaba** adı verilen kadın ve erkeklerin giydiği uzun kollu gevşek elbiseler kullanılır.

Görsel 2.212: Babuş

Kenya'da boncuk kullanımı önemlidir. Boncuklarla kültürün motifleri kıyafet ve aksesuarlara yansıtılır.

Gana'da renkli ve karışık desenlere sahip kumaşlar vücuda sarılarak giyilir. **Kente** isimli bu kumaştaki her rengin farklı anlamları bulunur (Görsel 2.213).

Görsel 2.213: Gana geleneksel kıyafeti

Güney Afrika kabilelerinde yaşayan insanlar deriden yapılan sade etekler giyer. Boncuklar, saç tokaları, küpeler gibi pek çok aksesuar kabileden kabileye farklılık gösterir. Kıyafetlerdeki sembol ve aksesuarlar giyenin toplumdaki statüsünü belirler. Kişinin bekâr ya da evli olduğu kıyafetlerinden anlaşılır (Görsel 2.214).

Görsel 2.214: Geleneksel kıyafetleriyle Afrikalılar

OKUMA METNİ

TABAK DUDAKLI SURMA KADINLARI

Etiyopya'da geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olan **Surma** kabile üyeleri doğal bir yaşam sürdürürler. Erkekler vücutlarını örtmek yerine bedenlerini beyaz boya ile süslerken kadınlar da dudaklarına tabak takar. Ilıman iklimin de etkisiyle giyinme ihtiyacı duymayan kabile halkı süse önem verir. Kadınların güzelleşmek amacıyla kullandığı en önemli süs eşyası dudaklarına taktıkları tabaktır. Yeni evlenen genç kadınlar alt dudaklarını keserek buraya kendi yaptıkları toprak tabakları yerleştirir. Bu tabaklar zaman geçtikçe büyütülür ve dudaktaki delik de genişler. Aynı işlem kulaklara da uygulanabilir (Görsel 2.215).

Görsel 2.215: Surma kadınları

Sıra Sizde

İnsanlar aksesuar olarak kullandıkları ürünleri hangi unsurlara göre belirler? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.2.5.4. Afrika Kùltüründe Sanat ve Mimari

Afrikalılar nesnelere dış güçlere karşı kendilerini savunmak için üretir. Afrika yerlileri için sanat var olabileceği nedeni, dayanak noktası ve yol göstericidir. Doğa, sanatçının ilham kaynağıdır. Ağaçtan madene, deriden toprağa kadar pek çok materyal Afrika insanların renk ve biçim anlayışıyla şekillenir.

Heykel ve maskeler önemlidir. Tahta ve taş oymacılığı, maden işçiliği, dokumacılık ve sepet örme Afrika kabile sanatlarında meşhurdur. Teknik mükemmellik, el sanatlarındaki ustalık, şiirsel ve sanatsal yaratıcılık ve Nil Vadisi'nde doğmuş mistik kavramlar, Afrika'nın sanatını simgeler (Görsel 2.216).

Görsel 2.216: Maskeler

Bölgede yer alan mimari kalıntılar, Afrika zekâsının en güzel ürünleridir. Zimbabve'nin doğu sahili surları ve Sudan sanatının karakteristik özelliğini taşıyan Gao, Timbuktu ve Djenné (Cen) gibi şehirler, Benin'in Ashanti ve Mossi Krallıkları'nın sarayları estetik konusunda en üst düzeydedir. Sahra Çölü'ndeki Tassili ve Kalahari Çölü'ndeki kaya resimleri, resim sanatını gözler önüne serer (Görsel 2.217).

Görsel 2.217: Djenné Tassili Kùltür Parkı / Cezayir

Afrika'daki en önemli sanatsal eserlere sahip ülkelerden biri de **Mısır**'dir. Antik Mısır'da firavunlar ölümden sonra yaşama inandıkları için **piramit** adı verilen mezarlara çok önem verir. Hükümdarlar, tahta çıkar çıkmaz mezarlarını yaptırmaya başlar. Mezarlarını altın ve değerli taşlardan yaptırıp içine ölümden sonraki yaşamda ihtiyaçları olduğunu düşündükleri eşyalarını ve hazinelerini gömdürürler. Bu nedenle Mısır'daki Krallar Vadisi aynı zamanda altınlar vadisi olarak bilinir.

Ölümden sonra sadece eşyaları değil aynı zamanda bedenlerinin de sağlam bir şekilde taşınabilmesi için firavunlara ve insanlara öldüklerinde mumyalama işlemi uygulanır. **Mumya** doğada bulunan katran ve içeriğinde katran olan karışımlara denir. Mumyalama işleminde ölü yıkandıktan sonra onun iç organları ve gözleri nazikçe çıkarılıp çeşitli kaplara yerleştirilir. Boşaltılan vücudun içine reçine ile karıştırılan ağaç talaşı doldurulur. Açılan yerler dikildikten sonra kollar kucakta birleştirilir ve beden tamamen nemden arındırılana kadar kurutulur (Görsel 2.218).

Görsel 2.218: Kahire Müzesi'ndeki Kral Tutankamon'un mumyası / Mısır

Piramit adı verilen kral mezarları da ölümden sonra yaşamın olduğuna inanıldığı için önemlidir. Mumyalamanın amacı, hava alıp bozulmasını ve değerli eşyaların yağmalanmasını önlemektir. Piramitler granit ya da kireç taşından yontularak yapılır. Çalışanlar bakır keskinlerle bu ağır taşları yontup, ahşap levyelerle kaldırarak yerleştirir. Bir piramidin 20 yılda inşa edilebilmesi için her bir taş, iki dakika içinde yerine yerleştirilmelidir. Bölgede bilinen en önemli piramitler Keops, Kefren ve Mikerinos'tur.

ARAŞTIRINIZ

Mumyalama işlemi aşamaları ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

Mısır'ın en önemli sanat eseri tapınaklardır. Bunlar, genel ibadet için değil tanrılar için yapılmış birer türbe niteliğindedir. Tapınaklara sadece papazlar, krallar ve özel izinli kişiler girebilir. Duvarlarında hangi amaçla inşa edildiğinin yazıldığı **hiyeroglif** adı verilen Antik Mısır alfabesiyle yazılan yazıtlar ve semboller yer alır. Karnak, Luksor, Philae, Dendera ve III. Ramses bilinen en önemli tapınaklardır.

Antik Mısır'da yapısı tamamen Mısır mitolojisine dayanan ve sfenks adı verilen heykeller bulunur. Genellikle çömelmiş bir aslan vücudu üstüne yerleştirilmiş insan ya da koçbaşından oluşur. Sfenksler güç ve zekânın birleşimini yansıtır (Görsel 2.219).

Afrika'da yakın döneme ait Hristiyan ve İslami eserler de yer alır.

Görsel 2.219: Kahire'deki Kefren Piramidi ve Büyük Sfenks / Mısır

2.2.5.5. Afrika Kültüründe Mutfak

Afrika insanı sahip olduğu ürünleri kullanarak kendine has mutfak kültürü oluşturmuştur. Afrika mutfak kültürünün anaerkil bir yapısı vardır. Her evde anneden kıza aktarılan geleneksel ev yemeği tarifleri bulunur. Bu tarifler, Afrika Kıtası Somut Olmayan Kültürel Mirası'nın da önemli bir parçasıdır. Kuzey Afrika'da kuskus önemli bir yemektir (Görsel 2.220). "Ne kadar aile varsa o kadar kuskus çeşidi vardır." sözü, bu durumun en güzel örneğidir.

Görsel 2.220: Kuskus

Afrika, kıtalar arası ekim alanı ve üretim durumu bakımından %85 ile 1. sıradadır. Tere, bamya ve karpuzun ana yurtdur.

Kuzey Afrika mutfağı uzun süre Osmanlı egemenliğinde kaldığından Türk mutfağından izler taşır. Sağlıklı bir mutfak kültürü hâkimdir. Balık, kümes hayvanları, et, taze meyve ve sebze, bakliyat, ekme, zeytinyağı, ot ve baharat bakımından zengindir.

Cezayir mutfağı, Berberi yemek kültürünün, Osmanlı, İspanyol, Fransız ve Akdeniz mutfak kültürleri ile birleşiminden oluşur. Et ve sebze ağırlıklıdır. Yemeklerde genellikle kuzu eti, kıyı kesiminde ise balık ve deniz ürünleri kullanılır. Et ve sebzelerin birlikte pişirildiği çok malzemeli çorbalar sevilerek tktilir. Yemeklerde çok çeşitli baharatlar ve taze yiyecekler kullanılır. Bu sebeple hoş kokulu, renkli, yumuşaktır ve tüm duylara hitap eder. Safran gibi pahalı baharatlar özel zamanlarda; kimyon kırmızıbiber ve zerdeçal ise gündelik yemeklerde tercih edilir. Yemeklerde renk vermesi için safran; tat vermesi için Şeker, bal ve kurutulmuş meyve; asitli olması için taze narenciye ve sirke; katılaştırmak için fındık kullanılır.

Ülkede buğday yetiştiriciliği tahıl ağırlıklı bir beslenmeyi de beraberinde getirir. Cezayir’de durum buğdayından yapılan en yaygın ürünler; yassı ekmek, makarna, kuskus ve firiktir. **Durum buğdayı**, Kuzey Afrika (Mısır hariç) mutfağının simge lezzetlerinden biri olan kuskusun temel maddesidir. Bir Berberi yemeği olan kuskus, Araplar tarafından benimsenmiş ve Endülüs’e kadar taşınmıştır. **Kuskus** irmiğin suyla karıştırılmasıyla elde edilir. İrmik unundan yapılan bu ince taneli makarna genellikle buğulama yöntemi kullanılarak pişirilir. Et, balık, sebze ve baklagiller kuskus yatağında servis edilir.

Zengin tarımsal alanlara sahip olan Mısır’da kümes hayvanları ve kukbaş hayvanlar tercih edilirken günlük yemeklerde de deniz ürünlerine sıkça rastlanır. Mısır’ın uzun yıllar tek bir ulus devlet olması mutfak kültürüne yansımıştır. Günümüz mayalı ekmeğinin kökeni de buradan gelir. Eski Mısırlılar Sümerlerden aldığı bazlama ekmeğini içine maya karıştırıp, geliştirerek dünya mutfağına armağan etmiştir (Görsel 2.221). Baklagiller Mısır mutfağının en önemli besin kaynaklarındandır. İ bakla ve nohuttan yapılan bir köfte çeşidi olan **falafel** bunun en önemli örneğidir.

Görsel 2.221: Mısır’ın geleneksel ekmeği

Doğu Afrika mutfağında genellikle et ihtiyacı timsah, yaban domuzu, maymun, antilop gibi av hayvanları ya da göl ve nehirlerden tutulan balıklarla sağlanır. Sığır, koyun ve keçi eti zenginlik göstergesidir. Tavuk besiciliği bölgede yaygındır. Sulak alanlarda tilapia ve mukeke balığı tüketilirken Zambiya’da çekirge, tırtıl ve uçan karınca gibi böcekler yenir (Görsel 2.222).

Görsel 2.222: Kavrulmuş tırtıl

Doğu Afrika mutfağının en önemli tahılı mısırdır. Beyaz ve sarı Gine patatesi, yağ palmyesi, bamyâ, börülce ve güvercin bezelye gibi sebzeler Doğu ve Batı Afrika’da yetiştirilir. Köri, mercimek, turşu gibi gastronomik unsurları İngiliz ve Hintler Doğu Afrika mutfağına taşımıştır.

Doğu Afrika’nın en acılı yemekleri Etiyopya’da görülür. Kahvenin Etiyopya’da doğduğu, yüzlerce çeşidinin yetiştirildiği ve hâlen keşfedilmemiş binlerce çeşidinin olduğu tespit edilmiştir. Kahve konusunda iddialı bir diğer ülke de Ruanda’dır (Görsel 2.223).

Görsel 2.223: Kahve ağacı

Güney Sudan, Osmanlı ve Arap mutfak kültüründen etkilenmiştir. Sarımsak, soğan, kırmızıbiber, ekme ve bazı baharatlar Güney Sudan mutfağına Osmanlı mutfağından geçmiştir.

Tanzanya, Hindistan ve Arap ülkelerinden baharat ve mangalda pişirme yöntemlerini almıştır. Tanzanya'da salatalık, soğan, havuç ve bal kabağı çorbaları çokça tercih edilir.

ARAŞTIRINIZ

Afrika kıta mutfağını araştırınız. Bu mutfağın Türk mutfağı ile arasındaki benzer özellikleri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.2.6. Avustralya Kültürü

Avustralya, Hint Okyanusu ile Büyük Okyanus arasında uzanan Avustralya kıtasının tamamı ve güneydoğudaki Tazmanya Adası'nı kapsayan bir ada ülkesidir. Başkent Kanberra olmak üzere Sydney (Sidney) ve Melbourne (Melbin) Avustralya'nın en önemli şehirleridir. Avustralya'nın güneybatısında iki büyük ada ve birçok küçük adadan oluşan Yeni Zelanda vardır, başkenti Welligton'dır (Velington). Her iki ülke de İngiliz Uluslar Topluluğu üyesidir.

Avustralya'ya ilk yerleşmeler, Endonezya ve Asya'daki insanların adalardan bazılarında gelmesiyle başlamıştır. İlk göçmenler farklı ırklara sahiptir. On bin yıl kadar önce deniz yükselerek bugünkü seviyesine gelmiştir. Yerli nüfus, Avrupalılar burayı keşfedene kadar dünyanın geri kalanından izole yaşamıştır. İki veya üç bin yıl önce denizcilikte ustalaşmış Aborjin adı verilen yerli halk daha küçük ve daha uzak adalara yerleşmiştir (Görsel 2.224).

Görsel 2.224: Aborjinler

Büyük Okyanus yerkürenin %40'tan fazlasını kaplar ve burada 10.000'den fazla ada yer alır. Japonya, Filipinler, Tayvan ve Endonezya bu adalar arasında yer almalarına rağmen Asya ile bağları sebebiyle Avustralya'dan ayrı tutulur. Avrupalılar gelmeden önce Avustralya ve Yeni Zelanda bu gruba katılabildi. Çünkü Avustralya'daki Aborjinler ve Yeni Zelanda'nın yerli halkı **Maoriler** (Görsel 2.225) Pasifik Adaları'ndaki halklara yakındır. Fakat bu toplumlar Avrupalıların gelmesiyle beyaz nüfus içinde erimiş ve her iki ülkenin bölgesel coğrafyası günümüzde egemen bir şekilde Batılı olmuştur. Yalnızca Yeni Gine'de yerli halk, egemen kültür hâlinde kalabilmiştir.

Görsel 2.225: Maoriler

Avustralya ve Yeni Zelanda'nın yerli halkları ırk ve kültür bakımından parçalanmıştır. Kıtadaki kültüre ait yazılı bir dil yoktur. Kumaş, tahta ve taş oymacılığıyla ilgili uğraşlarda oldukça beceri kazanmış ve karmaşık toplumsal sistemler geliştirmiştir.

Avrupalıların keşfinden beri Avustralya ve Yeni Zelanda halkı büyük kültürel dönüşümler geçirmiştir. Yabancıların sahip olduğu şirketler, adalardan bazılarında Hindistan cevizi ve şeker kamışı yetiştirmek için büyük tarımsal alanlar oluşturmuştur. Halkın çoğu işçi ücretleri karşılığında geçim tarımını terk ederek buralarda çalışmaya başlamıştır.

Avustralya bir ada kıtasıdır ve nüfusu seyrek. Avustralya, bu yüzyılda ABD ve Kanada'dan sonra dünyada göç alan üçüncü büyük ülkedir. Kıtada yaşayanlar arasında İngiliz, İskoç, İrlandalı başta olmak üzere Türk, Yunan, Lübnanlı, Alman, Hollandalı ve diğer ülkelerden gelenler vardır. İngilizler, Avustralya'da baskın nüfustur. Bu nedenle bölgedeki kültürel öğelerin çoğu İngiliz kökenlidir. Yeni Zelanda'nın büyük çoğunluğu aldığı yoğun İskoç, İngiliz ve diğer Avrupalı göçler sebebiyle kendilerini Batılı olarak nitelendirir.

Bilgi Kutusu

Türk ve Anzak ordularını (Avusturalya ve Yeni Zelanda Kolordusu) [Australian and New Zeland Army Corps (ANZAC) (avustralya'nın end niv zilind armi kops)] karşı karşıya getiren Çanakkale Savaşları, Avustralya tarihinde önemli yer tutar. 24-25 Nisan tarihlerinde Çanakkale'de anma töreni düzenlenir ve buna pek çok Avustralya vatandaşı katılır.

2.2.6.1. Avustralya Kültüründe Dil

Avustralya'nın resmî dili İngilizcedir. İngiliz asıllı olmayan göçmenlerin kendi aralarında konuştuğu azınlık dilleri de kullanılır. Avustralya'da 180.000'in üzerinde Aborjin yaşar ve Aborjinlerin konuştuğu 300 civarında dil vardır. Yeni Zelanda'nın İngilizce, Maori ve Yeni Zelanda işaret dili olmak üzere üç resmî dili vardır.

ARAŞTIRINIZ

Yeni Zelanda'nın yerli dili olan Maori dili tehlike altında olan diller arasında yer alır. **Maori dili gibi tehlike altında olan dillerin kaybolmasını engellemek için ne gibi çalışmalar yapılabilir? Araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**

2.2.6.2. Avustralya Kültüründe Din

Aborjinler, Avustralya kıtasında kabileler şeklinde farklı bölgelerde yaşar ve bu kabileler arasında kültürel farklılıklar vardır. Aborjin kabilelerinin kendilerine has kültürleri, inanışları ve dilleri olduğu gibi benzer yönleri de bulunur. Aborjinler **düş zamanı** adı verilen ortak bir inanç sistemine sahiptir. Doğa ve toprağa karşı büyük saygı gösterir. Maneviyata önem vererek gördükleri rüyalar üzerinden öngörülerde bulunur. Tanrı yerine doğayı yaratan düş zamanı varlıklarına inanır. Bunlar; dağ, ağaç, nehir, hayvan ve doğada yer alan tüm varlıkları yarattıktan sonra bunları koruma görevini insana vermiştir. Her kabile atalarının izini taşıdığına inandığı bir bölgeye sahiptir ve o bölgeyi korumak onların görevidir. Aborjinler ruhani atalarıyla totemler aracılığıyla iletişim sağlar (Görsel 2.226).

Kabilelerin yanında bölgede yaşayan diğer halkların inandığı hâkim din Hristiyanlıktır. Sonra sırasıyla Budizm ve İslamiyet gelir.

Görsel 2.226: Totem

2.2.6.3. Avustralya Kültüründe Giyim

Avustralya'da herhangi bir ülkenin geleneksel kıyafetlerinden bahsetmek zordur. Maori halkının kültürünü yansıtan en önemli unsurlardan biri **dövme**dir. **Moko** adı verilen bu dövme savaşlarda kamuflaj amaçlı kullanılmakla birlikte dövme yaptıran kişinin acıya olan dayanıklılığını kanıtlaması için bir fırsattır. Dövmeler onların hayat, hikâye ve yeteneklerini anlatan imzalarıdır. Dövmelerdeki Maori motifleri, giyen kişiyi süsler ve ona güç verir. Maorilerde dövme yaptıрма süreci çok acıdır, doğum ritüeli kadar önemlidir ve yeniden doğuş ritüelinin bir parçasıdır. Dövme **uhi** adı verilen bir aletle vücuda minik kesikler atılarak ve bu kesiklerin içine boya eklenerek yapılır. Zamanla iyileşen yaranın üzerinde renkli izler kalır (Görsel 2.227).

Görsel 2.227: Maori ve dövmeleri

2.2.6.4. Avustralya Kültüründe Sanat ve Mimari

Avustralya'nın yerli halklarının sanatı binlerce yıldan beri varlığını sürdürür ve günümüzde uygulanan en eski sanat formlarından biridir.

Kaya gravürlerinin yanında geleneksel görsel sanat uygulamalarına ağaç kabuğu da dâhildir. Ahşap boyama, oyma ve ahşap üzerine desenlerin yakılması, sepet dokuma, bumerang gibi nesnelerin süslü dekorasyonu, mezar direklerinin oyulması, boyanması ve tüylerle süslenmesi, törende kullanılan başlıklar ve süs eşyaları yerel halkın sanat eserleri arasındadır (Görsel 2.228). Görsel sanatlar ticari ve estetik değerlerinin çok ötesindedir. Topluluğun kültürel yaşamının en önemli değerleri olduğundan oldukça güzel korunmuştur.

Görsel 2.228: Bumerang: Kıvrık bir sopaya benzeyen ve fırlatıldığında geri dönen, ağaçtan yapılan bir av ve spor aracı

Maori sanatının en önemli örneklerinden biri olan Moai (Moa) heykelleri ile ilgili videoları genel ağ ortamında bularak izleyiniz. İzlediğiniz videolar hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşınızla paylaşınız.

Aborjin sanatı sembollerden oluşur. Sanatçılar yeryüzünü, hayatlarını, geleneklerini, ritüellerini, yemeklerini ve dinlerini bir iletişim aracı olarak bu sembollerle aktarır. Farklı olanı nesnelleştirmeyi amaçlar.

Bölgedeki yerli sanatçılar resim yaparken genellikle eski ve yeni sanat malzemelerinin karışımını kullanır. Geçmişten günümüze ulaşan en önemli sanatsal etkinlikler şarkı, dans, müzik ve görsel sembollerin birleşiminden oluşan törenlerdir. Yerliler, dinî inanışları gereği **rüya görmek** adını verdikleri dinsel törenleri hakkında bilgi aktarmak için çeşitli gösteriler yaparlar (Görsel 2.229).

Görsel 2.229: Aborjinlerin dinsel töreni

Ulusal sembol olarak Anzak geleneklerinde savaş anıtları yapılır. Bunlardan en önemlisi, ulusal semboller arasında millî vurguyu yapan ve en fazla ilgiyi çeken ise **Gelibolu Savaşı Anıtı**'dır.

Bilgi Kutusu

I. Dünya Savaşı'nda Avustralya ve Yeni Zelanda İngiltere safında savaşa girdi. Anzak birlikleri Çanakkale Savaşı'nın Gelibolu Cephesi'nde Osmanlılara karşı savaştı ve ağır kayıplar verdi. Anzak askerlerini anmak amacıyla her yıl Nisan ayının 25'i Anzak Günü olarak kutlanmaktadır. Ayrıca Çanakkale Boğazı'nda askerlerin ilk ayak bastığı yer olan Küçük Arıburnu ile Büyük Arıburnu arasındaki koya da Anzak koyu adı verilmiştir.

OKUMA METNİ

HAKA DANSI

Yeni Zelanda'nın en önemli kültürel sembollerinden biri Haka adı verilen Maorilerin savaş dansıdır. Haka, düşmanı korkutmak amacıyla savaştan önce yapılan bir güç gösterisidir. Maorili savaşçılar dans ederken kostüm olarak bitki ve hayvanlardan elde ettikleri tüy, yaprak ve diş gibi aksesuarlar kullanmakla birlikte en önemli aksesuarları geleneksel yöntemlerle yapılan dövmeleridir.

Dansçılar, ellerini bedenlerine, ayaklarını da yere vurarak sert beden hareketleriyle dans eder. Böylece karşı tarafı korkutarak, tehditkâr tavır sergileyip çeşitli sözlerle haykırırlar.

Yeni Zelanda'nın sembolü hâline gelen bu dans resmî törenlerde, spor müsabakalarında, cenaze ve düğünlerde yapılır. Yeni Zelanda'nın okul müfredatında da yer alan bu dansı ülkenin rugby (ragbi) takımı her müsabaka öncesi yapar (Görsel 2.230).

Görsel 2.230: Yeni Zelanda rugby takımı haka dansı yaparken

Sıra Sizde

Haka dansı ve Mehter marşı gibi etkinliklerin ortak özelliği nedir? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.2.6.5. Avustralya Kùltüründe Mutfak

Avustralya bir tarım ve hayvancılık kıtasıdır. Dünyanın en büyük koyun üreticisidir. Hayvancılığa bağlı olarak et, süt ürünleri, deri üretimi ve ticareti yapılır. Kıtada buğday, arpa, yulaf, mısır, şeker kamışı, sebze ve meyve yetiştirilir. Balıkçılık gelişmiştir ve özellikle ıstakoz çok avlanır.

Avusturalya'nın ılıman ikliminden dolayı bölgede çok çeşitli meyve ve sebze yetiştirilir. Pek çok yerde yetişen meyvelerin burada da görülmesinin yanı sıra granny smith (grani simit) ve pink lady (pink leydi) isimli elma çeşitleri de dünyaca bilinir (Görsel 2.231 - 2.232).

Görsel 2.231: Granny smith

Görsel 2.232: Pink lady

Bölgede kanguru ve timsah etleri de tercih edilir (Görsel 2.233). Kanguru kuyruğu çorbası yapılıp, eti soslarla birlikte yumuşayana kadar pişirilerek şarküteri ürünlerinde bile kullanılır. Kanguru etinden köpek mamaları da üretilir.

Görsel 2.233: Izgara kanguru

Avusturalya'nın zengin bir hamur ve tatlı kültürü vardır. Sodalı ekmek, bayatlamayan Anzak bisküvileri, Lamington ve Pavlova bölgenin bilinen tatlı ve hamur işleridir (Görsel 2.234).

Görsel 2.234: Pavlova

Avusturalya mutfağı dünyanın dört bir yanından gelen mutfakların bütünüdür. İlhamını dünyanın farklı mutfaklarından almasına rağmen kendine has benzersiz bir yemek kültürü oluşturmuştur.

Bölgeye gelen ilk yerleşimciler kendi mutfaklarından yararlanmışlardır. Bu nedenle pazar rostosu, etli turta ve üç sebzeli et gibi yemeklerde İngiliz mutfak kültürünün etkileri vardır.

19. yüzyılın ortalarındaki altın hücum, Çinli göçmenleri Avustralya'ya getirdi. Birçok Çinli Avustralya'da kalarak pazar bahçeciliğine ve yemek pişirmeye yöneldi. Böylece geleneksel İngiliz mutfağı Doğu mutfağı ile etkileşime girdi. Çin restoranların çoğunda tatlı ve ekşi domuz, siyah fasulyeli dana eti gibi Batı yemekleri bulunur. Avustralya mutfağı geliştikçe Çin yemekleri bundan etkilendi (Görsel 2.235).

Görsel 2.235: Tatlı ekşi domuz

İkinci büyük mutfak devrimi, 1950'lerde ve 60'larda büyük Avrupa göçü ile II. Dünya Savaşı'ndan sonra oldu. Akdenizli göçmenlerin akınlarıyla Akdeniz mutfağı da bölgeye geldi.

Avustralya'nın kendine özgü geleneksel bir yemek kültürü oluşturma çabasına rağmen modern Avustralya mutfağı Amerika'dakiler gibi uluslararası yemek kültürlerinden çok da uzak değildir. Günümüz restoranları genellikle Asya ve Avrupa mutfak geleneklerini, pişirme tarzlarını ve malzemelerini birleştirmeyi amaçlar. Klasik bir menü kartında makarna, laksa, hamur işleri, püre ve krem karamel gibi yemeklerin hepsi yan yanadır.

3. UYGULAMA

Uygulama Adı: Dünya Kültürlerine Yönelik Afiş Hazırlama

Süre: Hazırlık için bir hafta, sunum için bir ders saatidir.

Yönerge: Sizden aşağıdaki bilgileri dikkate alarak kura ile belirlediğiniz altı kültürden birine sahip ülkenin kültürünü tanıtan afiş (web 2.0 araçları ya da kağıt / karton kullanarak) hazırlamanız beklenmektedir.

- Gruplar hâlinde çalışma yapınız.
- Konu için farklı kaynaklardan araştırma yapınız.
- Afişte konuyla ilgili resim, fotoğraf, tablo, grafik, şekil, yazı vb. farklı materyaller kullanınız.
- Görseli dikkat çekici yapınız.
- Renk uyumuna ve kâğıt kalitesine dikkat ediniz.
- Uygun slogan bulunuz.
- Temiz, titiz ve düzenli çalışınız.
- Teslim tarihinde afişi sınıfta tanıtınız.
- Uygulamanın değerlendirilmesi afiş hazırlama değerlendirme ölçütlerine göre yapılacaktır.

Değerlendirme: Çalışmanız aşağıda verilen değerlendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken bu ölçütleri dikkate alınız.

DÜNYA KÜLTÜRLERİNE YÖNELİK AFİŞ HAZIRLAMA DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ									
Öğrencinin Adı Soyadı:									
Sınıfı / Numarası:									
1: Başlangıç düzeyinde		2: Geliştirilebilir		3: Orta		4: İyi		5: Çok iyi	
DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ			5 Puan	4 Puan	3 Puan	2 Puan	1 Puan		
A	HAZIRLIK AŞAMASI								
1.	Konu için farklı kaynaklardan araştırma yapar.								
2.	Afişte konuyla ilgili resim, fotoğraf, tablo, grafik, şekil, yazı vb. farklı materyaller kullanır.								
B	AFİŞ AŞAMASI								
3.	Görseli dikkat çekici şekilde hazırlar.								
4.	İçeriği temiz, düzenli ve ilgi çekici şekilde hazırlar.								

5.	Amacı açık ve anlaşılır olarak belirtir.					
6.	İçerikte kullanılan materyal ve açıklamalar birbirini destekler.					
7.	İçerikteki görsel ve yazıları etkili, dengeli kullanır.					
8.	Renk uyumuna ve kâğıt kalitesine dikkat eder.					
9.	İçeriği özgün bir şekilde hazırlar.					
10.	Çalışmayı zamanında teslim eder.					

TOPLAM:

Ölçek puanını 100'lük sisteme dönüştürme işlemi: Tablodan alınabilecek en yüksek puan, her bir kriter için 5 puandır. Tabloda toplam 10 ölçme kriteri vardır. Dolayısı ile tablodan alınabilecek en yüksek puan $10 \times 5 = 50$ 'dir.

PUAN = [(Öğrencinin ölçek puanı X 100) / 50] formülü uygulanmalıdır.

Değerlendirme: Uygulama sonrasında eksik olduğunuz konuları tekrar ediniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde (...) ile boş bırakılan alanlara cümlelerde verilen bilgiler doğru ise “D” yanlış ise “Y” yazınız.

1. (...) Türk tarihi her zaman aynı coğrafyada aynı liderlerle gelişim göstermiştir.
2. (...) “Anadolu (Anatolia)” doğudan yükselen Güneş’in yönü, Güneş’in yurdu anlama gelir.
3. (...) Mezopotamya, Amu Derya (Ceyhun) ve Siri Derya (Seyhun) nehirleri arasında kalan Türk yerleşim bölgesidir.
4. (...) Yatır, evliya ve erenler, türbe gibi ziyaret yerleri İslamiyet öncesinden kalma atalar kültü gelenekleridir.
5. (...) Nazar inancı İslamiyet’le birlikte Türk kültüründe önemli yer tutmaktadır.
6. (...) Mezar taşı, İslamiyet’e ait bir unsur olmayıp ölümler kültüyle alakalı olan eski Türklerden kalma bir adettir.
7. (...) Yağmur yağdırma, fırtına çıkarma veya bunları durdurma gücüne sahip olduğuna inanılan taşa “yada taşı” denir.
8. (...) Nevruz, Hz. Hızır ile denizlerin hâkimi olduğuna inanılan Hz. İlyas’ın yeryüzünde buluştuklarına inanılan gündür.
9. (...) Nardagan bayramı Hun akınlarıyla birlikte Avrupa’ya taşınmış, Hristiyanlıkla birlikte Hz. İsa’nın doğumuyla ilişkilendirilip, Noel olarak kutlanmaya başlanmıştır.
10. (...) Cemre, ilkbahar başlangıcında yedişer gün arayla önce havada sonra su ve toprakta oluştuğu sanılan sıcaklık artışıdır.
11. (...) İmece, köylülerin bir işi yardımlaşarak karşılıksız ve sırayla yapmasıdır.
12. (...) Aziz Sançar, “El-kanun Fi’t tıb” adlı tıp kitabını yazmış ve bu kitap yüzyıllarca Batı’da okutulmuştur.
13. (...) Bilinen en eski halı Isparta’da bir anıt mezarda bulunmuş olan “Hereke” halısıdır.
14. (...) Karakucak güreşi, Türk kültürüne Trakya ve Balkanlardan yayılarak geçmiştir.
15. (...) Taklit ve canlandırmalarla dinleyiciyi eğlendirmek amacıyla öykü anlatma sanatına âşıklık denir.
16. (...) Avrupa; Amerika, Kuzey Asya ve Avustralya kıtalarını kültürel anlamda etkilemeyi başarmıştır.
17. (...) Demokrasi devrimi ile hız kazanan üretim, doğal kaynakların tüketiminde büyük artışlara sebep olmuştur.
18. (...) Hristiyanlığın Avrupa’ya gelmesi ile Roma mabetleri ve heykelleri putperest unsurlar olarak görülmüştür.
19. (...) Nobel ödülleri İngiliz Kraliyet Bilim Akademisi tarafından her yıl Londra’da düzenlenir.
20. (...) ABD’nin resmî bir dili yoktur, ülkede en çok konuşulan dil olan İngilizcenin ulusal dil olarak kullanılmaktadır.
21. (...) Lübnan, Suriye, Ürdün ve Katar gibi Arap kültürünün hâkim olduğu ülkelerde Arapça resmî dildir.
22. (...) Ön Asya halkları, Türk, İran, Hollanda, Belçika ve İskandinav mutfaklarından etkilenmiştir.

23. (...) Doğu Afrika mutfağında timsah, yaban domuzu, maymun, antilop gibi av hayvanlarının eti tüketilir.
24. (...) Kuzey Afrika mutfağının simge lezzetlerinden biri olan kuskusun temel maddesi mısır unudur.
25. (...) Avustralya yerli halkının adı Aborjin ve Yeni Zelanda yerli halkının adı ise Maori'dir.

B) Aşağıdaki cümlelerdeki boşlukları uygun sözcüklerle doldurunuz.

26. Günümüzde dünya genelindeki Türk halklarının toplam nüfusu civarındadır.
27. Nüfusu en kalabalık bağımsız Türk devleti
28. Tarihte "Türk" adıyla adlandırılan ilk devlet olmuştur.
29. Cumhurbaşkanlığı forsundaki 16 yıldız, tarihteki 16 büyük Türk imparatorluğunu, ortadaki güneş ise simgeler.
30. İslamiyet öncesi Türk toplumunda adlı bir dinî inanış hâkimdir.
31. Doğaüstü olaylara, gizli ve akıl dışı güçlere, kehanetlere aşırı derecede bağlı boş inançlara denir.
32. Yeni gün anlamına gelen, 21 Mart'ta kutlanan, baharın gelişini, yeniden canlanması müjdeleyen bu bayrama denir.
33. Arapçada çizgi anlamına gelen, güzel yazı yazma sanatıdır.
34. Muharrem ayının onuncu gününe denir.
35. Gökbörü oyununun evlenme törenlerinde yapılan türüne, adı verilir.
36. Türk mutfağında ot ve sebze tüketimiyle ön plana çıkan bölge
37. Uluslararası önem taşıyan, korunmaya değer doğal oluşumlara, anıtlara ve sitlere statüsü verilir.
38. Türkiye'nin Dünya Mirası Listesi'nde bulunan "Bin Tanırlı Şehir" denilen ve Hitit uygarlığının başkenti olan Çorum'da bulunur.
39. Osmanlı Dönemi'nde sosyalleşme ve kültürel paylaşım aracı olan, kökleri derin bir geçmişe dayanan strateji ve zekâ oyunudur.
40. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde birbirine uzak evlerde yaşayanlar kendi aralarında ile iletişim kurarlar.
41. Her yıl AB ve aday ülkeleri arasından seçilen şehirlere unvanı verilir.
42. Özgürlük, eşitlik, kavramları bireysel insan hakları için Avrupa toplumuna rehber olmuştur.
43. İskandinav halkı özellikle 9-11. yüzyıllarda ismiyle bilinir.
44. Hz. İsa'nın dirilişinin öğrenildiği ve kutlandığı günlere adı verilir.
45. Yapımı yoğun emek gerektiren Norveç geleneksel kıyafetine adı verilir.
46. İsveç kültürünün önemli bir parçası olan kahvaltı ve öğle yemeği arasında tüketilen ara öğündür.
47. Avrupa kültürünün hâkim olduğu Kuzey Amerika kıtasına adı verilir.
48. Geleneksel Peru giysilerinin ana malzemesi kıyafetlere parlaklık veren yünüdür.

49. Hint mimarisinin en önemli eserlerinden biri adı verilen Budist tapınaklarıdır.
50. Maorilerin dansı, düşmanı korkutmak amacıyla savaştan önce yapılan bir güç gösterisi niteliğindedir.

C) Aşağıdaki sorularda doğru olan seçeneği işaretleyiniz.

51. Aşağıdakilerden hangisi Özerk Türk Cumhuriyeti'dir?

- A) Kazakistan B) Kırgızistan C) Özbekistan
D) Tataristan E) Türkmenistan

52. Aşağıdakilerden hangisi "Türk" sözcüğünün anlamlarından biri değildir?

- A) Cesur B) Çoğalan C) Göçebe
D) Güçlü E) Türelî

53. Bebeğe isim koyulurken bebeğin sağ ve sol kulağına aşağıdakilerden hangisi okunur?

- A) Ezan ve kamet B) Kamet ve temenni C) Ezan ve koyulacak isim
D) Dua ve koyulacak isim E) Dua ve temenni

54. Aşağıdakilerden hangisi Türk kültüründe negatif enerjiden ve nazardan korunmak için kullanılan nesnelere biri değildir?

- A) Akik taşı B) At nalı C) Baykuş tüyü
D) Kaplumbağa kabuğu E) Nazar boncuğu

55. Aşağıdakilerden hangisi Hıdırellez ile ilgili âdetler ve inanışlardan biri değildir?

- A) Baht açma töreni yapmak
B) Çiçek veya ot toplayıp, kaynatarak suyunu içmek
C) İstenecek şeyin küçük bir modelini yapmak
D) Taze bitki ve kuzu eti yemek
E) Türbe ziyareti yapmak

56. Aşağıdakilerden hangisi henüz Amerika keşfedilmemiş olmasına rağmen haritasında yer vererek ilk dünya haritasını çizmiş, bu haritada kıyıları ve adaları gösterip bilinmeyen bölgelerin tanınmasını sağlamıştır?

- A) El Ceziri B) Lagari Hasan Çelebi C) Piri Reis
D) Sabuncuoğlu Şerafeddin E) Takiyüddin

57. Kendine has boyama teknikleri ile çok ince işlenmiş küçük boyutlu resim sanatına verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çini B) Ebru C) Hat
D) Minyatür E) Tezhip

58. Etamin adlı kumaş üzerine renkli ipliklerle nakış işleme sanatına verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dericilik B) Dokumacılık C) İğne oyası
D) Kanaviçe E) Telkârî

59. **Günümüzde çömlekçilik ile ünlü bölge aşağıdakilerden hangisidir?**
A) Çukurova B) Erzurum C) Fatsa
D) Harran E) Nevşehir
60. **Komagene Kralı I. Antiochos tarafından tanrıya ve atalarına minnet gösterisi olarak yapılan anıt heykeller aşağıdakilerden hangisinde yer alır?**
A) Cumalıkızık Köyü B) Çatalhöyük Neolitik Kenti C) Göbeklitepe Arkeolojik Alanı
D) Göreme Millî Parkı E) Nemrut Dağı
61. **Aşağıda verilen ülke ve resmî dilleri eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?**
A) Almanya-Almanca B) Brezilya-Portekizce C) İngiltere-İngilizce
D) İtalya-İtalyanca E) Portekiz-İngilizce
62. **Aşağıdakilerden hangisi Katolik Hristiyanların en yüksek dinî makamıdır?**
A) Bolivya B) Lizbon C) Meksika
D) Singapur E) Vatikan
63. **Aşağıdakilerden hangisi İtalyan mutfağı denince akla gelen ilk yiyecektir?**
A) Humus B) Kuskus C) Paella
D) Pasta E) Pavlova
64. **Aşağıdakilerden hangisi Nordik ülkelerden birisi değildir?**
A) Danimarka B) İsveç C) İzlanda
D) Norveç E) Rusya
65. **Aşağıdakilerden hangisi Viking kültürüyle özdeşleşen kavramlardan biri değildir?**
A) Edda B) Gemi C) Moko
D) Runik yazı E) Saga
66. **Aşağıdakilerden hangisi Güney Amerika ülkelerinden biridir?**
A) Faroe Adaları B) İspanya C) Portekiz
D) San Marino E) Venezuela
67. **Aşağıdaki yiyeceklerden hangisi Rus mutfağına ait değildir?**
A) Beef Stroganoff B) Borsch çorbası C) Medovik
D) Tapas E) Zakuskiy
68. **Aşağıda verilen ülkeler ve geleneksel kıyafetleri eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?**
A) Azerbaycan-deel B) Çin-hanfu C) Hindistan-sari
D) Japonya-kimono E) Kore-hanbok
69. **Aşağıdakilerden hangisi Uzak Doğu'da ortaya çıkan dinlerden biri değildir?**
A) Budizm B) Hinduizm C) Şamanizm
D) Şintoizm E) Taoizm
70. **Aşağıdakilerden hangisi Anzak askerleri için yapılmış Türkiye'de bulunan savaş anıtının adıdır?**
A) Büyük Utku Anıtı B) Dumlupınar Şehitliği C) 57. Alay Şehitliği
D) Gelibolu Savaş Anıtı E) Lozan Anıtı

1. ÖĞRENME BİRİMİ ÖLÇME DEĞERLENDİRME CEVAP ANAHTARI

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.
D	D	Y	D	D	D	Y	D	D	Y	D	kültür	destinasyon	ulaşılabilirlik	norm	manevi	miras	D	E	E	D	D	D
24.	25.	26.	27.	28.																		
A	E	D	D	A																		

2. ÖĞRENME BİRİMİ ÖLÇME DEĞERLENDİRME CEVAP ANAHTARI

1.	Y	24.	Y	47.	Anglosakson Amerika
2.	D	25.	D	48.	Alpaka
3.	Y	26.	300 Milyon	49.	Stupa
4.	Y	27.	Türkiye	50.	Haka
5.	Y	28.	Göktürk Devleti	51.	D
6.	D	29.	Türkiye Cumhuriyeti	52.	C
7.	D	30.	Gök Tanrı	53.	A
8.	Y	31.	Batıl İnanç	54.	C
9.	D	32.	Nevruz Bayramı	55.	E
10.	D	33.	Hat	56.	C
11.	Y	34.	Aşure Günü	57.	D
12.	Y	35.	Kızbörü	58.	D
13.	Y	36.	Ege Bölgesi	59.	E
14.	Y	37.	Dünya Mirası	60.	E
15.	Y	38.	Hattuşa	61.	E
16.	D	39.	Mangala	62.	E
17.	Y	40.	Islık Dili	63.	D
18.	D	41.	Avrupa Kültür Başkenti	64.	E
19.	Y	42.	Kardeşlik	65.	C
20.	D	43.	Vikingler	66.	E
21.	D	44.	Paskalya	67.	D
22.	Y	45.	Bunad	68.	A
23.	D	46.	Fika	69.	C
				70.	D

1. Akarsu, B. (1998). Dil-kültür bağlantısı. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
2. Akbulut, O. (2012). Resmi dil ve anayasalarda düzenlenişi. Ankara Barosu Dergisi, (3), 153-182. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397984> (Erişim tarihi: 06.06.2022 / 15.03).
3. Akdemir, E. (2017). Avrupa ortak kültür ve sanat mirasının korunmasında Avrupa Birliği'nin çalışmaları: Avrupa kültür başkenti programı özelinde bir inceleme. Sanat ve Tasarım Dergisi, 7 (2), 176-194. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/424174> (Erişim tarihi: 01.07.2022 / 15.15).
4. Akdemir, B. ve Kırmızıgül, B. (2015). Turistlerin geldikleri ülkelere göre destinasyon algıları arasındaki farklılığı belirlemeye yönelik bir araştırma. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (2), 221-242. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/466357> (Erişim tarihi: 12.12.2022 / 17.59).
5. Aksoy, E. G. (2020). Avrupa kimliğinin oluşumu ve evrimi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17 (45), 26-39. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1068606> (Erişim tarihi: 17.05.2022 / 15.03).
6. Alpaslan, K. (2019). Yöresel yemeklerde moleküler gastronomi kullanımı. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://earsiv.kastamonu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/994/Kardelen%20Alpaslan%20Yu%cc%88sek%20Lisans%20Tezi.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim tarihi: 10.08.2022 / 15.50).
7. Altiner, B. (2014). Avrupa Birliği'nde kültür ve din. Selahaddin Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1 (1), 29-40. https://www.researchgate.net/publication/288829485_Avrupa_Birliginde_Kultur_ve_Din (Erişim tarihi: 17.05.2022 / 14.47).
8. Altun, Z. (2019). Türk kültüründe "kurt kavramı" üzerine bir inceleme. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum. 8, 91-108. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/857517> (Erişim tarihi: 12.10.2022 / 13.25).
9. Altunbay, M. (2016). Temel bir değer olarak Dede Korkut'ta misafirperverlik ve izzeti ikram. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (56), 359-371. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhsbd/issue/32964/366325> (Erişim tarihi: 28.07.2022 / 15.18).
10. Arı, M. (2018). Unutulmuş geleneksel güreşlerden dutluk güreşlerinin incelenmesi (Malatya Bölgesi). Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. <http://abakus.inonu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11616/11296/Tez%20Dosyas%C4%B1.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim tarihi: 04.08.2022 / 21.44).
11. Artun, E. (1996). Günümüzde Adana aşıklık geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymani. Adana: Hakan Ofset Yay. <https://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/7.php> (Erişim tarihi: 19.06. 2022 / 11.10).
12. Atalay, C. (2014). Asya Hun Devletinde Mao-Tun (Metehan) Dönemi. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, (4), 107-109. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/107173> (Erişim tarihi: 04.08.2022 / 22.11).
13. Aydın, T. (2013). Sömürgecilik ve dil: Batı sömürgesinin Arap diline yaklaşımına dil-kimlik ilişkisi penceresinden bakış. Mukaddime Dergisi, (7), 47-68. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/184085> (Erişim tarihi: 18.06.2022 / 20:54).
14. Ayyıldız, S. ve Durlu Özkaya, F. (2019). Doğu Afrika ülkeleri mutfak kültürü. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7 (96), 299-316. https://www.academia.edu/66742158/Do%C4%9Fu_Afri_ka_%C3%9Ckeleri_Mutfak_%C3%BCI%C3%BCr%C3%BC (Erişim tarihi: 19.06.2022 / 18.01).
15. Bardakoğlu, Ö. (2011). Turistik Ürün Bakımından Destinasyon Planlaması ve Pazarlaması Kapsamında İzmir Turizminin Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Bir Model Çalışması. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://acikerisim.deu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/12140/298100.pdf> (Erişim tarihi: 14.10.2022 / 10.00).
16. Barutçugil, İ. (2011). Kültürler arası farklılıkların yönetimi. İstanbul: Kariyer Yayınları.
17. Başal, H. A. (2006). Türkiye'de Doğum Öncesi Doğum ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Eğitime İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlar. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19 (1), 45-70. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/>

uefad/issue/16683/173358 (Erişim tarihi: 17.06.2022 / 20.32).

18. Bayburtlu, Ç. (2021). The reflection of patterns and clothing forms of various cultures on contemporary clothing design; The Peruvian example. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 198-226. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1330609> (Erişim tarihi: 20.07.2022 / 17.41).
19. Bayraktar, D. (2022). Dil ve kültür bağlamında mânilerde değerlerimiz üzerine bir inceleme . *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, IV. Uluslararası Rumeli [Dil, Edebiyat, Çeviri] Sempozyumu Özel Sayısı, 145-157. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2549551> (Erişim tarihi: 17.01.2023 / 23.00)
20. Berting, J. (2007). *Europe: a heritage, a challenge, a promise*. Utrecht: Eburon Academic Publishers.
21. Beyoğlu, A. ve Akyürek, M. (2016). Yüksek rönesans resim sanatında heykel kullanımı. E. Balkaş Erdoğan ve M. Artu Mutlugün (Editör), *I. Uluslararası Görsel Sanatlar ve Estetik Sempozyumu içinde* (s. 391-421). İstanbul: Cinius Yayınları. https://www.researchgate.net/publication/322096857_YUKSEK_RONESANS_RESIM_SANATINDA_MEKAN_KULLANIMI (Erişim tarihi: 04.07.2022 / 17.27)
22. Bozkurt, V. (2015). *Değişen dünyada sosyoloji (temeller-kavramlar kuramlar)*. Bursa: Ekin Basım ve Yayın Dağıtım.
23. Bucak, T. ve Yiğit, S. (2022). Japon mutfağı. N. Şahin Perçin (Editör), *Dünya mutfak kültürleri içinde* (s. 193-205). İstanbul: Beta Yayıncılık.
24. Candan, E. (2011). *Türkler'in kültür kökenleri*. İstanbul: Sınır Ötesi.
25. Ciesielski, Z. (1997). The culture of Scandinavia. *folia Scandinavica Posnaniensia*, 4, 167-175. <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-issn-2299-6885-year-1997-volume-4-article-10852> (Erişim tarihi: 02.06.2022 / 13.22).
26. Civelek, A. (2014). Turizmin sosyal yapıya ve sosyal değişmeye etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 13 (1-2), 331-350. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/selcuksbmyd/issue/11301/135146> (Erişim tarihi: 14.10.2022 / 10.12).
27. Çakır, M. (2011). *Kültürel Miras Yönetimi*. Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
28. Çakıroğlu, F. (2007). İran'ın yemek kültürü gelenek ve görenekleri, Türk mutfağı ile karşılaştırılması. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 35 (1), 41-45. <https://beslenmevediyetdergisi.org/index.php/bdd/article/view/385/322> (Erişim tarihi: 17.06.2022 / 19.09).
29. Çam, N. (2012). Latin Amerika sanatının ve mimarisinin kültürel arka planı. O. Zengin (Editör), *Latin Amerika Çalıştayı Bildiriler Kitabı içinde* (s. 39-49). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/69494/Latin%20Amerika%20C3%87a1%4%B1%C5%9Ftay%C4%B1%20Bildiriler%20Kitab%C4%B1.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim tarihi: 06.06.2022 / 15.18).
30. Çapan, F. ve Güvenç, B. (2017). Kavimler göçü ve Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşü. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (18), 629-640. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/444170> (Erişim tarihi: 07.08.2022 / 00.48).
31. Çay, A. M. (2009). Türk tarihi kültürü tarihte Türk devlet ve beylikleri. T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi. https://www.kulturportali.gov.tr/Common/DownloadFile.aspx?f=1.3.TarihteTrkDevletVeBeylikleriTrkiyeD_20150708112609558.pdf (Erişim tarihi: 12.06.2022 / 16.25).
32. Çepni, R (1994). Çayeli yöresinde halk inançlarının fert üzerindeki etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://www.atauni.edu.tr/yuklemeler/7ca1aebaffcaadf18f4f366ecb173b99.pdf> (Erişim tarihi: 19.12.2022 / 20.26).
33. Çoruhlu, Y. (2011). *Türk mitolojisinin ana hatları*. İstanbul: Kabalcı.
34. Dağ, A.E. (2015). *Afrika'da Müslüman azınlıklar (1 Baskı)*. İstanbul: İHH İnsanı Yardım Vakfı. <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/kitap-afrika-da-musulman-azinliklar.pdf> (Erişim tarihi: 18.06.2022 / 21.38).
35. Demirel, A. (2016). Hesse'nin doğu dinlerine yaklaşımı. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (53), 318-329. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/383163> (Erişim tarihi: 16.06.2022 / 12.02).

36. Demirgöl, F. (2018). Çadırdan saraya Türk mutfağı. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 3 (1), 105-125. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/502057> (Erişim tarihi: 04.09.2022 / 01.11).
37. Dilsiz, B. (2010). Türkiye'de gastronomi ve turizm (İstanbul örneği). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=NzEvMQicJuBpZkwUYO8dQw&no=D9itYZFA03_Wgk8ix1Fggg (Erişim tarihi: 30.05.2022 / 15.01).
38. Dinç, C. (2011). Avrupa kimliği: çatışan perspektifler, güncel değerlendirmeler ve endişeler. Gazi Akademik Bakış, 5 (9), 31-58. <http://www.gaziakademikbakis.com/makale/gab-T-2018-205> (Erişim tarihi: 17.05.2022 / 15.25).
39. Doğan güneşin ülkesi Japonya. Akkollife Dergisi, Ekim 2014, 6-8. <https://www.akkol.com.tr/uploads/dergi/dergi6.pdf?iframe=true&width=900&height=600> (Erişim tarihi: 18.06.2022 / 18.22).
40. Doğan, İ. (2014). Sosyoloji: Kavramlar ve Kuramlar. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
41. Duracan, A. (1995). Avrupa resim sanatında modern sanatla Rönesans sanatıyla dinsel konulu yapıtların karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/25902.pdf> (Erişim tarihi: 27.05.2022 / 15.36).
42. Erden, A. (1998). Anadolu Giysi Kültürü. Ankara: Dumat Ofset Yay.
43. Eroğlu, M. A. (2018). Kızıldeğirler ve kıyafetler. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22 (3), 1677-1694. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/549104> (Erişim tarihi: 20.07.2022 / 16.11).
44. Ertek, T. A. (1991). Avustralya. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 4: 167-170. İstanbul: TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/avustralya> (Erişim tarihi: 26.06.2022 / 15.54).
45. Eshnazarova, A. (2018). Afrika'nın demografik yapısı ve sorunları. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/69024/YLtez.Aikanysh%20ESHNAZAROVAtesz..pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim tarihi: 11.10.2022 / 17.22).
46. Fıçıcıoğlu, A. (2021). Japon modası kimliğinde kültürel izler. Akdeniz Sanat Dergisi, 15 (28), 207-226. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1793794> (Erişim tarihi: 18.07.2022 / 01.12).
47. Fidan, A. (2019). İslamiyet öncesi Türk destanları ve kutsal unsurları. Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://acikerisim.pau.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11499/25987/Ay%C5%9Fe%20Fidan.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim tarihi: 28.07.2022 / 17.55).
48. Göçer, A. (2012). Dil kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 50-57. <https://www.tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2012/11/14.pdf> (Erişim tarihi: 25.09.2022 / 21.20)
49. Gök, İ.ve Ceylan, V. (2022). Çin mutfağı. N. Şahin Perçin (Editör), Dünya mutfak kültürleri içinde (s. 193-205). İstanbul: Beta Yayıncılık.
50. Gökburun, İ. (2021). Küresel ve bölgesel güçler çağında Türk dünyası nüfusu, araştırma makalesi. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 1-33. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1639840> (Erişim tarihi: 12.06.2022 / 16.14).
51. Gömeç, S. Y. (2015). Türk destanlarına giriş. Ankara: Berikan Yayınevi.
52. Gömeç, S. Y. (2001). Kök Börüler ve arslanlar. Göktürk Devleti'nin 1450. Kuruluş Yıldönümü Sempozyum Bildirileri. Ankara: Yeni Avrasya Yayınları, s. 77-85.
53. Görez, F. (2011). Beyliklerden İmparatorluğa giden süreç ve ilk imparator Qin Shi Huang Di. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/30127/Feyza_Gorez_YukseL_Lisans_Tezi.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim tarihi: 15.07.2022 / 18.50).
54. Gümüş, E. (2005). Avrupa kıtası. E. Gümüş ve Y. Güçlü (Editör), Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası içinde (s. 96-150). İstanbul: Lisans Yayıncılık. https://www.academia.edu/42920763/K%C4%B1talar_ve_%C3%9Ckeler_Co%C4%9Frafyas%C4%B1 (Erişim tarihi: 27.05.2022 / 15.25).
55. Güngör, H. (2007). Geleneksel Türk dininden Anadolu'ya taşınanlar. Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni:

- Bildiriler, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, s 1-6. http://www.turkiyat.hacettepe.edu.tr/Yasayan_Eski_Turk_Inanclari.pdf (Erişim tarihi: 15.06.2022 / 18.00).
56. Gürsoy, C. R. (1988). Afrika. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 1: 435-439. İstanbul: TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/afrika> (Erişim tarihi: 05.09.2022 / 21.57).
57. Güvenç, B. (1993). Türk kimliği, Ankara: Kültür Bak. Yay. s.55.
58. Hill, Daniel D. (2011). History of World Costume and Fashion. NY: Prentice Hall.
59. Idang, G. E. (2015). African culture and values. Phronimon, Journal of the South African Society for Greek Philosophy and the Humanities, 16 (2), 97-111. <https://journals.co.za/doi/epdf/10.10520/EJC189182> (Erişim tarihi: 19.05.2022 / 23.12).
60. Işıkoğlu, B. O. (2019). İskandinav mimarlığında estetik: Plastik ve anlamsal biçim analizi. Journal of History Culture and Art Research, 8 (3), 465-479. <http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/1658/1601> (Erişim tarihi: 16.05.2022 / 14.42).
61. Işıktaş, B. (2015). Avrupa'da Devrimler Çağı'nda toplumsal değişim, kültür ve müzik yaşamına dair notlar. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (2), 158-172. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/43934> (Erişim tarihi: 24.05.2022 / 15.06).
62. İnalçık, H. (2007). Klasik edebiyat menşei: İrani gelenek, saray işret meclisleri ve Musâhib şâirler. Türk Edebiyatı tarihi. Ed. T.S. Halman vd. 2 (1), 233-294. İstanbul: KTB Yay.
63. İnan, A. M. (2012). Çok kültürlülük tartışmaları bağlamında Avustralya'da yaşayan Türklerin kimlik algısı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/49588.pdf> (Erişim tarihi: 26.06.2022 / 15.21).
64. İnan, A. (1952). Müslüman Türklerde Şamanizm kalıntıları. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1 (4), 19-30. 1655236 (dergipark.org.tr) (Erişim tarihi: 26.06.2022 / 15.15).
65. İnan, E. ve Ölçer, C. (2011). Büyük ölçekli etkinlik yönetiminde e-pazarlama çalışmaları: İstanbul Avrupa kültür başkenti örneği. Erciyes İletişim Dergisi, 1 (4), 7-15. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/66292> (Erişim tarihi: 12.08.2022 / 14.50).
66. İnanç, A. (2017). Eski Mezopotamya'da resim ve heykel sanatı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=fZkt2taR4U11sAA9HiMKCg&no=NdzYqLEriZtREi1sSTglAw> (Erişim tarihi: 22.07.2022 / 18.49).
67. Kafesoğlu, İ. (1977). Türk millî kültürü. Ankara: TKAE Yayınları.
68. Kalafat, Y. (1999). Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri. Genişletilmiş Üçüncü Baskı. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları aktaran H.A. Başal (2006). Türkiye'de Doğum Öncesi Doğum ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Eğitime İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlar. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19 (1), 45-70. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uefad/issue/16683/173358> (Erişim tarihi: 17.06.2022 / 20.32).
69. Karabulut, R. ve Uğur, A. (2007). Euro'ya geçiş ve Türkiye'nin ithalatına etkisi. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 34, 113-120. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/426160> (Erişim tarihi: 10.08.2022 / 17.28).
70. Karagöz, S. (2014). Vikingler ve Viking istila çağı (M. S. 793-1066). Yüksek Lisans Tezi. Aksaray: Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=SRKyGnFEECguORMDAO8fpA&no=qNUep2bzRgUBUSa2bU1_bA (Erişim tarihi: 02.06.2022 / 12.24).
71. Kartarı, A. (2001). Farklılıklarla yaşamak: kültürlerarası iletişim. Ankara: Ürün Yayınları.
72. Kartarı, A. (2014). Kültür, farklılık ve iletişim, kültürlerarası iletişim kavramsal dayanakları. İstanbul: İletişim Yayınları.
73. Karul, N. (2015). Ölümsüz Kral Çin Şi Huang. Magma Yeryüzü Dergisi, şubat, 3, 118-129. <https://www.magmadergisi.com/haber/olumsuz-kral-cin-si-huang> (Erişim tarihi: 15.07.2022 / 18.47). https://www.academia.edu/30082431/%C3%96l%C3%BCms%C3%BCz_Kral_%C3%87in_%C5%9Ei_Huang_2015 (Erişim tarihi: 15.07.2022 / 18.48).

74. Kasapoğlu Akyol, P. (2018). İki yerli savaş / çı dansı: Haka (Yeni Zelanda) ve Hula (Hawaii). 4th Language, Culture and Literature Symposium, Antalya, 17-18 Mayıs 2018. Antalya: Akdeniz Üniversitesi. s. 284-294. https://www.researchgate.net/publication/329060581_iki_yerli_savas-ci_dansi-_Haka_Yeni_Zelanda_ve_Hula_Hawaii (Erişim tarihi: 01.08.2022 / 16.48).
75. Koca, S. (2006), Büyük Hun Devleti. Türkler. C. I, Ankara.
76. Közleme, O. (2012). Türk mutfak kültürü ve din. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=2pOVgQhXKMYSE0-IPeoVrQ&no=JtlyZT04tPqxHqetVtMCpw> (Erişim tarihi: 27.05.2022 / 16.08).
77. Kurt, M. (2008). Avrupa Birliği ve din: Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Merkezi'nde öğrenim gören kursiyerlerin Avrupa Birliği'ne yaklaşımları. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/9984/218719.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim tarihi: 02.08.2022 / 17.38).
78. Kurt, T. (2020). Dünyada çay kültürü ve seramik çay kapları. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/328034/yokAcikBilim_10336973.pdf?sequence=-1&isAllowed=y (Erişim tarihi: 14.06.2022 / 23.33).
79. Küçükislamoğlu, Ü. (2014). Nobel edebiyat ödülünün yapısı ve dünya edebiyatındaki işlevi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=5QIxfO6EkZG7Jn4A4pM4sg&no=YzSaCBswhcn3LXIXZkxJLw> (Erişim tarihi: 01.06.2022 / 17.27).
80. Küçüköner, H. R. (2018). Hint alt kıtasının dinî ve kültürel yapısının şekillenmesinde Arilerin rolü. Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, 10 (2), 610-624. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/462875> (Erişim tarihi: 15.08.2022 / 17.36).
81. Lee, E. Y. (2009). Modern meaning of Chinese clothing. Journal of the Korea Fashion and Costume Design Assosation, 11 (1), 99-109. <https://koreascience.kr/article/JAKO200916263468106.pdf> (Erişim tarihi: 21.07.2022 / 15.59).
82. Lorenger, D. ve Sanders, E. (2021). Highland haberdashery: Scottish kiltmaking in the twenty-first century. Critical Studies in Men's Fashion, 8 (1+2), 5-28. https://www.researchgate.net/publication/356993889_Highland_haberdashery_Scottish_kiltmaking_in_the_twenty-first_century/link/61c09bd0a6251b553ad14986/download (Erişim tarihi: 19.07.2022 / 15.38).
83. Lundby, K. ve Repstad, P. (2018). Scandinavia: Traits, Trends and Tensions. K. Lundby (Ed.), Contesting Religion. The Media Dynamics of Cultural Conflicts in Scandinavia içinde (13–32 ss.). Berlin: De Gruyter. https://books.google.com.tr/books?id=LlqXDwAAQBAJ&pg=PT8&source=kp_read_button&hl=en&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (Erişim tarihi: 02.06.2022 / 13.36).
84. Mammadova, A. (). Azerbaycan'ın 19. Yüzyıl Yöresel Kıyafetleri. <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/MAMMADOVA-Arzu-AZERBAYCAN%E2%80%99IN-19.-Y%C3%9CZYIL-Y%C3%96RESEL-KIYAFETLER%C4%B0.pdf> (Erişim tarihi: 21.07.2022 / 18.01).
85. Mutluel, O. (2011). İslam sanatının oluşumundaki etkenler. AİBÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi, 11 (1), 19-27. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/16830> (Erişim tarihi: 17.06.2022 / 00.22).
86. Nahya, Z. N. (2012). Yaşamın renkli sembolleri Paskalya yumurtaları. Metro Gastro, no: 65, 162-166. https://www.academia.edu/11148759/Ya%C5%9Fam%C4%B1n_Renkli_Sembolleri_Paskalya_Yumurtalar%C4%B1 (Erişim tarihi: 10.08.2022 / 18.57).
87. Okay, B. (1991). Çin resim sanatı. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 35 (2), 207-211. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2152987> (Erişim tarihi: 17.06.2022 / 17.22).
88. Okay, B. (1993). Çin Seddi'nin yapılış nedeni hakkında değişik bir görüş. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 57 (218), 27-40. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1732083> (Erişim tarihi: 15.06.2022 / 17.41).

89. Oktay, S. ve Sadıkoğlu, S. (2018). The gastronomic cultures' impact on the African cuisine. *Journal of Ethnic Foods*, 5 (2), 1-7. https://www.researchgate.net/publication/321825188_The_Gastronomic_Cultural_Impact_of_the_African_Cuisine (Erişim tarihi: 19.06.2022 / 18.35).
90. Oskay, N. (2020). Tekstil tarihi bağlamında Hint geleneksel giysisi saree (sari) üzerine kültürel bir analiz. *Uluslararası Dil Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 145-159. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1198032> (Erişim tarihi: 21.07.2022 / 16.25).
91. Özdemir, İ. (2011). İletişimin Önemi. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 17 (66), 29-38. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/255339> (Erişim tarihi: 19.12.2022 / 11.24).
92. Özkanlı, O. ve Uçuk, C. (2022). İsveç mutfağı. N. Şahin Perçin (Editör), *Dünya mutfak kültürleri içinde* (s. 193-205). İstanbul: Beta Yayıncılık.
93. Özkaya, F. D. ve Sarıcan, B. (2014). Latin Amerika mutfağının kültürel etkileşim yolu. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2 (1), 36-45. https://www.jotags.org/Articles/2014_vol2_issue1/2014_vol2_issue1_article5.pdf (Erişim tarihi: 07.06.2022 / 17.31).
94. Özlem, D. (2012). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
95. Page, R. I. (2009). *İskandinav Mitleri*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
96. Rosenberg, D. (2003). *Dünya Mitolojisi Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi*. Ankara: İmge Yayınevi.
97. Santich, B. (2012). *Bold palates: Australia's gastronomic heritage*. adelaide: Wakefield Press. https://www.wakefieldpress.com.au/files/extracts/Bold_Palates_extract.pdf (Erişim tarihi: 28.06.2022 / 13.38).
98. Sarfaraz, A. (2020). *Human geography*. New Delhi: Indira Gandhi National Open University. <https://egyankosh.ac.in/handle/123456789/57325> (Erişim tarihi: 22.05.2022 / 14.48).
99. Schinkel, L. (2013). *Exploring International Cuisine Reference Book*. Saskatoon: 4-H Council. http://www.gov.pe.ca/photos/original/4hsask_IC_RB.pdf (Erişim tarihi: 07.06.2022 / 16.48).
100. Seylan, A. ve Güney, E. (2016). Tekno-Kültür Bağlamında Yeni Medya Teknolojilerinin Çoklu-Disipliner Sanatsal Üretimlere Tesirleri. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*. 1 (1), 94-104.
101. Spasic, K. (2011). *Cultural background and meaning of Ta Moko - Māori tattoos*. Bachelor Thesis. Brno: Masaryk University Faculty of Education Department of English Language and Literature. https://is.muni.cz/th/crejw/Cultural_Background_and_Meaning_of_Ta_Moko.pdf (Erişim tarihi: 22.07.2022 / 18.49).
102. Şen, S. (2004). *Avrupa Birliği'nde kimlik sorunu*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/27640/595.pdf?sequence=1> (Erişim tarihi: 20.05.2022 / 15.30).
103. Şenay, B. (2002). *Avrupa Birliği'nin dinî kimliği ve Avrupa'da dinler: Hıristiyanlık, Yahudilik, Hinduizm, Budizm ve İslam*. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11 (1), 121-166. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/143943> (Erişim tarihi: 27.05.2022 / 1202).
104. Tanrıverdi, H. (2018). *Din-Kültür İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme*. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 8 (3), 59-601. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/odusobiad/issue/40617/466884> (Erişim tarihi: 24.09.2022 / 21.50).
105. T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. AB'ye genel bakış. No:2. https://www.ab.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf (Erişim tarihi: 10.08.2022 / 17.27).
106. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Anadolu Meslek ve Anadolu Teknik Programı Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Alanı Çerçeve Öğretim Programı. Ankara, (2020).
107. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Protokol Kapsamındaki Okullar İçin Anadolu Meslek Programı Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Alanı Çerçeve Öğretim Programı. Ankara, (2020).
108. Timur Ağıldere, S. (2019). Afrika yemek kültürü. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 1 (1), 88-88. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/912680> (Erişim tarihi: 19.06.2022 / 18.03).

109. Tolay, M. (2019). Leonardo ile sanat ve düşünce. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları. https://www.researchgate.net/publication/337928100_Leonardo_da_Vinci_ile_Sanat_ve_Dusunce (Erişim tarihi: 04.07.2022 / 15.59).
110. Tosun, A. ve Yıldız, K. (2020). İsveç'te din eğitimi. Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, (10), 129-151. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1340881> (Erişim tarihi: 31.05.2022 / 15.28).
111. Turani, A. (2010). Dünya Sanat Tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
112. Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2020). Beşerî Coğrafya: İnsan, kültür, mekân. İstanbul: Çantay Kitabevi.
113. Türkçe Sözlük. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
114. Türkkahraman, M. (2011). Türkiye'de yaşanan uluslararası kültürel değişim sürecinde Batı ve Avrupa Birliği. Istanbul Journal of Sociological Studies, (39), 1-40. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/100892> (Erişim tarihi: 23.09.2022 / 22.35).
115. Uludağ, K. ve Özer Eröz, G. (2016). Hinduizm ve terakota tapınaklar. Sanat ve Tasarım Dergisi, 6 (2), 210-227. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/277101> (Erişim tarihi: 17.06.2022 / 17.12).
116. Ünlü, İ. (2020). Muharrem Matemi/Orucu, Aşure Günü ve Erzincan'da Aşure Etkinlikleri. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13 (2), 31-51. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1368385> (Erişim tarihi: 11.11.2022 / 11.27).
117. Van De Poll, E. (2013). Europe and the Gospel: Past Influences, Current Developments, Mission Challenges. London: Versita.
118. Yaman, A. (2007). Alevilik/Kızılbazlık tarihi. İstanbul: Nokta Kitap.
119. Yaman, I. (2019), Eflani ilçesinde bulunan "alkış-kargış ve batıl inançların dil ve anlam yönünden incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/835566> (Erişim tarihi: 15.06.2022 / 15.48).
120. Yanık, C. (2012). Avustralya ve Yeni Zelanda'da çok kültürlülüğün değişen yüzü. Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, (19), 193-206. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/272041> (Erişim tarihi: 26.06.2022 / 15.19).
121. Yavaş, H. (2018). Ortaçağ Avrupası'nda dinî, kültürel ve sosyo- ekonomik yönleriyle Vikingler. Doktora Tezi. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=83NVSaIN_5mc8Xr7zEQ4rg&no=pLwiNs4VaKGPX7JS6V-SiA (Erişim tarihi: 31.05.2022 / 15.11).
122. Yavaş, H. (2020). Avrupa'da ilk birlik pratiği olarak Kalmar Birliği ve Kalmar Anayasası. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (22), 349-372. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2154423> (Erişim tarihi: 01.06.2022 / 12.28).
123. Yazım Kılavuzu. (2012). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 27. Baskı.
124. Yıldırım, A. (2020). Çin yönetimi ve Konfüçyüs. Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Ömer Halis Demir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://acikerisim.nigde.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11480/7541/%C3%87in%20y%C3%B6netimi%20ve%20Konf%C3%BC%C3%A7y%C3%BCs.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim tarihi: 09.06.2022 / 15.45).
125. Yılmaz, A. (2017). Güneydoğu Anadolu'da kültürel değişim: Çukurca örneği. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 21 (1), 55-102. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/31708/347486> (Erişim tarihi: 19.12.2022 / 11.26).
126. Wood, M. (1985). In Search of Trojan War. New York.s.158.

Kaynakça APA 6.0 yazım kurallarına göre oluşturulmuştur.

<http://kitap.eba.gov.tr/karekod/Kaynak.php?KOD=2910>

